

Begroting 2026

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Begruutting 2026 yn ien eachopslach.....	5
Begroting 2026 in één oogopslag.....	9
Voorwoord.....	10
Inleiding.....	11
Programma 1: Bestuur.....	12
Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie.....	14
Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten.....	17
Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan.....	19
Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur.....	21
Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking.....	25
Programma 2: Infrastructuur.....	30
Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid.....	32
Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur.....	36
Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur.....	40
Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer.....	43
Programma 3: Natuur en Landbouw.....	46
Beleidsveld 3.1. Natuur.....	48
Beleidsveld 3.2. Landbouw.....	57
Programma 4: Ruimte en Klimaat.....	62
Beleidsveld 4.1. Ruimtelijke ordening en wonen.....	66
Beleidsveld 4.2. Water en Bodem.....	70
Beleidsveld 4.3. Milieu.....	75
Beleidsveld 4.4. Energietransitie.....	78
Programma 5: Economie en Mienskip.....	82
Beleidsveld 5.1. Economie.....	85
Beleidsveld 5.2. Taal, cultuur, erfgoed en sport.....	91
Beleidsveld 5.3. Leefbaarheid.....	98
Programma 6: Bedrijfsvoering.....	102
Beleidsveld 6.1. Mensen.....	104
Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering.....	107
Programma 7: Provinciefinanciën.....	111
Beleidsveld 7.1. Provinciefonds.....	112
Beleidsveld 7.2. Opcenten motorrijtuigenbelasting.....	113
Beleidsveld 7.3. Dividenden.....	114
Beleidsveld 7.4. Financieringsrente en interne financiering.....	115
Beleidsveld 7.5. Overige algemene dekkingsmiddelen.....	116
Beleidsveld 7.6. Werken voor derden.....	117
Beleidsveld 7.7. Onvoorzien.....	118
Paragraafs.....	119

Paragraaf 1. Provinciale heffingen.....	120
Paragraaf 2. Weerstandsvermogen.....	126
Paragraaf 3. Onderhoud kapitaalgoederen.....	141
Onderhoud en planning infrastructuur	141
Paragraaf 4. Financiering en beleggingen	145
Paragraaf 5. Verbonden partijen	151
Paragraaf 6. Grondbeleid.....	171
Paragraaf 7. Bedrijfsvoering	174
Paragraaf 8. Uitvoering en Handhaving.....	182
Paragraaf 9. Grote projecten	185
Paragraaf 10. Samenwerkingsverbanden	206
Finansjele begutting.....	209
Introductie op financiële begroting 2026	210
Ontwikkeling financieel kader	211
Overzicht van lasten en baten in de begroting.....	217
Uiteenzetting financiële positie	222
Taheakken	226
Bijlage 1. Onderhanden en opgeleverde investeringen.....	227
Bijlage 2. Begrotingswijzigingen: van bestuursrapportage 2025 naar begroting 2026	241
Bijlage 3. Verloop vaste activa.....	249
Bijlage 4. Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva	250
Bijlage 5. Overzicht tijdelijke budgetten	255
Bijlage 6. Raming van het EMU-saldo.....	260
Bijlage 7. Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen	261
Bijlage 8. Uitgangspunten begroting 2026.....	262
Bijlage 9. Voorstellen Kadernota 2026	265
Bijlage 10. Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2025.....	266
Bijlage 11. Subsidiestaat begroting 2026.....	269
Bijlage 12. Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld	280
Bijlage 13. Verplichte indicatoren in het kader van het BBV	284
Bijlage 14. Duurzaamheidsrapportage	286
Bijlage 15. Begrippenlijst.....	288
Bijlage 16. Trends Staat van Fryslân	291

Begrutting 2026 yn ien eachopslach

Begrutting 2026 yn ien eachopslach

Mei-inoar ynvestearje is wichtich foar Fryslân. Yn 'e begrutting stiet wat de provinsje yn 2026 ferwachtet te besteegjen en yn te barren. Sadree't Provinsjale Steaten de begrutting yn novimber 2025 goedkarre, kin it bestjoer yn 2026 mei it útfieren fan it belied úteinsette.

De 7 programma's op haadlinen

1

Ynfrastruktuer

- Mei-inoar op wei nei feilich, flot en fossylfrij reizgjen yn 2050
- Ferkearsfeilichheid foarop: nul ferkearsdeaden yn 2040 as doel
- Fryske diken, brêgen en farwetters feilich en sterk
- In sterker OV en mear minsken op 'e fyts

2

Natuer en Lânbou

- Mear natuer: realisasje Natuurnetwerk Nederland
- Lânbou takomstbestindich én yn balâns mei natuer
- Gebietsrjochte oanpak yn 'e mande mei boeren, ynwenners en partners

3

Romte en Klimaat

- Nije omjouwingsfisy: romte foar wenjen, enerzjy en natuer
- Fryslân fossylfrij yn 2050: enerzjytransysje folop yn gong
- 22.387 ekstra wenten foar 2030
- Klimaatbestindich wetter- en boaiemstelsysteem yn ûntwikkeling

4

Ekonomy en Mienskip

- De helte minder nije grûnstoffen yn 2030; folslein sirkulêr yn 2050
- Yn brede wolfeart, ynnovaasje en duorsume ekonomy ynvestearje
- Sterk kultuer oanbod en beskerming fan de Fryske taal
- Leefberens fuortstêrkje fia it Iepen Mienskipsfûns mei fokus op it ferduorsumjen fan fêstgoed

5

Bestjoer

- Sterk en betrouber provinsjebestjoer
- Gearwurking mei gemeenten en partners fuortstêrkje
- Oanpak ûndermining en tapassing Wet Bibob

6

Bedriuwsfiering

- Heldere stjoering op ambysjes en organisaasje doelen
- Sterke organisaasje mei goede foarsjennings en kapasiteit
- Digitale transysje foar bettere tsjinstferliening en bedriuwsfiering

7

Oare útjeften

- Tafoegings oan provinsjale reserves foar lettere útjeften
- Algemeene dekkingsmiddels

Wêr komt it jild wei?

Provinsjefûns
€ 276,3 miljoen

Wêr giet it jild hinne?

Ynfrastruktuer

€ 146,1 miljoen

Begroting 2026 in één oogopslag

Provinsje
Fryslân

Begroting 2026 in één oogopslag

Samen investeren is belangrijk voor Fryslân. In de begroting staat wat de provincie in 2026 verwacht te besteden en te ontvangen. Zodra Provinciale Staten de begroting in november 2025 goedkeuren, kan het bestuur in 2026 starten met het uitvoeren van het beleid.

De 7 programma's op hoofdlijnen

1	2	3	4	5	6	7
Infrastructuur	Natuur en Landbouw	Ruimte en Klimaat	Economie en Menskip	Bestuur	Bedrijfsvoering	Overige uitgaven
* Samen op weg naar veilig, vlot en fossilvrij reizen in 2050 * Verkeersveiligheid voorop: nul verkeersdoden in 2040 als doel * Friese wegen, bruggen en vaarwegen veilig en sterk * Een sterker OV en meer mensen op de fiets	* Meer natuur: realisatie Natuurnetwerk Nederland * Landbouw toekomstbestendig én in balans met natuur * Gebiedsgerichte aanpak samen met boeren, inwoners en partners	* Nieuwe omgevingsvisie: ruimte voor wonen, energie en natuur * Fryslân fossilvrij in 2050: energietransitie volop in gang * 22.387 extra woningen vóór 2030 * Klimaatbestendig water- en bodemsysteem in ontwikkeling	* Halvering van nieuwe grondstoffen in 2030; volledig circulair in 2050 * Investeren in brede welvaart, innovatie en duurzame economie * Sterk culturaanbod en bescherming van de Friese taal * Leefbaarheid versterken via het Iepen Mienskipsfûns met focus op verduurzaming vastgoed	* Sterk en betrouwbaar provinciebestuur * Versterken samenwerking met gemeenten en partners * Aanpak ondermijning en toepassing Wet Bibob	* Heldere sturing op ambities en organisatie-doelen * Sterke organisatie met goede voorzieningen en capaciteit * Digitale transitie voor betere dienstverlening en bedrijfsvoering	* Toevoegingen aan provinciale reserves voor latere uitgaven * Algemene dekkingsmiddelen

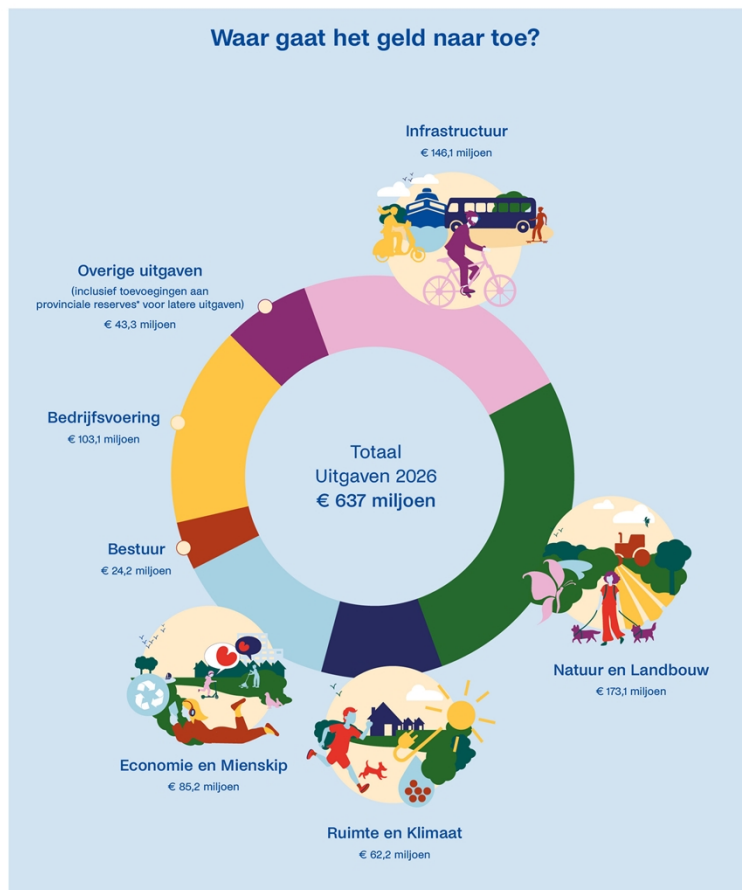
Waar komt het geld vandaan?

*Toelichting reserves

Door een hogere uitkering uit het Provinciefonds groeit de reserve (VAR) van de provincie. In de kadernota stond de reserve aan het einde van de bestuursperiode (in 2027) nog op € 209,5 miljoen. In de begroting is dit bedrag met € 7,9 miljoen toegenomen, waardoor de reserve aan het einde van de bestuursperiode (in 2027) uitkomt op € 217,4 miljoen. Daarbij wordt steeds uitgegaan van een minimale reserve van € 10 miljoen.

Waar gaat het geld naar toe?

Mei dy noch sterker! Fryslân.frl

Voorwoord

Met de begroting 2026 zetten wij de koers uit naar een sterke en toekomstbestendige provincie Fryslân. Na een aantal jaren met een minder gunstig financieel perspectief, hebben wij nu de financiële ruimte om te investeren. Deze ruimte benutten wij om samen met uw Staten en de mienskip de grote uitdagingen van deze tijd daadkrachtig aan te pakken.

De uitdagingen zijn groot: van verkeersveiligheid en woningbouw tot natuur, energie en economie. Vanuit de geest van het bestuursakkoord 'Oparbeidzje foar Fryslan' kiezen wij ervoor om deze vraagstukken in samenhang te benaderen en met oog voor de balans tussen economie, leefbaarheid, landbouw en natuur op te pakken. Dat doen wij nooit alleen. Samen met inwoners, bedrijven, medeoverheden en maatschappelijke partners bouwen wij verder aan een provincie die klaar is voor de toekomst en tegelijkertijd haar unieke karakter koestert.

Wij investeren in een veilig en duurzaam mobiliteitsnetwerk. In natuur en landbouw die elkaar versterken. In wonen en energie die hand in hand gaan. In innovatie en brede welvaart. En in cultuur en taal. Met een slagvaardige organisatie die samen met alle betrokken partijen werkt aan deze resultaten.

Dit is de begroting waarmee wij Fryslân vooruitbrengen – samen, met lef en vertrouwen, en met oog voor de generaties die na ons komen.

Gedeputeerde Financiën
Eke Folkerts

Inleiding

Inleiding

Met de begroting 2026 zetten we stevige stappen vooruit voor Fryslân. Vanuit het bestuursakkoord Oparbeidzje foar Fryslân werken we samen met de mienskip aan een provincie die sterker, duurzamer en toekomstbestendig is. Daarbij staan we voor grote maatschappelijke vraagstukken die we in samenhang daadkrachtig willen oppakken. Met deze begroting laten we zien waar we voor staan en waar we de komende jaren in investeren.

Bestuur

In 2026 komen er grote en brede vraagstukken op ons provinciebestuur af. Samen met Provinciale Staten en de Fryske mienskip werken we aan de kwaliteit van het openbaar bestuur. Daarmee bouwen we aan vertrouwen in de overheid. Publieke waarden als participatie, doelmatigheid en betrouwbaarheid zijn daarbij ons kompas. Waar mogelijk treden we op als één overheid. Daarnaast pakken we ondermijning steviger aan met de Wet Bibob en via de gezamenlijke aanpak 'de Friese Norm'.

Infrastructuur

Een goed bereikbaar Fryslân is essentieel. Daarom investeren we in een veilig en duurzaam mobiliteitsnetwerk waarin de fiets en het openbaar vervoer een centrale plaats krijgen. Zo blijven onze dorpen, steden en regio's goed verbonden, nu en in de toekomst.

Natuur en landbouw

Fryslân is trots op zijn landelijke gebied en het unieke Friese karakter dat zichtbaar is in het landschap. De landbouw en natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. We streven naar een landbouw die toekomstbestendig is en hand in hand gaat met een rijke natuur, gezonde biodiversiteit en schoon water. Dit doen we samen met boeren, natuurorganisaties en andere partners, met oog voor de samenhang tussen de verschillende opgaven.

Ruimte en klimaat

Ook in het ruimtelijk domein nemen we onze regierol. Met de invoering van de Omgevingswet sturen we op zorgvuldig ruimtegebruik, behoud van de Friese kernkwaliteiten en slim combineren van functies. Tegelijk zetten we stevig in op de energietransitie: in 2050 wil Fryslân volledig onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. We investeren in zon, wind en andere schone energiebronnen, met als uitgangspunt dat de opbrengsten lokaal worden ingezet.

Daarnaast nemen we meer verantwoordelijkheid voor de woningbouw. Tot 2030 willen we in Fryslân ruim 22.000 nieuwe, betaalbare woningen realiseren, zodat iedere Fries een passende plek kan vinden om te wonen.

Economie en mienskip

Brede welvaart vormt de basis van onze economische agenda. We stimuleren innovatie, ondernemerschap en samenwerking in sectoren die duurzaam verdienvermogen bieden. Daarbij hebben we oog voor de leefbaarheid van dorpen en wijken. Met het Iepen Mienskipsfûns, dorpsontwikkelingsmaatschappijen en steun voor lokale initiatieven blijven we investeren in vitale gemeenschappen.

Ook cultuur en de Friese taal krijgen een stevige impuls. Met de nieuwe cultuurnota en de *Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer* zorgen we dat kunst, cultuur en taal voor iedereen toegankelijk blijven. Zo behouden en versterken we de unieke identiteit van Fryslân.

Bedrijfsvoering

Tot slot investeren we in een slagvaardige en wendbare organisatie, zodat we onze ambities waar kunnen maken en flexibel kunnen inspelen op ontwikkelingen.

Deze begroting laat zien dat we kiezen voor vooruitgang, samenwerking en vertrouwen. Samen met de mienskip bouwen we aan een mooi en sterk Fryslân waar iedereen goed kan wonen, werken en leven – nu én in de toekomst.

Programma 1: Bestuur

Portefeuillehouders

Commissaris van de Koning Arno Brok en gedeputeerden Friso Douwstra, Eke Folkerts en Matthijs de Vries.

Inleiding

Het omgaan met de groeiende complexiteit van de samenleving vraagt een goede ambtelijke advisering en ondersteuning van het provinciebestuur. Dit programma gaat over de ondersteuning van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de Commissaris van de Koning. Het gaat ook over de kwaliteit en weerbaarheid van ons eigen bestuur en onze Friese mede-overheden. Op die manier bouwen we aan het vertrouwen in de overheid. Tenslotte gaat het om onze wettelijke taak om zorg te dragen voor en toe te zien op de kwaliteit van het Friese lokaal bestuur.

Vastgestelde beleidsnotities

- Visie op de lokaal-bestuurlijke inrichting van Fryslân (2012)
- Nota samenwerkingsrelaties (2013)
- Beleidsbrief Recht om uit te dagen (2017)
- Startnotitie Regionale Samenwerking (2020)
- Beleidsbrief grote integrale maatschappelijke initiatieven (2020)
- Discussienotitie Bestuurlijke vernieuwing (2021)
- Beleidsbrief participatie (inclusief Participatiehandreiking) (2023)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij(en) leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag
- Vereniging naar Belgisch recht Huis van de Nederlandse Provinciën, Brussel (België)
- Gemeenschappelijke Regeling Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen
- Gemeenschappelijke Regeling Noordelijke Rekenkamer (NRK), Assen
- Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds
- Omgevingsberaad Waddengebied (OBW)

Overzicht lasten en baten programma 1 Bestuur

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	5.262	5.400	5.401	5.401	5.401
1.2 Gedeputeerde Staten	2.118	2.192	2.192	2.192	2.192
1.3 Commissaris van de Koning	396	414	414	389	389
1.4 Kwaliteit van het bestuur	392	766	254	254	254
1.5 Bestuurlijke samenwerking	16.298	15.381	5.418	5.445	5.445
Totaal lasten	24.465	24.153	13.679	13.681	13.681
Baten					
1.1 Provinciale Staten en Statengriffie	85	17	17	17	17
1.2 Gedeputeerde Staten	5	5	5	5	5
1.3 Commissaris van de Koning	0	0	0	0	0
1.4 Kwaliteit van het bestuur	0	0	0	0	0
1.5 Bestuurlijke samenwerking	1.723	772	772	772	772
Totaal baten	1.813	794	794	794	794
Saldo van lasten en baten	22.652	23.359	12.885	12.887	12.887

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 1.1. Provinciale Staten en Statengriffie

Wat zien we?

Wat zien we?

In 2023 hebben de inwoners van Fryslân hun Provinciale Staten gekozen. 2025 was het tweede volle jaar in deze bestuursperiode, waarin de eerste effecten van de (financiële) keuzen zichtbaar zijn en waarin de Tussenbalans is opgesteld.

Niet alleen het proces van begroting en verantwoording, maar ook de processen om te ondersteunen bij het maken van inhoudelijke keuzen door de Staten, vragen aandacht. Deze ondersteuning wordt ook in 2026 door de Statengriffie geleverd.

In 2026 zal (verder) uitvoering gegeven worden aan de aanbevelingen uit het rapport van de Noordelijke Rekenkamer 'Kenniss maakt kracht' uit juli 2022. Er zal extra aandacht komen voor het versterken van het institutioneel geheugen van de Staten.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken zijn voor een groot deel verplicht. Provinciale Staten stellen zelf het reglement van orde vast.

Rolvrijheid

Bij het invullen van de vastgelegde taken hebben Provinciale Staten veel vrijheden. Hierbij kan gedacht worden aan de commissiestructuur; vergaderlocatie, vergaderfrequentie, wijze van ondersteuning door de griffie, wijze van ondersteuning per fractie, keuze voor Statenakkoorden, coalitieakkoorden of samenlevingsakkoorden en dergelijke.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.1.

1. Provinciale Staten en de Statenleden zijn in staat om hun kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol zo goed mogelijk uit te voeren. De Statengriffie ondersteunt, adviseert en informeert Provinciale Staten hierbij.
2. De drempel tussen Provinciale Staten en de inwoners van Fryslân wordt lager en het werk van Provinciale Staten krijgt meer bekendheid in Fryslân.
3. Er is een evenwichtig samenspel tussen PS en GS, waarbij de griffie en de ambtelijke organisatie (met respect voor elkaars rollen) Provinciale Staten optimaal bedienen. Hierbij is in de cultuur van werken manifest is dat de politiek het primaat heeft.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
Uitvoeren kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van PS	We versterken het kwaliteitskader voor Statenstukken verder (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS). We maken gebundelde kennis toegankelijk door het verkennen van mogelijkheden voor een kennisbank (zie ook evenwichtig samenspel tussen PS en GS).
	We maken alle relevante Stateninformatie digitaal toegankelijk en verbeteren continu de digitale dienstverlening.

	We verbeteren de introductie voor tussentijdse instromers van de Staten.
Drempel verlagen tussen PS en inwoners Fryslân	We brengen provinciale politiek onder de aandacht en laten inwoners en met name jongeren kennismaken met de politiek
	We laten inwoners kennis maken met de politiek, door diverse activiteiten te organiseren zoals het statenspel, het Fries jeugdparlement en de Gast van de Staten.
We betrekken jongeren actief bij de politiek vanuit een integraal plan rondom jongerenparticipatie.	Wanneer dit passend is bij het hoofdonderwerp op de agenda vergaderen de Staten ook buiten het provinciehuis.
	Evenwichtig samenspel tussen PS en GS Wij streven in samenspraak met de dienst naar het steeds beter voorzien in de vraag naar relevante informatie van de Staten, bijvoorbeeld door het blijven doorontwikkelen van het format voor de Statenstukken.
	Wij bevorderen een cultuur van werken waarin het samenspel tussen PS en GS helder is en waarbij het manifest is dat Provinciale Staten het primaat hebben.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
Uitvoeren kaderstellende, controlerende en volksvertegenwoordigende rol van PS	Bij besprekstukken van PS is een dossier digitaal beschikbaar met de relevante (achterliggende) stukken	50%
Drempel verlagen tussen PS en inwoners Fryslân	Aantal activiteiten voor jongeren op het provinciehuis	10
Evenwichtig samenspel tussen PS en GS	Evenwichtige lange termijn agenda PS, bandbreedte 3 tot 6 besprekpunten per Statenvergadering	90%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	5.262	5.400	5.401	5.401	5.401
Totaal baten	85	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	5.177	5.383	5.384	5.384	5.384

Toelichting

De begrote lasten betreffen alle met Provinciale Staten gemoeide middelen, o.a. voor de griffie, fracties en het onderhoud en de afschrijving van ICT-middelen.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.1 Provinciale Staten en Statengriffie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Uitvoeren kaderstellende rol PS	5.232	5.369	5.370	5.370	5.370
Drempel verlagen tussen PS en inwoners	30	31	31	31	31
Totaal lasten	5.262	5.400	5.401	5.401	5.401
Baten					
Uitvoeren kaderstellende rol PS	85	17	17	17	17
Totaal baten	85	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	5.177	5.383	5.384	5.384	5.384

Beleidsveld 1.2. Gedeputeerde Staten

Wat zien we?

In 2026 zien wij grote integrale vraagstukken op ons provinciebestuur afkomen. Dit vraagt om een goede ambtelijke ondersteuning van Gedeputeerde Staten. Dit doen wij in goede samenwerking met Provinciale Staten en de Friese mienskip.

Taak-, en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken zijn voor een groot deel verplicht. Gedeputeerde Staten stellen zelf het reglement van orde vast.

Rolvrijheid

Het verschilt per beleidsterrein, maar binnen de vastgelegde taken van GS, kunnen er keuzes gemaakt worden. Bijvoorbeeld in een meer of minder actieve (spil)functie als samenwerkend bestuurder, participatief of meer regulerend.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.2.

1. Gedeputeerde Staten functioneren doelmatig.
2. Gedeputeerde Staten hebben goede contacten met de mienskip en mede overheden.
3. Gedeputeerde Staten stellen Provinciale Staten in staat hun rol goed te vervullen.

Voor deze doelen zijn geen doelindicatoren beschikbaar.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
Doelmatig functioneren	De voorbereiding voor de verkiezingen in 2027 worden gestart.
Goede contacten	GS vergadert op externe locaties
Rol Provinciale Staten	PS voorstellen zes weken voor de PS vergadering toezenden
	Schriftelijke vragen PS binnen 30 dagen beantwoorden

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
Doelmatig functioneren	Een plan van aanpak is gereed voor de voorbereiding van de inhoudelijke onderhandelingsfase na de verkiezingen 2027	100%
	Een plan van aanpak is gereed voor de inwerking van een nieuw college in 2027	100%

	Een plan van aanpak is gereed voor het opmaken van de eindbalans Bestuursakkoord 2023-2027 Oparbeidzje foar Fryslân	100%
Goede contacten	GS vergadert op externe locatie en koppelt daar een werkbezoek aan	10
Rol Provinciale Staten	PS-stukken worden 6 weken voor de vergadering aan PS toegezonden	90%
	Schriftelijke vragen PS worden binnen 30 dagen beantwoord	85%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	2.118	2.192	2.192	2.192	2.192
Totaal baten	5	5	5	5	5
Saldo van lasten en baten	2.113	2.187	2.187	2.187	2.187

Toelichting

De begrote lasten betreffen de salariskosten van de gedeputeerden, uitkeringen voor oud leden van Gedeputeerde Staten, representatiekosten en overige met het college gemoeide kosten.

Het gaat vooral over structurele budgetten die aan wettelijke taken zijn verbonden. Er zijn geen tijdelijke budgetten.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.2 Gedeputeerde Staten					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Doelmatig functioneren	1.929	1.998	1.998	1.998	1.998
Contacten met mienskip en andere overheden	189	194	194	194	194
Totaal lasten	2.118	2.192	2.192	2.192	2.192
Baten					
Doelmatig functioneren	5	5	5	5	5
Totaal baten	5	5	5	5	5
Saldo van lasten en baten	2.113	2.187	2.187	2.187	2.187

Beleidsveld 1.3. Commissaris van de Koning als rijksorgaan

Wat zien we?

De commissaris van de Koning (CvdK) is naast voorzitter van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten ook rijksorgaan. De CvdK vertegenwoordigt de regering in de provincie Fryslân. In zijn rol als rijksorgaan heeft de CvdK verschillende taken die zijn uitgewerkt in de ambtsinstructie. We zorgen ervoor dat de CvdK deze rijkstaken goed kan uitvoeren. De CvdK krijgt hiertoe ondersteuning van zijn eigen Kabinet.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taken van deze taakvelden kennen een grotendeels verplichtend karakter. De Commissaris van de Koning (CvdK) heeft in zijn rol als rijksorgaan verschillende taken, zoals:

- De CvdK ziet toe op een ordelijk verloop van procedures voor benoemingen, herbenoemingen en ontslag van burgemeesters.
- De CvdK brengt met regelmaat bezoeken aan de gemeenten in de provincie.
- De CvdK adviseert over de voorstellen voor het verlenen van Koninklijke onderscheidingen (lintjes), over predicaten Koninklijk en Hofleverancier, en ook over Koninklijke erepenningen.
- De CvdK bevordert de samenwerking van de besturen van provincie, gemeente en waterschap met rijksambtenaren en met de krijgsmacht. Daarnaast bemiddelt hij bij problemen op het gebied van (inter)bestuurlijke verhoudingen.
- De CvdK houdt bestuurlijk toezicht op de Veiligheidsregio Fryslân.
- De CvdK rapporteert aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties over de uitvoering van zijn rijkstaken. Hij kan gevraagd of ongevraagd advies geven aan de regering of de ministers.
- De CvdK zit de Provinciale Regietafel Fryslân voor en roept periodiek dit overleg bijeen.

De commissaris heeft daarnaast ook een belangrijke representatieve functie bij bezoeken van o.a. het Koninklijk Huis en het corps diplomatique. Ook bevordert de CvdK een zorgvuldige behandeling van klachten (ombudsfunctie).

Rolvrijheid

De driedubbelrol van de CvdK (rijksorgaan, voorzitter PS, voorzitter en lid GS) vertaalt zich in een reeks aan wettelijke voorschriften. De rolvrijheid is daarom beperkt.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.3.

1. We willen bereiken dat de CvdK zijn taken als rijksorgaan goed kan uitvoeren.
2. De CvdK zet zich in voor het versterken van de weerbaarheid van het decentraal bestuur, het bevorderen van de integrale preventieve aanpak van ondermijning en het beperken van integriteitsrisico's.
3. De CvdK zet zich in voor het bevorderen van interbestuurlijke samenwerking, waarbij 'horizontaal besturen' en het benadrukken van de kracht van Fryslân als regioprovincie centraal staan.

Omdat de CvdK over de uitvoering van zijn rijkstaken enkel verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, volgen hieronder geen specifieke doelindicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
-----------	-----------------

Aanpak ondermijning	De CvdK bevordert, met als uitgangspunt de in 2022 ondertekende Intentieverklaring Friese Norm, de samenwerking met gemeenten en ketenpartners in de aanpak van ondermijning. Zie voor de verdere invulling van de aanpak ondermijning beleidsveld 1.4.
Interbestuurlijke samenwerking binnen en buiten Fryslân	De CvdK stimuleert de Friese samenwerking middels de bestuurlijke overleggen tussen provincie, Wetterskip Fryslân, Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en gemeente Leeuwarden. De CvdK stimuleert de samenwerking buiten Fryslân o.a. middels het bestuurlijk arrangement met de provincie Zeeland en het ministerie van BZK.

Resultaatindicatoren

Omdat de CvdK over de uitvoering van zijn rijkstaken enkel verantwoording aflegt aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, volgen hieronder geen specifieke resultaatindicatoren.

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	396	414	414	389	389
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	396	414	414	389	389

Toelichting

De begrote lasten betreffen de salariskosten van de CdK en aanverwante kosten. Voor 2025 tot en met 2027 zijn middelen ontvangen om de Spreidingswet uit te voeren.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.3 Commissaris van de Koning als rijksorgaan					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Goed uitvoeren taken als rijksorgaan	396	414	414	389	389
Totaal lasten	396	414	414	389	389
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	396	414	414	389	389

Beleidsveld 1.4. Kwaliteit bestuur

Wat zien we?

Een goed functionerend openbaar bestuur vormt de ruggengraat van een veerkrachtige en rechtvaardige samenleving. We focussen ons in ons handelen op het bevorderen van publieke waarden en het vergroten van het vertrouwen in de overheid, democratie en rechtsstaat. Publieke waarden, zoals doelmatigheid, legitimiteit en participatie, zijn cruciaal om het maatschappelijk vertrouwen in onze provincie te waarborgen. Door dit vertrouwen te versterken, kunnen we zorgen voor een overheid die niet alleen effectief, maar ook gezagwaardig en weerbaar is.

Met een scherp oog op toekomstige uitdagingen en ontwikkelingen, faciliteren we Friese overheden om hun bestuurskracht te behouden en te verbeteren, zodat ze ook in de toekomst de burgers optimaal kunnen dienen. Daarbij proberen we ons bij de aanpak van interbestuurlijke opgaven in Fryslân waar mogelijk als één overheid (horizontaal bestuur) te organiseren. Hierbij zijn wij ons bewust van de meervoudige rol als toezichthouder (op een aantal domeinen) en medeoverheid.

Kwaliteit openbaar bestuur

Naast de verantwoordelijkheid voor ons eigen functioneren als bestuur heeft de provincie als kerntaak om toe te zien op de kwaliteit van het Friese lokaal bestuur. Een goede organisatie van het openbaar bestuur in Fryslân is randvoorwaardelijk voor het effectief en democratisch gelegitimeerd kunnen uitvoeren van maatschappelijke opgaven en transities. Als middenbestuur weet de provincie dat het draait om het verbinden van de juiste partijen op verschillende schaalniveaus. Eens te meer omdat meer taken en opgaven naar aard en schaal bovenlokaal 'in de regio' worden opgepakt.

Democratische vernieuwing en participatiebeleid

In de beleidsbrief participatie (2023) zijn de visie, doelen en aanpak op het terrein van democratische vernieuwing en participatie uitgewerkt. Het benutten van de ideeën, kennis en kracht van de inwoners van Fryslân is een belangrijk onderdeel van de democratie. Het kan bijdragen aan vertrouwen, betere plannen en eigenaarschap. Het werken aan toegankelijke participatie, waarbij rollen ter discussie kunnen worden gesteld en inwoners meer invloed krijgen, is te zien als een vorm van democratische vernieuwing. Nieuwe werkwijzen en instrumenten zoals digitaal platform Stim fan Fryslân kunnen hierbij ondersteunen.

Financiële positie Friese overheden en Interbestuurlijk toezicht (IBT)

Wij houden toezicht op de financiën van de 18 Friese gemeenten, het Wetterskip Fryslân en 10 gemeenschappelijke regelingen. De financiële positie van de Friese gemeenten is kwetsbaar. Door de extra middelen die het Rijk in de meicirculaire 2025 beschikbaar heeft gesteld, is het zogenaamde 'ravijnjaar' opgeschoven naar 2028. Maar ook op korte termijn moet een aantal Friese gemeenten fors bezuinigen. De provincie ondersteunt de gemeenten waar mogelijk, ook in de Haagse lobby om een betere balans tussen taken en middelen.

Binnen het IBT blijven we werken aan risicogericht maatwerktoezicht. Door middel van toezichtsgesprekken (dialog) en thema-onderzoeken identificeren we gezamenlijk uitvoeringsrisico's. Een opvallende ontwikkeling die we zien, is een toename van toezichtstaken als gevolg van nieuwe wetgeving (onder meer op het taakveld Erfgoed (monumenten en archeologie).

Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie

Het is belangrijk om voortdurend te werken aan een weerbaar bestuur en ambtelijke organisatie, vooral in een tijd van grote maatschappelijke uitdagingen. Naast het vergroten van persoonlijke en organisatorische weerbaarheid, is in onze aanpak tegen ondermijnende criminaliteit de samenwerking met gemeenten en andere partners van cruciaal belang.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Onder dit thema vallen:

- Enkele verplichte (toezichthoudende) wettelijke taken ten aanzien van: wijzigingen in de gemeentelijke indeling (Wet arhi), de financiële gezondheid van gemeenten en gemeenschappelijke regelingen van gemeenten alsmede de Wet Revitalisering Generiek Toezicht;

- Enkele optionele wettelijke taken ten aanzien van: Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr);
- De (mede)verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het openbaar bestuur is een provinciale kerntaak.
- Democratische vernieuwing en participatie: de Omgevingswet en de Wet versterking participatie op decentraal niveau (van kracht per 2025) zorgen voor de wettelijke verankering van inwonersparticipatie bij beleid en uitvoering.

Rolvrijheid

- Minimaal voor verplichte toezichthoudende en wettelijke taken.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.4.

1. Een toekomstbestendige provinciale organisatie zijn die weerbaar, vernieuwend en toegankelijk is.
2. Onze Friese medeoverheden zijn toekomstbestendig op hun taken toegerust, financieel gezond en weerbaar.
3. Publiek vertrouwen in de overheid vergroten door gezagwaardigheid, maatschappelijke betrokkenheid en participatie te versterken.

Veel van de doelstellingen rond Bestuur zijn niet in cijfers (en dus doelwaarde) uit te drukken, mede gezien het feit dat onze inzet onderdeel is van een gezamenlijke aanpak. Een aantal overigens wel en waar dat kan is dit zo opgenomen in de resultaatomschrijvingen.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
Kwaliteit openbaar bestuur	Om permanent goed inzicht te hebben in de balans tussen ambities, taken, middelen en realisatiekracht (zowel lokaal/individueel als regionaal/gezamenlijk) gaan we (zowel bestuurlijk als ambtelijk) in gesprek met de Friese gemeenten, het Wetterskip Fryslân en de Vereniging van Friese Gemeenten (VFG). Op die manier kunnen we invulling geven aan de (mede)verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van het openbaar bestuur in Fryslân.
Democratische vernieuwing en participatiebeleid	Participatieverordening met voorstel voor vervolg van het provinciale participatiebeleid voorleggen aan Provinciale Staten.
	Minimaal twee pilots/experimenten realiseren op het terrein van (jongeren) participatie en burgerschap, gericht op het vergroten van maatschappelijke betrokkenheid, invloed en eigenaarschap van inwoners.
	Minimaal twee burgerpeilingen over actuele thema's/opgaven uitvoeren via digitaal platform Stim fan Fryslân.
Financiële positie Friese gemeenten en Interbestuurlijk toezicht (IBT)	We bezoeken de Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân om op de hoogte te blijven van de actuele financiële situatie. Eveneens organiseren we een kennisbijeenkomst voor financieel medewerkers van de Friese medeoverheden.

	Binnen het IBT blijven we werken aan het risicogericht maatwerktoezicht. Door middel van toezichtgesprekken (dialoog) en themaonderzoeken identificeren we met de gemeenten en het Wetterskip Fryslân gezamenlijke uitvoeringsrisico's. Daarnaast versterken we de interne organisatie rondom het IBT.
Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie	Met betrekking tot het versterken van de weerbaarheid tegen ondermijnende criminaliteit werken we voortdurend aan het vergroten van de weerbaarheid van onze organisatie, medewerkers en werkprocessen.
	Daarnaast werken we samen met onze ketenpartners aan het blijvend versterken van de Friese overheidsketen, met de Friese Norm als uitgangspunt.
	We werken aan het verbreden van de inzet van het bestuursrechtelijk instrument Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
Kwaliteit openbaar bestuur	Ambtelijke en bestuurlijke gesprekken met Friese medeoverheden, individueel en in VFG-verband.	19
Democratische vernieuwing en participatiebeleid	Participatieverordening is vastgesteld in Provinciale Staten.	1
	Er zijn minimaal twee pilots/experimenten uitgevoerd op het terrein van (jongeren)participatie en burgerschap.	2
	Er zijn minimaal twee burgerpeilingen uitgevoerd via digitaal platform Stim fan Fryslân.	2
Financiële positie Friese overheden en Interbestuurlijk Toezicht	Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân zijn bezocht om op de hoogte te blijven van de actuele financiële situatie, alsmede inzake IBT-uitvoeringsrisico's.	19
Aanpak ondermijning en weerbare provinciale organisatie	Actualiseren screeningsbeleid nieuwe medewerkers	1
	Organiseren Friese Ondermijningsconferentie	1
	Inzet van het instrument Wet Bibob	110% ten opzichte van 2025

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	392	766	254	254	254
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	392	766	254	254	254

Toelichting

De begroting betreft hier een structureel en een tijdelijk budget voor het onderwerp bestuurlijke vernieuwing en een tijdelijk budget weerbaarheid.

Structureel

Het structurele budget bestuurlijke vernieuwing (€110.000) is bestemd voor de inzet en ontwikkeling van (digitale) participatiewerkwijzen en -instrumenten, waaronder het gebruik, beheer en de (technische) realisatie van digitaal participatieplatform Stim fan Fryslân.

Tijdelijk

De beschikbare tijdelijke middelen in 2026 voor bestuurlijke vernieuwing en participatie bedragen €120.000 en worden ingezet voor de uitvoeringsactiviteiten uit de beleidsbrief participatie: pilots, kennissessies en netwerkvorming op het terrein van (jongeren)participatie, democratie, inclusie en burgerschap.

We hebben tijdelijke middelen ontvangen van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voor het geven een impuls aan het versterken van de weerbaarheid tegen ondermijnende invloeden bij gemeenten. De decentralisatie-uitkering van € 135.965, wordt met ingang van 2025 jaarlijks in mei uitgekeerd en loopt tot en met 2029. De tijdelijke beschikbare middelen in 2026 bedragen in totaal: € 527.895. Dit is opgebouwd uit driemaal de uitkering van € 135.965 en resterende middelen uit de voorgaande tijdelijke uitkeringen ter grootte van € 120.000. De provincie heeft de incidentele middelen ontvangen van BZK om samen met de Friese gemeenten te zorgen voor een verantwoorde en effectieve besteding. De kaders en het beleidsdoel voor deze middelen zijn door BZK vastgesteld en de verantwoording over de besteding zal ook aan hen worden afgelegd. De provincie fungeert hierbij als kassier en regisseur.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.4 Kwaliteit bestuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Toekomstbestendige overheidsorganisatie	207	233	113	113	113
Toekomstbestendige Friese medeoverheden	185	533	141	141	141
Totaal lasten	392	766	254	254	254
Baten					
Totaal baten	0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	392	766	254	254	254

Beleidsveld 1.5. Bestuurlijke samenwerking

Wat zien we?

Maatschappelijke opgaven zijn niet (langer) het exclusieve domein van één overheidslaag. Opgaven overstijgen bestuurlijke grenzen en betreffen vaak ook meerdere beleidssectoren. Dit maakt dat wij als provincie het liefst 'horizontaal' - als één overheid - samenwerken om gezamenlijke doelen te realiseren. Dat doen we bijvoorbeeld samen met de Friese gemeenten, het Wetterskip Fryslân, in regionaal verband en interprovinciaal verband en in Noordelijk landsdelig verband (Samenwerkingsverband Noord-Nederland, SNN).

Samenwerking in het Waddengebied

Het Waddengebied is een uniek gebied met veel natuur, relatief weinig bewoners, veel bezoekers en veel verschillende belangen. De Waddenzee heeft de bijzondere status van UNESCO Werelderfgoed. De complexe opgaven in het Waddengebied vragen om op maat gesneden oplossingen. In de 'governance' voor het Waddengebied werken we met alle betrokken partijen (Rijk, regionale overheden en stakeholders) aan deze oplossingen. De Agenda voor het Waddengebied 2050 is hiervoor het beleidsmatige vertrekpunt. Voor de eerste periode van zes jaar is de Agenda voor het Waddengebied 2050 uitgewerkt in een Uitvoeringsprogramma 2021-2026. We zetten in op het voortzetten van bestaande Waddenprogramma's. Ook hechten we aan de lijn die is ingezet om te komen tot minder bestuurlijke drukte: minder overlegorganen en vergaderingen, meer actie, zodat de beschikbare middelen zoveel mogelijk worden ingezet voor het Waddengebied en haar bewoners.

Regionale samenwerking

Binnen Fryslân werken we op verschillende manieren samen met mede-overheden, onder andere in de Samenwerkingsagenda Leeuwarden, in een aantal Regiodeals en in het Nationaal Programma Vitale Regio's.

Belangenbehartiging

In het Bestuursakkoord 2023 - 2027 'Oparbeidzje foar Fryslân' staat opgenomen dat Gedeputeerde Staten komen met een agenda hoe ze verwachten de positie van Fryslân bij het Rijk en de Europese Unie te versterken, dit is rond de zomer van 2025 aan Provinciale Staten aangeboden. Zowel wat betreft het behartigen van de Friese belangen (lobby) als het versterken van de relatie (public affairs). Daarbij wordt ook gekeken naar inzet van eigen mensen en de mogelijkheid om in wisselende collectieven met publieke, private en maatschappelijke partners te werken aan de belangenbehartiging in Den Haag en Brussel.

Het Interprovinciaal Overleg (IPO) behartigt de belangen van de twaalf provincies in Den Haag en Brussel. Om de kracht van de belangenbehartiging een impuls te geven, is in opdracht van het IPO-bestuur (2022) een onderzoek uitgevoerd naar de slagvaardigheid van de samenwerking in IPO-verband. Het IPO-bestuur, het IPO-bureau en de Algemene Vergadering gaan in 2026 verder aan de slag met de praktische uitwerking hiervan. Daarnaast is in het voorjaar van 2025 een evaluatiecommissie ingesteld die de huidige commissiestructuur en bijbehorende samenwerkingsafspraken van het IPO heeft geëvalueerd. Deze commissie, onder leiding van Commissaris van de Koning Brok, brengt in 2025 haar advies uit. De (eventuele) effecten van dit advies zullen naar verwachting in 2026 zichtbaar worden.

Het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) geeft uitvoering aan verschillende subsidieregelingen. Van 1 juli 2025 tot 1 juli 2027 is de commissaris van de Koning van de provincie Fryslân voorzitter van de Gemeenschappelijke Regeling SNN. Tijdens het voorzitterschap wordt (verder) gewerkt aan het verbeteren van de effectiviteit van de uitvoeringsorganisatie SNN.

Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond

Sinds 2022 is de Friese mijnbouwtafel actief om gezamenlijk bestuurlijk een eenduidig geluid te laten horen. Partijen aan de tafel zijn Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân en het ministerie van EZ. We bespreken actuele thema's welke betrekking hebben op de diepe ondergrond.

Verwezen wordt ook naar paragraaf 10 Samenwerkingsverbanden.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Er vallen een aantal wetten met een optioneel karakter (waaronder de Wet gemeenschappelijke regelingen) onder dit thema. Optioneel betekent dat aan provincies zelf de keuze is wel of niet tot samenwerking, al dan niet via gemeenschappelijke regelingen over te gaan. Indien dat gebeurt is er een redelijke mate van vrijheid in het 'hoe'.

Rolvrijheid

Samenwerking is de kern van dit thema. Niet geheel verrassend spelen onze bezigheden hier zich dan ook af in het kwadrant samenwerkende overheid.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 1.5.

1. Samen met het Rijk, regionale overheden en stakeholders streven we naar een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en behoud van het unieke open landschap een Waddengebied dat veilig, vitaal en veerkrachtig is (conform Agenda voor het Waddengebied 2050).
2. We brengen samen met gemeenten, waterschap, regio's, in landsdelig en interprovinciaal verband en met het Rijk beleidsdoelen tot uitvoering.
3. We versterken de ambtelijke en bestuurlijke contacten tussen Fryslân, Noord-Nederland, de provincies, het Rijk en Europa. Dit doen we om de Friese belangen te behartigen en Fryslân te profileren.
4. Wij streven naar een veilig en doelmatig gebruik van de diepe ondergrond, met de inzet om gezamenlijk met de lokale bestuurders, de gaswinning te voorkomen in Fryslân vanuit de kleine velden.

Doelindicators

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Samenwerking in het Waddengebied	a. Uitvoering Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 (Rijk-regio)	Divers - monitoring in gezamenlijke voortgangsrapportage Rijk-regio
	b. Uitvoering Waddenfonds	Divers - monitoring in rapportage Waddenfonds
2. Regionale samenwerking	Uitvoering Samenwerkingsagenda Leeuwarden en de Regio Deals voor de regio's, NO, NW, Wadden en ZW.	5
	Met partners opstellen van een toekomstbestendig regioplan en uitvoeringsagenda voor het Nationaal Programma Vitale Regio's in Noord en Zuidoost	Vastgesteld
3. Belangenbehartiging	Versterken van de Friese lobby in Den Haag en in Brussel	Gereed

4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	Gezamenlijk met lokale bestuurders optrekken in het gebruik van de diepe ondergrond.	1
---	--	---

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Samenwerking in het Waddengebied	We stimuleren de bestuurlijke en ambtelijke samenwerking tussen Rijk, regionale overheden en stakeholders in het Waddengebied, en leveren hieraan onze bijdrage zoals vastgelegd in het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026
	We geven uitvoering aan de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds en Uitvoeringskader Waddenfonds 2021-2027
	We geven uitvoering aan het Investeringskader Waddengebied (IKW) 2016-2026 en het Meerjarenprogramma IKW 2024-2027
	We stellen een koers vast voor de provinciale rol in de Waddensamenwerking in de periode vanaf 2026, inclusief een vervolg van de interprovinciale samenwerking met Noord-Holland en Groningen.
2. Regionale samenwerking	We werken vanuit bestuurlijke samenwerking aan uitvoering van de Samenwerkingsagenda Leeuwarden, aan de Regio Deals voor de regio's NO, NW, Wadden en ZW en aan het Nationaal Programma Vitale Regio's in Noord en Zuidoost.
3. Belangenbehartiging	We versterken de Friese lobby in Den Haag en Brussel.
	We zetten in op een stevig netwerk waarbinnen we gezamenlijke de Friese belangen behartigen in Fries, Noordelijk en landelijk verband.
4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	We hebben met de Friese gemeenten en Wetterskip Fryslân een gezamenlijke provinciale mijnbouw-lobby voor Fryslân.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Samenwerking in het Waddengebied	Vervolgbesluit van Rijk en regio over bekostiging en organisatie van de opgaven in het Waddengebied (opvolging advies ABDTOPConsult)	Besluitvorming in BO Waddengebied 1e kwartaal 2026

	Jaarstukken 2025 Waddenfonds opgesteld	Gereed
	Provinciale koers t.a.v. de provinciale rol in de Waddensamenwerking bepaald	Gereed
	Besluitvorming over interprovinciale samenwerking in het Waddengebied vanaf 2027	2e kwartaal 2026
2. Regionale samenwerking	Met partners een toekomstbestendig regioplan en uitvoeringsagenda opgesteld voor het Nationaal Programma Vitale Regio's in Noord en Zuidoost	Gereed
3. Belangenbehartiging	Actief lobby gevoerd in Brussel en Den Haag en daarvoor een strategische lobbyagenda opgesteld	Gereed
	Netwerkevent in Den Haag georganiseerd	1x
	Aan netwerksamenwerking omtrent lobby gebouwd en in het tweede kwartaal over de voortgang gerapporteerd	Rapportage in 2e kwartaal
4. Veilig en doelmatig gebruik diepe ondergrond	Friese Mijnbouwtafel georganiseerd	4x

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	16.298	15.381	5.418	5.445	5.445
Totaal baten	1.723	772	772	772	772
Saldo van lasten en baten	14.575	14.608	4.646	4.673	4.673

Toelichting

De begrote lasten betreft met name de bijdrage aan het Waddenfonds (looptijd tot en met 2026). Met ingang van 2021 ontvangen de deelnemende provincies ieder een deel via haar eigen provinciefonds, voor Fryslân betekent dit nu € 9,6 mln. Het wegvallen van deze bijdrage verklaart dus de grote verlaging van de begroting per 2027. De bijdrage aan het IPO wordt in zijn totaliteit verantwoord op dit beleidsveld voor € 2,6 mln. De bijdrage aan de BIJ12 is wel toebedeeld naar de diverse programma's omdat de financiering hiervan ook grotendeels plaatsvindt via het inhoudelijke programma (natuurpact).

De overige lasten en baten betreffen de bijdragen voor deelname aan hiervoor genoemde samenwerkingsverbanden en de BTW-compensatie die wij uit deze deelnames retour krijgen. Het samenwerkingsverband IKW staat tot en met 2026 in de begroting. De provincie ontvangt voor de uitvoering van de samenwerking IKW bijdragen van de provincies Groningen en Noord Holland. de daling van 2025 naar 2026 voor € 900.000 betreft de bijdrage van de deelnemers IKW die in de begroting wordt opgenomen na verwerking van de vastgestelde begroting 2026 IKW.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 1.5 Bestuurlijke samenwerking					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Samenwerking in het Waddengebied	11.616	10.642	656	656	656
Regionale samenwerking	1.542	1.542	1.542	1.542	1.542
Belangenbehartiging	3.140	3.196	3.220	3.247	3.247
Totaal lasten	16.298	15.381	5.418	5.445	5.445
Baten					
Samenwerking in het Waddengebied	1.436	485	485	485	485
Regionale samenwerking	221	221	221	221	221
Belangenbehartiging	66	66	66	66	66
Totaal baten	1.723	772	772	772	772
Saldo van lasten en baten	14.575	14.608	4.646	4.673	4.673

Programma 2: Infrastructuur

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Matthijs de Vries

Inleiding

Leefbaarheid en economische groei in Fryslân zijn sterk afhankelijk van goede verbindingen. Daarom zetten wij ons in voor een goed bereikbaar Fryslân, zowel nu als in de toekomst. Belangrijke aandachtspunten zijn het verbeteren van de verkeersveiligheid, het stimuleren van de fiets en het versterken van het (regionale) openbaar vervoer. Met dit programma geven we invulling aan de ambities op het gebied van mobiliteit en infrastructuur.

Ambities

Iedereen in Fryslân, zowel inwoners als bezoekers, moet zich in 2050 **veilig, vlot en fossielvrij** kunnen verplaatsen. Dit is de kern van het Regionaal Mobiliteitsprogramma (RMP), vastgesteld door Provinciale Staten op 21 december 2022. Daarbij minimaliseren we de impact van mobiliteit op mens, natuur en omgeving.

Om ervoor te zorgen dat **iedereen** zich in Fryslân naar eigen wens kan verplaatsen, is er geen sprake (meer) van vervoersarmoede/vervoersongelijkheid. Openbaar vervoer is toegankelijk voor iedereen en Fryslân profileert zich als fietsprovincie van Nederland.

We moeten ons ook **veilig** kunnen verplaatsen. Verkeersveiligheid blijft een speerpunt: het aantal verkeersdoden en -gewonden wordt sterk verminderd, met als ultiem doel nul verkeersdoden in 2040.

Om ons **vlot** te kunnen verplaatsen, is zowel de interne ontsluiting binnen Fryslân als de externe verbinding met andere regio's in Nederland en Europa cruciaal. We richten ons op het gehele netwerk, met extra aandacht voor het regionale openbaar vervoer in landelijke gebieden, de treinverbinding Leeuwarden-Zwolle en de Lelylijn. Als provincie dragen we zorg voor goed onderhoud van provinciale wegen en vaarwegen.

Om de klimaatdoelen te behalen, zetten we stevig in op het **fossielvrij** maken van verplaatsingen. Daarnaast blijven we alert op neveneffecten van verkeer, zoals geluidsoverlast en stikstofuitstoot, en zorgen we dat de wettelijke normen worden nageleefd.

Vastgestelde beleidsnotities

- Provinciale Omgevingsvisie 'De romte diele' (2020)
- Regionaal Mobiliteits Programma (2022)
- Uitvoeringsprogramma Regionaal Mobiliteits Programma 2025 (2024)
- Friese Integrale Visie Verkeersveiligheid 2026-2040 (2024 , PS ter info)
- Beleidskaders Onderhoud (2020)
- Fryslân Feilich Fytslân (2022)
- Startnotitie integrale Friese havenvisie (2025)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partijen leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een nadere toelichting van de verbonden partijen staat in paragraaf 5 van deze begroting.

- OVEF (Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.) te IJlst
- Gemeenschappelijke Regeling Mobiliteitsbureau Noordoost Friesland

Overzicht lasten en baten programma 2 infrastructuur

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	8.276	3.242	2.592	2.763	2.767
2.2 Verbetering infrastructuur	9.793	15.139	26.363	13.452	9.794
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	40.460	38.195	37.678	44.175	37.847
2.4 Openbaar vervoer	81.224	89.482	85.242	85.540	84.888
Totaal lasten	139.752	146.057	151.876	145.929	135.295
Baten					
2.1 Algemeen beleid en verkeersveiligheid	5.485	37	37	37	37
2.2 Verbetering infrastructuur	2.622	1.906	0	0	0
2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur	1.802	1.372	1.372	1.372	942
2.4 Openbaar vervoer	8.273	4.668	7.780	4.203	4.251
Totaal baten	18.181	7.984	9.190	5.613	5.230
Saldo van lasten en baten	121.572	138.073	142.685	140.316	130.065

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 2.1. Algemeen beleid & verkeersveiligheid

Wat zien we?

Deze paragraaf richt zich op het gedrag van mensen in het verkeer. We willen dat inwoners zich veilig en duurzaam kunnen verplaatsen.

Ambities en externe ontwikkelingen

Vanuit de wens om te komen tot een mobiliteitstransitie, kijken naar de mogelijkheden om bepaalde regio's (zoals het landelijk gebied) beter te ontsluiten. Dat kan door de verschillende modaliteiten te stimuleren en beter met elkaar te verbinden, zodat **iedereen** zich kan blijven verplaatsen. Om de gelijkheid te verbeteren, wordt landelijk ingezet op een nationaal 'bereikbaarheidsspeil'. Daarnaast is in de verschillende Regiodeals aandacht voor het stimuleren van vervoersgelijkheid.

Vanuit de ambitie om ons **veilig** te kunnen verplaatsen zien we dat de verkeersveiligheid onder druk staat. Het aantal ernstig gewonde verkeersslachtoffers stijgt, en de daling van het aantal verkeersdoden stagneert – zowel landelijk als in Fryslân (zie tabel 1 en 2). Daarom hanteren Rijk, provincies en gemeenten in het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV2030) een nul-ambitie: elk verkeersslachtoffer is er één te veel. Fryslân werkt hieraan via de Friese Integrale Visie Verkeersveiligheid 2026–2040. Samen met maatschappelijke partners zetten we ons maximaal in om risico's in kaart te brengen en te verkleinen.

Tabel 1 Aantallen verkeersongevallen, - gewonden en -slachtoffers van 2020 t/m 2024 in Nederland

Tijdperiode	Status	Verkeersongevallen	Gewonden	Mogelijke gewonden	Doden
2020	Afgesloten	80.685	18.511	1.829	513
2021	Afgesloten	87.032	19.990	2.683	514
2022	Afgesloten	99.436	25.274	2.612	655
2023	Afgesloten	97.293	26.305	740	593
2024	Afgesloten	98.128	27.846	731	558
Totaal		462.574	117.926	8.595	2.833

© 2025 VIA, Overzicht verkeersongevallen en -slachtoffers per tijdperiode

Opmerking: In de Corona-jaren 2020 & 2021 liggen de landelijke aantallen lager dan verwacht als gevolg van de maatregelen om de verspreiding te beperken.

Tabel 2 Aantallen verkeersongevallen, - gewonden en -slachtoffers van 2020 t/m 2024 in de provincie Fryslân

Tijdperiode	Status	Verkeersongevallen	Gewonden	Mogelijke gewonden	Doden
2020	Afgesloten	2.525	535	30	31
2021	Afgesloten	2.441	540	17	24
2022	Afgesloten	2.779	696	32	27
2023	Afgesloten	2.822	687	32	33
2024	Afgesloten	2.861	766	62	32
Totaal		13.428	3.224	173	147

© 2025 VIA, Overzicht verkeersongevallen en -slachtoffers per tijdperiode

Opmerking: In de Corona-jaren 2020 & 2021 liggen de landelijke aantallen lager dan verwacht als gevolg van de maatregelen om de verspreiding te beperken.

Het RMP gebruikt 2020 als referentiejaar; elk jaar moet het aantal verkeersslachtoffers afnemen ten opzichte van het jaar ervoor. Tegelijkertijd realiseren we ons dat onze invloed beperkt is: wegen kunnen nog zo veilig zijn ingericht, maar menselijk gedrag blijft een onvoorspelbare factor. Ondanks dat risico houden we vast aan onze ambitie: 0 verkeersdoden in 2040.

Daarnaast zien we dat vanuit de ambitie om de verplaatsingen duurzaam en **fossielvrij** te maken (en zo de doelstellingen uit het klimaatakkoord te kunnen halen) een forse inzet benodigd blijft. Elektrificatie van de mobiliteit is één van de maatregelen, waarbij we sterk afhankelijk zijn van de snelheid waarmee de uitbreiding van het benodigde energienetwerk gerealiseerd kan worden. Ook richt onze inzet zich op het beïnvloeden van het mobiliteitsgedrag door het verminderen (thuiswerken) of het veranderen (van auto naar ov/fiets) van verplaatsingen.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale weg- en vaarwegennet. Er is echter geen wettelijke plicht tot uitbreiding of opwaardering van deze infrastructuur. Verbeteringen die bijdragen aan verkeersveiligheid vallen wél onder onze wettelijke verantwoordelijkheid.

Rolvrijheid

Traditioneel had de provincie bij de aanleg van infrastructuur een presterende rol: zelfstandig werken aan bereikbaarheid en veiligheid. Tegenwoordig schuift deze rol vaker op naar die van een samenwerkende overheid. Nieuwe infrastructuur wordt vaker gekoppeld aan bredere gebiedsontwikkelingen, waarbij andere partijen (deels) verantwoordelijk zijn. Ook draagt de provincie soms financieel bij aan rijksprojecten of initieert ze mee.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.1.

We streven naar nul verkeersdoden in 2040, in lijn met de landelijke ambitie en de Friese Integrale Visie Verkeersveiligheid. Tussen nu en 2040 willen we het aantal dodelijke ongevallen fors terugbrengen. Voor 2030 is het tussendoel om de stagnerende daling van het aantal verkeersdoden en de stijging van ernstige verkeersgewonden te doorbreken.

Daarnaast zetten we in op passende mobiliteit voor iedereen. Dit gebeurt mede via verschillende Regiodeals. Mobiliteit moet fysiek en digitaal toegankelijk en betaalbaar zijn. We willen een systeem waarin iedereen zich welkom en comfortabel voelt en gericht kan reizen. Ook streven we naar het verkleinen van de afstand – financieel en fysiek – tussen het landelijk gebied en de centrumgebieden. Hiervoor zijn nog geen concrete meetbare tussendoelen, maar wel vraagt dit om inzet. In het RMP 2.0, dat in 2026 wordt vastgesteld, wordt hierop teruggekomen.

Voor een duurzaam en fossielvrij mobiliteitssysteem is de doelstelling om in 2030 een CO2-reductie van 49% ten opzichte van 2020 te halen (0,72 miljoen ton). Hoewel er voor 2026 nog geen tussendoelen zijn, blijft inzet hiervoor noodzakelijk.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Verkeersveiligheid	Het geregistreerde aantal doden en ziekenhuisgewonden in geheel Fryslân in 2026, vergeleken t.o.v. 2020 (doden: 31; gewonden: 535)	Daling van het aantal geregistreerde doden en ziekenhuisgewonden in 2026 t.o.v. 2020
2. Mobiliteit voor iedereen	<i>Zoals hierboven toegelicht zijn er op dit moment nog geen concrete, meetbare doelindicatoren voor dit onderwerp.</i>	
3. Duurzame mobiliteit	Reductie van CO2-uitstoot voor 2030 in Fryslân, vergeleken t.o.v. het jaar 2020.	49% Oftewel een reductie naar 0,72 miljoen ton

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Verkeersveiligheid	We stellen een ROF werkplan 2027 op.

	We geven uitvoering aan het Werkplan 2026 van het Regionaal Orgaan verkeersveiligheid Fryslân (ROF). Denk hierbij aan praktische verkeerslessen in het onderwijs, gedragscampagnes op risicogedragingen en langlopende doelgroepgerichte aanpakken zoals Doortrappen.
2. Mobiliteit voor iedereen	Vanuit de provinciale hub-strategie wijzen we in 2026 minimaal acht locaties aan, waar we een pilot met mobiliteitshubs stimuleren. Deze locaties zijn evenredig verdeeld over de verschillende regio's in Fryslân.
	We stellen een RMP 2.0 vast waarin duidelijkheid ontstaat over de doelen en resultaten v.w.b. 'mobiliteit voor iedereen'.
3. Duurzame mobiliteit	We stimuleren de grotere bedrijven (die meer dan 50 werknemers hebben) om te werken aan een duurzamer vervoersbeleid voor hun organisatie (werkgeversaanpak) en we benaderen onderwijsorganisaties om hun vervoersbehoefte positief te beïnvloeden (onderwijsaanpak).
	We breiden het netwerk aan openbare laadpalen verder uit.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Verkeersveiligheid	ROF Werkplan 2027 vastgesteld	Gereed
	ROF Werkplan 2026 is uitgevoerd	100%
2. Mobiliteit voor iedereen	Minimale aantal pilots voor mobiliteitshubs dat is opgestart	8
	RMP 2.0 is vastgesteld	Gereed
3. Duurzame mobiliteit	Minimaal aantal deelnemende bedrijven aan de werkgeversaanpak	10
	Aantal geplaatste laadpalen	150

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	8.276	3.242	2.592	2.763	2.767
Totaal baten	5.485	37	37	37	37
Saldo van lasten en baten	2.791	3.204	2.555	2.725	2.730

Toelichting

De structurele begrote lasten (€ 2,5 - € 2,7 mln.) hebben betrekking op algemene beheerskosten, monitoring en verkeersveiligheid (educatie en gedragsbeïnvloeding). Bij de structurele budgetten is beperkte mate van budgetvrijheid voor wat betreft het meerjarig werkplan ROF. Fluctuatie bij de structurele middelen wordt veroorzaakt door het omzetten van tijdelijke middelen naar structurele middelen voor de bijdrage aan het CROW (€ 170.000).

De fluctuatie in de lasten wordt verder veroorzaakt door de tijdelijke budgetten. Bij de tijdelijke budgetten gaat het voor 2025 om gedragsbeïnvloeding en stimuleren fietsveiligheid (circa € 0,4 mln.) en Rijksmiddelen ten behoeve van laadinfrastructuur (circa € 5,3 mln.). Voor 2026 betreft dit middelen (€ 650.000) ten behoeve van het manifest (verkeersveiligheid).

Onderstaand voorstel m.b.t. verkeersveiligheid uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000				
Omschrijving		2025	2026	2027	2028	2029
Lasten						
Verkeersveiligheid - Manifest (bijdragen aan gemeenten)		0	650	0	0	0
Totaal lasten		0	650	0	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.1 Algemeen beleid & verkeersveiligheid					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Verkeersveiligheid	2.959	3.242	2.592	2.763	2.767
Duurzame mobiliteit	5.317	0	0	0	0
Totaal lasten	8.276	3.242	2.592	2.763	2.767
Baten					
Verkeersveiligheid	167	37	37	37	37
Duurzame mobiliteit	5.317	0	0	0	0
Totaal baten	5.485	37	37	37	37
Saldo van lasten en baten	2.791	3.204	2.555	2.725	2.730

Beleidsveld 2.2. Verbetering infrastructuur

Wat zien we?

Deze paragraaf gaat vooral in op de infrastructurele netwerken. Niet alleen provinciaal, maar ook het gehele netwerk van Rijk, provincie en gemeenten.

Ambities

De afgelopen tien jaar hebben we flink geïnvesteerd. Daardoor zijn de provinciale wegen en waterwegen grotendeels klaar voor **vlotte** verplaatsingen. Het Friese wegennet is verbeterd en **veiliger**, onder meer door ovondes en reconstructies van wegen. Toch blijven we structureel investeren in het oplossen van verkeersveiligheidsproblemen.

We richten ons ook op locaties waar infrastructuur elkaar kruist en verstoringen ontstaan. Dit vraagt goede afstemming tussen beheerders, zoals het Rijk. Daarnaast verbinden we verschillende netwerken – auto, openbaar vervoer, fiets en scheepvaart – om ketenmobiliteit te ondersteunen en zo te werken aan een duurzaam mobiliteitssysteem. Hiervoor kunnen hubs of knooppunten langs provinciale routes nodig zijn, voor personen én goederen.

Om de fietsprovincie van Nederland te worden, werken we verder aan een netwerk van doorfietsroutes. Ook willen we de treinverbinding tussen Fryslân, Noord-Nederland en de Randstad versnellen. Dit doen we met de inzet om de Lelylijn te realiseren (zie paragraaf grote projecten) en het verbeteren van het bestaande spoornet, zodat het toekomstbestendig is.

Externe ontwikkelingen

De kosten voor infrastructurele maatregelen zijn de laatste jaren flink gestegen. Ook zijn er tekorten aan personeel (bij aannemers en nutsbedrijven) en materialen. Daarnaast is de ruimte voor vergunningen beperkt, bijvoorbeeld door stikstofregels. Hierdoor moeten we bij lopende projecten soms keuzes maken in kwaliteit of planning. Nieuwe projecten kunnen daardoor minder snel of minder omvangrijk worden uitgevoerd. We zien dat andere samenwerkingspartners, zoals het Rijk en gemeenten, ook met dergelijke problemen te maken hebben, wat van invloed kan zijn op ons werk.

Door de stikstofuitspraken van de Raad van State (18 december 2024 & 22 januari 2025) is het verkrijgen van een natuurvergunning complexer geworden. Dit kan consequenties hebben voor de uitvoering van projecten. Datzelfde geldt voor gewijzigde wet- en regelgeving met betrekking tot het gebruik van bouwstoffen.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale wegen- en vaarwegennet, maar kent geen wettelijke verplichting tot uitbreiding of opwaardering daarvan. Verbetering van bestaande infrastructuur, voor zoverre deze dient ter vergroting van de verkeersveiligheid, stoelt wel op een wettelijke verplichting.

Rolvrijheid

Aanleg van nieuwe infrastructuur en verbetering van bestaande infrastructuur bevond zich van oudsher in het kwadrant van de presterende overheid: zelfstandig kon de provincie resultaten proberen te bereiken zoals een betere bereikbaarheid en meer veiligheid. Echter, in toenemende mate is met name de aanleg van nieuwe infrastructuur soms ook in het kwadrant van de samenwerkende overheid beland: infrastructuraanleg wordt gekoppeld aan gebiedsontwikkeling waarvoor andere partijen (deels) verantwoordelijk zijn, rijksprojecten worden soms mede geïnitieerd of (voor)gefinancierd door de provincie.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.2.

1. Onze eigen infrastructuur is veilig voor verkeersdeelnemers
2. Vlotte doorstroming op Friese wegen, vaarwegen en het spoor

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Verkeersveiligheid	Aantal verkeersdoden en (ernstig) verkeersgewonden op onze eigen provinciale wegen	Afname t.o.v. 2020
2. Vlotte doorstroming	Waardering van betrouwbaarheid netwerken en reistijd	8

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Verkeersveiligheid	We realiseren de infrastructurele projecten zoals die volgens het Uitvoeringsprogramma RMP geprogrammeerd staan voor het jaar 2026
2. Vlotte doorstroming	Samen met de gemeenten werken we verder aan het netwerk van doorfietsroutes.
	We overleggen met het Rijk en andere overheden over het (goed) functioneren van het gehele infrastructurele netwerk in onze provincie. Indien nodig maken we hier afspraken over in het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO-MIRT).
	In samenwerking met andere overheden stellen we een Masterplan Lelylijn op, waarin we financieringsmogelijkheden en inhoudelijke onderwerpen uitwerken.
	We gaan verder met de uitvoering van het uitvoeringsprogramma Van Harinxmakanaal (VHK) voor het faciliteren van klasse Va schepen.
	We gaan verder met het inventariseren van gebruikte bouwstoffen in onze infrastructuur in verband met aangescherpte milieu regelgeving.

Resultaatindicatoren

Indicator	Onderwerp	Doelwaarde 2026
1. Verkeersveiligheid	Realisatie van de programmering conform uitvoeringsprogramma Regionaal Mobiliteitsprogramma 2026.	100%
2. Vlotte doorstroming	We realiseren wachtplaatsen voor de beroeps- en recreatievaart in het Van Harinxmakanaal.	9
	We starten met het verruimen van bochten in het Van Harinxmakanaal.	1

	We gaan verder in gesprek met het Rijk om (proces)afspraken te maken over het vaststellen van de eenmalige afkoopsom voor de Tsjerk Hiddessluizen.	100%
	We realiseren (delen van) hoofdfietsroutes .	2
	We stellen samen met medeoverheden een Masterplan Lelylijn op.	Gereed
	We brengen als regio samen met het Rijk de mogelijkheden voor de benodigde aanvullende financiering in beeld om een MIRT-verkenning te kunnen starten om de HRMK-spoorbrug in Leeuwarden te vervangen door een spooraquaduct.	100%
	We laten door ProRail een verkenningsstudie uitvoeren voor de realisatie van het nieuwe station Leeuwarden Werpsterhoeke.	Gereed

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	9.793	15.139	26.363	13.452	9.794
Totaal baten	2.622	1.906	0	0	0
Saldo van lasten en baten	7.172	13.233	26.363	13.452	9.794

Toelichting

De structureel begrote lasten hebben betrekking op afschrijvingslasten. Hier zit geen budgetvrijheid. Verder is een aantal tijdelijke projecten opgenomen waardoor er fluctuatie over de jaren is. Denk daarbij aan infraprojecten uit het Regionaal Specifiek Pakket (RSP) , zoals de Investeringsagenda Drachten-Heerenveen , Sluis Kornwerderzand en Spooreplacement Leeuwarden/4de trein Leeuwarden-Sneek. Voor deze projecten zijn overeenkomsten afgesloten.

De batenkant heeft betrekking op een uitkering (SPUK) voor het stimuleren van verkeersveiligheidsmaatregelen.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel. Dit betreft de vrijval van het tijdelijke budget Knelpunten geluidhinder provinciale wegen wat ingezet wordt voor het kadernota voorstel Verkeersveiligheid - Manifest.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000				
Omschrijving	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten					
Verkeersveiligheid - Manifest (bijdragen aan gemeenten)	-55	-75	-120	0	0
Totaal lasten	-55	-75	-120	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.2 Verbetering infrastructuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Verkeersveiligheid	3.084	7.167	5.002	9.280	5.622
Vlotte doorstroming	6.710	7.972	21.361	4.172	4.172
Totaal lasten	9.793	15.139	26.363	13.452	9.794
Baten					
Verkeersveiligheid	586	1.906	0	0	0
Vlotte doorstroming	2.036	0	0	0	0
Totaal baten	2.622	1.906	0	0	0
Saldo van lasten en baten	7.172	13.233	26.363	13.452	9.794

Beleidsveld 2.3. Instandhouding provinciale infrastructuur

Wat zien we?

Ambities

Binnen dit beleidsveld zien we de onderstaande ambities voor ons, waarbij de basis ligt in de beleidskaders onderhoud provinciale infrastructuur (2020).

We willen Fryslân veilig en goed bereikbaar houden. Dit doen we door het (dagelijkse) beheer en onderhoud van het provinciale wegen- en vaarwegennet en de bijbehorende kunstwerken. Tegelijk dragen we zo bij aan duurzaamheid, circulariteit en energiebesparing.

In 2020 zijn de kaders voor het onderhoud geëvalueerd, geactualiseerd en vastgesteld door PS. Destijds was het uitgangspunt in de beleidskaders nog een onderhoudsniveau '7'. In de PS vergadering van 29 juni 2022 is in het kader van heroverwegingen van het provinciale takenpakket (Zero Based Budgetting) besloten om de kwaliteit van ons onderhoud met ingang van 2023 terug te brengen naar een '6'. In 2026 wordt, afhankelijk van de uitkomsten van een nieuwe evaluatie, een actualisatie van de kaders voor het onderhoud aan PS voorgelegd.

We zien toe op het gebruik van provinciale eigendommen en conform wetgeving het gebruik via koop of huur in rekening te brengen. We benutten kansen om de steunpuntenstructuur van Provinciale Waterstaat naar een hoger niveau te brengen ten aanzien van (werk)efficiëntie, kwaliteit en duurzaamheid.

Ontwikkelingen

De kosten voor onderhoud stijgen en het is moeilijk om voldoende gekwalificeerd personeel te vinden. Dit vertraagt onderhoud en investeringen.

Ook zien we dat (gewijzigde) wet- en regelgeving met betrekking tot bijvoorbeeld natuur, stikstof of het gebruik van bouwstoffen invloed kan hebben op het uitvoeren van beheer en onderhoud van onze provinciale infrastructuur. Door de stikstofuitspraken van de Raad van State (18 december 2024 & 22 januari 2025) is het verkrijgen van een natuurvergunning bijvoorbeeld complexer geworden.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is wettelijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het provinciale wegen- en vaarwegennet, inclusief bruggen en viaducten. Het onderhoudsniveau is vastgelegd in wet- en regelgeving. Daarnaast zijn er richtlijnen van CROW, het kennisnetwerk voor verkeer en vervoer, die ook door de rechter worden gehanteerd. Voor vaarwegen gelden minder vaste normen, maar de provincie moet wel zorgen voor een beheerplan waarin de belangrijkste onderwerpen zijn opgenomen. Ook het nautisch beheer is geregeld in de Scheepvaartverkeerswet en bijbehorende regelingen. Verder is de provincie verantwoordelijk voor de verkeersveiligheid en doorstroming op onze wegen.

Rolvrijheid

De provincie heeft vooral een opdrachtgevende rol: het moet voldoen aan de wettelijke verplichtingen en zorgen dat de wegen en vaarwegen veilig en in goede staat zijn, tegen zo laag mogelijke kosten. De rolvrijheid op dit taakveld schuilt ten eerste in de mate waarin ('dik of dun') wettelijke taken worden uitgevoerd, maar kan ook schuilen in het hoe: er kan worden gezocht naar innovatieve manieren van onderhoud, van aanbesteden en dergelijke. In het samenwerkende kwadrant schuilt rolvrijheid in de mate waarin we als provincie actief een meer voorlopende rol in zaken als de elektrische infrastructuur, digitale infrastructuur en dergelijke oppakken, en hoe. Ook kan een wettelijke taak als onderhoud vervlochten worden met meer samenwerkende aspecten door verbindingen te leggen tussen onderhoud van diverse partijen, of tussen onderhoud en andere zaken die op dat moment in het gebied spelen (baggerslib aanleveren andere doeleinden e.d., of tussen onderhoud en verbeteringen).

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.3.

1. De instandhouding van onze provinciale infrastructuur is op orde

2. Onze wegen en vaarwegen zijn optimaal bereikbaar en veilig, ook onder winterse omstandigheden

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	Beheer en onderhoud van onze infrastructuur is op orde	Onderhoudsniveau 6
2. Bereikbaarheid en veiligheid	Onze provincie is bereikbaar en onze infrastructuur is veilig voor gebruikers	100%

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	We beheren, programmeren en onderhouden de provinciale infrastructuur (wegen en vaarwegen en kunstwerken) conform het door PS vastgestelde onderhoudsniveau (6)
	We gaan verder met het optimaliseren en energieneutraal maken van onze steunpunten
2. Bereikbaarheid en veiligheid	We bestrijden gladheid op onze wegen
	We schouwen en inspecteren onze wegen, vaarwegen en kunstwerken
	We zorgen voor nautisch toezicht op onze vaarwegen en professionaliseren de integrale samenwerking met politie en andere handhavende diensten
	We zorgen voor een veilige en vlotte doorvaart door middel van het op professionele wijze bedienen van provinciale bruggen en sluizen

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Instandhouding provinciale infrastructuur	Uitvoering groot onderhoud en investeringen conform uitvoeringsprogramma RMP 2026	100%
	Verzorgings- en technische score dagelijks onderhoud wegen	97%
	Aantal km vaarwegen waarvan we de diepte peilen	178

2. Bereikbaarheid en veiligheid	Maximale wachttijd (in minuten) vaarwegverkeer bij op afstand bediende bruggen	10
	Preventieve gladheidsbestrijding op onze wegen	100%
	Aantal samenwerkingsverbanden nautisch toezicht met handhavende diensten	2

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	40.460	38.195	37.678	44.175	37.847
Totaal baten	1.802	1.372	1.372	1.372	942
Saldo van lasten en baten	38.658	36.822	36.305	42.803	36.904

Toelichting

De begrote lasten bestaan hoofdzakelijk uit beheer- en onderhoudsmiddelen en afschrijvingslasten. De fluctuatie over de jaren wordt veroorzaakt doordat de programmering voor groot onderhoud en afschrijvingslasten meerjarig is verwerkt. Beheer en onderhoud is een wettelijke taak waarbij het onderhoudsniveau minimaal een 6 moet zijn. Hier is geen sprake van budgetvrijheid. Verder is er nog een tijdelijk budget voor de financiering van stortplaatsen.

De fluctuatie in de baten over de jaren wordt veroorzaakt door de verkoop van steunpunten (2025) en bijdrages van gemeenten inzake het oeverfonds (2025-2028). De structurele baten hebben onder andere betrekking op huren, pachten en stortopbrengsten.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000				
Omschrijving		2025	2026	2027	2028	2029
Lasten						
Digitale infrastructuur van de centrale brugbediening		0	75	75	75	75
Totaal lasten		0	75	75	75	75

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Instandhouding provinciale infrastructuur	37.803	35.466	34.949	41.446	35.118
Beschikbaar en veiligheid	2.657	2.729	2.729	2.729	2.729
Totaal lasten	40.460	38.195	37.678	44.175	37.847
Baten					
Instandhouding provinciale infrastructuur	1.802	1.372	1.372	1.372	942
Totaal baten	1.802	1.372	1.372	1.372	942
Saldo van lasten en baten	38.658	36.822	36.305	42.803	36.904

Beleidsveld 2.4. Openbaar vervoer

Wat zien we?

Ambities

Als opdrachtgever voor het regionale openbaar vervoer verlenen en beheren wij OV-concessies voor trein en bus. Onze ambitie is een toekomstbestendig, toegankelijk, betaalbaar en duurzaam OV-systeem voor inwoners en bezoekers van Fryslân. We stemmen het aanbod af op de vraag, versterken de hoofdstructuur van snelle en hoogfrequente trein- en buslijnen en zoeken alternatieven voor de overige vervoersvragen binnen beschikbare financiële middelen. De bereikbaarheid van het landelijk gebied blijft hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Externe ontwikkelingen

De betaalbaarheid en beschikbaarheid van OV staan onder druk. Sinds COVID-19 reizen minder mensen met het OV. Tegelijkertijd zijn de kosten voor personeel en materieel sterk gestegen. Het Rijk stelde in 2024 extra middelen beschikbaar, de zogenaamde Bikker-gelden, om stijging van OV-tarieven te voorkomen en te investeren in het OV.

Studenten reizen minder met OV, wat leidt tot minder Rijkssubsidies voor vervoerders. Hierdoor dreigt een forse verschraving van het OV-aanbod. De provincie vindt dat het Rijk vervoerders structureel moet compenseren en werkt hierin samen met andere provincies.

Voor het realiseren van OV-infraprojecten is veel creativiteit, flexibiliteit en samenwerking nodig. De schaarste aan personeel, omgevingsknelpunten (zoals ruimtelijke ordening en stikstof) en beperkte netcapaciteit maken het een uitdaging om projecten binnen tijd, scope en budget uit te voeren.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie is op grond van de Wet Personenvervoer 2000 bevoegd om als concessieverlener op te treden voor het regionale bus- en treinvervoer. Daarmee bepaalt de provincie zelf hoe het regionale OV wordt ingericht en aan welke eisen dit moet voldoen. Binnen deze rol kan de provincie ook subsidies verstrekken aan vervoerders die het regionale OV uitvoeren zoals in de concessie is vastgelegd.

Rolvrijheid

Rolvrijheid zit in de mate waarin de wettelijke verplichting tot het aanbieden van openbaar vervoer ‘dik of dun’ wordt ingevuld en de wijze waarop: bijvoorbeeld alle kernen ontsluiten of volledig inzetten op duurzaamheid. Daarnaast kan er voor gekozen worden een meer of minder initiërende en faciliterende rol te pakken ten aanzien van innovaties in bijvoorbeeld (duurzame) vervoerstechniek of het ontwikkelen van nieuwe concepten van (kleinschalig) openbaar vervoer.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 2.4.

1. Het OV in Fryslân is voor iedereen toegankelijk
2. Het OV is volledig duurzaam
3. Het OV is betrouwbaar

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Toegankelijk OV	Rapportcijfer klanttevredenheid OV Fryslân	Minimaal een 7,5
2. Duurzaam OV	Zero-emissie regionaal bus- en treinvervoer	Vanaf 2030 100% ZE-busvervoer

		Vanaf 2035 100% ZE-treinvervoer
3. Betrouwbaar OV	Punctualiteit (jaarlijks percentage regionale treinen en bussen dat op tijd aankomt in 2026)	90% bus
		95% trein

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Toegankelijk OV	We beheren de regionale OV-concessies voor trein en bus en bereiden de nieuwe treinconcessie voor.
	We voeren het vastgestelde Uitvoeringsprogramma Toegankelijkheid Openbaar Vervoer 2024-2028 uit.
2. Duurzaam OV	De provincie wil alle busstallingen in Fryslân in eigendom nemen. Bij aanbestedingen wordt dan een gelijk speelveld gecreëerd en worden desinvesteringen in de benodigde laad- en energievoorzieningen voorkomen.
	We laten door ProRail een verkenningsstudie uitvoeren naar de partiële elektrificatie voor de spoortrajecten Leeuwarden - Harlingen Haven en Leeuwarden - Stavoren.
3. Betrouwbaar OV	We plaatsen Dynamisch Reizigers Informatie Systeem (DRIS) panelen op belangrijke bushaltes om reizigers van actuele vertrektijden en informatie te voorzien.
	We maken samen met de provincie Groningen, in overleg met de landelijke programmadirectie en ProRail, de treinstellen van Arriva geschikt voor het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Toegankelijk OV	Toename aandeel toegankelijke bushaltes	10
2. Duurzaam OV	Aantal in eigendom genomen locaties voor busstallingen	3
	Uitvoeren verkenningsstudie partiële elektrificatie voor de spoortrajecten Leeuwarden - Harlingen Haven en Leeuwarden - Stavoren	90%

3. Betrouwbaar OV	Realisatie aantal DRIS-panelen op strategische locaties	10
	We maken de treinstellen van Arriva geschikt voor het nieuwe treinbeveiligingssysteem European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de noordelijke regionale spoorlijnen.	20%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	81.224	89.482	85.242	85.540	84.888
Totaal baten	8.273	4.668	7.780	4.203	4.251
Saldo van lasten en baten	72.951	84.814	77.462	81.337	80.637

Toelichting

De begrote lasten bestaan hoofdzakelijk uit exploitatie middelen voor het openbaar vervoer. Qua budgetvrijheid liggen de middelen in principe vast gedurende de looptijd van de concessie. De baten hebben betrekking op een bijdrage van derden voor uitgevoerde diensten die onderdeel zijn van de concessie. De fluctuaties over de jaren wordt veroorzaakt door de inzet van middelen voor de invoering van het European Rail Traffic Management System (ERTMS) op de treinen. Het gaat hier om specifieke middelen en/of er zijn overeenkomsten afgesloten. Verder is er nog een tijdelijk budget (€ 4 mln. 2024-2028) ten behoeve van verbeteren bereikbaarheid platteland. In 2026 zijn er nog aanvullende middelen voor het verbeteren van het OV welke via een decentralisatie uitkering van het Rijk zijn ontvangen.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 2.4 Openbaar vervoer					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Toegankelijk OV	74.804	84.767	77.965	77.765	77.765
Duurzaam OV	771	2.190	1.240	1.240	740
Betrouwbaar OV	5.649	2.525	6.038	6.536	6.383
Totaal lasten	81.224	89.482	85.242	85.540	84.888
Baten					
Toegankelijk OV	2.674	2.768	2.768	2.768	2.768
Betrouwbaar OV	5.599	1.900	5.013	1.436	1.483
Totaal baten	8.273	4.668	7.780	4.203	4.251
Saldo van lasten en baten	72.951	84.814	77.462	81.337	80.637

Programma 3: Natuur en Landbouw

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Abel Kooistra en Matthijs de Vries

Inleiding

Als landbouwprovincie van Nederland zijn wij trots op ons landelijk gebied met het eigen Friese karakter. Dat Friese karakter is ook terug te vinden in ons landschap, de leefbaarheid en onze mooie natuur. Om te zorgen voor een toekomstbestendige(re) landbouw enerzijds en een rijke(re) natuur anderzijds, zetten wij ons ervoor in dat landbouw en natuur elkaar optimaal kunnen versterken.

De opgaven in het landelijk gebied omvatten het doorontwikkelen van onze landbouwsector, het beschermen en ontwikkelen van natuur, behoud en versterken van landschappelijke kwaliteit, het verbeteren en schoonhouden van milieu en de kwaliteit en kwantiteit van het (grond)water zijn op peil. De opgaven zijn omvangrijk, ruimtelijk en ecologisch verbonden en vragen om een integrale en gezamenlijke aanpak samen met onze partners in onze provincie.

Dat doen we op pragmatische manier door gewenste nieuwe ontwikkelingen te laten aansluiten bij bestaande landelijke kwaliteiten. Om deze kwaliteiten op orde te hebben en te houden, voeren we onze wettelijke taken uit en zetten we in op onze onderstaande ambities voor het landelijk gebied..

Ambities

Landbouw

Fryslân is de landbouwprovincie van Nederland. De Friese landbouw heeft een sterk grondgebonden karakter. Overall is de sterke verbinding van de landbouw met Fryslân zichtbaar. Dat willen wij behouden en volop benutten. De provincie Fryslân streeft naar een toekomstbestendige landbouw. Landbouw en natuur kunnen en moeten elkaar versterken.

Het ondernemerschap en vakmanschap van de landbouwsector staan centraal. De Friese landbouw produceert goed en veilig voedsel van een kwaliteit die wereldwijd wordt gewaardeerd. Het verlies van voedingsstoffen wordt verder beperkt en er wordt ingezet op een betere bodem-voedsel-mestkringloop. Wij streven naar een goede bodemkwaliteit en vruchtbare landbouwgronden. Landbouwgrond behouden wij zoveel mogelijk voor de sector.

Natuur

Fryslân kenmerkt zich door prachtige natuur en een gevarieerd landschap. Tegelijkertijd zien we dat de biodiversiteit onder druk staat. Vandaar dat aandacht nodig is voor herstel en bevordering van de biodiversiteit. Dit vraagt blijvend aandacht voor het herstel en bevorderen van de biodiversiteit waaraan iedereen een bijdrage levert. Fryslân is een provincie waar het fijn wonen, werken en leven is en dat willen we minimaal behouden of versterken.

De Vogel- en Habitatrichtlijn en de Natuurherstelverordening stellen o.a. dat we soorten en ecosystemen behouden en herstellen. We ronden het Friese deel van het Natuurnetwerk af. Daarnaast willen we als provincie de schade beperken van overlast gevende soorten. Zo willen we met gerichte maatregelen soorten behouden en in aantallen laten toenemen zoals de weidevogels. Aan de andere kant zien we dat de ganzenpopulatie dermate groeit, dat gericht aandacht voor het beperken van schade nodig is. Hierbij zal er ook aandacht zijn voor Predatiebeheer. Het is daarbij altijd zoeken naar balans in de diverse belangen in relatie tot de wettelijke mogelijkheden c.q. beperkingen.

Vastgestelde beleidsnotities

- Nota "Natuur en Landelijk gebied" (2012)
- Beleidskader en Subsidieregeling Agrarische bedrijfsverplaatsing Fryslân (2015)
- Nota weidevogels 2021-2030 (2021)
- Provinciaal Programma herstel biodiversiteit (2021)
- Agenda herstel biodiversiteit Fryslân (2021)

- Strategische Grondnota Natuur Netwerk Nederland (2022)
- Friese bomen- en bossenstrategie (2022)
- Beleidsnotitie Invasieve Exoten (2023)
- Beleidskader Natuurvriendelijk isoleren (2023)
- Beleidsregel natuur Fryslân (2024)
- Nota Faunabeleid Fryslân (2024) inclusief nieuw ganzenbeleid
- Beleidsbrief landbouw Fryslân 2025-2030 (2025)
- Natuurbeheerplan Friesland (2025)
- Convenant Natuurbrandbeheersing (2023)

Verbonden partijen

Er zijn geen verbonden partijen zoals opgenomen in de paragraaf verbonden partijen, afgezien van IPO/BIJ12.

Wel wordt er samengewerkt met allerlei betrokken (maatschappelijke) partijen en overheden te weten:

Wetterskip, Friese Milieu Federatie, It Fryske Gea, Natuer mei de Mienskip, Wetterskip Fryslân, Natuurmonumenten, LTO Noord, Staatsbosbeheer, Het Friesch Grondbezit, Feriening Biologyske Boeren Fryslân, Kollektivenberied Fryslân, het Collectief Particuliere Natuurbeheerders, Friese Milieu Federatie, en de gebieds- en grondcommissies van de vier grote gebiedsontwikkelingsprojecten Alde Feanen, Achtkarspelen-Zuid, Beekdal Linde en Koningsdiep.

Overzicht lasten en baten programma 3 Natuur en Landbouw

Exploitatie- Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
3.1 Natuur	143.225	164.065	118.918	223.378	92.034
3.2 Landbouw	10.613	8.986	8.838	6.729	0
Totaal lasten	153.838	173.051	127.755	230.107	92.034
Baten					
3.1 Natuur	55.743	74.858	56.465	163.054	33.677
3.2 Landbouw	111	3.958	3.958	2.834	0
Totaal baten	55.854	78.815	60.422	165.888	33.677
Saldo van lasten en baten	97.984	94.236	67.333	64.219	58.357

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 3.1. Natuur

Wat zien we?

Externe ontwikkelingen

De ontwikkelingen rond het landelijk gebied staan niet stil. Nationale rechterlijke uitspraken over stikstof en gewasbeschermingsmiddelen en inbreukprocedures van de EU onderstrepen de urgente opgave voor het herstel van natuur en biodiversiteit. Deze en andere drukfactoren, zoals verdroging, dragen bij aan biodiversiteitsverlies. Twee landelijke programma's werken aan het herstel en de versterking van natuur en biodiversiteit: het Natuurpact en het Programma Natuur.

Het NPLG is vervallen. De provincie Fryslân heeft een toekenning gekregen van € 180 miljoen uit de Regeling Provinciale Maatregelen Landelijk Gebied (Rpml). Voor het maatregelpakket 'Natuur' is € 42,9 miljoen beschikbaar. Zie paragraaf 9 'Grote projecten', onderdeel 'Natuurpact'.

Europese Natuurherstelverordening

De Europese Natuurherstelverordening (NHV) onderstreept de noodzaak om actief te werken aan behoud en herstel van soorten en ecosystemen. Nederland moet vóór september 2026 een nationaal concept-natuurherstelplan hebben opgesteld. De resultaatverplichtingen in de NHV impliceren aanvullende inspanningen van provincies op het gebied van natuurherstel en monitoring.

Natura 2000

De Natura 2000-gebieden vormen een gezamenlijk Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. De twintig Friese Natura 2000-gebieden spelen een belangrijke rol bij het realiseren van de VHR-doelen in Fryslân. Voor alle Natura 2000-gebieden zijn specifieke Vogel en Habitatrichtlijn (VHR) doelen vastgelegd in zogenoemde aanwijzingsbesluiten. Doel hiervan is de beschermde soorten en habitattypen landelijk in een 'gunstige staat van instandhouding' te houden of daartoe te brengen. De provincie Fryslân heeft in beheerplannen de daarvoor noodzakelijke maatregelen opgenomen. De beheerplannen moeten zesjaarlijks worden geëvalueerd en geactualiseerd.

In 2023 zijn, als onderdeel van het concept-gebiedsprogramma NPLG, natuurdoelanalyses (NDA's) opgesteld voor de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. In de NDA's wordt de huidige staat van instandhouding van de aangewezen habitattypen en -soorten beschreven. In 2024 heeft de Ecologische Autoriteit (EA) de laatste adviezen op de NDA's uitgebracht. Op basis van de NDA's en de adviezen van de EA worden aanvullende onderzoeken uitgevoerd, monitoringsgegevens verzameld en maatregelen getroffen om een gunstige staat van instandhouding te bereiken.

Het huidige Nederlandse Natura 2000-doelensysteem omvat het landelijke beleid, de aanwijzingsbesluiten en de beheerplannen. Dit systeem is recent geëvalueerd en wordt nu geactualiseerd. In 2026 werkt het Rijk, als voortouwnemer, hier verder aan.

Natuurpact en Programma Natuur

De provincies zijn verantwoordelijk voor de realisatie, ontwikkeling en het beheer van natuur. In het Natuurpact zijn de ambities voor ontwikkeling en beheer van natuur in Nederland vastgelegd tot en met 2027, onder meer voor de natuurontwikkelopgave (NNN), het opstellen en actualiseren van Natura 2000-beheerplannen, de uitvoering van Natura 2000-maatregelen, natuurherstelmaatregelen, (agrarisch) natuurbeheer en weidevogels.

In het kader van het Natuurpact is met het Rijk afgesproken dat in 2027 het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is gerealiseerd. De provincie Fryslân heeft sinds 1 januari 2023 nog een opgave van circa 1 600 ha verwerving/functiewijziging en 3 600 ha inrichting NNN. Provinciale Staten besloten in november 2022 dat maximaal wordt ingezet op realisatie. Vanwege diverse oorzaken bleek echter dat het volledige NNN niet haalbaar is. Fryslân heeft daarom een realisatiestrategie opgesteld die uitgaat van ten minste 750 ha verwerving/functiewijziging en 2 000 ha inrichting NNN in 2027. In het voorjaar van 2025 is via een Midterm Review (Healweis Weromsjen NNN) de voortgang aan Provinciale Staten voorgelegd. Afgesproken is dat de opgave voor 2027 overeind blijft en dat een plan van aanpak wordt opgesteld om te bepalen hoe om te gaan met de cruciale hectares en welke (vrijwillige) versnellingsstrategieën aanvullend mogelijk zijn. Zie paragraaf 9 'Natuurpact' voor een toelichting.

Aanvullend op het Natuurpact hebben provincies en Rijk, als onderdeel van de structurele stikstofaanpak, afgesproken om een Programma Natuur op te stellen voor de periode 2021-2032. Belangrijkste doel is het scheppen van condities voor een gunstige staat van instandhouding (SvI) van alle soorten en habitats onder de VHR. In paragraaf 9 'Grote projecten', onderdeel 'Programma natuur', wordt dit verder toegelicht.

Friese bomen- en bossenstrategie

Met deze strategie dragen wij bij aan de klimaatopgave. Daarnaast beoogt de strategie de biodiversiteit te vergroten en het landschap te versterken. De Friese ambitie is onderverdeeld in sporen: uitbreiding en revitalisering van bos en houtige landschapselementen, agroforestry, voedselbossen en uitbreiding van natte natuur. Via het Maatregelpakket Bomen en Bos bevinden we ons nu in de uitvoeringsfase (zie ook paragraaf 9 'Grote projecten/UMLG').

Natuurbrandbeheersing

Door klimaatverandering en verdroging verwachten we in onze provincie meer natuurbranden. Deze branden worden steeds heviger, waardoor het risico op onbeheersbare branden toeneemt. Natuurbrand kan schadelijk zijn voor flora en fauna en kan grote maatschappelijke impact hebben, omdat in ons dichtbevolkte land veel recreatie plaatsvindt in natuurgebieden en bebouwing vaak nabij is.

Risicogebieden zijn onder meer bossen en heide, maar ook rietlanden, duingebieden en veen (in tijden van droogte). De brandweer heeft in totaal dertien risicogebieden in de provincie aangewezen. Voor deze gebieden is een gebiedsgerichte aanpak opgesteld in samenwerking met verschillende partijen. Samen met de Veiligheidsregio, gemeenten, terreinbeherende organisaties en particuliere terreineigenaren werken we aan maatregelen ter voorkoming en beheersing van natuurbranden. Deze samenwerking is vastgelegd in het Convenant Natuurbrandbeheersing Fryslân, dat op 22 juni 2023 is ondertekend.

Vanuit het LVVN zijn middelen vrijgekomen om het onderwerp natuurbrandbeheersing verder vorm te geven. De provincie ontvangt jaarlijks € 300 000 voor de regio. Daarnaast komt er in 2026 een landelijke subsidieregeling voor maatregelen door terreineigenaren en -beheerders. Tot slot is de provincie verplicht om in 2026 een provinciaal natuurbrandbeheersingsplan op te stellen. Dit plan fungeert onder meer als kader voor het Rijk bij het beschikbaar stellen van financiële middelen en als communicatiemiddel om uit te leggen wat wij als provincie doen aan natuurbrandbeheersing. Aan het Friese NBB-plan wordt momenteel gewerkt met de partijen die het convenant in 2023 hebben ondertekend.

Fries Herstelprogramma Biodiversiteit

Samen met onze partners werken we via het Herstelprogramma Biodiversiteit aan de uitvoering van de Agenda Herstel Biodiversiteit Fryslân. Dit programma heeft als doel de achteruitgang van biodiversiteit te stoppen door activiteiten gericht op kennisontwikkeling, educatie en bewustwording. Als provincie Fryslân willen we het goede voorbeeld geven. Eind 2025 is het programma afgerond in de huidige vorm. We verkennen de mogelijkheden om vanaf 2026 aan te sluiten bij de Landelijke Agenda Natuurinclusief en de Basiskwaliteit Natuur.

Nationale Parken

Nederland telt 21 nationale parken, waarvan vier geheel of gedeeltelijk in Fryslân liggen: Schiermonnikoog, Lauwersmeer, Drents-Friese Wold en De Alde Feanen. In 2025 is een landelijk manifest ondertekend over de doorontwikkeling van de nationale parken. Alle Friese parken vertalen het nationale beleidsprogramma in hun gebiedsaanpak en governance, in samenspraak met de provincie en gebiedspartners.

(Agrarisch) natuurbeheer

De provincie Fryslân voert, in afstemming met natuurbeheerders en de agrarische sector, de regie over het natuurbeheer binnen en buiten het Natuurnetwerk (NNN). Het Natuurbeheerplan van de provincie vormt het kader voor de uitvoering van het (agrarisch) natuurbeheer. Daarbij sturen we actief op de kwaliteit van het Natuurnetwerk en de realisatie van afgesproken natuur- en landschapsambities op agrarische grond en binnen natuurgebieden. Daarnaast wordt invulling gegeven aan de implementatie van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). In beleidsveld 3.2 'Landbouw' wordt het GLB uitgebreider besproken. Provincies en Rijk werken aan een forse groei in doelbereik door de komst van additionele financiering uit het Rijksprogramma Agrarisch Natuurbeheer. Daarin is een forse groei voorzien in het ANLb.

Soortenbeleid

Binnen het soortenbeleid maken we onderscheid tussen actief soortenbeleid, passief soortenbeleid (met name faunabeheer en derogaties) en de aanpak van invasieve exoten. Bedreigde (Rode-lijst) soorten en wettelijk beschermde soorten (onder andere Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten) worden in Fryslân zowel actief als passief beschermd via vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). We onderzoeken welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor soorten waarvoor het slecht gaat en richten ons op de aanpak van soorten die schade aan wettelijke belangen veroorzaken.

Voor het behoud van de weidevogels in Fryslân voeren we samen met betrokken partijen de Nota Weidevogels, inclusief het Aanvalsplan Grutto, uit. Middels een infractieprocedure heeft de Europese Commissie via LVVN in bepaalde N2000 gebieden extra aandacht voor de Grutto gevraagd. De aanpak van faunaschade, waaronder het ganzenbeleid, wordt uitgevoerd volgens de in 2024 gewijzigde Nota Faunabeleid. De bestrijding van invasieve exoten gebeurt op basis van de Beleidsnotitie Invasieve Exoten.

Monitoring

De provincie Fryslân is verantwoordelijk voor de monitoring van beleidsopgaven voor natuur en biodiversiteit, zoals het NNN, de Natura 2000-gebieden en het ANB. Via het landelijke Verbeterprogramma Natuurmonitoring wordt gewerkt aan verbetering van de monitoring. Daarbij is ook aandacht voor de aanvullende monitoringsverplichtingen die de Europese Natuurherstelverordening met zich meebrengt, zoals extra monitoring van VHR-doelen buiten NNN en Natura 2000.

Ontwikkelingen binnen VTH-taken

Door maatschappelijke betrokkenheid en toenemende juridische complexiteit groeit het aantal dossiers en de benodigde aandacht voor zowel vergunningverlening als toezicht en handhaving. Voorbeelden hiervan zijn de zorgplicht voor weidevogels en soortenmanagementplannen. De belangen op deze dossiers zijn groot en vaak tegenstrijdig; dit zal naar verwachting alleen maar toenemen en regelmatig leiden tot dilemma's die bestuurlijke keuzes vereisen.

Recente uitspraken over stikstof en gewasbeschermingsmiddelen hebben het aantal vergunning-plichtige activiteiten doen toenemen. Ook stijgt het aantal handhavingsverzoeken. Natuurbescherming staat dicht bij de mienskip: het onderwerp leeft sterk, wat leidt tot meer handhavingsverzoeken, Woo-verzoeken, persvragen en bezwaar- en beroepsprocedures. In de praktijk ontbreekt op enkele onderwerpen uitvoeringsbeleid, waardoor we met het wel of niet verlenen van vergunningen feitelijk beleid vormgeven.

De legalisatieopgave voor PAS-melders verloopt stroef. De komende jaren is veel aandacht nodig voor het legaliseren van PAS-melders; daarbij zijn we afhankelijk van stikstofruimte die het Rijk beschikbaar stelt.

Onder de Omgevingswet is de aanhaakplicht vervallen. Initiatiefnemers hoeven de verschillende toestemmingen niet meer gelijktijdig aan te vragen. De provincie heeft Friese gemeenten verzocht de provincie te informeren over aanvragen waarbij natuurbeschermingsregels een rol kunnen spelen, zodat we kunnen afstemmen met de initiatiefnemer en gericht toezicht kunnen houden op niet-vergunde activiteiten. Dit leidt naar verwachting tot extra belasting voor zowel vergunningverlening als handhaving.

Ten slotte

Fryslân versnelt zoveel mogelijk de aanleg van het Natuurnetwerk door zelfrealisatie, grondverwerving en flexibele herbegrenzing (Grip op Kwaliteit). Een Bossenstrategie die bos, houtwallen en agroforestry toevoegt; bestaande natuur blijft onder professioneel beheer via het SNL. Regelmatige Natura 2000-evaluaties en agrarisch natuurbeheer houden de ecologische kwaliteit op peil en zorgen dat Europese verplichtingen worden gehaald. Er wordt beoogd de juridische basis te verkrijgen om stikstofvergunningen te verlenen en economische ruimte te creëren, terwijl de uitvoering binnen beschikbare rijksmiddelen blijft.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincies zijn verantwoordelijk voor het beheer en de ontwikkeling van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het agrarisch natuurbeheer en het soortenbeleid. Daarnaast zijn zij belast met het behalen van de instandhoudingsdoelen in de Natura 2000-gebieden. Veel provinciale taken op het gebied van natuur zijn wettelijk vastgelegd en grotendeels verplicht. Het betreft onder andere de vergunningverlening, het verlenen van ontheffingen en vrijstellingen, en het vaststellen van kaders voor het faunabeheer.

Verder is de provincie verplicht te beschikken over een actuele natuurvisie en over beheerplannen voor Natura 2000-gebieden. Deze plannen dienen elke zes jaar te worden geëvalueerd en geactualiseerd. Voor een aantal thema's beschikt de provincie over verordenende bevoegdheden. De taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) zijn verankerd in wet- en regelgeving. Zo is de uitvoering van de natuurtaken uit de Omgevingswet wettelijk bij de provincie belegd.

Rolvrijheid

Veel provinciale taken op dit terrein vallen onder het domein van de rechtmatige overheid (zoals

vergunningverlening, ontheffingen en toezicht) of van de presterende overheid (zoals aankoop, inrichting en beheer van natuur, onderzoek, en het behalen van vastgestelde instandhoudingsdoelen voor Vogel- en Habitatrichtlijngebieden).

De rolvrijheid van de provincie neemt in de loop der tijd af. Bij de begrenzing, verwerving en inrichting van natuurgebieden heeft de provincie relatief veel beleidsruimte. In de beheerfase daarentegen is zij grotendeels gebonden aan landelijke standaardpakketten en systematieken, waardoor de eigen sturingsmogelijkheden beperkt zijn.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.1.

De natuur en biodiversiteit herstellen en bevorderen door:

1. Het realiseren van een robuust en kwalitatief hoogwaardig Natuurnetwerk (NNN), inclusief 20 Natura 2000-gebieden en 4 Nationale Parken.
2. Het realiseren van een goede basiskwaliteit Natuur (BKN) ook in het landelijke gebied en binnen de bebouwde kom.
3. Het beschermen van kwetsbare, bedreigde en beschermde soorten en stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit en het realiseren van een opgaande trend voor soorten (bijvoorbeeld weidevogels).
4. Het beperken van schade en overlast (zoals vraatschade door ganzen) d.m.v. faunabeheer en de aanpak van invasieve exoten.
5. Stikstofvergunningen verlenen die er voor zorgen dat er uitvoering gegeven kan worden aan Maatregelen Landelijk Gebied en het uitvoeringsprogramma stikstof.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Robuust & kwalitatief hoogwaardig NNN, incl. 20 Natura 2000-gebieden & 4 Nationale Parken	Oppervlakte NNN ingericht en in beheer	68.300 ha in 2027
	Bosuitbreiding / revitalisering bos binnen NNN	+223 ha / 2.795 ha in 2027
	Behaalde aangewezen VHR-doelen	geen verslechtering en alle doelen behaald
2. Goede Basiskwaliteit Natuur (BKN) in heel Fryslân	Agrarisch natuur- & landschapsbeheer (ANLb)	30.626 ha t/m 2027
	Uitbreiding / revitalisering houtige landschapselementen	+212 ha / +939 ha in 2030
	Agroforestry & voedselbossen	+210 ha in 2030
	Fries plan van aanpak voor natuur-inclusieve samenleving	Conditie algemene soorten op orde in 2050

3. Soortenbeleid – opgaande trend beschermde soorten	Aantal broedparen beschermde weidevogels	10.000 broedparen brutto in 2030
4. Beperken schade & overlast (fauna & invasieve exoten)	Schade trekganzen (voorjaarsschade in kg droge stof/€)	Niet hoger dan gemiddeld 2017/18-2022/23
	Schade standganzen (zomerschade in kg droge stof/€)	Daling naar ≤ € 0,5 mln. in 2030
	Aantal invasieve exoten beperken/ beheersbaar houden	0
5. Stikstof-vergunningen	Afgehandelde PAS-melders	220 dossiers zo snel mogelijk

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Robuust & kwalitatief NNN	- Min. 100 ha verwerving / functiewijziging - Min. 350 ha inrichting NNN <i>incl. bosuitbreiding en revitalisatie</i>
	3 evaluaties nieuwe Natura 2000-beheerplannen (Wijnjeterperschar, Bakkeveense Duinen, Van Oordts Mersken) - start actualisatie beheerplannen Alde Feanen, Deelen, Rottige Meenthe via gebiedsproces (definitieve vaststelling 2029) - Kennisleemtes van de natuurdoelanalyses (NDA's) onderzoeken en oplossen. - Uitvoering herstelmaatregelen Natura 2000 via vastgestelde beheerplannen.
	Uitvoering nationale beleidsprogramma voor de Nationale Parken (Alde Feanen, Schiermonnikoog, Lauwersmeer (samen met de provincie Groningen) en Drents-Friese Wold (samen met de provincie Drenthe))
	Uitvoering Programma Natuur, maatregelen via SPUK
	Het nationale beleidsprogramma voor de Nationale Parken uitwerken en uitvoeren voor de Nationale Parken Alde Feanen, Schiermonnikoog, Lauwersmeer (samen met de provincie Groningen) en Drents-Friese Wold (samen met de provincie Drenthe).

	• Uitvoeren strategie Grip op kwaliteit; actualisatie begrenzing en verbeteren kwaliteit.
2. Goede basiskwaliteit Natuur	• Implementeren Friese Bomen- & Bossenstrategie • Uitbreiden en revitaliseren landschapselementen, agroforestry en voedselbossen • Friese aanpak Natuurinclusief en Basiskwaliteit natuur voor alle Friese landschappen uitgewerkt
3. Soortenbeleid	• Uitvoeren Herstelprogramma biodiversiteit • Uitvoeren Nota Weidevogels 2021-2030, inclusief de LIFE IP GrassBirdHabitats, maatregelpakket weidevogels en het Aanvalsplan Grutto. • Ontwikkelen actief soortenbeleid • Uitvoering geven aan 'Beleidskader Natuurvriendelijk isoleren'
4. Voorkomen schade en aanpak invasieve exoten	<i>Algemeen:</i> • Uitvoeren Nota Faunabeleid Fryslân • Uitvoeren Wolvenplan 2025, in coproductie opstellen Landelijke Aanpak Wolven, • Opstellen en uitvoeren Friese Beverbeleidsregels • Actualiseren en uitvoeren beleid hoefdieren (damhert en ree). <i>Voor ganzen:</i> • Mogelijkheid bieden aan de FBE tot het instellen van een ganzencoördinator • Stroomlijnen en waar mogelijk vereenvoudigen van regelgeving om aanpak ganzenschade te faciliteren • Handhaven en waar mogelijk verbeteren van het robuuste netwerk van ganzenfoerageergebieden voor trekganzen • Stimuleren van het opstellen van gebiedsplannen zodat over vijf jaar (2029) voor elk gebied een gebiedsplan beschikbaar is. <i>Voor invasieve exoten:</i> • Uitvoeren Beleidsnota Invasieve Exoten Fryslân • Kennisontwikkeling bij betrokken partijen • Stimuleren van samenwerking tussen betrokken partijen • Elimineren van 'artikel 17-soorten'.
5. Stikstof vergunningen	• Gefaseerde afhandeling 220 PAS-melders; afhankelijk van rijksruimte

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Robuust & kwalitatief NNN	NNN-verwerving / inrichting	100 ha / 350 ha
	Natuurbeheer (SNL)	67.865 ha
	Bossenstrategie: bosuitbreiding / revitalisering	30 ha / 150 ha
	N2000-evaluaties	3
	Gestarte actualisaties beheerplannen N2000	3
	Nationale Parken behouden en doorontwikkeld	4
	Beheerevaluaties 'Grip op Kwaliteit'	6 gebieden
	Actualisatie begrenzing 'Grip op Kwaliteit'	100 ha
2. Goede basiskwaliteit Natuur	ANLb in beheer	27.225 ha
	Bossenstrategie: Landschapselementen uitbreiding / revitalisering	10 ha / 40 ha
	Bossenstrategie: Agroforestry en voedselbossen	40+ ha
	Fries plan van aanpak voor natuur-inclusieve samenleving	1
3. Soortenbeleid	Aantal LIFE-IP / Aanvalsplan-maatregelen uitgevoerd	<i>nog geen doelwaarde bepaald</i>
	Actief soortenbeleid ontwikkeld	beleidsplan vastgesteld
4. Voorkomen schade en aanpak invasieve exoten	Ganzencoördinator bij de FBE	1
	Totaal oppervlak robuust ganzenfoerageergebied	≥ 21.500 ha
	Elimineren of beheersen 'artikel 17-soorten'	<i>Ad hoc, zodra deze opduiken</i>
5. Stikstof vergunningen	Afgeronde PAS-melders	220

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	143.225	164.065	118.918	223.378	92.034
Totaal baten	55.743	74.858	56.465	163.054	33.677
Saldo van lasten en baten	87.482	89.208	62.453	60.324	58.357

Toelichting

Een groot deel van de budgetten zijn bestemd voor werkzaamheden waar (langjarige) afspraken onderliggen of die een wettelijke basis kennen. Voor het uitvoeren van het Natuurpact is in de begroting 2026 € 67,2 mln. opgenomen, ontvangen van het Rijk via het provinciefonds en € 8,6 structurele provinciale beheergelden. De Natuurpact middelen zijn bestemd voor de ontwikkelopgave Natuurnetwerk Nederland en natuurbeheer. Onderdeel van dit bedrag is ook de financiering van faunaschade via BIJ12 (waaronder ganzenschade, de verwachte last voor 2025 is € 16,5 mln.). Verder zijn er middelen beschikbaar voor het project De Nieuwe Afsluitdijk – Vismigratierivier (€ 16,7 mln.). Via enkele specifieke uitkeringen (SPUK) hebben we Rijksmiddelen ontvangen voor Programma Natuur 1e en 2e fase (samen in 2026 € 24,5 mln.), de uitvoering maatregelen Landelijk Gebied (€ 21,1 mln.) en Natuurinclusief isoleren (€ 1 mln.). Vanuit het Europese programma LIFE betreft dit twee projecten: het Weidevogelproject en All 4 Biodiversity (€ 0,8 mln.).

In de baten 2026 is voor het project De Nieuwe Afsluitdijk – Vismigratierivier € 14 mln. opgenomen. Deze bestaan deels uit Europese- en Rijkssubsidies (voor de bedragen die hierboven zijn aangegeven) en onttrekkingen uit de hiervoor bestemde reserve. Deze baten voor de Vismigratierivier staan in kasritme, vandaar de fluctuatie over de jaren. Verder zijn er bijdragen derden vanuit de verschillende specifieke uitkeringen (SPUK), LIFE projecten en overige projecten opgenomen, gelijk aan de lasten, totaal voor een bedrag van € 58,5 mln.

Overschotten of tekorten van de Natuurpactmiddelen worden verrekend met de reserve en hierop wordt de programmering van de uitgaven aangepast. Hierdoor kunnen er fluctuaties ontstaan in de cijfers in bovenstaande tabel, inzicht in de voortgang over de gehele looptijd wordt gegeven in paragraaf 9 Grote projecten – Uitvoering Natuuropgave. In deze paragraaf staat ook meer informatie over Programma Natuur, de uitvoering van het maatregelpakket Landelijk Gebied en de Vismigratierivier.

Onderstaande voorstellen uit de kadernota zijn verwerkt in bovenstaande tabel.

Voorstellen kadernota	Bedragen x € 1.000				
Omschrijving	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten					
Uitvoeren Nota Weidevogels 2021-2030, inclusief predatiebeheer	0	850	850	0	0
Nationale parken Lauwersmeer en Drents-Friese Wold	0	100	100	0	0
Totaal lasten	0	950	950	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 3.1 Natuur					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Realiseren Natuurnetwerk	54.689	53.321	33.058	33.046	32.469
Realiseren basis kwaliteit natuur	49.476	62.905	62.418	171.952	44.761
Beschermen soorten	19.151	23.795	9.949	4.947	1.387
Beperken van schade en overlast	18.736	13.483	13.492	13.433	13.417
Verlenen stikstof vergunningen	1.174	10.562	0	0	0
Totaal lasten	143.225	164.065	118.918	223.378	92.034
Baten					
Realiseren Natuurnetwerk	6.207	2.099	1.562	1.546	1.000
Realiseren basis kwaliteit natuur	33.004	46.371	48.872	159.263	32.459
Beschermen soorten	15.359	15.826	6.030	2.246	218
Verlenen stikstof vergunningen	1.174	10.562	0	0	0
Totaal baten	55.743	74.858	56.465	163.054	33.677
Saldo van lasten en baten	87.482	89.208	62.453	60.324	58.357

Beleidsveld 3.2. Landbouw

Wat zien we?

Onze landbouwsector is essentieel voor de brede welvaart in Fryslân. Het hele Friese landschap, met zijn boerenlandnatuur, koeien in de wei en agrarische bebouwing is sterk verbonden met en gevormd door de agrarische sector en draagt bij aan culturele binding en welzijn.

Onze landbouwsector is daarnaast van strategisch belang voor de voedselvoorziening, tot ver buiten onze eigen provincie en belangrijk voor de Friese economie.

Wij waarderen onze boeren in al hun diversiteit, van de gangbare intensieve boer tot de biologisch-dynamische boer, en alles daartussenin. Ook binnen de verschillende bodem- en watersystemen zien wij - gelukkig - allesbehalve een uniforme landbouw. Individuele ondernemers geven op vindingrijke wijze vorm aan hun bedrijf, waardoor geen twee bedrijven hetzelfde zijn. Zo kent Fryslân een krachtige melkveehouderij en akkerbouw. Maar er is meer. Ook de schapen-, geiten-, varkens- en pluimveehouderij en glastuinbouw vervullen een belangrijke rol in ons landbouw- en voedselsysteem. Deze sectoren kunnen elkaar aanvullen en versterken. Soms worden zij op één en hetzelfde bedrijf gecombineerd. Met een verscheidenheid aan bedrijfstypen en bedrijfsvoeringen blijft de sector als geheel veerkrachtig en robuust.

Verschuillende soorten bedrijven dragen op verschuillende wijze bij aan de brede welvaart in Fryslân en aan het voedselsysteem. Zij hebben ieder hun eigen mogelijkheden om te voldoen aan de wettelijke eisen en maatschappelijke wensen van de toekomst. Ook spelen ze op verschuillende manieren in op veranderende markten. Daarom wordt ingezet op boerdiversiteit waar in grote lijnen vijf zogenaamde 'ontwikkelpaden', die boeren kunnen bewandelen om te voldoen aan de eisen van de toekomst. Voor ieder ontwikkelpad zijn er kansen en proberen wij extra mogelijkheden te creëren in Fryslân. Deze ontwikkelkansen borgen we ook bij interne ontwikkelingen zoals de POVI en natuurbeleid.

De ontwikkelingen van de agrarische sector worden vooral bepaald door Europa en het Rijk. Een van de middelen waarmee dat gebeurt is het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid waar het Rijk samen met de provincies invulling en uitvoering aangeven. Met deze GLB middelen die toegekend zijn aan de provincie kunnen subsidies worden gegeven voor innovatie en verduurzaming van het landelijk gebied en de agrarische sector waarbij inspanningen van boeren op het gebied van biodiversiteit en klimaat wordt beloond.

Visserij

De visserij is van belang voor Fryslân. Deze sector staat onder druk. Onder meer door Europese ontwikkelingen. Wij zetten ons in voor onze vissers samen met met Wetterskip Fryslân, Terrein beherende organisaties en de vissers in de Visstand Beheercommissie Friese Boezem. Wij zorgen dat de infrastructuur op orde is door aanleg van vismigratievoorzieningen (zoals de Vismigratierivier).

Taak- en rolvrjheid

Taakvrjheid

We hebben geen wettelijke taken ten aanzien van Landbouw. Dat wil zeggen dat provinciaal landbouwbeleid autonoom beleid is. Wel hebben we wettelijke taken op het gebied van water, natuur en stikstof waar de landbouw een belangrijke rol speelt. Het provinciale landbouwbeleid gaat primair in op provinciale ambities maar sluit de ogen zeker niet voor de bijdrage aan deze wettelijke taken. Voor de uitvoering van het provinciale landbouwbeleid is naast provinciaal geld ook geld van derden beschikbaar. Dit zijn onder andere GLB middelen, maar ook Regiodeal middelen, SPUK middelen waaronder de middelen voor de Maatregelpakketten die voort zijn gekomen uit het voormalige NPLG.

Rolvrjheid

We nemen ten aanzien van landbouw met name een responsieve en samenwerkende rol aan. Dit betekent allereerst dat het provinciale landbouwbeleid tot stand is gekomen in afstemming met diverse partijen uit- en gerelateerd aan de landbouwsector. In de uitvoering werken we dan ook zoveel mogelijk samen met deze partijen of op basis van de initiatieven en ideeën van deze partijen. We treden hierin zoveel mogelijk stimulerend en faciliterend op. Desalniettemin kan onze presterende en rechtmatige rol wel groeien door de ontwikkeling van doelafspraken met de landbouwsector en het werken met een landbouwhoofdstructuur.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 3.2.

Fryslân blijft de landbouwprovincie van Nederland waarvoor we inzetten op een toekomstbestendige landbouwsector. Dit doen we op basis van de beleidsbrief 'Noflik Buorkje yn Fryslân' 2025-2030, de inmiddels vastgestelde Uitvoeringsagenda Landbouw, de SPUK maatregelpakket landbouw/sociaal economisch, de SPUK Route naar een waarde(n)volle landbouw en middels het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
Doelsturing maatregelpakket landbouw	Het bijdragen aan waardering voor boeren voor het werken aan landbouw-, klimaat-, natuur- en wateropgaven.	Een waardering middels doelsturing voor boeren om bij te dragen aan de opgaven.
Gebiedsgericht versnellen	Het opzetten van twee pilots mono-mestvergisting.	Financieel ondersteuning aan boeren en coöperaties voor het aanpassen van stallen en de bouw van mestvergister.
Generiek versnellen	Het reduceren van stikstof door het toepassen van versnellingsmaatregelen.	Financieel ondersteunen van boeren voor het aanpassen van stallen.
Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen	Het ondersteunen van boeren voor het verkrijgen van een gelijkwaardige positie aan tafel in gebiedsinitiatieven die werken aan groenblauwe opgaven.	Het financieel ondersteunen van boeren voor het werken aan groenblauwe opgaven.
Uitvoeringsagenda Landbouw	Bijdragen aan een kansrijk en langjarig toekomstperspectief voor de Friese landbouwsector	Een kansrijk en langjarig toekomstperspectief in 2030.
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	Bijdragen aan verdere verduurzaming van de landbouw.	Subsidieopenstellingen beschikbaar stellen op verscheidene thema's ter verduurzaming van de landbouwsector.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
-----------	-----------------

Doelsturing maatregelpakket landbouw	We geven uitvoering aan de SPUK maatregelpakket 4 Landbouw /Sociaaleconomisch en aan de SPUK Van middelenbeleid naar doelenbeleid. Het doel is om in 2026 een generieke regeling voor melkveehouderij en akkerbouw in de praktijk gebracht te hebben waar maximaal 35% van de boeren aan kan deelnemen.
Gebiedsgericht versnellen	We zetten twee pilots op in Wijnjewoude en Nij Beets, waarbij 50 boeren zijn aangesloten voor het verwerken en strippen van mest.
Generiek versnellen	Het prolongeren van de succesvolle Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie, die bekend staat als de "Laaghangend Fruit" pilot-regeling.
Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen	We geven uitvoering aan de SPUK Route naar een waarde(n)volle landbouw, maatregel gelijkwaardige positie van boeren in gebiedsprocessen middels vacatievergoedingen en het leveren van een financiële bijdrage aan het schrijven van gebiedsverkenningen- en plannen.
Uitvoeringsagenda Landbouw	We geven uitvoering aan de vastgestelde Uitvoeringsagenda Landbouw 2025-2030 en bijhorende acties voor 2026.
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	We geven uitvoering aan het GLB middels subsidieopenstellingen op niet grond gebonden maatregelen (zijnde niet ANLb).

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
Doelsturing maatregelpakket landbouw	Generieke subsidie waaraan melkveehouders en akkerbouwers kunnen deelnemen.	Deelname max 35% (1.290 boeren) aan KPI regeling. In 2026 zal gestart worden met +/- 300 Friese boeren.
Gebiedsgericht versnellen	Subsidieregeling voor coöperaties en melkveehouders in de regio Wijnjewoude en Nij Beets. Voor het aanpassen van de stallen en het verwerken van mest.	Deelname 20-30 Friese melkveehouders.
Generiek versnellen	Subsidieregeling Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie, die bekend staat als de "Laaghangend Fruit" pilot-regeling.	20-30% van de Friese melkveehouders.
Route naar een waarde(n)volle landbouw - maatregel gelijkwaardige positie	Aantal gebieden waarin boeren worden ondersteund door middel van vacatievergoedingen en het schrijven van gebiedsverkenningen- en plannen, voor de	10 - 15 gebieden in Friesland

van boeren in gebiedsprocessen	door hen gemaakte uren in gebiedsinitiatieven.	
Uitvoeringsagenda Landbouw	Aantal gesprekken (met elke gemeente één) en een beleidsvoorstel voor verbeteren productieomstandigheden.	12 gesprekken 1 beleidsvoorstel
	Subsidieregelingen waarmee landbouwbedrijven worden gestimuleerd om te verbreden	Minimaal 2
	Aantal bijeenkomsten en een gebundelde notitie over het belang en mogelijkheden van korte ketens	1 bijeenkomst 1 notitie
	Een Friese notitie om in te brengen in IPO en landelijk beleid over verbinding op het thema voedselstrategie	100%
	Een procesnotitie met de aanpak om te komen tot de Landbouwhoofdstructuur (LHS), bouwstenen voor de LHS en een instrumentenkoffer voor actiever grondbeleid	1 procesnotitie
	Aantal regionale landbouwvisies.	7
	Opdracht voor inventariseren van knelpunten en een actieplan op basis van resultaten opdracht voor het beter sluiten van kringlopen, minder gebruik van stikstofkunstmest.	100%
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	Aantal subsidieopenstellingen	2

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	10.613	8.986	8.838	6.729	0
Totaal baten	111	3.958	3.958	2.834	0
Saldo van lasten en baten	10.502	5.029	4.880	3.895	0

Uitgebreide financiële tabel

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid, omdat de meeste middelen beschikbaar zijn voor de cofinanciering van het GLB-NSP programma (€ 4,3 mln.) en de specifieke uitkering (SPUK) Maatregelen gebiedsgerichte beëindiging veehouderij locaties (€ 4 mln.). Daarnaast zijn er in 2026 tijdelijke middelen beschikbaar voor de Fryske Gruntafel (€ 125.000,-) en de Uitvoeringsagenda Landbouw (€ 875.000,-).

De daling van beschikbare middelen is te verklaren door het aflopen van de Regiodeal Natuurinclusieve landbouw (NIL) en van POP3 (de voorloper van het GLB-NSP programma).

Lasten en baten beleidsveld 3.2 Landbouw					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Doelsturing maatregelpakket Landbouw	39	0	0	0	0
Uitvoeringsagenda Landbouw	681	5.032	4.628	1.979	0
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	9.448	4.355	4.255	4.750	0
Landbouw GS voorwaardelijk	445	-400	-45	0	0
Totaal lasten	10.613	8.986	8.838	6.729	0
Baten					
Uitvoeringsagenda Landbouw	111	3.958	3.958	1.979	0
Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NGG)	0	0	0	855	0
Totaal baten	111	3.958	3.958	2.834	0
Saldo van lasten en baten	10.502	5.029	4.880	3.895	0

Programma 4: Ruimte en Klimaat

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra, Sijbe Knol en Matthijs de Vries

Inleiding

Ruimte en klimaat zijn twee brede en integrale thema's.

In 2020 is de Provinciale Omgevingsvisie (POVI) 'De Romte Diele' vastgesteld. Hierin staat het provinciale omgevingsbeleid en zijn vier urgente opgaven benoemd die om een integrale en gezamenlijke aanpak vragen:

1. Leefbaar, vitaal en bereikbaar;
2. Energietransitie;
3. Klimaatadaptatie;
4. Versterken biodiversiteit.

De Omgevingsvisie werken we uit in programma's. De afgelopen jaren zijn onder andere het Regionaal Waterprogramma, het Energieprogramma 2022-2025, het Programma Erfgoed 2025-2028 opgesteld. Andere programma's zijn in voorbereiding.

In 2024 zijn we gestart met de actualisatie van de Omgevingsvisie. Daarbij staat een zorgvuldig gebruik van onze ruimte centraal. We zetten in op slimme functiecombinaties en besteden aandacht aan omgevingskwaliteit. Provinciale Staten stellen de geactualiseerde Omgevingsvisie vast.

We zien toe op de naleving van ons omgevingsbeleid dat is vastgelegd in de Omgevingsverordening.

Ook landelijk verandert het ruimtelijk beleid. Het Rijk werkt aan een nieuwe Nota Ruimte, als actualisatie van de Nationale Omgevingsvisie. Wij brengen de Friese belangen in dat proces in.

Daarnaast verandert de rol van de provincie op het gebied van wonen. De Wet versterking regie volkshuisvesting maakt dat wij (mede)verantwoordelijk worden voor voldoende betaalbare woningen. Tot 2030 moeten er in Fryslân 22.387 woningen worden gebouwd. Dit is vastgelegd in de regionale woondeals. Alle dorpen en steden in Fryslân moeten kunnen groeien, passend bij hun schaal en karakter. Samen met onze partners zetten we hierop in. We geven speciale aandacht aan woonvormen voor ouderen, zodat mensen langer zelfstandig kunnen blijven wonen.

De gevolgen van klimaatverandering zijn al merkbaar. Weersextremen nemen toe, de bodem daalt, en dat leidt tot risico's zoals droogte, hittestress, wateroverlast, funderingsschade en natuurbranden. Deze ontwikkelingen raken iedereen: inwoners, bedrijven, landbouw, natuur en erfgoed. Ook internationale gevolgen, zoals vluchtelingenstromen en verstoringen in de handel, kunnen Fryslân raken.

Daarom zijn er twee soorten maatregelen nodig:

1. Aanpassen aan de effecten van klimaatverandering
2. Verminderen van de oorzaken van klimaatverandering

We werken aan een toekomstbestendig water- en bodemsysteem en maken de omslag naar duurzame energie. Een gezonde bodem, schoon en voldoende zoet water en een veilig watersysteem zijn cruciaal om in Fryslân goed te kunnen wonen, werken en leven. Ze zijn de basis voor onze brede welvaart. Via vergunningen, toezicht en handhaving (VTH) zorgen we ervoor dat wat schoon is, schoon blijft.

We willen in 2050 onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen. De energietransitie is daarvoor noodzakelijk. Meer schone energie uit Fryslân maakt ons minder afhankelijk van olie en gas, draagt bij aan betaalbare energie en zorgt dat de opbrengsten in de regio blijven. Zon en wind zijn van ons allemaal. Als we daar energie en inkomsten uit halen, moet iedereen kunnen meeprofiteren.

Ambities

Ruimtelijke Ordening:

We werken samen met gemeenten en Wetterskip Fryslân aan een toekomstbestendige ruimtelijke

inrichting van onze provincie. De invoering van de Omgevingswet vraagt om een nieuwe manier van denken en doen. Samen maken we die omslag.

Onze hoofdambitie is brede welvaart in een vitaal, veerkrachtig, karakteristiek en gezond Fryslân. De leefomgeving is de gedeelde ruimte waarin mensen samenleven, wonen, werken en recreëren. Fryslân is van iedereen die er woont, werkt of op bezoek is.

Een belangrijk onderdeel van die ambitie is een passende woningvoorraad en een aantrekkelijke leefomgeving, voor alle huidige en toekomstige inwoners. Ook willen we de herkenbaarheid van het Friese landschap behouden. Dat landschap is gevormd door de geschiedenis en draagt bij aan de leefbaarheid, biodiversiteit, recreatie, landbouw en andere maatschappelijke opgaven.

Klimaat en Water:

We willen dat Fryslân in 2050 waterrobuust en klimaatbestendig is ingericht, met een goede bodem- en waterkwaliteit.

Met waterrobuust bedoelen we dat het watersysteem tegen een stootje kan: tegen langdurige droogte én tegen extreme neerslag, zonder dat er direct moet worden ingegrepen.

Fryslân blijft beschermd tegen overstromingen – zowel vanuit de grote wateren als binnen het regionale watersysteem. Technische én ruimtelijke maatregelen helpen ons om de gevolgen van weersextremen op te vangen. Afwenteling op andere gebieden of toekomstige generaties willen we voorkomen.

Een gezond en karakteristiek watersysteem is essentieel. Grond- en oppervlaktewater moeten van goede kwaliteit zijn voor functies zoals drinkwater, landbouw, natuur, industrie en recreatie. Het water uit de kraan moet ook in de toekomst veilig zijn. We voorkomen vervuiling en verbeteren waar nodig de waterkwaliteit.

Het Friese waterstelsel is uniek: Waddenzee, eilanden, kustzone, IJsselmeer, meren, kanalen en beken vormen een samenhangend geheel. Dit willen we behouden. Maatregelen voor een toekomstbestendig watersysteem bieden tegelijk kansen voor recreatie, gezondheid en identiteit.

Grond- en oppervlaktewater zijn nauw verbonden. Vanuit het Drents Plateau stroomt grondwater westwaarts. In het Veenweidegebied komt dit als kwelwater naar boven en wordt vervolgens afgevoerd naar de Waddenzee. Wij willen dit water hoogwaardiger benutten, bijvoorbeeld voor drinkwater. Zo hoeven we minder waardevol zoet grondwater ongebruikt af te voeren.

De doorlevering van oppervlaktewater naar Groningen en Drenthe via de sluis bij Gaarkeuken blijft uiteraard in stand.

Milieu:

De ambitie voor Milieu is het uitvoeren van de wettelijke taken vergunningverlening, toezicht en handhaving en het leveren van een bijdrage aan een duurzame leefomgeving.

Energietransitie:

In 2050 wil Fryslân onafhankelijk zijn van fossiele brandstoffen.

We werken aan deze ambitie via vijf programmalijnen uit het Energieprogramma 2022–2025. Zo dragen we bij aan betaalbare, schone energie en brede welvaart voor iedereen.

Vastgestelde beleidsnotities

Voor Ruimte en wonen:

- Omgevingsvisie De romte diele (2020)
- Omgevingsverordening Fryslân (2023)
- Thematische structuurvisie Grutsk op 'e Romte (2014)
- Beleidsbrief Leefbaarheid (2018)
- Uitvoeringsagenda Wonen 2021-2023 (2021)
- Startnotitie Programma Landschap (2021)

Voor Water en Bodem:

- Regionaal Water Programma 2022 - 2027
- KRW Nota Fryslân (2021)
- Startnotitie Bodembeleid (2022)

- Veenweide visie (januari 2015)
- Maatschappelijke Kosten- en Batenanalyse Veenweide (2020)
- Veenweideprogramma 2021 -2030, Foarút mei de Fryske Feangreiden (2021)

Voor VTH -Milieu

- Uitvoerings- en handhavingsstrategie Fryslân 2025-2028 (provinciale en gemeentelijke basistaken)
- Uitvoerings- en handhavingsstrategie provincie Fryslân 2025-2028
- Beleidsregel handhavingsstrategie omgevingsrecht provincie Fryslân (2024)
- Verordening kwaliteit uitvoering en handhaving omgevingsrecht provincie Fryslân (2024)
- Beleidsregels financiële zekerheid Omgevingswet (2024)
- Beleidsregel Landelijke Handhavingsstrategie Seveso-inrichtingen provincie Fryslân (2024)
- Beleidsregels geur Bedrijven Fryslân 2019
- Beleidsregel Wet Bibob provincie Fryslân 2024

Voor Energie :

- Energievisie Fryslân 2024
- Energieprogramma 2022 -2025
- Missy Wetterwaarmte (2023)
- Waterstofagenda (2023)

Voor Klimaat:

- Notitie Uitvoering Klimaatakkoord

Voor Erfgoed

- Programma Erfgoed 2025 -2028

Verbonden partijen

vanuit VTH-Milieu:

- Fryske Útfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO), Grou
- Stichting Nazorg Ouwsterhaule
- Fonds Nazorg Stortplaatsen

vanuit Energietransitie:

- Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV (FSFE)
- Fryslân Hurde Wyn BV (FHW)

Overzicht van lasten en baten programma 4 Ruimte en Klimaat

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
4.1 Ruimtelijke ordening en wonen	4.126	3.589	3.477	633	633
4.2 Water en bodem	23.467	39.591	21.732	10.991	5.772
4.3 Milieu	8.811	9.723	8.752	8.732	8.732
4.4 Energietransitie	12.018	9.270	5.304	1.667	1.667
Totaal lasten	48.422	62.173	39.265	22.022	16.804
Baten					
4.1 Ruimtelijke ordening en wonen	1.446	903	594	0	0
4.2 Water en bodem	12.054	26.808	11.981	4.186	1.866
4.3 Milieu	589	557	524	524	524
4.4 Energietransitie	3.540	6.925	3.412	0	0
Totaal baten	17.629	35.192	16.511	4.710	2.390
Saldo van lasten en baten	30.793	26.980	22.754	17.313	14.414

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden beschreven.

Beleidsveld 4.1. Ruimtelijke ordening en wonen

Wat zien we?

Het Rijk neemt opnieuw een sterkere rol in de ruimtelijke ordening. Er komt meer centrale sturing op landelijke opgaven zoals water en bodem, energie, economie, wonen, landbouw en natuur. Deze onderwerpen worden verder uitgewerkt in de nieuwe Nota Ruimte (voorheen NOVI), die provinciaal een vertaling krijgt in onze Omgevingsvisie Fryslân (POVI). Het Rijk wil hierover afspraken maken in zogenoemde ruimtelijke arrangementen.

In april 2025 hebben wij samen met de gemeenten Leeuwarden, Súdwest-Fryslân, Heerenveen en Smallingerland de verstedelijkingspropositie Fries Stedelijk Netwerk 2050 vastgesteld. Hierin staan de gezamenlijke ambities op het gebied van economie, mobiliteit en wonen voor Leeuwarden, Sneek, Heerenveen en Drachten. De propositie draagt bij aan de nationale ruimtelijke opgaven en vormt de basis voor een Friese bouwstrategie, inclusief een investeringsagenda. De provincie vervult hierin een regierol en betreft ook de andere gemeenten in dit proces.

Met de invoering van de Omgevingswet hebben wij een duidelijke regietaak in het ruimtelijk domein. We moeten opgaven integraal benaderen en zorgvuldig functies toewijzen aan locaties, met oog voor de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij bouwen we voort op de kernkwaliteiten van het Friese landschap. We combineren waar mogelijk: zuinig en meervoudig ruimtegebruik, benutting van koppelkansen en aandacht voor samenhang. Trends, prognoses en ontwikkelingen worden hierin meegenomen.

We werken nauw samen met partners, met nadruk op samenwerking in een vroeg stadium ('voorkantsamenwerking'). Vooruitlopend op de Wet versterking regie volkshuisvesting hebben we met het Rijk en de zes Friese regio's regionale woondeals gesloten. In de Provinciale Woningbouwafspraken en Regionale Woondeals zijn inspanningsafspraken gemaakt. Deze gaan over meer dan alleen fysieke woningbouw. Ze hebben ook betrekking op wonen en zorg, en op het realiseren van voldoende betaalbare woningen.

Met de invoering van de nieuwe wet wordt van de provincie meer regie verwacht bij het versnellen van de woningbouw en het zorgen voor voldoende passende woningen. Daarbij houden we rekening met demografische ontwikkelingen. De kaders leggen we vast in het volkshuisvestingsprogramma Frysk Wenplan.

We zien dat het landschap op meerdere plekken verandert. Het Friese landschap, met zijn cultuurhistorie, archeologie en stedenbouw, vertelt samen het verhaal van Fryslân. Het draagt bij aan onze identiteit, herkenbaarheid, leefbaarheid, ruimtelijke kwaliteit en biodiversiteit. In het in 2025 geactualiseerde Grutsk op 'e Romte beschrijven we de landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken en het provinciale belang daarvan. De zorgplicht voor het landschap werken we uit in een programma Landschap. Tegelijkertijd vragen urgente opgaven ruimte in het landschap. Denk aan klimaatadaptatie, stikstofreductie, woningbouw, de energietransitie en natuurinclusieve landbouw. Deze opgaven hebben directe impact op hoe Fryslân eruitziet en functioneert en zijn in het traject van de POVI zogenoemde overkoepelende opgaven. Zij worden daarom ook meegenomen in alle Omgevingsprogramma's onder de POVI.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet op 1 januari 2024 hebben overheden samen de verantwoordelijkheid om functies op een evenwichtige manier toe te wijzen aan locaties. De provincie vervult hierin vooral een coördinerende rol. Wij zorgen voor samenhang tussen de plannen van gemeenten, het Wetterskip en andere partners. In Fryslân doen we dat op een informele en vroegtijdige manier: we delen plannen en projecten al in een vroeg stadium met elkaar. Zo werken we aan de uitvoering van de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening Fryslân.

Als dat nodig of wenselijk is, zetten we ons wettelijke instrumentarium in. Daarmee borgen we de kwaliteit van de leefomgeving op een manier die past bij de brede reikwijdte van het begrip 'omgevingskwaliteit'. We sluiten daarbij aan bij de principes van de Omgevingswet, waaronder de algemene zorgplicht: "Eenieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving."

Met de komst van de Wet versterking regie volkshuisvesting krijgt de provincie aanvullende taken op het gebied van wonen. Zo wordt het opstellen van een volkshuisvestingsprogramma verplicht. Ook krijgt de provincie een grotere toezichthoudende rol richting gemeenten.

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsterrein zijn wij vooral een netwerkende overheid. De Omgevingswet zorgt ervoor dat

provinciale belangen eerder op tafel komen en benadrukt het belang van goede samenwerking aan de voorkant van processen. Als we gebruikmaken van procedures of wettelijke instrumenten, verschuift onze rol naar die van rechtmatige overheid.

Op het gebied van wonen en woningbouwprogramma's zijn gemeenten in de lead. De provincie ondersteunt hen door kennis te delen, gezamenlijk onderzoek te doen en herbestemming en transformatie van locaties te stimuleren. Ook ondersteunen we lokale initiatieven. Om de uitvoering van woningbouwplannen te versnellen, kunnen we bovendien provinciale middelen inzetten.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.1

1. Via voorkantsamenwerking met onze partners, borgen wij de uitvoering van de Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. Wij zetten indien nodig of wenselijk ons wettelijk ruimtelijk instrumentarium in. Daarnaast werken wij samen met gemeenten en Wetterskip en maatschappelijke partners aan de omslag als gevolg van de Omgevingswet.
2. Wij houden het omgevingsbeleid actueel. We doen dit door de vernieuwing van de POVI met de bijbehorende keuzes voor de ruimtelijke inpassing van diverse urgente opgaven (zoals klimaatadaptatie, energietransitie, landbouwtransitie, herstel biodiversiteit, woningbouw en circulaire bedrijven). De POVI wordt uitgewerkt in programma's, waaronder Landschap dat we in 2027 willen voorleggen. Daarnaast actualiseren we de Omgevingsverordening jaarlijks.
3. Wij werken aan een toekomstbestendige woningvoorraad met voldoende betaalbare woningen, aansluitend op de (toekomstige) (zorg)vraag van inwoners en van mensen die zich in Fryslân willen vestigen, waarbij de doorstroom wordt bevorderd en de beschikbare ruimte optimaal en zorgvuldig wordt benut. Het uitgangspunt is 2/3 betaalbare woningbouw en 30% sociale woningbouw.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Voorkantsamenwerking	Deelname participatietrajecten en omgevingstafels	Actieve betrokkenheid 25
2. Actueel omgevingsbeleid	Actualiseren POVI	1
	Actualiseren Omgevingsverordening	1
	Actualiseren programma Landschap en voorleggen aan PS in 2027	1
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	Gerealiseerde nieuwe woningen 2022-2030 (gebaseerd op woondeals 2023)	22.387 woningen

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
-----------	-----------------

1. Voorkantsamenwerking	We werken zelf en samen met onze partners aan een evenredige toedeling van functies aan locaties, zoals de Omgevingswet van ons vraagt. De Omgevingswet en de urgente opgaven vragen de komende jaren om herziening van de POVI en Omgevingsverordening. Om het beleid uit te voeren, werken we meer en meer via voorkantsamenwerking samen met partners. Waar nodig zetten wij wettelijke instrumenten in, zoals advies en instemming, zienswijzen of een reactieve interventie.
2. Actueel Omgevingsbeleid	tbv de actualisatie van de POVI wordt een ontwerp POVI aan PS voorgelegd.
	de jaarlijkse actualisatie van de Omgevingsverordening wordt ter vaststelling aan PS voorgelegd.
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	samen met de Friese gemeenten en andere belanghebbenden komen wij tot een Fries Volkshuisvestingsprogramma. Hierbij betrekken we de verstedelijkingspropositie en sluiten we aan op het proces van de Provinciale Omgevingsvisie.
	we zetten de herbestemmingsregeling in ten behoeve van het efficiënt benutten van bestaande panden

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Voorkantsamenwerking	Samenwerking en betrokkenheid bij strategische complexe projecten	100%
2. Actueel Omgevingsbeleid	ontwerp POVI voorgelegd aan PS	100%
	geactualiseerde Omgevingsverordening	100%
3. Toekomstbestendige woningvoorraad	De afgesproken nieuwbouwopgave voor 2026 is gerealiseerd	2.780 nieuwe woningen
	Concrete afspraken met het Rijk over de randvoorwaarden uit de Woondeal	1
	Aantal actuele regionale woondeals	6
	Het Frysk Wenplan is voorgelegd aan PS	100%
	Herbestemmingsregeling is beschikbaar	1

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	4.126	3.589	3.477	633	633
Totaal baten	1.446	903	594	0	0
Saldo van lasten en baten	2.681	2.687	2.883	633	633

Toelichting

Dit beleidsveld kent een hoge mate van budgetvrijheid. Alleen de boekjaarsubsidies aan Landschapsbeheer Fryslân en enkele kleinere Landschaps-instellingen en de jaarlijkse monitoring van de woningmarkt- en woningbouwontwikkelingen liggen meerjarig vast.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar zijn als volgt te verklaren: Bij het onderwerp Actueel omgevingsbeleid zijn er tijdelijke middelen t/m 2025 vanuit het themabudget Natuur en landschap beschikbaar voor monitoring landschap. Daarnaast zijn er via een decentralisatie-uitkering tijdelijk t/m 2026 rijksmiddelen beschikbaar voor actualisatie van de NOVEX/POVI. Bij het onderwerp Toekomstbestendige woningvoorraad kennen de tijdelijke rijksmiddelen uit de SPUK's Flexibele inzet ondersteuning woningbouw en Woondeals een afbouwend bestedingsritme. Onder GS Voorwaardelijk staat het themabudget voor Wonen. We werken aan het omgevingsprogramma waarvoor deze middelen ingezet gaan worden.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.1 Ruimtelijke ordening en wonen					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Actueel omgevingsbeleid	1.144	788	570	570	570
Toekomstbestendige woningvoorraad	2.382	1.552	808	64	64
Ruimtelijke ordening en wonen GS voorwaardelijk	600	1.249	2.100	0	0
Totaal lasten	4.126	3.589	3.477	633	633
Baten					
Toekomstbestendige woningvoorraad	1.446	903	594	0	0
Totaal baten	1.446	903	594	0	0
Saldo van lasten en baten	2.681	2.687	2.883	633	633

Beleidsveld 4.2. Water en Bodem

Wat zien we?

De Omgevingswet verplicht provincies tot het opstellen van een Regionaal Waterprogramma. Dit programma vormt samen met de provinciale Omgevingsvisie het waterbeleid van de provincie. Hierin zijn kaders opgenomen voor waterveiligheid, waterkwaliteit, waterkwantiteit en klimaatadaptatie.

Waterschappen vertalen deze kaders in hun wettelijk verplichte waterbeheerprogramma's. Gemeenten kunnen daarnaast een eigen watervisie opstellen, waarbij zij rekening houden met de provinciale uitgangspunten. Op dit moment zitten we halverwege de uitvoering van het Regionaal Waterprogramma 2022–2027. In 2025 starten we met de voorbereiding van het Regionaal Water- en Bodemprogramma 2028–2033.

De gevolgen van klimaatverandering worden steeds zichtbaarder. We krijgen vaker te maken met droogte, hittestress en wateroverlast. Fryslân moet zich daarop voorbereiden. Een gezonde bodem, voldoende en schoon zoet water en een veilig watersysteem zijn daarvoor essentieel.

De kwaliteit van ons grond- en oppervlaktewater is de afgelopen decennia verbeterd. Maar we zijn er nog niet. Het ondiepe grondwater bevat steeds meer chemische stoffen ('vergrijzing'), en ook in oppervlaktewater meten we deze stoffen. Opwarming van het water maakt het moeilijker om zwemwater schoon te houden.

Ook de waterkwantiteit staat onder druk. We krijgen te maken met langere periodes van droogte én met hevige buien en langdurige neerslag. Dat vraagt om ruimte in het landschap. Daarnaast denken we na over onze afhankelijkheid van het IJsselmeer, nu en in de toekomst.

We maken als provincie onze eigen afwegingen bij de aanpak van deze uitdagingen. Dat doen we samen met Wetterskip Fryslân, Vitens, Friese gemeenten en buurgemeenten en -waterschappen. We zetten in op het duurzaam behouden van landbouwgronden en natuurgebieden. Daarbij kijken we steeds naar wat het water- en bodemsysteem aankan. Dit raakt ook andere beleidsvelden, zoals mobiliteit, woningbouw en de inrichting van het veenweidegebied en de hogere zandgronden.

Elk gebied in Fryslân – van de Waddeneilanden tot de Noordelijke kleischil, het veengebied en de zandgronden – heeft zijn eigen fysieke kenmerken en sociaaleconomische structuur. We werken gebiedsgericht aan de opgaven, met behoud van de samenhang in het watersysteem. We zetten onder meer in op het vasthouden van zoet water, het verbeteren van de bodemvitaliteit, het tegengaan van verzilting en het zorgvuldig gebruik van IJsselmeerwater.

De Omgevingswet vraagt ook om een breder bodembeleid. Naast aandacht voor bodemverontreiniging richten we ons op duurzaam en efficiënt gebruik van de bodem. Daarom voegen we bij de herziening van het Regionaal Waterprogramma ook het onderwerp 'bodem' toe. Zo ontstaat het Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWBP). In de Bodemagenda is beschreven hoe we verder werken aan een vitale bodem.

Voor landbouwbodems is het Nationaal Programma Landbouwbodems opgezet. In Fryslân vertalen we dit naar het streven naar een goede bodemkwaliteit en vruchtbare gronden. Over het algemeen is dit op orde, maar in specifieke gebieden spelen extra opgaven. Zo vragen bodemdaling in het veen, verzilting op kleigrond en verzuring op zandgronden om aanvullend onderzoek en zo nodig een eigen aanpak.

Het Veenweideprogramma levert een bijdrage aan de doelen van de Klimaatwet. Hierin zijn onder meer afspraken vastgelegd over de reductie van CO₂-uitstoot. Het programma draagt zo bij aan een toekomstbestendig bodem- en watersysteem.

De provincie is bevoegd gezag voor de drinkwatervoorziening. We zorgen er samen met Vitens en Wetterskip Fryslân voor dat er voldoende schoon drinkwater beschikbaar blijft. Daarbij kijken we ook naar de effecten van winning op de omgeving en naar het stijgende gebruik van drinkwater. We roepen inwoners en bedrijven op om zuinig om te gaan met drinkwater en dit niet te gebruiken voor laagwaardige toepassingen. Samen met onze partners werken we aan bewustwording, innovatie en ondersteuning, onder meer via het Friese Bestuursakkoord Waterketen (FBWK), de WaterCampus Leeuwarden en een subsidieregeling voor duurzaam watergebruik op bedrijventerreinen.

Op het gebied van water- en bodemtechnologie heeft Fryslân een sterke kennispositie. Deze positie is economisch van grote betekenis en kan de Friese economie een flinke impuls geven. Het is dan ook een speerpunt in de Economische Samenwerkingsagenda Blue Delta. Naast het ondersteunen van kennisinstituten zoals Wetsus en het investeren in innovatie willen wij samen met onze Friese partners deze belangrijke economische pijler de komende jaren nationaal en internationaal op de kaart zetten. En verkennen wij de mogelijkheden om naast en in samenwerking met de watercampus ook een

bodemcampus op te starten, waar landbouw- en bodeminitiatieven samenkomen met onderwerpen zoals sùne grûn.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De provincie heeft wettelijke taken op het gebied van waterveiligheid, waterkwaliteit, waterkwantiteit, bodem en klimaatadaptatie. Deze taken zijn vastgelegd in de Omgevingswet en in specifieke regelingen zoals de Kaderrichtlijn Water (KRW), de Zwemwaterrichtlijn en de Drinkwaterrichtlijn. Denk hierbij aan het beschermen van drinkwaterbronnen uit grondwater en de zorgplicht voor de fysieke leefomgeving. Het uitvoeren van deze taken is voor de provincie verplicht. Aandachtspunt is daarbij dat we mede afhankelijk zijn van maatregelen van andere overheden voor het halen van onze doelen.

Rolvrijheid

Binnen het domein water en bodem ligt de nadruk op onze rol als rechtmatige overheid. We stellen kaders, verlenen vergunningen en houden toezicht. Dat zijn kerntaken. Tegelijkertijd raken water en bodem ook andere thema's, zoals landbouw, natuur, wonen en recreatie. Dat vraagt om een bredere rol: die van samenwerkende overheid. Denk aan de aanpak van de veenweideproblematiek, of maatregelen rond klimaatadaptatie. Ook bij de versterking van waterkeringen kijken we waar we andere functies – zoals natuurontwikkeling of recreatie – kunnen meenemen. Zo maken we 'werk met werk'. Water en bodem zijn dus niet alleen zelfstandige beleidsvelden, maar spelen ook een belangrijke rol binnen andere programma's. Dat vraagt van ons om flexibel en integraal samen te werken met partners in de regio.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.2

1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie: De inwoners van Fryslân en de Friese economie zijn goed beschermd tegen overstromingen en wateroverlast.
2. Voldoende water: Het watersysteem is in balans, en we zijn weerbaar tegen droogte, wateroverlast en verzilting.
3. Schoon water: Het bewaken en herstellen van kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater, zoals verwoord in het Regionaal Waterprogramma, de KRW-nota en de tussentijdse evaluatie van de KRW nota.
4. Bodem: Een duurzaam en efficiënt bodembeheer gericht op gezonde en veilige leefomgeving.

Doelindicatoren.

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie	Het systeem van regionale keringen is in goede staat en er is invulling gegeven aan meerlaagse veiligheid.	100%
2. Voldoende water	De KRW kwantitatieve toestand grondwater voldoet in 2027 aan de daarbij behorende normen.	100% in 2027
3. Schoon water	De KRW kwaliteit voor grond- en oppervlaktewater is in 2027 op orde.	100% in 2027
	De leveringszekerheid van het Friese drinkwater is op orde.	100%

4. Bodem	Risico's bekende speedlocaties zijn weggenomen.	100%
----------	---	------

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
Algemeen	We geven uitvoering aan de acties uit het Regionaal Waterprogramma 2022-2027, en werken het concept- Regionaal Water en Bodemprogramma 2028-2032 uit.
1. Waterveiligheid en klimaatadaptatie	We evalueren de in de periode 2023-2025 vastgestelde omgevingsplannen voor bebouwd gebied op het aspect van waterrobuustheid en klimaatbestendigheid ten opzichte van de periode 2000-2021. We maken afspraken met Wetterskip Fryslân over het onderhoud van de regionale keringen na 2027.
2. Voldoende water	Met andere partijen voeren we een project (FRESHEM) uit dat meer inzicht geeft in de risico's van verzilting in grondwaterlagen voor de landbouw, natuur en drinkwatervoorziening.
3. Schoon water	We stellen de KRW-doelen en KRW-waterlichaambegrenzing opnieuw vast (technische doelaanpassing).
	We stimuleren en faciliteren de uitvoering van het aangepaste KRW-maatregelpakket zoals is vastgesteld tijdens de Tussentijdse evaluatie van de KRW-Nota op 23 april 2025.
	We voeren onze wettelijke taken voor zwemwaterlocaties uit.
	We voeren periodieke monitoring grondwaterkwaliteit uit.
	Wij stellen nieuwe gebiedsdossiers drinkwaterwinningen op.
4. Bodem	Bronaangepak speedlocaties is afgerond.
	Onderzoeksopzet bepalen omvang PFAS verontreinigingen is vastgelegd.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
Waterveiligheid en klimaatadaptatie	De acties uit ons RWP ten aanzien van meerlaagsveiligheid (preventie van overstromingen en wateroverlast, ruimtelijke inrichting en locatiekeuze en calamiteitenbeheersing) zijn uitgevoerd.	100 %

	Vastgesteld FBWK4.	100 %
Voldoende water	Er worden nieuwe, diepe meetlocaties (verziltingsmeetnet) geplaatst voor het volgen van de snelheid van verzilting.	5
	We geven uitvoering aan (de maatregelen uit) het Deltaplan Zoetwater Fase II, en treffen voorbereidingen voor Fase III.	100 %
	We leggen de Aanvullende Strategische Voorraden (ASV's) vast in de Omgevingsverordening.	100 %
Schoon water	PS stelt technische doelaanpassing KRW vast.	100 %
	Alle zwemwaterlocaties vallen in de klasse aanvaardbaar, uitstekend of goed.	100 %
	Een geactualiseerd beeld van de kwaliteit van het grondwater in Fryslân.	100 %
	Geactualiseerde gebiedsdossiers.	100 %
	KRW maatregelen uitgevoerd vóór 31-12-2027.	100 %
Bodem	Start sanering resterende locatie spoedlijst	1

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	23.467	39.591	21.732	10.991	5.772
Totaal baten	12.054	26.808	11.981	4.186	1.866
Saldo van lasten en baten	11.413	12.784	9.751	6.805	3.907

Toelichting

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid. Een groot deel van de budgetten zijn bestemd voor werkzaamheden waar (langjarige) afspraken onderliggen of die een wettelijke basis kennen.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar zijn als volgt te verklaren: Bij het onderwerp Waterveiligheid en klimaatadaptatie kennen de tijdelijke middelen voor Veenweide en de Friese IJsselmeerkust en de rijksmiddelen uit de SPUK Klimaatadaptatie een wisselend bestedingsritme. Bij het onderwerp Voldoende Water geldt dit voor de externe middelen voor FRESHEM (een landelijk onderzoek naar het zoutgehalte van ondiep grondwater langs de kust). Bij het onderwerp Schoon water staat in 2025 een subsidieplafond open vanuit de POP3-middelen. Als deze in 2026 weer opengesteld wordt, komen deze middelen er in de begroting bij dit onderwerp bij. Bij het onderwerp Bodem wordt de fluctuatie van de begroting veroorzaakt door het Europese Horizon-project Soilcrates, dat loopt t/m 2028. Onder GS Voorwaardelijk staat het resterende themabudget voor Water en Bodem, dat grotendeels ingezet zal worden voor het uitvoeren van de KRW-Maatregelen uit het aangepaste pakket (PS 23-4-2025).

De begrote baten hebben betrekking op de Rijksinkomsten/SPUK's, de EU-middelen voor Soilcrates, de bijdragen van andere aan realisatie deelnemende partijen en daarnaast € 0,7 mln. vanuit de voorziening

Grondwaterwet. Deze voorziening wordt gevoed vanuit de inkomsten van de grondwaterbelasting die de provincie heft.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.2 Water en Bodem					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Waterveiligheid en klimaatadaptatie	16.407	31.438	10.541	4.399	2.629
Voldoende water	2.532	1.148	4.290	1.226	1.226
Schoon water	3.544	594	571	189	189
Bodem	983	2.252	2.120	1.656	62
Water en bodem GS voorwaardelijk	0	4.160	4.210	3.520	1.667
Totaal lasten	23.467	39.591	21.732	10.991	5.772
Baten					
Waterveiligheid en klimaatadaptatie	9.654	24.007	6.030	1.866	1.140
Voldoende water	2.126	726	3.868	726	726
Schoon water	25	25	25	0	0
Bodem	250	2.050	2.058	1.595	0
Totaal baten	12.054	26.808	11.981	4.186	1.866
Saldo van lasten en baten	11.413	12.784	9.751	6.805	3.907

Beleidsveld 4.3. Milieu

Wat zien we?

De taken Uitvoering en Handhaving (U&H, voorheen VTH) worden uitgevoerd binnen wettelijke kaders die zijn vastgelegd in onder andere de Omgevingswet (Ow), de Wet milieubeheer en de Wet luchtvaart. Daarnaast voert de provincie autonomen taken uit op basis van provinciale regelgeving, zoals de Omgevingsverordening Fryslân 2022. Een nadere toelichting op de wettelijke taken is opgenomen in paragraaf 8 VTH taken.

De belangrijkste ontwikkelingen die we zien zijn de volgende:

- Milieu-uitdagingen en maatschappelijke druk
De urgentie rond milieuvraagstukken neemt toe. Door middel van inzet van U&H-instrumenten kan er een bijdrage worden geleverd om milieudoelen te bereiken en de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren. Belangrijke thema's zijn:
 - o Verbetering van lucht- en waterkwaliteit
 - o Aanpak van PFAS en andere schadelijke stoffen
 - o Energiebesparing en CO2-reductie
 - o Circulaire economie
- Versterking van het U&H-stelsel
Al enige tijd is vanuit het Rijk ingezet op een verbetering en versterking van het landelijke U&H-stelsel. Belangrijke speerpunten die hieruit voortkomen zijn :
 - o Robuustheid van omgevingsdiensten: Er worden robuustheidscriteria ontwikkeld en wettelijk verankerd.
 - o Digitalisering en kennisinfrastructuur: Er wordt gewerkt aan een landelijke digitale infrastructuur voor informatie-uitwisseling en kennisdeling.
 - o Wettelijke borging van de 'Staat van VTH': Een instrument om de kwaliteit van het stelsel te monitoren en verbeteren.
- Toezicht op energiebesparing en CO2-reductie
Sinds 2023 zijn bedrijven verplicht om naast energiebesparende ook CO2-reducerende maatregelen te treffen. In 2025 heeft de Noordelijke Rekenkamer, in navolging van de Algemene Rekenkamer, een rapport gepubliceerd over de effectiviteit van het toezicht op deze verplichtingen. De aanbevelingen worden in 2026 geïmplementeerd in samenwerking met gemeenten en omgevingsdiensten (zoals FUMO en ODG).
- Arbeidsmarktkrapte en toenemende complexiteit
De krapte op de arbeidsmarkt blijft een knelpunt voor omgevingsdiensten. Tegelijkertijd worden de opgaven complexer en omvangrijker. Dit leidt tot:
 - o Noodzaak tot inzicht in potentiële risico's zodat prioritering in toezicht en handhaving toegepast kan worden
 - o Mogelijke hogere uitvoeringskosten voor omgevingsdiensten
 - o Toenemende afhankelijkheid en belang van samenwerking en afstemming met ketenpartners
- Versterking U&H beleidskader
De samenleving stelt hogere eisen aan een gezonde en veilige leefomgeving. Voorgaande ontwikkelingen vragen ook om een strategische inzet van capaciteit. Dit vraagt om een actueel U&H-beleidskader, een goede vertaling van strategisch beleid naar uitvoering, en een effectief inzetbaar instrumentarium. Op bepaalde onderwerpen ontbreekt het nog aan uitvoeringsbeleid om gericht U&H-instrumenten in te kunnen zetten. Dit zal de nodige aandacht gaan vragen, in afstemming met de omgevingsdiensten FUMO en ODG en ketenpartners.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Veel taken op het gebied van dit beleidsveld liggen vast in wet- en regelgeving. Ook is de provincie aangewezen als bevoegd gezag op gebied van milieu voor bepaalde milieubelastende activiteiten. Deels gelden wettelijke voorschriften voor de uitvoering voor de taak, deels heeft GS eigen beleidsvrijheid. Een groot deel van de wettelijke taken moet door een gezamenlijke omgevingsdienst met gemeenten worden

uitgevoerd (in Fryslân de FUMO) en voor de Seveso bedrijven in Fryslân moeten de taken Uitvoering en Handhaving worden uitgevoerd door de ODG.

Rolvrijheid

De uitvoering van de U&H-taken wordt nu uitgevoerd met minimale inzet. De nadruk binnen dit beleidsveld ligt sterk op onze rol als rechtmatige overheid: kaderstelling, vergunningverlening, toezicht. Maar waar ook andere onderwerpen worden geraakt speelt ook het functioneren als samenwerkende overheid een rol, milieu wordt dan als aspect van andere beleidsterreinen meegenomen wat het opereren als samenwerkende overheid noodzakelijk maakt. Samenwerking met andere overheden heeft sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet een grotere rol gekregen.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.3

1. De kwaliteit van de uitvoering van U&H voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving
2. Bij het opstellen van provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Water, Bodem, Energie, Economie en Natuur wordt bewust gezien of en hoe beschikbare U&H-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Er zijn geen doelindicatoren geformuleerd.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Kwaliteit uitvoering U&H-taken	We voeren onze wettelijke taken uit op grond van onder andere de Omgevingswet en Algemene wet bestuursrecht.
	Voor de taken Uitvoering en Handhaving wordt een jaarprogramma en een jaarverslag opgesteld.
	We geven uitvoering aan het opdrachtgeverschap voor de wettelijke taken die bij de omgevingsdiensten zijn belegd.
	De taken Uitvoering en Handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen.
2. Inzet U&H instrumenten om beleidsdoel te bereiken	Om risico-gericht U&H instrumenten in te zetten zijn strategische milieudoelen opgenomen in provinciale beleidskaders en regelgeving zoals POVI en Omgevingsverordening.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Kwaliteit uitvoering U&H -	Er zijn outcome criteria voor CO2 reductie bij bedrijven ontwikkeld en deze worden gemonitord.	100%

taken	Beschikkingen worden binnen de wettelijke termijn afgehandeld.	90%
	Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing.	90%
2. Inzet U&H instrumenten om beleidsdoel te bereiken	Actualiseren van twee operationele risico-analyses voor de inzet van U&H instrumenten bij de natuurtaken.	100%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	8.811	9.723	8.752	8.732	8.732
Totaal baten	589	557	524	524	524
Saldo van lasten en baten	8.222	9.166	8.228	8.207	8.207

Toelichting

Dit beleidsveld kent weinig budgetvrijheid. Het grootste deel betreft de structurele bijdrage aan de FUMO (€ 5,9 mln.) en aan de Omgevingsdienst Groningen (€ 1,2 mln.). Daarnaast liggen er structurele middelen vast voor milieutaken, de wettelijke VTH-taken en het Wadlopen. De begrote baten bedragen voor het grootste gedeelte de legesinkomsten op het gebied van milieu.

De hogere lasten in 2026 is te verklaren door de incidentele kosten van De Saiter in dat jaar (€ 0,9 mln.).

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.3 Milieu					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Kwaliteit uitvoering U&H taken	8.745	9.671	8.701	8.680	8.680
Inzet U&H instrumentarium	65	52	52	52	52
Totaal lasten	8.811	9.723	8.752	8.732	8.732
Baten					
Kwaliteit uitvoering U&H taken	589	557	524	524	524
Totaal baten	589	557	524	524	524
Saldo van lasten en baten	8.222	9.166	8.228	8.207	8.207

Beleidsveld 4.4. Energietransitie

Wat zien we?

In 2024 heeft de samenwerking binnen de Friese Energietafel (FET) geleid tot een gezamenlijke Energievisie. Daarin is de omvang van de energieopgave in Fryslân inzichtelijk gemaakt. Ook is er een integrale aanpak ontwikkeld voor woningeigenaren met een smalle beurs en is er één centraal loket ingericht voor initiatiefnemers met energievragen.

De uitvoering van deze visie gebeurt via een gezamenlijk uitvoeringsprogramma. Daarbij is samenwerking tussen overheden en maatschappelijke partners cruciaal.

Een knelpunt blijft de verzwaring van het elektriciteitsnet. Door vertragingen bij netbeheerders ontstaat er steeds meer druk op de energietransitie én op ruimtelijke ontwikkeling. Bedrijven en woningbouwprojecten ondervinden steeds vaker hinder doordat ze niet tijdig kunnen worden aangesloten. Binnen de FET werken we daarom aan integrale programmering van de energie-infrastructuur. De provincie neemt hierin een coördinerende regierol, onder andere bij de prioritering van onderstations.

Tegelijkertijd groeit de urgentie om innovatieve, kortetermijnoplossingen te vinden voor netcongestie. In samenwerking met de netbeheerders is hiervoor het Actieplan Netcongestie opgesteld. Landelijk zet het Rijk sterk in op de ontwikkeling van energiehubbs. Dit sluit aan bij onze eigen inzet op decentrale, slimme energiesystemen.

Ook de warmtetransitie krijgt steeds meer vorm. Groengas en aquathermie bieden perspectief, maar de ontwikkeling van groengasprojecten stokt vanwege stikstofbeperkingen. Voor oplossingen kijken wij nadrukkelijk naar het Rijk.

De uitvoering van de landelijke SPUK-regeling voor bedrijfsmatig vastgoed (SPUK BV) is belegd bij Ynbusiness/IPF. Dit ondernemersloket is uitgebreid met een verduurzamingstak, zodat Friese ondernemers op één plek terecht kunnen voor economische én duurzame ondersteuning.

In 2025 is aanvullend de adviesvoucherregeling Fryslân gestart. Hiermee kunnen MKB-ondernemers, bedrijventerreinen en lokale energie-initiatieven externe expertise inhuren voor verduurzaming op het vlak van energietransitie, digitalisering, circulariteit en klimaatadaptatie.

Hoewel de spanning op de energiemarkt iets is afgenomen, ligt het prijsniveau nog steeds ruim boven het niveau van voor 2021. De betaalbaarheid van energie blijft daarmee een belangrijk aandachtspunt – voor zowel huishoudens als bedrijven.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Op het gebied van de energietransitie beschikt de provincie over een grote mate van beleidsvrijheid. Er zijn geen dwingende wettelijke kaders die de invulling van deze opgave voorschrijven. De energietransitie geldt daarmee als een autonome provinciale taak, waarbij we zelf keuzes maken over de inzet, vormgeving en prioritering van het beleid.

Rolvrijheid

Binnen dit beleidsveld neemt de provincie een coördinerende regierol op zich, met name bij het programmeren van de energie-infrastructuur. De complexe opgaven vragen daarnaast om intensieve samenwerking met gemeenten, netbeheerders, maatschappelijke organisaties en het Rijk.

Afhankelijk van het onderwerp kunnen we schakelen tussen verschillende rollen op de overheidsparticipatieladder:

- Reguleren, bijvoorbeeld door in omgevingsbeleid en ruimtelijke plannen aan te geven waar wel of geen ruimte is voor duurzame energieopwekking.
- Regisseren, bij de coördinatie van netverzwaring en de ontwikkeling van energiehubbs.
- Stimuleren, onder meer via instrumenten zoals het Fûns Skjinne Fryske Enerzjy en de adviesvoucherregeling.
- Faciliteren, door initiatiefnemers actief te ondersteunen en loketten in te richten.
- Loslaten, wanneer markt of samenleving zelf het initiatief neemt en over voldoende uitvoeringskracht beschikt.

De rolkeuze is afhankelijk van de opgave, de betrokken partijen en de context in het gebied.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 4.4.

Binnen het programma Energie werkt de Provincie Fryslân aan drie doelen:

1. in 2030 wekken we 33% van de energie die we gebruiken zelf op
2. in 2030 besparen we 25% energie t.o.v. 2010
3. in 2050 zijn we onafhankelijk van fossiele brandstoffen

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Energie opwekking	Percentage hernieuwbaar opgewekte energie in Fryslân	33% in 2030
2. Energiebesparing	Percentage Energieverbruik	25% besparen in 2030 t.o.v. 2010
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	Bijdrage aan landelijke reductiedoelstelling	Landelijke 55% reductie in 2030

Wat gaan we daarvoor doen?

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Energie opwekking	samen met gemeenten werken we aan de realisatie van Energiehubs.
	we stimuleren de productie van groen gas.
	we voeren het programma Wetterwaarmte uit en ondersteunen warmte initiatieven
2. Energiebesparing	we voeren de Friese plus op de isolatieregeling uit met extra gelden uit Windpark Fryslân (WPF)
	we ondersteunen het MKB bij verduurzaming en hebben hiervoor een adviesvoucherregeling beschikbaar.
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	we ondersteunen lokaal eigendom bij energie-initiatieven

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
-----------	-----------	-----------------

1. Energie opwekking	Aantal pilots Energiehubs	5
	Aantal gerealiseerde monomestvergisters	25
	Aantal warmte-initiatieven	20
2. Energiebesparing	Aantal woningen dat m.b.v. WPF gelden is geïsoleerd	1.000
	Aantal bedrijven dat ondersteuning heeft ontvangen op het vlak van energiebesparing	100
	Aantal bedrijven dat ondersteuning heeft ontvangen op het vlak van verduurzaming	20
3. Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	Aantal aanvragen via het Friese Energiehuis voor lokale energie initiatieven	25

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	12.018	9.270	5.304	1.667	1.667
Totaal baten	3.540	6.925	3.412	0	0
Saldo van lasten en baten	8.478	2.344	1.892	1.667	1.667

Toelichting

Dit beleidsveld kent volledige budgetvrijheid. Er is geen sprake van boekjaarsubsidies en de middelen komen voort vanuit het Bestuursakkoord, de inzet van Windpark Fryslân-middelen, rijksmiddelen (SPUK's) en Interreg-projecten.

De afname van de begroting wordt voornamelijk veroorzaakt door het aflopen van het Energieprogramma, de rijksmiddelen voor Verduurzamen maatschappelijk/bedrijfsmatig vastgoed, de rijksmiddelen voor het Klimaat- en energiebeleid, het Interreg-project Waterwarmth en de beschikbare middelen vanuit WPF voor Stimulering duurzaamheid. Na 2026 bestaat de begroting bijna alleen nog uit de middelen uit WPF voor Stimulering duurzaamheid, deze middelen zijn als PS voorwaardelijk opgenomen.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 4.4 Energietransitie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Energie opwekking	4.271	1.163	225	0	0
Energiebesparing	5.500	1.410	794	0	0
Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	2.247	5.030	2.618	0	0
Energietransitie PS voorwaardelijk	0	1.667	1.667	1.667	1.667
Totaal lasten	12.018	9.270	5.304	1.667	1.667
Baten					
Energie opwekking	302	280	0	0	0
Energiebesparing	1.435	1.335	794	0	0
Onafhankelijk van fossiele brandstoffen	1.803	5.310	2.618	0	0
Totaal baten	3.540	6.925	3.412	0	0
Saldo van lasten en baten	8.478	2.344	1.892	1.667	1.667

Programma 5: Economie en Mienskip

Portefeuillehouders

Gedeputeerden Friso Douwstra, Eke Folkerts, Sijbe Knol, Abel Kooistra en Matthijs de Vries

Inleiding

Schoon, gezond en gelukkig – dat is brede welvaart in Fryslân.

Veel Friezen voelen zich gelukkig en gezond. Desondanks scoort Fryslân op economische lijstjes niet altijd hoog. Dit noemen we ook wel de Friese paradox: het financieel minder hebben, maar gelukkiger zijn. Fryslân laat zien dat een goede balans tussen economie, samenleving en natuur mensen gelukkiger maakt. Dat is waar brede welvaart om draait. We willen deze sterke positie vasthouden en verder versterken, zodat bewoners in Fryslân tot de gelukkigste mensen van Europa blijven horen. En dat met hen ook mensen die hier tijdelijk verblijven of op bezoek zijn van dit Fryslân genieten. Daarom hebben we drie gezamenlijke doelen opgesteld met ondernemers, onderwijsinstellingen en overheden. Die doelen staan in de Economische Samenwerkingsagenda. Hierin koppelen we maatschappelijke uitdagingen aan economische kansen voor Fryslân. We gebruiken de Sustainable Development Goals (SDG's) als richtingaanwijzers.

Brede welvaart vormt de basis voor het programma Economie en Mienskip. Het gaat over wonen, werken en leven in Fryslân: leefbaarheid, gastvrijheid, wat Fryslân uniek maakt én hoe we alle kansen in de regio goed benutten – voor inwoners, bedrijven en bezoekers.

Het verdienvermogen is belangrijk. Daarom blijven we samenwerken met het midden- en kleinbedrijf (MKB). We focussen op sectoren waarin Fryslân veel kennis en ervaring heeft. Circulair denken – dus hergebruik van grondstoffen – loopt als een rode draad door ons beleid. We streven naar 50% minder gebruik van nieuwe grondstoffen in 2030 en willen in 2050 volledig circulair zijn. Het Fries Planbureau controleert jaarlijks hoe het gaat met brede welvaart en rapporteert over de trends en ontwikkelingen. Deze informatie helpt ons om bij te sturen en onze ambities waar te maken – zoals de ambitie om in 2030 koploper te zijn in de circulaire economie in Europa. In 2025 zijn we in Brazilië uitgeroepen tot meest circulaire regio in de wereld. In 2026 willen we op het World Economic Forum in New Delhi onze positie als wereldleider verstevigen. Daarbij blijft ook onze Europees leidende rol een doel. Komend jaar richten we ons daarom ook op beurzen en activiteiten in Duitsland, zoals de Hessentag in Fulda in juni.

We merken wel dat de leefbaarheid in Fryslân onder druk staat. De bevolking vergrijsst en er komen minder jongeren bij. Daarom maken we keuzes voor de lange termijn, zodat Fryslân een fijne plek blijft om te wonen, recreëren en werken. We investeren in goede zorg dichtbij, het behoud van voorzieningen en ondersteunen lokale initiatieven voor leefbaarheid. Ook het Rijk heeft steeds meer aandacht voor de regio. Samen met hen en andere partners zoeken we naar manieren om blijvend te investeren in een leefbare provincie. Dit doen we samen – met inwoners, organisaties en overheden – en met respect voor de Friese taal, cultuur en erfgoed. Een goed voorbeeld van hoe we dit aanpakken, is de samenwerking tussen retail, recreatie, toerisme en cultuur. Door die te verbinden, zorgen we ervoor dat steden, dorpen en kleine kernen leefbaar blijven. Ook de Iepen Loftspullen – openluchttheaters die door dorpen zelf met veel vrijwilligers worden georganiseerd – spelen daarin een belangrijke rol. Ze brengen mensen samen, versterken de Friese taal en cultuur, krijgen vaak steun van lokale bedrijven en vertellen met kleine verhalen over grote maatschappelijke thema's. Vanuit deze tradities ontstaan soms grotere projecten die niet alleen de provincie als geheel sterker maken, maar ook waar naast inwoners ook gasten van kunnen genieten.

Ambities

Economie

Besloten is om vanaf 2025 voor gastvrijheidseconomie niet meer separate ambities en doelen op te stellen, maar deze te integreren in economie. De ambities die we vanuit economie hebben opgesteld zijn:

Ambitie 1: Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio van Nederland waarin we zorgen voor een schone en gezonde woon- en leefomgeving

Ambitie 2: Fryslân behoort in 2030 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie

Ambitie 3: De samenwerkingskracht van de Friese Mienskip resulteert in een sterk verbonden ecosysteem waarin de zogenoemde drie o's (onderwijs, ondernemers en overheid) optimaal samenwerken aan de

economische samenwerkingsagenda waarmee we een kansregio worden.

Ambitie 4: De kansen en belangen van economie worden meegewogen en geborgd bij ruimtelijke ontwikkelingen

Ambitie 5: Samen met een sterk triple helix-netwerk dragen we bij aan een vitale en duurzame economie, die zorgt voor toekomstbestendige banen in Fryslân.

Erfgoed

Het Programma Erfgoed (dat als programma onder de omgevingsvisie valt) betreft de uitwerking voor het onroerende erfgoed; cultureel erfgoed als onderdeel van de fysieke leefomgeving. Het beleidsveld Erfgoed bepaalt in hoge mate de kwaliteit van onze leefomgeving en onze identiteit en draagt zo bij aan brede welvaart, leefbaarheid, recreatie en toerisme en de grote ruimtelijke opgaven die nu voor ons liggen (Nota Ruimte van het Rijk, Omgevingsvisie). Of het nu monumenten, dorpsgezichten, archeologie of cultuurlandschappen zijn: samen vertellen zij het Ferhaal fan Fryslân.

Ambitie 1: We willen het Het Frysk Eigene, datgene wat bepalend en onderscheidend is voor Fryslân, borgen in het Ferhaal fan Fryslân om inwoners en bezoekers van Fryslân er kennis mee te kunnen laten maken (programmaliijn 1 - Erfgoed Algemeen)

Ambitie 2: We willen dat cultuurhistorische waarden zijn behouden, ontwikkeld, onderzocht en zichtbaar (programmaliijn 1 - Erfgoed Algemeen)

Ambitie 3 : We willen archeologische waarden onderzoeken, beschermen en een groter publieksbereik (programmaliijn 3 -Archeologisch erfgoed)

Ambitie 4: We streven naar het behoud, ontwikkeling, onderzoek en een groter publieksbereik van gebouwde en groene monumenten (programmaliijn 2 & 3 - Gebouwd en landschappelijk erfgoed)

Cultuur

Het beleidsveld cultuur heeft als uitgangspunt dat het beleven en maken van kunst en cultuur voor iedereen in Fryslân toegankelijk moet zijn, en dat ons cultuuraanbod ook aantrekkelijk is voor bezoekers. Daarbij horen de volgende ambities:

Ambitie 1: Alle Friezen die dat willen kunnen zelf kunst en cultuur beoefenen, en alle kinderen in Fryslân maken kennis met kunst en cultuur.

Ambitie 2: Het ecosysteem van professionele kunstenorganisaties in Fryslân is divers, aansprekend en toekomstbestendig.

Ambitie 3: Artistiek talent krijgt de kans zich te ontwikkelen binnen de provinciegrenzen.

Ambitie 4: Het verhaal van Fryslân wordt in musea op een actuele, aansprekende manier verteld.

Leefbaarheid

Het beleidsveld leefbaarheid is een integraal beleidsveld dat een bijdrage levert aan de brede welvaart van Fryslân.

Ambitie 1: We zetten in op een toekomstbestendig voorzieningenniveau op het platteland en faciliteren en coördineren het gesprek over betaalbare en bereikbare zorg in de provincie Fryslân.

Ambitie 2: We ondersteunen inwoners en initiatieven met de integrale ontwikkeling van hun leefomgeving.

Ambitie 3: We versterken de leefbaarheid via gebiedsgerichte samenwerking met andere overheden en maatschappelijke partners, bijvoorbeeld in de Regio Deals en het Nationaal Programma Vitale Regio's.

Vastgestelde (beleids)notities

Voor Economie:

- Beleidsnota Economie incl. gastvrijheidseconomie (oktober 2024)
- Beleidsbrief Europa (december 2024)

Voor Taal, Cultuur, Erfgoed en Sport:

- Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2024 - 2028 (BFTK, april 2024)
- Beleidsnota Fansels Frysk (juni 2024)
- Cultuur: Beleidsnota Tosken yn in nije tiid (juni 2024)
- Erfgoed: Omgevingsprogramma Erf-Goed 2025- 2028
- Erfgoed: Werkplan Takomst Fryske Pleats (februari 2021)

- Erfgoed: Uitvoeringsplan: Een verbeterde taakinvulling van het Interbestuurlijk Toezicht in het domein Erfgoed (april 2025)
- Erfgoed: Provinciale Omgevingsvisie
- Erfgoed: Grutsk op 'e Romte (ruimtelijk erfgoed, structuurvisie)
- Beliefsbrief Sport 2025-2028 Fryslân yn Beweging (17 juli 2024)

Voor Leefbaarheid:

- Beleidsbrief Leefberens (september 2018)
- Beleidsbrief Grote Maatschappelijke Initiatieven (september 2020)
- Startnotitie Regionale Samenwerking (november 2020)
- Kader Fries Sociaal Planbureau (januari 2021)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij(en) leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van het programma Economie en Mienskip.

- Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij NV (NOM), Groningen
- Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV (FOM, voorheen Doefonds), Leeuwarden
- Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen
- Gemeenschappelijke Regeling Marrekrite, Leeuwarden
- Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds, Leeuwarden
- Gemeenschappelijke Regeling Tresoar, Leeuwarden
- Thialf Onroerend Goed BV, Heerenveen

Overzicht lasten en baten programma 5 Economie en Mienskip

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
5.1 Economie	30.002	23.494	21.482	5.387	4.333
5.2 Taal, cultuur, erfgoed en sport	50.410	46.253	43.807	42.843	33.727
5.3 Leefbaarheid	41.004	15.496	10.583	2.527	1.883
Totaal lasten	121.416	85.244	75.871	50.757	39.943
Baten					
5.1 Economie	9.454	10.953	9.801	1.316	247
5.2 Taal, cultuur, erfgoed en sport	17	17	17	17	17
5.3 Leefbaarheid	9.209	608	372	210	0
Totaal baten	18.680	11.578	10.189	1.543	264
Saldo van lasten en baten	102.736	73.666	65.682	49.214	39.679

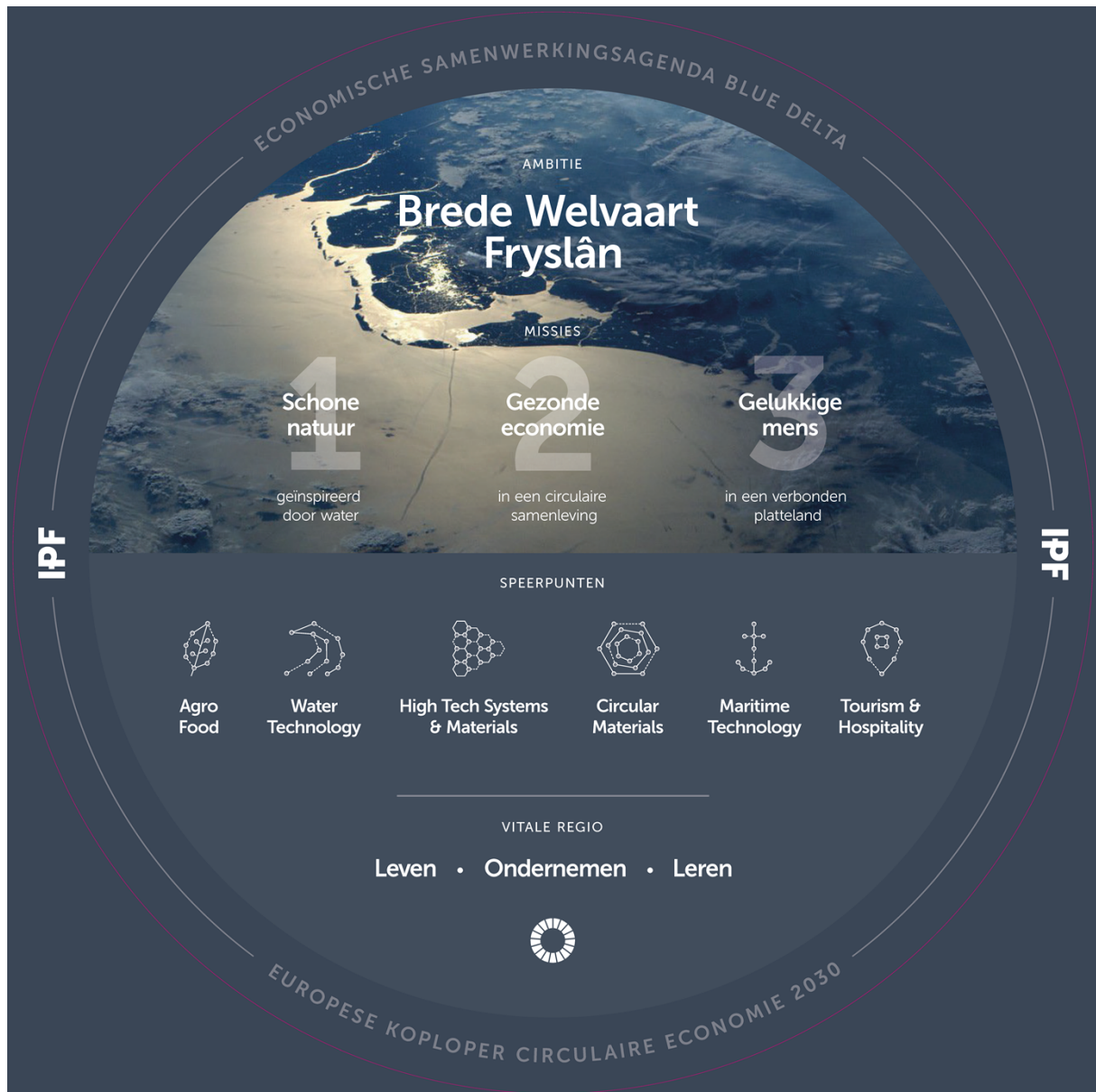
Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 5.1. Economie

Wat zien we?

Economie speelt een belangrijke rol in de brede welvaart. De Economische Samenwerkingsagenda is onze agenda en richt zich op de stuwende economische sectoren (duurzaam verdienvermogen).

Vanuit de visie en missies van de economische samenwerkingsagenda zijn voor Fryslân de speerpunten waarlangs we missiegedreven innoveren benoemd: AgroFood, Water Technologie, High Tech Systems & Materialen, Circulaire Materialen, Maritieme Technologie en Gastvrijheidseconomie. De gastvrijheidssector, het zesde speerpunt van de samenwerkingsagenda, is vanaf 2026 binnen de begrotingsteksten conform de economische agenda verweven binnen economie.

Het doel van de economische samenwerkingsagenda is tweeledig: toewerken naar (inter)nationaal onderscheidend duurzaam verdienvermogen aan de ene kant en het realiseren van oplossingen voor maatschappelijke opgaven aan de andere kant. Dit doen we door missiegedreven innovatie te bevorderen, het scheppend vermogen van Fryslân te versterken (publiek en private research & development) en door nieuw ondernemerschap te stimuleren vanuit de benoemde speerpunten. Door hierbij te werken aan slimme groei wordt gewerkt aan een evenwichtige ontwikkeling waarin ecologie, economie en welzijn hand in hand gaan. Bestemmingsmanagement speelt hierbij een sleutelrol waarbij gezorgd wordt voor het behoud van draagkracht én het voortbestaan van voorzieningen. Deze aanpak ondersteunt zowel leefbaarheid voor inwoners als economische vitaliteit voor ondernemers.

In Fryslân kiezen we daarom voor slimme kwalitatieve groei met een goede balans tussen stuwende en verzorgende sectoren in de context van een dalende beroepsbevolking. Toerisme is daarbij niet langer enkel als economisch doel, maar een middel om bij te dragen aan brede welvaart in Fryslân. De missie waarbij inwoners profiteren van een slimme groei van het toerisme krijgt breed draagvlak. Juist in Fryslân zullen vernieuwing en leefbaarheid hand in hand gaan. Het gemiddelde verdienvermogen per fulltime-equivalent (fte) is hierbij een belangrijke indicator en vraagt versterking van ondernemerschap, hoogwaardige kennis, wendbaar vakmanschap, digitalisering en meer internationalisering. Hieruit blijkt dat de toegevoegde waarde binnen de gekozen speerpunten ook gemiddeld hoger ligt als het gemiddelde in Fryslân.

In relatie tot de slimme groei moet ook rekening gehouden met de toenemende druk op ruimte en landschap. Het is cruciaal om economische belangen structureel te verankeren in ruimtelijk-economisch beleid. Recreatie kan daarbij bijdragen aan een aantrekkelijke leefomgeving en het versterken van de gezondheid, het welzijn en de vestigingskwaliteit van Fryslân. Instrumenten zoals de Gebruiksvisie Waterrecreatie Fryslân 2050, Verduurzaming bedrijventerreinen bieden hierbij houvast.

Onze doelstellingen vanuit de samenwerkingsagenda sluiten aan bij de ambities van het Rijk. Het komen tot een 50% reductie in het gebruik van primaire grondstoffen in 2030 en het realiseren van 100% gebruik van circulaire grondstoffen in 2050. Het Fries Planbureau voert jaarlijks onafhankelijk een monitor uit en geeft daarmee inzicht en duiding in trends en ontwikkelingen. Deze monitor geeft voeding om het juiste samen te blijven doen op weg naar de ambitie om in 2030 Europese koploper te zijn in de circulaire economie.

Daarbij moeten we wel rekening houden dat de Nederlandse economie tekenen vertoont van stagnatie. In het eerste kwartaal van 2025 groeide het bruto binnenlands product (bbp) met slechts 0,1% ten opzichte van het vierde kwartaal van 2024. Deze minimale groei is voornamelijk toe te schrijven aan een kleinere afbouw van voorraden en een lichte stijging van overheidsconsumptie. Daarentegen daalde de consumptie door huishoudens met 0,2%, en namen de investeringen in vaste activa af met 2,2% (bron: CBS). De inflatie blijft daarbij hoog, mede door gestegen prijzen voor grondstoffen, energie en arbeid. Deze hoge inflatie heeft negatieve gevolgen voor de economie, zoals een vermindering van de koopkracht, onzekerheid op de markten en een toenemende ongelijkheid.

Ook is de arbeidsmarkt in Fryslân nog steeds krap. Wel zien we een lichte toename in het aantal banen. In Fryslân krijgen we er tot 2027 bijna 7.000 banen bij (bron UWV/LC 3 juni 2025). Hiermee komt het totaal op 290.600. Dat staat los van het aantal zelfstandigen. Dat daalt naar verwachting door strengere handhaving op schijnzelfstandigheid met ca. 5.100 naar ruim 90.000. Groot aantal ZZP-ers zal volgens UWV kiezen voor werk in loondienst. Fryslân kampt daarbij met een negatieve demografische ontwikkeling. Scholing, duurzame loopbanen en het aantrekken én behouden van medewerkers vragen blijvende aandacht. Ook omdat volgens prognoses het aantal inwoners in de provincie in 2050 ongeveer 2% lager zijn dan in 2023. De potentiële beroepsbevolking (15-75 jaar) zal naar verwachting met ruim 11% afnemen in dezelfde periode. Deze krimpende beroepsbevolking legt extra druk op de toch al krappe arbeidsmarkt. Daarnaast vergrijsst de Friese bevolking, wat leidt tot een grotere zorgvraag. Het is daarom essentieel om de balans tussen de verzorgeconomie en het verdienvermogen te bewaken (bron: Dashboard Werkgelegenheid).

Tot slot wordt de sociaal-economische vitaliteit een steeds belangrijker thema in discussies over ruimtelijke ordening. De balans tussen economie en ecologie is cruciaal bij het invullen van de beschikbare ruimte, vooral om de vitaliteit van het platteland te behouden.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

De taakvrijheid op het economische domein is groot. Voor het stimuleren van kennis en innovatie door provincies bestaat geen wettelijk kader. Er is sprake van volledig autonoom beleid (maar wel een provinciale kerntaak).

Rolvrijheid

Vanwege het volledig autonome karakter van onze bemoeienissen met de regionale economie is ook de rolvrijheid in principe groot. We werken ons beleid, ambities en doelen regionaal uit met het IPF (Innovatiepact Fryslân) en VCF (Vereniging Circulair Fryslân) en noordelijk vanuit de Regionale Innovatie Strategie Smart Specialisation (RIS3) en landelijk vanuit de Kennis- en Innovatie Agenda. Ook vervullen

we hierin een voorbeeldrol, door zelf zoveel mogelijk circulair in te kopen en een stimulerende rol als launching customer voor innovatieve en/of circulaire experimenten.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.1.

We hebben de volgende ambities c.q. doelstellingen:

1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio van Nederlanden daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen.
2. Fryslân behoort in 2030 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie
3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda
4. De wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers vergroten.
5. Realiseren vitale en duurzame toekomstbestendige banen in Fryslân

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	Brede welvaart	In 2027 willen we in 25 van de 45 indicatoren in Top 3 van de provincies staan (is nu 20 - peildatum 2022).
2. Fryslân behoort in 2030 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie	Aantal bedrijven dat potentieel bijdraagt aan circulaire economie.	In 2027 willen we dat aantal bedrijven dat bijdraagt aan circulaire economie is gegroeid met 15% t.o.v. 2022.
3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda	Toegevoegde waarde per fte	In 2027 willen we dat de toegevoegde waarde per fte is gestegen met 20% t.o.v. 2022
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers	Vergroten van de wendbaarheid en weerbaarheid van de ondernemers in Fryslân via Regionale Innovatie Index (RII).	In 2027 willen we als provincie op innovatievermogen boven Europees gemiddelde blijven.
5. Vitale en duurzame toekomstbestendige banen in Fryslân	Aantal thema's waarop in (een gedeelte van) de periode 2024-2027 2e lijns-support wordt geboden via diverse programma's/projecten	In 2027 minimaal 2 concreet thema's

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	In 2026 willen we in de Top 3 van de provincies blijven staan (is nu o.b.v. 20 van de 45 indicatoren)
2. Fryslân behoort in 2030 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie	In 2026 willen we de benoeming van meest circulaire regio in 2025 verder uitdragen via 3 kennisdelingsprojecten (1 provinciaal via VCF, 1 noordelijk via SNN, 1 landelijk via IPO)
3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda	In 2026 zal bij neer dan de helft van de gemeenten de economische samenwerkingsagenda, Blue delta bol, in eigen gemeentelijk publicaties weergegeven.
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers.	In 2026 is de voucher regeling opengesteld om wendbaarheid ondernemers aan te jagen.
5. Vitale en duurzame toekomstbestendige banen in Fryslân	In 2026 gaan we digitale infrastructuur verder ontwikkelen om informatie over het aanbod in Fryslân per regio inzichtelijk te maken voor de zes speerpunten.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Fryslân is en blijft de 'rijkste' brede welvaartsregio en daarmee schoonste en gezondste woon- en leefomgeving voor iedereen	Lijst provincies brede welvaartsregio	Top 3 van provincies
2. Fryslân behoort in 2030 tot de top 3 van Europese regio's in de transitie naar circulaire economie	Aantal bedrijven dat potentieel bijdraagt aan circulaire economie.	Stijging van 5% t.o.v. 2023

3. Fryslân verandert van krimp- naar kansregio door samenwerking in de triple helix aan de economische samenwerkingsagenda	Toegevoegde waarde per fte Verdienvermogen per fte.	Stijging van 5% t.o.v. 2023
4. Wendbaarheid en weerbaarheid van de Friese ondernemers	Aantal bedrijven dat gebruik maken van de MKB Voucher breed, lijn 1.	50
	Vergroten van de wendbaarheid en weerbaarheid van de ondernemers in Fryslân via Regionale Innovatie Index (RII).	Boven Europees gemiddelde blijven
5. Vitale en duurzame toekomstbestendige banen in Fryslân	Aantal actieve gebruikers, dat gebruikt maakt van het platform voor toeristische informatie (ODP)	3.300
	Aantal actieve gebruiker dat solliciteert via het platform Wrk.frl .	1.600

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	30.002	23.494	21.482	5.387	4.333
Totaal baten	9.454	10.953	9.801	1.316	247
Saldo van lasten en baten	20.548	12.541	11.681	4.071	4.086

Toelichting

Dit beleidsveld kent deels budgetvrijheid. De deelnemersbijdrage aan de NOM ligt meerjarig vast, evenals de boekjaarsubsidies aan de partijen in het ecosysteem, zoals IPF, VCF, ICD, NOM, Merk Fryslân en de Marrekrite ligt meerjarig vast.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar zijn te verklaren door de financiële fluctuaties over de jaren voor de uitvoering van de beleidsnota. Daarnaast zijn er veel tijdelijke middelen voor cofinanciering van Efra-Ez/Interreg-projecten die de komende jaren uitgevoerd worden met een wisselend bestedingsritme. Tot slot bevat dit beleidsveld tijdelijke middelen voor het Meer van Oudega, De Nieuwe Afsluitdijk (gebiedsinrichting en Beleefcentrum) en Breedband.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.1 Economie					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Fryslân rijkste brede welvaartsregio	5.213	5.089	4.487	1.892	1.755
Fryslân transitie circulaire economie	7.052	5.048	4.931	60	42
Van krimp- naar kansregio	14.948	11.258	10.290	3.419	2.521
Wendbaarheid en weerbaarheid ondernemers	2.367	1.437	1.590	15	15
Vitale en duurzame toekomstbestendige banen	423	653	165	0	0
Economie GS voorwaardelijk	0	10	20	0	0
Totaal lasten	30.002	23.494	21.482	5.387	4.333
Baten					
Fryslân rijkste brede welvaartsregio	2.498	2.779	2.779	336	176
Fryslân transitie circulaire economie	3.356	2.844	2.126	60	42
Van krimp- naar kansregio	3.458	5.257	4.869	921	30
Wendbaarheid en weerbaarheid ondernemers	21	18	18	0	0
Vitale en duurzame toekomstbestendige banen	120	56	9	0	0
Totaal baten	9.454	10.953	9.801	1.316	247
Saldo van lasten en baten	20.548	12.541	11.681	4.071	4.086

Beleidsveld 5.2. Taal, cultuur, erfgoed en sport

Wat zien we?

Een bloeiend cultureel leven dat zorgt voor beweging in de Friese samenleving. "Yn strjitten, op pleinen, yn greiden, op marren, yn tsjerken, teäters, skoallen en musea litte wy sjen hokker moaie ferhalen Fryslân herberget".

Taal

De Bestjoersôfspraak Fryske Taal en Kultuer 2024 - 2028 (BFTK) met het Rijk is volop in uitvoering. Dat geldt ook voor de provinciale Taalnota Fansels Frysk (2025 - 2028). In de BFTK zijn de afspraken en ambities vastgelegd voor de Friese taal en cultuur en onderwijs. De centrale doelstelling is de versterking van de vitaliteit van het Fries. Het gebruik van het Fries door de inwoners, Friese organisaties en in de openbare ruimte neemt (zichtbaar) toe. Taalplan Frysk 2030 zorgt voor verbetering van het aanbod Friese taal en cultuur op de scholen waardoor in 2030 alle scholen in het Friese taalgebied die onder de WPO en WVO vallen de kerndoelen op voldoende niveau aanbieden. Die kerndoelen worden vernieuwd en zijn in 2026 aan besluitvorming toe. Daarnaast wordt een doorgaande leerlijn Frysk gecreëerd om leerlingen van pjut oant promovendus in aanraking te laten komen met de Fryske taal en cultuur. Leeuwarden UNESCO City of Literature en Taalproductiehuis stimuleren het literaire klimaat in Fryslân waardoor aantrekkelijke literatuur voor jong tot oud, in nieuwe en traditionele vormen wordt ontwikkeld om ontleding en laaggeletterdheid tegen te gaan. Binnen de populaire cultuur als film, audiovisuele producties, podcasts en muziek scheppen we de mogelijkheid tot meer Friese producties.

Cultuur

We werken aan de ambities die in de provinciale cultuurnota Tosken yn in nije tiid vastgesteld zijn. Vanaf 2026 gaan nieuwe meerjarige subsidies in, wat positieve en negatieve effecten kan hebben voor culturele organisaties. Onze ambitie is een robuuste culturele infrastructuur.

Culturele instellingen kampen nog steeds met stijgende kosten die de inkomsten overstijgen. Daardoor moeten sommige organisaties keuzes maken in hun programmering. Het veld moet verder professionaliseren en veerkrachtiger worden. Er liggen kansen voor meer samenwerking binnen Fryslân en met andere regio's. Talentontwikkeling, participatie en cultuur in de gemeenschap blijven speerpunten. Tegelijk zoeken we samen naar duurzame financieringsmodellen om financiële weerbaarheid en culturele diversiteit te vergroten.

Erfgoed

Ons erfgoed bepaalt in hoge mate de kwaliteit van onze leefomgeving en onze identiteit, draagt zo bij aan brede welvaart, leefbaarheid, recreatie en toerisme. Of het nu terpen, monumenten, dorpsgezichten, archeologie of cultuurlandschappen zijn: samen vormen ze een onlosmakelijk onderdeel van het verhaal van Fryslân.

Erfgoed krijgt een steeds grotere rol in het ruimtelijke domein. Via de Omgevingsvisie De Romte Diele en de toekomstige POVI is erfgoed op verschillende manieren geborgd en zal het nog verder geborgd moeten worden. Erfgoed is één van de leidende principes voor de grote ruimtelijke transitie die eraan komen, namelijk als onderdeel van het principe "omgevingskwaliteiten als ontwerpbasis". Per 1 januari 2024 is de omgevingswet in werking getreden. Cultureel erfgoed is aangewezen als één van de omgevingskwaliteiten van de fysieke leefomgeving. Daarom is het Omgevingsprogramma Erf-Goed 2025-2028 een programma onder de Omgevingsvisie.

Ook de erfgoedsector wordt hard geraakt door de inflatie en tekorten aan bouwmaterialen en (technisch) personeel en klimaatveranderingen. Daardoor lopen de kosten en de uitvoeringstijd van onderhoud, restauratie en herbestemming op. Tot slot zien we in de nasleep van corona dat de ontkerkelijking sneller gaat dan voorspeld. Met name de middelgrote kerken komen daardoor versneld leeg te staan. Deze kerken zijn doorgaans te groot voor herbestemming van woonhuizen (zoals met 80% van kleinere kerken al gebeurd is). Dit vraagt extra inzet van de provincie omdat er een groter beroep wordt gedaan op onze laagrentelening en subsidieregeling monumenten. De transitie van de landbouw, schaalvergroting en bevolkingskrimp en de stikstofcrisis, gecombineerd met de onderhoudstoestand maakt ook de boerderij tot een kwetsbare categorie.

De opgaven voor Erfgoed zijn uitgewerkt in acties en maatregelen in het Omgevingsprogramma Erf-Goed (2024-2028). De opgaven voor Erfgoed zijn in het traject van de POVI ook zogenoemde overkoepelende opgaven. Zij worden daarom ook meegenomen in alle Omgevingsprogramma's onder de POVI.

Sport

De sportnota 'Fryslân yn beweging, eltsenien docht mei' is gericht op breedtesport, Fryske Sporten, talentontwikkeling en topsport. We willen bereiken dat iedereen die dat wil de mogelijkheid heeft om te bewegen en te sporten. We streven daarbij een veilige omgeving na waarbij iedereen mee kan doen: ongeacht opvattingen en afkomst moet iedereen zich welkom voelen om mee te doen met sporten/bewegen, al of niet in verenigingsvorm.

Steeds meer Friezen die graag sporten doen dat minder vaak via de sportvereniging. Er is steeds meer sprake van een on-demand-cultuur waarin mensen zelf bepalen wanneer, waar en met wie ze sporten. De sportbranche en de gezondheidszorg groeien steeds meer naar elkaar toe. Digitale technologieën worden steeds belangrijker bij sport.

De provincie draagt als grootaandeelhouder jaarlijks bij aan de exploitatie van Thialf (zie 7.5). Daarnaast zet de provincie zich met andere betrokkenen in om Thialf langjarig als (top)sportlocatie voor het schaatsen en andere ijsporten te behouden.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Friese taal: De inzet van de provincie Fryslân op het gebied van Friese taal is een wettelijke taak, onder andere gebaseerd op de afspraken die vastgelegd zijn in het Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden, het Kaderverdrag voor de bescherming van nationale minderheden en de Wet gebrûk Fryske taal. Het is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van het Rijk en de provincie om de Friese taal en cultuur te beschermen en te bevorderen. Verder hoort op basis van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen de provincie te zorgen voor een provinciale ondersteuningsinstelling voor de bibliotheken. Voor Fryslân is dit Fers. Ook deze taak is opgenomen in het taalbeleid.

Cultuur: De provincie heeft grote taakvrijheid in het cultuurbeleid. Dit is autonoom beleid en cultuur is een provinciale kerntaak. De provincie is vooral verantwoordelijk voor het in stand houden van een culturele infrastructuur van (boven)provinciaal belang. Dat betreft vooral grotere instellingen die essentieel zijn voor een aantrekkelijk regionaal voorzieningenniveau. Daarnaast waarborgt de provincie de diversiteit en spreiding van het culturele aanbod.

Erfgoed: De inzet van de provincie Fryslân op gebied van erfgoed behelst wettelijke taken en provinciale kerntaken. Verder liggen er bestuursovereenkomsten met OC&W en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Zowel de taak- als rolvrijheid is daarmee beperkt.

Sport: Het sportbeleid is autonoom beleid. We hebben geen wettelijke taken op dit terrein. Omdat ondersteuning van sport niet als provinciale kerntaak wordt gezien, zijn vrijwel alle activiteiten op dit terrein onder een brede opvatting van kerntaken geplaatst. De enige uitzondering hierop vormt de ondersteuning van de Friese cultuursporten (keatsen, fierljeppen, Frysk damjen en skûtsjesilen).

Rolvrijheid

De rolvrijheid voor de Friese taal, Erfgoed en Sport zijn beperkt, zie de tekst bij taakvrijheid.

Over de rolverdeling tussen verschillende overheidslagen is voor kunst en cultuur weinig wettelijk vastgelegd. Dat zorgt ervoor dat er verschillen bestaan in rolopvatting tussen diverse provincies. Om meer houvast te hebben, heeft het IPO in 2022 het adviesrapport '*De rol van de provincie in het culturele bestel*' laten opstellen. Daarin worden negen rollen onderscheiden die provincies op het gebied van cultuur in kunnen nemen. Ze variëren van een zeer beperkte rolopvatting (als uitvoerder van wettelijke taken) naar een zeer ruime (bv. als 'durfinvesteerder' in grote nieuwe initiatieven). De provincie Fryslân neemt op dit moment al deze rollen in meerdere of mindere mate op zich en heeft dus een brede rolopvatting.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.2.

De ambities en doelstellingen voor 2026 zijn vastgelegd in verschillende beleidsnota's. Voor de langere termijn beoogt het beleid het volgende:

Taal

De provincie zet verder in op de versterking van het Fries. Dat gebeurt op basis van het taalvitaliteitsmodel van Unesco. Door de afspraken en ambities uit de BFTK 2024-2028, de Taalnota

Fansels Frysk (die in 2026 het tweede jaar in gaat) en Taalplan Frysk 2030 na te komen gaat dat lukken. De vijf speerpunten zijn: (1) zichtbaarheid, (2) digitalisering, (3) onderwijs en onderzoek, (4) taaloverdracht en (5) decentraal taalbeleid.

Cultuur

De provinciale cultuurnota *Tosken yn in nije tiid* heeft als overkoepelend uitgangspunt dat het beleven en maken van kunst en cultuur voor iedereen in Fryslân toegankelijk moet zijn en dat ons cultuuraanbod aantrekkelijk moet zijn voor inwoners en bezoekers. Alleen dan kan de toegevoegde waarde van cultuur voor individuen en voor de *mienskip* tot zijn recht komen. We zetten daarom in op toegankelijkheid, een kwalitatief hoogwaardig aanbod, talentontwikkeling, en op musea die het verhaal van Fryslân aansprekend en actueel vertellen.

Erfgoed

Wij zorgen voor het beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed (archeologie, monumenten en cultuurhistorische landschappen). We doen dat via de verankering van erfgoed in de omgevingsverordening en -visie, via onze afspraken met instellingen en netwerken op het gebied van erfgoed en via diverse regelingen.

Sport

We willen dat iedereen die dat wil de mogelijkheid heeft om te bewegen en sporten. Het gaat erom dat een ieder met plezier mee kan doen, zich welkom voelt, zich geaccepteerd voelt en eigen sportkeuzes kan maken. We willen de toekomstbestendigheid van de Fryske sporten een impuls geven. We richten ons op de verdere ontwikkeling en beoefenen van talentontwikkeling en topsport. We werken verder aan het behoud van Thialf als (top)sportaccommodatie voor het schaatsen en andere ijsporten.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	Inzet op de prioriteiten van de BFTK 2024-2028: de Sichtberens fan it Frysk, onderwijs en onderzoek, digitalisering, taaloverdracht en decentraal taalbeleid.	100% in 2029
2. Taalplan Frysk 2030	Scholen in het Friese taalgebied bieden alle kerndoelen op voldoende niveau aan.	100% in 2030
3. Friese literatuur en populaire cultuur	Populaire culturele uitingsvormen in de Friese taal worden gestimuleerd door fondsen of regelingen.	Er zijn meer Friestalige producties op het gebied van film en audio- en of visuele vorm sinds afsluiten BFTK 2024-2028
4. Sichtberens fan it Frysk	Het Fries in de openbare ruimte.	De sichtberens van het Fries op verkeersborden langs provinciale wegen is toegenomen. Waar alles nu nog in het Nederlands is, wordt het in fases dubbeltalig. Meer gesubsidieerde instellingen dan de Friestalige of culturele gebruiken het Fries in hun activiteiten. Meer organisaties hebben daarom de regeling

		Sichtberens gebruikt om hun werkzaamheden te verfriezen.
5. Actieve cultuurbeoefening	Participatieniveau gemeten in cultuur(participatie)monitor	Participatieniveau in Fryslân stijgt in de periode 2025-2029
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod	Waarderingscijfer voor cultureel aanbod in cultuurmonitor	Waarderingscijfer stijgt in de periode 2025-2029
7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	Het in stand houden en stimuleren van de basisinfrastructuur erfgoed via regelingen, projecten en basisinstellingen.	5 basisinstellingen worden ondersteund.
		Tenminste 1 voortgangsgesprek per jaar.
		1 subsidieregeling voor monumenten is uitgevoerd
8. Fryske sporten	Het project schoolschaatsen wordt ondersteund.	Friese leerlingen zijn gaan schaatsen of hebben het kunnen proberen
9. Breedtesport	Sportverenigingen en -faciliteiten zijn bereikbaar en toegankelijk voor alle inwoners van Fryslân.	Meer Friezen zijn in beweging gekomen of gaan sporten

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	We organiseren bijeenkomsten op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau, in het kader van Mei-inoar foar it Frysk en het versterken van decentraal taalbeleid. Op basis van de pilot 'digitalisering van het Fries' in samenwerking met BZK, willen we het taalmodel dat is opgeleverd in 2026 gaan implementeren.
2. Kerndoelen Friese taal en cultuur	In 2026 worden de nieuwe kerndoelen Friese taal en cultuur, als uitkomst van het project Kurrikulum.frl aangeboden ter besluitvorming aan Provinciale Staten
3. Friese literatuur en populaire cultuur	Aantal producties op het gebied van bijvoorbeeld film, audio en/of literatuur in de Friese taal is toegenomen

4. Sichtberens fan it Frysk	De aanbesteding om de verkeersborden te verfriezen wordt begin 2026 uitgezet en gegund. De werkzaamheden aan provinciale wegen beginnen later in 2026.
5. Actieve cultuurbeoefening	Via subsidies ondersteunen we organisaties die cultuurparticipatie bevorderen. Daarbij horen bijvoorbeeld Keunstwurk als steuninstelling voor de amateurkunsten, Iepenloftspullen, en andere culturele instellingen waar deelnemers actief kunnen participeren.
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod.	We stellen de regeling Culturele Producties open. Met de instellingen die meerjarig gesubsidieerd worden op grond van de regelingen Kunstinstellingen 2026-2028 en Musea 2026-2028 voeren we gesprekken om voortgang van de activiteiten te monitoren.
7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	Stimuleren van de basisinfrastructuur erfgoed en het opzetten van diverse subsidieregelingen en projecten.
8. Fryske sporten	Het project schoolschaatsen mogelijk maken waardoor leerlingen kunnen gaan schaatsen.
9. Breedtesport	Sportverenigingen en -faciliteiten zijn bereikbaar en toegankelijk voor alle inwoners van Fryslân, zoals door het platform Fryslân yn beweging. We openen een innovatie- en inclusiviteitsfonds voor het ontwikkelen van (ver)nieuwe(nde) activiteiten, waarbij iedereen mee kan doen en die gericht zijn op inwoners en doelgroepen die drempels ervaren om te kunnen sporten en bewegen.

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Beschermen en bevorderen Friese taal	Bijeenkomsten op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau, in het kader van Mei-inoar foar it Frysk en het versterken van decentraal taalbeleid.	4
	Op basis van de pilot 'digitalisering van het Fries' in samenwerking met BZK, willen we het taalmodel dat is opgeleverd in 2026 gaan implementeren.	Opgeleverd taalmodel
2. Kerndoelen Friese taal en cultuur	Eén set kerndoelen voor het primair onderwijs en één set kerndoelen voor het voortgezet onderwijs	Vastgesteld door PS en goedgekeurd door minister OCW
3. Friese literatuur en populaire cultuur	Het toekennen van subsidieaanvragen	5

4. Sichtberens fan it Frysk	Het Fries is meer zichtbaar in de openbare ruimte.	Er is 25% van de verkeersborden ook Friestalig gemaakt
5. Actieve cultuurbeoefening	Door de provincie ondersteunde organisaties die bijdragen aan de toegankelijkheid van actieve cultuurparticipatie.	5
6. Een toegankelijke cultuursector met kwalitatief hoogwaardig aanbod.	Aantal subsidies verleend binnen de regelingen Musea 2026-2028 en Kunstinstituten 2026-2028	5
	Aantal subsidies verleend aan culturele initiatieven binnen de subsidieregeling Culturele Producties	15
7. Beheer en behoud en doorontwikkeling van ons erfgoed	Culturele waarden worden beschermd en afgewogen in ruimtelijke plannen en controle hierop via het IBT, per jaar 4 gemeenten	4
	Aantal basisinstellingen erfgoed	6
	Aantal gerestaureerde en herbestemde monumenten (subsidieregeling)	30
	Aantal bij te houden waardenkaarten archeologisch erfgoed	3
	Aantal archeologische steunpunten	11
8. Fryske Sporten	Aantal leerlingen dat deelneemt aan het project schoolschaatsen.	8.000
9. Breedtesport	Het aantal gemeenten die gebruik maakt van het platform Fryslân yn Beweging.	14
	Aantal projecten dat gehonoreerd wordt uit het innovatie- en inclusiviteitsfonds.	50

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	50.410	46.253	43.807	42.843	33.727
Totaal baten	17	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	50.393	46.237	43.790	42.826	33.711

Toelichting

Dit beleidsveld kent deels budgetvrijheid. Alle boekjaarsubsidies op het gebied van Taal, Cultuur, Erfgoed en Sport liggen meerjarig vast. Daarnaast hebben we met name op het gebied van Taal en Erfgoed middelen voor wettelijke taken. Bij Erfgoed ontvangen we een decentralisatie-uitkering voor de restauratie van monumenten waarvoor een inspanningsverplichting voor matching geldt.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar worden veroorzaakt door de financiële fluctuaties over de jaren voor de uitvoering van de nieuwe beleidsnota's en Rijksmiddelen voor uitvoering van de BFTK.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000				
Omschrijving		2025	2026	2027	2028	2029
Lasten						
Verbouwing Noordelijke Archeologische Depot te Nuis		0	2.700	0	0	0
Totaal lasten		0	2.700	0	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.2 Gastvrijheid					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Beschermen en bevorderen Friese taal	13.411	11.224	11.189	11.189	10.654
Taalplan Frysk 2030	7.492	7.163	6.742	5.942	4.493
Friese literatuur en populaire cultuur	5.370	5.058	5.146	5.046	4.346
Sichtberens fan it Frysk	292	968	968	658	238
Actieve cultuurbeoefening	2.406	2.061	2.061	2.057	1.647
Toegankelijke cultuursector	13.327	10.820	11.316	11.566	7.606
Beheer en behoud van ons erfgoed	6.295	7.099	4.399	4.399	3.360
Fryske sporten	367	374	499	499	236
Breedtesport	1.450	1.487	1.487	1.487	1.147
Totaal lasten	50.410	46.253	43.807	42.843	33.727
Baten					
Beschermen en bevorderen Friese taal	6	6	6	6	6
Toegankelijke cultuursector	3	3	3	3	3
Beheer en behoud van ons erfgoed	8	8	8	8	8
Totaal baten	17	17	17	17	17
Saldo van lasten en baten	50.393	46.237	43.790	42.826	33.711

Beleidsveld 5.3. Leefbaarheid

Wat zien we?

We streven vanuit dit beleidsveld naar een leefbaar, ondernemend en vitaal Fryslân. Hoe ziet dat eruit en wat is ervoor nodig om hier een impuls aan te geven?

Er komt een aantal demografische ontwikkelingen op ons af, die impact hebben op de leefbaarheid in Fryslân. We gaan van krimp naar een veranderende bevolkingssamenstelling, van spreiding naar concentratie van voorzieningen en van gemeenschapsleven naar toenemende individualisering. Deze ontwikkelingen, zoals dubbele vergrijzing en ontgroening, zorgen voor grote uitdagingen waar we als provincie op voorbereid moeten zijn. Zo is er bijvoorbeeld een afname van vrijwilligers en mantelzorgers. Ook op de arbeidsmarkt zien we de eerste effecten van personeelstekorten in bepaalde beroepsgroepen. Daarnaast is het steeds lastiger om bepaalde voorzieningen (met name op het platteland) beschikbaar en bereikbaar te houden, en staat de woningmarkt onder grote druk.

Vanuit het Rijk is er ook steeds meer aandacht voor de regionale leefbaarheid. Het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR) ging begin 2025 van start en richt zich de komende 20 jaar op het versterken van de leefbaarheid, voorzieningen en toekomstkansen in elf regio's aan de randen van Nederland. Voor Fryslân zijn dit de regio's Noard-Fryslân en Zuidoost-Fryslân. Het NPVR is een uitvloeisel van het rapport 'Elke regio telt!' en met het Rijk, medeoverheden en maatschappelijke organisaties werken we de komende 20 jaar aan een toekomstagenda in deze regio's. Daarnaast zijn we met ministeries in gesprek over het aanpassen van de beleids- en investeringslogica van het Rijk.

De komende periode blijven we investeren in leefbaarheid, meer dan vanuit wettelijke taken is vereist. Tegelijkertijd zijn gemeenten het eerste aanspreekpunt voor behoud en bevordering van leefbaarheid. Op het gebied van leefbaarheid zullen we ons als provincie nadrukkelijker positioneren als middenbestuur en zal onze inzet aanvullend zijn op de gemeentelijke leefbaarheidsinspanningen. Door ons opnieuw te positioneren kunnen we de komende jaren een stevige bijdrage leveren aan het behoud en de versterking van de leefbaarheid in Fryslân.

Taak- en rolvrijheid

Taakvrijheid

Op het terrein van leefomgeving/leefbaarheid kent de provincie een aanzienlijke taakvrijheid. Los van de bestuurstafel Seker en Sûn die een antwoord is op de wettelijke taak om te zorgen voor een raad van de volksgezondheid, zijn de taken voor het overige leefbaarheidsbeleid vooral autonoom.

Rolvrijheid

Op het terrein van leefbaarheid zijn gemeenten de primaire overheid. Onze positie als middenbestuur is ondersteunend daaraan. Aansluitend op de verantwoordelijkheden van de gemeenten kennen wij de volgende rollen: faciliteren, verbinden, agenderen en financieren. Faciliteren doen we door het verzamelen en delen van kennis, verbinden doen we door het creëren van samenwerking en het vormen van netwerken, agenderen doen we door aandacht te vragen voor maatschappelijke thema's en financieren vindt plaats door het subsidiëren en ondersteunen van projecten en organisaties.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 5.3.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Meer welzijn en sociale cohesie	Doorontwikkelen ondersteuningsnetwerk van samenwerkende partijen ter ondersteuning van besturen, dorpsbelangen, verenigingen en initiatiefnemers	Een provinciebreed ondersteuningsnetwerk met een gezamenlijk aanbod en gedeeld (digitaal) loket

	Ondersteuning middels bestaande regelingen van maatschappelijke initiatieven	Een hechte gemeenschap met het hoogste percentage vrijwilligers van alle Provincies in Nederland
2. Verbetering van vitaliteit en gezondheid	Via de Bestuurstafel Sûnens oer de hiele breedte – voorheen bekend als de Bestuurstafel Seker en Sûn – werken wij samen met overheden, zorgorganisaties en maatschappelijke partners aan een integrale aanpak voor het bevorderen van gezondheid.	Gezondheid maakt integraal deel uit van provinciaal beleid
3. Bevorderen van netwerken en kennis over- en onderzoek naar leefbaarheid	Samenbrengen van overheden en kennisinstellingen en (bestuurlijke) samenwerking structureren	Een Fries bestuurlijk platform om samen te werken aan leefbaarheidsvraagstukken
	Organiseren van kennissessies en inspiratiebijeenkomsten	Kennis over ontwikkelingen op het gebied van leefbaarheid is vergroot en wordt actief gedeeld met partners

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Meer welzijn en sociale cohesie	Hechtere samenwerking tussen Sport Fryslân, Doarpswurk en Keunstwurk als onderdeel van het ondersteuningsnetwerk
	We ondersteunen in alle regio's kleinschalige maatschappelijke initiatieven door middel van het IMF
	We voeren het Leader-programma uit en ondersteunen in de regio's Noordwest, Zuidoost en Zuidwest Leaderwaardige projecten
2. Verbetering van vitaliteit en gezondheid	Positieve gezondheid wordt in ten minste 2 beleidsvelden opgenomen
3. Bevorderen van kennis over- en onderzoek naar leefbaarheid	Opzet van een bestuurlijke overlegstructuur op het gebied van leefbaarheid

Resultaatindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde 2026
-----------	-----------	-----------------

1. Meer welzijn en sociale cohesie	Doorontwikkeling van ondersteuningsnetwerk voor maatschappelijke initiatieven naar de overige drie regio's	Een mienskipsnêtwurk dat in fjif regio's draait
	Aantal initiatieven dat IMF-subsidie heeft gekregen	150
	Aantal initiatieven dat LEADER-subsidie heeft gekregen	18
2. Verbetering van vitaliteit en gezondheid	Aantal bestuurstafels Seker en Sûn	4
3. Bevorderen van kennis over- en onderzoek naar leefbaarheid	Uitvoeren prognoses over bevolking, huishoudens en migratie	1
	Onderzoeken en rapportages Planbureau Fryslân	10
	Organiseren kennis- en inspiratiesessies	3

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	41.004	15.496	10.583	2.527	1.883
Totaal baten	9.209	608	372	210	0
Saldo van lasten en baten	31.795	14.888	10.211	2.317	1.883

Toelichting

Dit beleidsveld kent een hoge mate van budgetvrijheid. Alleen de boekjaarsubsidie aan Planbureau Fryslân ligt meerjarig vast.

De grootste verschillen tussen de begrote bedragen per jaar worden veroorzaakt door de tijdelijke middelen van voornamelijk de resterende middelen van Holwerd aan Zee, Leader, Tsjûkemaar/Nannewiid, het Iepen Mienskipsfûns (IMF) en de Dorpsontwikkelingsmaatschappijen (DOM's). De middelen die nog als 'voorwaardelijk' in de begroting staan, betreffen het themabudget Leefbaarheid, waarvoor eind 2025 de beleidsnota aangeboden wordt en de resterende middelen van Holwerd aan Zee, omdat ten tijde van het opstellen van deze begroting nog een besluit over de inzet van deze resterende middelen genomen moet worden.

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten beleidsveld 5.3 Taal, cultuur, erfgoed en sport					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Meer welzijn en sociale cohesie	987	3.474	2.042	19	0
Verbetering vitaliteit en gezondheid	130	100	75	0	0
Kennis en onderzoek leefbaarheid	17.560	11.146	8.041	2.508	1.883
Leefbaarheid GS voorwaardelijk	8.227	776	425	0	0
Leefbaarheid PS voorwaardelijk	14.100	0	0	0	0
Totaal lasten	41.004	15.496	10.583	2.527	1.883
Baten					
Meer welzijn en sociale cohesie	0	20	8	8	0
Kennis en onderzoek leefbaarheid	1.157	583	364	202	0
Leefbaarheid GS voorwaardelijk	8.052	6	0	0	0
Totaal baten	9.209	608	372	210	0
Saldo van lasten en baten	31.795	14.888	10.211	2.317	1.883

Programma 6: Bedrijfsvoering

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Eke Folkerts

Inleiding

Het onderdeel bedrijfsvoering in deze begroting gaat over de inzet van de organisatie om de bestuurlijke ambities en doelen te realiseren en de uitvoering van de wettelijke provinciale taken. In het beleidsveld 'mensen' is het capaciteitsbudget ondergebracht, dat is opgebouwd uit de middelen voor het personeel met een vast- en tijdelijk dienstverband en de inhuur. Het beleidsveld 'middelen en digitalisering' gaat over overige bedrijfsvoeringsbudgetten en het programma digitalisering.

Ambities

Onze ambitie is om een sterk en slagvaardig bestuur te zijn. Met realistische ambities die het verschil maken voor Fryslân en ook worden uitgevoerd. Daarnaast staan we voor de uitvoering van onze wettelijke taken. We doen dit in een veranderende omgeving. Er komen wettelijke taken bij, bijvoorbeeld op het gebied van informatie (de Wet open overheid, Wet digitale toegankelijkheid en informatieveiligheid) én we moeten kritisch zijn en blijven op hoe we onze ambities en taken uitvoeren.

Met dit doel is de organisatie in 2024 'gekanteld' naar een nieuw organisatiemodel, als onderdeel van het organisatieplan 2023-2027. Resultaatsturing is hierin een belangrijk thema.

Als college hebben we in de kadernota 2026 het voorstel 'Rjochting en Stabyliteit foar de Organisaasje' opgenomen. Doel van dit voorstel is evenwicht te brengen in de afgesproken resultaten met de organisatie om onze bestuurlijke ambities te realiseren en ervoor te zorgen voor de financiële dekking van de medewerkers die hier aan werken. Onderdeel van dit voorstel is eveneens een transitieplan. Dat plan is nodig om als organisatie te investeren in de wendbaarheid van de organisatie en het anders organiseren en uitvoeren van taken. Daarnaast is de opgave voor de organisatie om 'af te bouwen' naar het financieel kader na 2027. We willen dit als goed werkgever doen. De CAO is daarbij het uitgangspunt, maar we zien het sowieso als onze verantwoordelijkheid om medewerkers die zich inzetten voor de provincie hierin goed te begeleiden.

Verder is de ambitie om de provinciale dienstverlening te verbeteren, bijvoorbeeld vanuit de ambitie in het bestuursakkoord om het aanvragen van subsidies eenvoudiger te maken en vanuit het programma Digitalisering.

De doelen en resultaten op het gebied van bedrijfsvoering staan in dit programma. Een meer uitgebreide toelichting - onder andere hoe we werken aan goed werkgeverschap en dienstverlening - staat in de paragraaf bedrijfsvoering.

Vastgestelde beleidsnotities

- Strategisch personeelsbeleid (PS september 2018 en juni 2020, inclusief aanvulling juni 2022)
- Geactualiseerde notitie Strategisch personeelsplan (SPP) (behandeld in PS juni 2022)

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij levert een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staan in paragraaf 5 van deze begroting.

- Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag

Overzicht van lasten en baten van programma 6 bedrijfsvoering

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
6.1 Mensen	78.192	75.254	74.141	70.166	68.378
6.2 Middelen	23.658	27.800	26.678	22.346	22.335
Totaal lasten	101.850	103.054	100.819	92.512	90.712
Baten					
6.1 Mensen	1.233	294	294	294	294
6.2 Middelen	566	486	486	486	486
Totaal baten	1.798	780	780	780	780
Saldo van lasten en baten	100.052	102.274	100.039	91.732	89.933

Toelichting

De toelichting op de grootste verschillen tussen de jaren staat bij de afzonderlijke beleidsvelden.

Beleidsveld 6.1. Mensen

Wat zien we?

Provinciale Staten bepalen de bestuurlijke ambities en doelen die we als provincie willen realiseren. Dit is leidend voor de taken die de provinciale organisatie uitvoert. De basis hiervoor zijn het bestuursakkoord en provinciaal beleid. Daarnaast voert de organisatie de provinciale wettelijke taken uit. De organisatie voert deze taken uit in een context van landelijke en Europese ontwikkelingen en een veranderende rol van de provincie. Dat vraagt om wendbaarheid en sturing op resultaten.

Hoewel er sprake is van een krappe arbeidsmarkt, lukt het de provinciale organisatie de meeste vacatures die ontstaan op een goede manier te vervullen. In een aantal gevallen is/blijft het vooralsnog nodig om gebruik te maken van inhuur. Verdere samenwerking met andere overheden kan wellicht oplossingen bieden voor het vervullen van moeilijk invulbare vacatures.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.1.

1. De personele omvang van de organisatie is, zowel in kwaliteit als kwantiteit, structureel in evenwicht met de bestuurlijke ambities en doelen en wettelijke taken.
2. De provincie is een goed werkgever, met aandacht voor de ontwikkeling van medewerkers, leiderschap, werving & selectie, leren & ontwikkelen en diversiteit.

Doelindicators

Ambitie	Indicator	Doelwaarde
1. Personele omvang in evenwicht met bestuurlijke ambities en provinciale taken	Structureel evenwicht tussen afgesproken resultaten, het beschikbare formatie budget en de bezetting (medewerkers met provinciaal dienstverband en inhuur)	Kosten voor bezetting structureel gelijk aan of lager dan beschikbaar formatiebudget.
2. Goed werkgever	Inzet van medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt	30 fta
	Bevlogenheid en betrokkenheid van medewerkers	Minimaal een 7 *)
	Ziekteverzuim	Maximaal 5% **)

*) op basis van medewerkersonderzoek, waarin medewerkers de mate van betrokkenheid en bevlogenheid 'scoren' van hun werk en het werken in de provinciale organisatie.

**) De personeelsmonitor provincies van het A&O fonds laat de afgelopen jaren voor de provincies een gemiddelde zien van tussen de 5% en 5,5% ziekteverzuim. We nemen voor de provincie Fryslân een doelwaarde op van maximaal 5%. Het gemiddelde lag voor de provinciale organisatie de afgelopen jaren hoger dan 5%, maar dit is de doelwaarde waar de organisatie op inzet.

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
-----------	-----------------

1. Personele omvang in evenwicht met bestuurlijke ambities en provinciale taken	De inzet van personeel (vast, tijdelijk en inhuur) gebeurt binnen het beschikbare capaciteitsbudget.
	Met strategische personeelsplanning wordt gewerkt aan het in balans brengen van de personele bezetting binnen de organisatie (kwantitatief en kwalitatief) om de bestuurlijke doelen en ambities, nu en in de toekomst, te realiseren.
2. Goed werkgever	We nemen medewerkers in dienst met een afstand tot de arbeidsmarkt.
	We voeren een arbeidsmarktanalyse uit, gericht op toekomstige opgave van werven benodigd personeel.
	We voeren de verbeteracties uit, gebaseerd op het medewerkersonderzoek in 2025
	We voeren beleid uit gericht op (het voorkomen van) verzuim

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Personele omvang	We lichten dit toe in de paragraaf bedrijfsvoering	
2. Goed werkgever	Aantal wettelijk verplichte participatiebanen (in fta)	30
	Bevlogenheid en betrokkenheid van medewerkers	Score minimaal een 7
	Ziekteverzuim	Maximaal 5%

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	78.192	75.254	74.141	70.166	68.378
Totaal baten	1.233	294	294	294	294
Saldo van lasten en baten	76.959	74.960	73.847	69.872	68.084

Toelichting

De afname van de lasten in de komende jaren heeft betrekking op de tijdelijke en project formatie die een eindig karakter kent. In de paragraaf bedrijfsvoering wordt dit verder toegelicht.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel. Dit betreft het onderdeel tijdelijke formatie uitbreiding.

Voorstellen kadernota		Bedragen x € 1.000				
Omschrijving		2025	2026	2027	2028	2029
Lasten						
Richting en stabiliteit voor de provinciale organisatie		0	2.380	3.720	200	0
Totaal lasten		0	2.380	3.720	200	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten Beleidsveld 6.1 Mensen					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Voldoende en goed personeel	76.523	73.887	72.773	68.799	67.010
Goed werkgever	1.669	1.367	1.367	1.367	1.367
Totaal lasten	78.192	75.254	74.141	70.166	68.378
Baten					
Voldoende en goed personeel	1.233	294	294	294	294
Totaal baten	1.233	294	294	294	294
Saldo van lasten en baten	76.959	74.960	73.847	69.872	68.084

Beleidsveld 6.2. Middelen en digitalisering

Wat zien we?

De samenleving digitaliseert snel en fundamenteel. Burgers en bedrijven zijn steeds meer gewend aan intuïtieve, toegankelijke en betrouwbare digitale dienstverlening – ook van de overheid. Tegelijk groeit de maatschappelijke gevoeligheid voor het gebruik van technologie: vragen over transparantie, privacy, algoritmes en inzet van AI raken aan vertrouwen in de overheid en aan publieke waarden.

Ook de provincie Fryslân staat voor de opgave om in dit dynamische speelveld wendbaar en verantwoord te opereren. We willen technologie benutten om publieke meerwaarde te creëren – met oog voor toegankelijkheid, veiligheid en uitlegbaarheid. Daarbij zoeken we steeds vaker samenwerking met andere overheden, zowel uit efficiëntieoverwegingen als vanwege het belang van één herkenbare, dienstverlenende overheid.

Digitalisering biedt veel kansen, maar brengt ook risico's. De dreiging van cyberincidenten vraagt om een stevige en geïntegreerde benadering van informatiebeveiliging. Tegelijk vraagt de invoering van nieuwe digitale wet- en regelgeving om tijdige voorbereiding en duurzame borging in beleid, systemen en gedrag.

Binnen onze organisatie ervaren we toenemende druk om met beperkte capaciteit blijvend kwaliteit te leveren. Digitalisering, data en innovatie helpen ons om processen slimmer, mensgerichter en effectiever in te richten. Tegelijk vraagt het benutten van deze mogelijkheden om professionalisering van onze informatievoorziening, versterking van de digitale fitheid van medewerkers en een bredere digitale volwassenheid in denken en doen.

We zien dat digitale ontwikkelingen kansen bieden voor het eenvoudige maken van processen. Aansluitend op de ambitie uit het bestuursakkoord willen we het aanvragen van subsidies eenvoudiger maken.

Wat willen we bereiken?

Doelstelling beleidsveld 6.2.

1. Medewerkers in de organisatie zijn digitaal fitter
2. De provincie voldoet aan de eisen van nieuwe Wetgeving op het gebied van digitalisering.
3. De provincie Fryslân borgt informatiebeveiliging duurzaam in haar werkwijze, systemen en organisatiecultuur.
4. Het eenvoudiger maken van het aanvragen van subsidie bij de provincie.

Doelindicatoren

Onderwerp	Indicator	Doelwaarde
1. Digitaal fitte organisatie	Digitaal bewustzijn van Informatiebeveiliging en privacy	in 2026 hebben meer dan 75% van de medewerkers het bewustwordingsprogramma 'Informatiebeveiliging en privacy' gevolgd
	Digitale vaardigheid	in 2027 voldoet meer dan 75% van de medewerkers aan een 'digitaal vaardigheidsprofiel' dat aansluit op hun taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden.

2. Digitale wetgeving	Implementatie van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv)	In 2026 voldoen we aantoonbaar aan de eisen die door de Wmebv worden gesteld
	Implementatie van de Wet digitale overheid (Wdo)	In 2028 voldoen we aantoonbaar aan de eisen die in het kader van Digitale toegankelijkheid aan de organisatie worden gesteld
3. Informatiebeveiliging	Aantoonbare implementatie en gebruik van het Informatiebeveiligingsbeleid	In 2026 is het geactualiseerde beleid geïmplementeerd en wordt dit actief toegepast binnen de lijnorganisatie
4. Aanvragen van subsidies	Digitaal proces van aanvragen	Aanvragen van subsidies gaat eenvoudiger en volledig digitaal

Wat gaan we daarvoor doen

Onderwerp	Resultaten 2026
1. Digitaal fitte organisatie	Doorontwikkeling van een Digitale Academie t.b.v. 'bewustzijn Informatiebeveiliging en privacy' en overige relevante onderwerpen zoals gebruik van AI technologie of andere digitale oplossingen, voor alle medewerkers
2. Digitale wetgeving	Wmebv: - Evaluatie en optimalisatie van de geïmplementeerde Wmebv-processen. - Realisatie van de notificatievoorziening voor berichtenbox/MijnOmgeving. - Borging van afspraken en verantwoordelijkheden in de lijnorganisatie. - Vorbereiding op toezicht en rapportage over naleving. Digitale Toegankelijkheid (onderdeel Wdo) - Aanbieden van trainingen voor specifieke doelgroepen. - Toegankelijkheidsverklaringen faciliteren en actualiseren. Overige relevante wetgeving (waaronder BIO) - We voeren interne audits uit - We volgen de bevindingen op met gerichte verbetermaatregelen
3. Informatiebeveiliging	- Het geactualiseerde Informatiebeveiligingsbeleid is geïmplementeerd en geïntroduceerd binnen de lijnorganisatie. - Kritieke processen zijn getoetst op informatiebeveiligingsrisico's en passende maatregelen zijn getroffen. - Een organisatiebreed compliance-dashboard is operationeel en ondersteunt actief bij monitoring en sturing. - Medewerkers hebben toegang tot gerichte leermiddelen en bewustwordingssessies over informatiebeveiliging.

	Informatiebeveiliging is verankerd in projectaanpak, systeembouw en beheercycli volgens het principe van security by design.
4. Aanvragen van subsidies	De aanbesteding van een nieuw digitaal subsidievolgsysteem

Resultaatindicatoren

Ambitie	Indicator	Doelwaarde 2026
1. Digitaal fitte organisatie	Leer- en volgsysteem Digitale vaardigheid	Leer en volg systeem is operationeel.
	Digitale leermiddelen	Digitale leermiddelen zijn beschikbaar voor de organisatie rondom een aantal thema's waaronder: Informatiebeveiliging, Privacy en AI.
2. Digitale wetgeving	Wetgeving Wmebv	100% Compliant (op basis van jaarlijkse interne audit en externe nalevingscontrole)
	Eisen voor publiek toegankelijke websites en apps	100% Compliant op publiek toegankelijke apps en websites
	Overige relevante wetgeving (waaronder BIO)	Dashboard met compliance-score en onderliggende actieplannen met verbeteractiviteiten.
3. Informatiebeveiliging	Informatiebeveiligingsbeleid	Geïmplementeerd en actief toegepast
4. Aanvragen van subsidies	Aanbesteding van nieuw digitaal subsidievolgsysteem	Aanbesteding is succesvol afgerond

Wat mag het gaan kosten?

Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	23.658	27.800	26.678	22.346	22.335
Totaal baten	566	486	486	486	486
Saldo van lasten en baten	23.093	27.314	26.193	21.860	21.849

Toelichting

De afname van de lasten heeft met name betrekking op het tijdelijk budget digitalisering en het tijdelijk budget voor transitiekosten welke door de Staten beschikbaar zijn gesteld en ingezet zullen worden in de periode 2026-2027.

Onderstaand voorstel uit de kadernota is verwerkt in bovenstaande tabel. Dit betreft het onderdeel transitiekosten.

Heroverweging Bedragen x € 1.000					
Omschrijving	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten					
Richting en stabiliteit voor de provinciale organisatie	0	2.500	1.500	0	0
Totaal lasten	0	2.500	1.500	0	0

Uitgebreide financiële tabel

Lasten en baten Beleidsveld 6.2 Middelen en digitalisering					
Onderwerp - Bedragen x € 1.000	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Provincie voldoet aan eisen nieuwe wetgeving	523	455	455	455	455
Informatiebeveiliging	877	901	901	901	901
Middelen overig	22.258	26.444	25.322	20.990	20.979
Totaal lasten	23.658	27.800	26.678	22.346	22.335
Baten					
Provincie voldoet aan eisen nieuwe wetgeving	80	0	0	0	0
Middelen overig	486	486	486	486	486
Totaal baten	566	486	486	486	486
Saldo van lasten en baten	23.093	27.314	26.193	21.860	21.849

Programma 7: Provinciefinanciën

Portefeuillehouder

Gedeputeerde Eke Folkerts

Verbonden partijen

Onderstaande verbonden partij(en) leveren een bijdrage aan de doelen en resultaten van dit programma. Een overzicht van de verbonden partijen en meer informatie hierover staat in paragraaf 5 van deze begroting.

- Alliander NV
- Vitens NV
- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Lasten, baten en onvoorzien

Hieronder is de opbouw van de lasten en baten nader uitgewerkt, de toelichting is bij de afzonderlijke beleidsvelden opgenomen.

<i>Exploitatie- Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
7.1 Provinciefonds	0	0	0	0	0
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	0	0	0	0	0
7.3 Dividenden	80	0	0	0	0
7.4 Financieringsrente en interne financiering	571	61	61	61	61
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	12.055	4.248	21.383	21.807	33.649
7.6 Werken voor derden	2.354	3.646	703	415	243
7.7 Onvoorzien	-1.034	0	0	0	0
Totaal lasten	14.025	7.955	22.148	22.284	33.953
Baten					
7.1 Provinciefonds	294.139	276.261	270.965	278.389	284.860
7.2 Opcenten motorrijtuigenbelasting	81.873	82.883	84.986	87.176	89.366
7.3 Dividenden	16.681	11.354	11.376	11.381	11.630
7.4 Financieringsrente en interne financiering	17.193	13.840	12.519	11.388	6.112
7.5 Overige algemene dekkingsmiddelen	2.830	3.258	6.384	2.174	1.204
7.6 Werken voor derden	2.354	3.646	703	415	243
7.7 Onvoorzien	41	0	0	0	0
Totaal baten	415.110	391.242	386.932	390.923	393.415
Saldo van lasten en baten	-401.085	-383.287	-364.785	-368.640	-359.462

Beleidsveld 7.1. Provinciefonds

De raming van het provinciefonds voor onze provincie is gebaseerd op de meicirculaire 2025 van het rijk. Deze raming bestaat deels uit de algemene uitkering en deels uit zogenoemde decentralisatie-uitkeringen. Deze laatste uitkeringen worden voor een bepaald doel aan de provincie toegekend.

In onderstaande tabel is aangegeven hoe de raming is opgebouwd.

Bij het ontvangen van een decentralisatie uitkering wordt deze, voor zover nodig, in het juiste bestedingsritme in de begroting opgenomen.

In paragraaf 3.2 - Financieel kader Begroting zijn de ontwikkelingen van de baten uit het provinciefonds nader toegelicht.

<i>Bedragen x €1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Algemene uitkering					
Algemene uitkering conform circulaire	268.368	251.782	266.413	273.985	281.432
<i>Subtotaal algemene uitkering</i>	<i>268.368</i>	<i>251.782</i>	<i>266.413</i>	<i>273.985</i>	<i>281.432</i>
Decentralisatie-uitkeringen					
<u>Programma 1: Bestuur</u>					
Waddenfonds	9.626	9.626			
Veilig wonen decentrale bestuurders	7	7			
Weerbaar bestuur kleine gemeenten	136	136	136	136	136
Deltaprogramma waddengebied	60	26			
<u>Programma 2 Infrastructuur</u>					
Verkeersveiligheid	176	176	176	176	176
OV Voorkomen tariefstijging	3.927	3.927			
OV-aanbod verbeteren en op peil houden	5.698	5.698			
<u>Programma 3 Natuur en Landbouw</u>					
Nationale Parken	386	643			
Monitoring Natuurherstelverordening	8				
Verbeterprogramma Vogelhabitatrichtlijn (VHR)	127	127	127		
Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)	95	114	114	114	114
<u>Programma 4: Ruimte en Klimaat</u>					
Drugsdumpingen	15				
Hergebruik stedelijk afvalwater	21	21	21		
<u>Programma 5: Economie en Mienskip</u>					
Monumentenzorg	1.349	1.349	1.349	1.349	1.349
Fryske Akademy	1.559	1.559	1.559	1.559	1.559
Amendement Fries taal	1.485				
BFTK	268	268	268	268	
BFTK cultuur en media	375	375	375	375	
Verbreiding en vernieuwing culturele infrastructuur	333	333	333	333	
<u>Programma 6: Bedrijfsvoering</u>					
IBT domein erfgoed	94	94	94	94	94
Uitvoeringskosten Lbv en Lbv-plus	27				
<i>Subtotaal decentralisatie uitkeringen</i>	<i>25.772</i>	<i>24.479</i>	<i>4.552</i>	<i>4.404</i>	<i>3.428</i>
Totaal	294.140	276.261	270.965	278.389	284.860

Beleidsveld 7.2. Opcenten motorrijtuigenbelasting

De raming van de opcenten is gebaseerd op de opgave van de belastingdienst van het wagenpark per 1-1-2025 waarover belasting wordt geheven.

Het rijk stelt jaarlijks het maximale niveau van de opcentenheffing vast. Het verschil tussen dit maximale tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten bepaalt de zogenoemde onbenutte belastingcapaciteit. Voor onze provincie bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit in 2026 circa € 43,2 mln.

De samenstelling van de opcenten inclusief een nadere toelichting is opgenomen in paragraaf 1 Provinciale heffingen.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Opbrengst motorrijtuigbelasting	81.873	82.883	84.986	87.176	89.366

Beleidsveld 7.3. Dividenden

De provincie Fryslân neemt deel in het aandelenkapitaal van een aantal bedrijven. In onderstaand overzicht is het geraamde dividend weergegeven.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Dividend Alliander	12.035	7.500	7.500	7.500	7.500
Dividend Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	161	150	150	150	150
Dividend Fryslân Hurde Wyn	4.369	3.674	3.696	3.701	3.950
Dividend Nederlandse Waterschapsbank (NWB)	36	30	30	30	30
Totaal baten	16.601	11.354	11.376	11.381	11.630

Toelichting

Het dividend van Alliander is vanwege de grote investeringen in de elektriciteitsnetten vanaf boekjaar 2024 voorzien van een maximum van € 100 mln. dat vanaf 2026 zal worden geïndexeerd. Hierdoor wordt voorkomen dat dividenduitkeringen van Alliander te hoog worden, terwijl de kosten voor de eindgebruikers oplopen. Dat is maatschappelijk niet uitlegbaar. De provincie heeft naar aanleiding hiervan de verwachte dividenden voor de komende jaren opnieuw begroot.

Voor het rendement (rente en dividend Fryslân Hurde Wyn) heeft PS het besluit genomen dat jaarlijks € 1 mln. toegevoegd wordt aan de reserve afwaardering aandelenkapitaal Windpark, € 1,67 mln. gaat naar stimulering duurzaamheid (beleidsveld 4.4), € 1,67 mln. gaat naar ambitieagenda IJsselmeergebied (beleidsveld 4.2) en € 1,67 mln. wordt toegevoegd aan het begrotingssaldo. De meeropbrengst boven de € 6 mln. gaat vanaf 1 augustus 2023 (nieuw bestuursakkoord) eveneens naar het begrotingssaldo.

Beleidsveld 7.4. Financieringsrente en interne financiering

In de onderstaande tabel staan de rentebaten en – lasten van de financiering van de provinciale uitgaven voor 2025-2029.

In paragraaf 4 Financiering en beleggingen wordt een toelichting gegeven op deze baten en lasten.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Rente nazorgfonds	59	61	61	61	61
Rente verstrekte geldlening	61	0	0	0	0
Rentevergoeding IBOI voor RSP REP	450	0	0	0	0
Totaal lasten	571	61	61	61	61
Baten					
Rente kort	7.800	5.700	4.600	3.700	2.800
Rente lang	1.030	0	0	0	0
Rente toegerekend aan vaste activa	1.108	1.108	1.108	1.108	1.108
Rente vermogensbeheer	10	0	0	0	0
Rente verstrekte geldlening	7.245	7.032	6.811	6.580	2.204
Totaal baten	17.193	13.840	12.519	11.388	6.112
Saldo van lasten en baten	-16.622	-13.779	-12.458	-11.327	-6.051

Toelichting

De rentebaten kort zijn de rentebaten over het bij de schatkist ondergebrachte vermogen in rekening courant.

De rentebaten lang betreft de rentebate over het Hybride kapitaal van € 50 mln. dat aan de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) is verstrekt. De NWB kan, mits zij toestemming heeft van de ECB, vanaf 2025 ieder jaar op 1 september tot aflossing overgaan. De NWB heeft aangegeven de hybride lening van € 50 mln. een jaar te willen verlengen. Dan is er ook een nieuw rentepercentage van kracht (gebaseerd op de 1 jaars IRS en een vaste opslag van 2%). De te ontvangen rente van de NWB voor de periode 1-9-2025 tot 1-9-2026 is nog niet verwerkt. Er is daarentegen wel rekening gehouden met extra rentebaten bij rente kort i.v.m. het (mogelijk) terugontvangen van de € 50 mln. van de NWB.

De rentetoerekening aan vaste activa betreft zowel het Investeringskrediet Grondaankopen (IKG) als de Strategische Grond Voorraad (SGV).

Rente vermogensbeheer betreffen de rentebaten uit de leningen verstrekt aan decentrale (mede)overheden.

De rentebaten op verstrekte geldlening betreffen de verstrekte leningen aan de deelnemingen Alliander en Windpark Fryslân.

Beleidsveld 7.5. Overige algemene dekkingsmiddelen

Hieronder wordt een specificatie van de overige algemene dekkingsmiddelen weergegeven.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Bijdrage aan provincie Zeeland	500	0	0	0	0
Stelpost loon en prijsstijging	3.122	1.092	11.933	22.492	33.043
Thiaf exploitatiebijdrage	590	606	606	606	606
Voorwaardelijke budgetten GS: - Breed cofinancieringsbudget	7.843	2.550	8.845	-1.290	0
Totaal lasten	12.055	4.248	21.383	21.807	33.649
Baten					
BTW compensatiefonds	49	49	49	49	49
Rendementsderiving inzet vermogen	9	9	0	0	0
Risicobuffer revolverende middelen	1.035	970	970	970	0
Risicobuffer Breedband	1.155	1.155	1.155	1.155	1.155
Voorwaardelijke budgetten GS: - Breed cofinancieringsbudget	582	1.075	4.210	0	0
Totaal baten	2.830	3.258	6.384	2.174	1.204
Saldo van lasten en baten	9.224	990	14.999	19.633	32.445

Toelichting

De bijdrage aan de provincie Zeeland vervalt met het nieuwe verdeelmodel provinciefonds.

In de stelpost loon- en prijsstijging is ook voor de komende jaren al rekening gehouden met indexeringen. In het onderdeel Financiële begroting wordt hier een nadere toelichting opgegeven.

Het GS voorwaardelijk budget cofinanciering bestaat uit het cofinancieringsbudget EFRO-EZ/Interreg, Waddenfonds/IKW en POP3/GLB. Bij het toekennen van cofinanciering aan projecten worden de betreffende middelen toegevoegd aan het bijbehorende beleidsprogramma.

Bij de baten zijn de rente op verstrekte leningen opgenomen die vallen onder de reserve risicobuffer. Dit betreft zowel de onderdelen revolverende middelen als breedband.

De baten bij het breed cofinancieringsbudget betreft de verwachte bijdrage van het Wetterskip als cofinanciering van de GLB projecten. Op basis van concrete projecten wordt deze bijdrage toegevoegd aan het bijbehorende beleidsprogramma.

Beleidsveld 7.6. Werken voor derden

De provincie voert een aantal werkzaamheden voor derden uit waarvoor een vergoeding wordt ontvangen.

De component bedrijfsvoering (inzet capaciteit) hierin is opgenomen in programma 6 Bedrijfsvoering. De overige lasten zijn in principe geraamd in de inhoudelijke beleidsprogramma's, tenzij er geen directe relatie is met de doelen en resultaten van de provincie.

In dat geval worden de lasten in dit beleidsveld geraamd. De lasten worden gedekt door de bijdrage van derden die wij hiervoor ontvangen.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de betreffende werken voor derden.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Lasten					
Brugbediening Leeuwarden	105	105	105	105	105
Brugbediening Noardeast-Fryslân	40	40	40	40	40
Fietstunnels Bolsward	100	602	0	0	0
Fumo dienstverlening	191	191	191	0	0
IPO BIJ12: Onderzoek ganzen	251	171	269	172	0
Marrekrite	8	8	8	8	8
RWS realisatie KRW en N2000 IJsselmeerkust	12	860	0	0	0
Waddenfonds dienstverlening	1.507	1.536	0	0	0
Overige kleine werken voor derden	140	134	91	91	91
Totaal lasten	2.354	3.646	703	415	243
Baten					
Brugbediening Leeuwarden	105	105	105	105	105
Brugbediening Noardeast-Fryslân	40	40	40	40	40
Fietstunnels Bolsward	100	602	0	0	0
Fumo dienstverlening	191	191	191	0	0
IPO BIJ 12: Onderzoek ganzen	251	171	269	172	0
Marrekrite	8	8	8	8	8
RWS realisatie KRW en N2000 IJsselmeerkust	12	860	0	0	0
Waddenfonds dienstverlening	1.507	1.536	0	0	0
Overige kleine werken voor derden	140	134	91	91	91
Totaal baten	2.354	3.646	703	415	243
Saldo van lasten en baten	0	0	0	0	0

Beleidsveld 7.7. Onvoorzien

Er zijn voor de begroting 2026 geen onvoorziene lasten en baten begroot.

De begrote lasten in 2025 hebben voornamelijk betrekking op lagere vaststellingen van verstrekte subsidies. Bij de berap 2025 zijn deze middelen toegevoegd aan het begrotingssaldo.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Totaal lasten	-1.034	0	0	0	0
Totaal baten	41	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten	-1.075	0	0	0	0

Paragraafs

Paragraaf 1. Provinciale heffingen

De provincie heeft verschillende inkomstenbronnen. Eén van die bronnen is de provinciale heffingen. In afnemende volgorde van omvang bestaan die heffingen uit:

1. Opcenten op de motorrijtuigenbelasting
2. Grondwaterbelasting
3. Leges

1 – Opcenten motorrijtuigenbelasting

De motorrijtuigenbelasting wordt geheven over het bezit van een motorvoertuig. De Belastingdienst verzorgt de heffing en inning van de motorrijtuigenbelasting, waarop de provinciale opcenten meeliftten. Bovenop de motorrijtuigenbelasting betalen houders van personenauto's en motoren "provinciale opcenten". De provincies stellen het opcenten tarief vast, en zijn daarbij gehouden aan het door het Rijk bepaald wettelijk maximum. Het huidige wettelijk maximum bedraagt per 1 januari 2026 143,9 (Provinciewet artikel 222, 2de lid).

Ontwikkeling wagenpark

Onderstaand overzicht geeft de ontwikkeling aan in het soort brandstof van de voertuigen (incl. motoren) vanaf 2022 t/m 2025. Dit betreft de voertuigen die volledig of deels onder de heffing motorrijtuigenbelasting vallen. Het overzicht toont aan dat het aantal elektro voertuigen in onze provincie met ingang van 2025 verdubbeld is ten opzichte van 2024. Het aantal voertuigen op benzine neemt ook nog steeds toe, terwijl het aantal voertuigen op diesel een structurele afname laat zien. Met ingang van 2025 hanteert de belastingdienst een andere toewijzing aan de categorieën.

De gemiddelde groei van het totaal aantal voertuigen ligt de afgelopen jaren op ongeveer 2%.

Aantal voertuigen (incl. motoren)	1-1-2022	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025
Benzine	307.226	313.428	321.259	324.966
Diesel	71.379	66.989	60.193	58.671
Gas (+ overig)	2.323	2.357	2.484	5.776
Electro	5.920	8.305	11.461	27.800
Aardgas	618	595	488	-
Schoongas	3.850	3.797	3.754	415
Waterstof	83	90	19	-
Totaal	391.399	395.561	399.658	417.628

Ontwikkeling gewichtsklassen voertuigen

Onderstaand overzicht geeft aan hoe de voertuigen verdeeld zijn over de verschillende gewichtsklassen. Per 1-1-2025 zien we een daling van het aantal voertuigen in de gewichtsklasse 2.015 t/m 3.050 kg naar de lichtere gewichtsklasse 1.051 t/m 2.050 kg.

Gewichtsklasse	1-1-2022	1-1-2023	1-1-2024	1-1-2025
0 t/m 1.050 kg	36%	36%	35%	36%
1.051 t/m 2.050 kg	60%	60%	61%	63%
2.015 t/m 3.050 kg	3%	3%	4%	1%
3.051 t/m 3.5551 kg	0%	0%	0%	0%
Totaal	100%	100%	100%	100%

Ontwikkeling heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

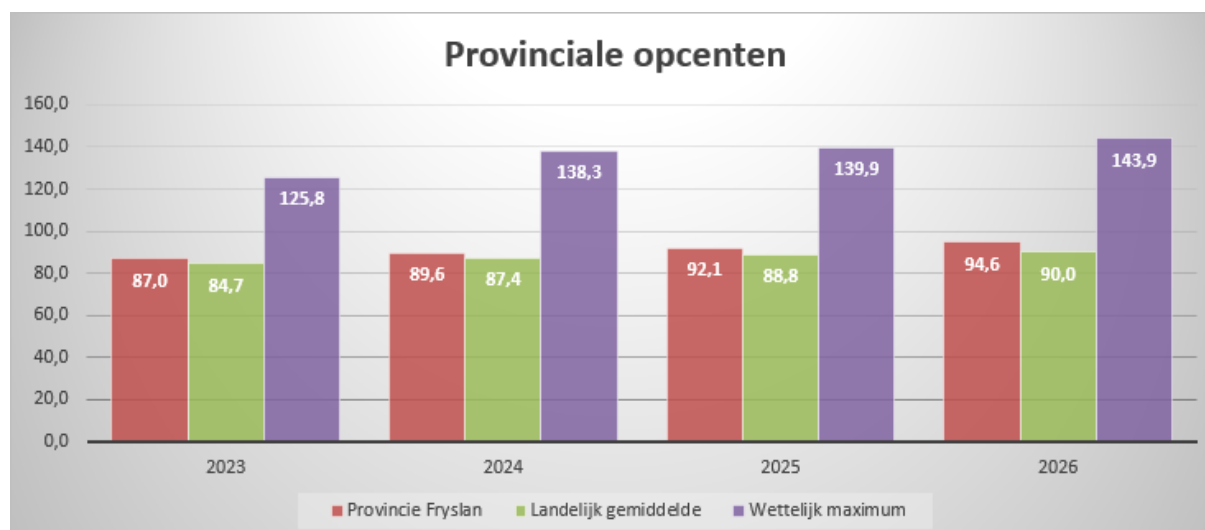
De opcenten worden jaarlijks verhoogd met de inflatiecorrectie.

Punten opcenten	2025	2026	2027	2028	2029
Heffing voorgaand jaar	89,6	92,1	94,6	97,0	99,5
Jaarlijkse inflatiecorrectie (in punten)	2,5	2,5	2,4	2,5	2,5
Totaal heffing	92,1	94,6	97,0	99,5	102,0
Wettelijk maximum	139,9	143,9			

De inflatiecorrectie voor 2026 is gebaseerd op de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp CEP). Er is voor 2026 een indexering toegepast van 2,7% per jaar wat zich vertaalt in 2,5 opcenten. Voor de jaren daarna is sprake van een voorlopige raming.

Gemiddelde niveau

In onderstaande grafiek staat het niveau van de provinciale opcenten van onze provincie. In de grafiek staan ook de gemiddelde niveaus van de opcenten van alle provincies en het wettelijk toegestane niveau. De provincie Fryslân zit iets boven het landelijk gemiddelde.

Opbrengsten 2025-2029

De raming van de verwachte opbrengsten opcenten motorrijtuigenbelasting is gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Realisatie opbrengst opcenten 2024 en het wagenpark per 1-1-2025.
- Indexering gebaseerd op de ontwikkeling van het bbp.

Bedragen x € 1 mln.	2025	2026	2027	2028	2029
Opbrengst	81,9	82,9	85,0	87,2	89,4

Motorrijtuigenbelasting

Met ingang van 2026 komen de plug-in hybride voertuigen volledig in de heffing. Voor volledig elektrische voertuigen is nog sprake van een korting van 25% in 2026.

In de meicirculaire provinciefonds 2024 heeft het Rijk aangegeven de lagere inkomsten uit de opcenten voor de provincies te compenseren, dit na goedkeuring hiervan door het parlement. In de septembercirculaire 2025 zal hierover duidelijkheid worden gegeven.

Betalen naar Gebruik

Voor het zomerreces 2025 heeft het Kabinet de contourenbrief Autobelastingen naar de Kamer gestuurd. De contourenbrief verkent onder meer de mogelijkheden van het instrument Betalen naar Gebruik in de vorm van een vlakke heffing. Op dit moment is onzeker hoe het nieuwe kabinet hiermee om wil gaan.

Onbenutte belastingcapaciteit 2026

Het verschil tussen het maximaal mogelijke tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten, bepaalt de zogenoemde vrije ruimte. Dit is de onbenutte (belasting)capaciteit die de provincie heeft tot verhoging van haar inkomsten. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt in 2026, uitgaande van het wettelijk maximum van 2026, 49,3 punten (143,9 – 94,6 punten). Eén punt verhoging komt in 2025 overeen met circa € 876.000. De onbenutte belastingcapaciteit in 2026 bedraagt daarmee ongeveer € 43,2 mln.

Deze capaciteit wordt betrokken bij de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit. Zie paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

2 – Grondwaterbelasting

Op het onttrekken van grondwater wordt door de provincie een heffing geheven. Dit is een wettelijke bevoegdheid. De wet en de daarop gebaseerde Algemene Maatregel van Bestuur geven nauwkeurig aan waar de provincie de opbrengst van de heffing aan mag besteden. Het betreft met name het monitoren van de kwaliteit en kwantiteit van het Friese grondwater en het faciliteren van onderzoek naar de schadelijke gevolgen van grondwateronttrekking.

De provinciale waterverordening bepaalt de omvang van de heffing. Deze heffing bedraagt sinds 1 januari 2017 1,32 eurocent per m³ gewonnen grondwater voor heffingsplichtige 'onttrekkers'. De baten uit de grondwaterbelasting worden geraamd op circa € 725.000.

Onderwerp	2025	2026	2027	2028	2029
Bedragen x € 1.000					
Opbrengst grondwaterbelasting	725	725	725	725	725

3 – Leges

3.1 Algemeen

Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden daarom is eind 2023 de Nota Actualisatie Legesverordening 2024 voorgelegd aan Provinciale Staten. In deze nota is het beleid voor 2024– 2027 voor de provinciale leges vastgesteld. Daarbij zijn nieuwe voorstellen gedaan met betrekking tot het beleidskader en de tarieventabel.

3.2 *Beleidskader*

De juridische grondslag voor het kunnen heffen van leges is voor provincies geregeld in de Provinciewet. De provincie heft leges voor diverse diensten en producten op basis van de Legesverordening Provincie Fryslân 2025 met de bijbehorende Tarieventabel. In beginsel worden leges geheven voor alle beschikkingen op aanvraag. Het beleidskader daarvoor is opgenomen in de Legesverordening Provincie Fryslân. De tarieven zijn maximaal kostendekkend. In de Tarieventabel 2026 behorende bij de Legesverordening Provincie Fryslân 2024 zijn de vastgestelde tarieven terug te vinden.

Bij het vaststellen van de tarieven zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Tarieven zijn gebaseerd op het gemiddeld aantal uren van ambtelijke inzet voor de behandeling van de aanvraag, vermenigvuldigd met het door Gedeputeerde Staten vastgestelde externe uurtarief behorende bij de salarisschaal van de hiermee belaste medewerker. In dit uurtarief is overhead opgenomen;
- Bij het vaststellen van de tarieven wordt maximaal 100% kostendekkendheid gehanteerd, zodat het beginsel van de opbrengstlimiet wordt gevolgd: de geraamde baten mogen de ter zake geraamde lasten niet overschrijden;
- Bij het vaststellen van de tarieven wordt er aanvullend getoetst op kostendekkendheid.

Daarnaast zijn de volgende keuzes uit de Nota Actualisatie richtinggevend:

- de gebruiker (aanvrager of degene waarvoor de aanvraag wordt gedaan) betaalt;
- de tarieven zijn maatschappelijk acceptabel;
- de tarieven zijn zo mogelijk kostendekkend;
- kruissubsidiëring wordt beperkt toegepast.

Het streven blijft om waar mogelijk de legestarieven kostendekkend vast te stellen. Op basis van het stimuleren van bepaalde ontwikkelingen of het willen voorkomen van ontduiking kan gekozen worden om het legestartief lager dan kostendekkend vast te stellen.

Als het gewenst is om een lager dan kostendekkend tarief te hanteren, kan kruissubsidiëring toegepast worden.

Hiermee worden de legestarieven voor sommige diensten hoger dan kostendekkend vastgesteld, om daarmee de legestarieven voor andere diensten laag (lager) te kunnen houden.

De provincie Fryslân heeft de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving gemandateerd aan twee omgevingsdiensten, de Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) en de Omgevingsdienst Groningen (ODG). Met hen zijn afspraken gemaakt over de uit te voeren werkzaamheden in het Vergunning, Toezicht en Handhaving domein (VTH -domein). Daarnaast wordt de behandeling van een aanvraag om tegemoetkoming in faunaschade uitgevoerd door BIJ12 Faunazaken.

3.3 *Kwijtscheldingsbeleid*

Voor de invordering van leges bestaat er geen mogelijkheid tot kwijtschelding. Wel is er in de Legesverordening een artikel opgenomen voor teruggaaf en kent de verordening een zogenaamde hardheidsclausule. Dit geeft het college van Gedeputeerde Staten de mogelijkheid af te wijken van de verordening, gelet op het belang van een doelmatige en evenwichtige heffing van leges.

3.4 *Tarieventabel*

De tarieventabel 2026 behorende bij de Legesverordening 2024 kent 3 rubrieken: A, B en C.

In rubriek A van de tarieventabel staan de vergunningen en ontheffingen voor wegen, vaarwegen en wadlopen.

In rubriek B worden alle omgevingsvergunningen vermeld.

In de begroting zijn de volgende baten opgenomen:

Onderwerp	2025	2026	2027	2028	2029
<i>Bedragen x € 1.000</i>					
Vaarwegen	29	29	29	29	29
Wegen	59	59	59	59	59
Water	1	1	1	1	1
Ontgrondingen	47	47	47	47	47
Omgevingswet	107	107	107	107	107
Omgevingswet: Milieubelastende activiteiten	244	244	244	244	244
Omgevingswet: Natuurtaken	205	205	205	205	205
Wadlopen	84	41	3	3	3
Totaal	775	732	694	694	694

De begroting 2026 is gebaseerd is op de volgende aantallen aanvragen:

Onderwerp	2026
Vaarwegen	258
Wegen	866
Water	6
Ontgrondingen	67
Omgevingswet	299
Omgevingswet: Milieubelastende activiteiten	23
Omgevingswet: Natuurtaken	682
Wadlopen	343
Totaal	2.544

Toelichting

Sinds 1 januari 2024 gelden de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen .

De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. De nieuwe wet zorgt voor minder en overzichtelijkere regels, een samenhangende benadering van de leefomgeving, ruimte voor lokaal maatwerk en betere en snellere besluitvorming. De Omgevingswet bundelt wetgeving en regels voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Daarmee vormt de wet de basis voor de samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving.

Voor uitvoering van de Wet Kwaliteitsborging voor het Bouwen (WKB), die is opgegaan in het Besluit Bouwwerken Leefomgeving, kan het bevoegd gezag in bepaalde gevallen geen toezicht op het (huidige) Bouwbesluit meer uitvoeren voor aangewezen bouwwerken (gevolgklasse 1). Daarvoor zijn private partijen verantwoordelijk. De WKB is vooralsnog niet van toepassing op provinciale bedrijven. Bouwwerken ten behoeve van vergunningplichtige milieubelastende activiteiten uit hoofdstuk 3 van het Bal vallen namelijk niet onder gevolgklasse 1.

Omdat de WKB geen gevolgen voor de provinciale bedrijven heeft, blijft de inzet bij bouwaanvragen en het toezicht op de bouw bij provinciale bedrijven gelijk onder de Omgevingswet ten opzichte van de jaren daarvoor (Wabo).

Onder de Omgevingswet is het in 2024 mogelijk geworden om leges te heffen voor vergunningen voor milieubelastende activiteiten. Dit heeft geleid tot een toename van aanvragen aan het einde van 2023. Daarnaast zijn de tarieven voor milieubelastende activiteiten voor 2024 zo vastgesteld dat het voor de aanvrager gunstig is om meerdere activiteiten tezamen aan te vragen. Deze feiten maken dat er in 2024 weinig ervaring opgedaan is ten aanzien van aantallen aanvragen en behandelduur. Pas in 2025 en latere jaren worden hierover inzichten opgebouwd, die aanleiding kunnen geven tot tariefwijzigingen. De tarieven voor vergunningen voor milieubelastende activiteiten zijn in onderling overleg tussen de provincies vastgesteld op een niveau van 100% kostendekkendheid.

Ten aanzien van Wegen en Vaarwegen worden in 2026 geen bijzonderheden verwacht.

Aanpassing legesverordening en tarieventabel 2026

Bij de behandeling van de begroting in Provinciale Staten zal tevens een afzonderlijk voorstel worden voorgelegd voor de aanpassing van de legesverordening en het vaststellen van de tarieventabel 2026. Hierbij is de behandelduur van enkele typen vergunningaanvraag herijkt en zijn enkele kostendekkendheidspercentages aangepast. Waar activiteiten verband houden met provinciale beleidsdoelen, of deel zijn van kleinschalige initiatieven, is getracht de tarieven te verlagen of op nul te stellen. Voor enkele activiteiten waarvoor vergunningen nodig zijn van meerdere overheden, zijn tarieven verlaagd zodat het effect van de stapeling gematigd wordt. Op basis van de wijzigingen en de ervaringen tot nu toe, is een beperkte verschuiving in de opbrengsten voorzien, zonder dat een stijging verwacht wordt. Bij het Statenvoorstel is een begrotingswijziging gevoegd hiervoor.

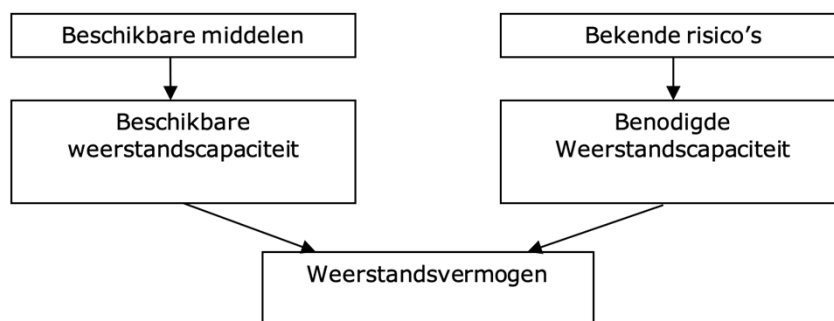
Paragraaf 2. Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Dit zonder dat daarbij de continuïteit van de uitvoering van taken in gevaar komt of de provincie het beleid moet wijzigen.

In de nota Nota Weerstandsvermogen is het beleid rond weerstandsvermogen geformuleerd. De nota geeft de methodiek en berekeningswijze van de afzonderlijke delen van het weerstandsvermogen aan, evenals de norm voor het gewenste niveau van het weerstandsvermogen.

In deze paragraaf komen de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit aan de orde. Hieruit volgt het weerstandsvermogen van onze provincie. Daarna worden de risico's behandeld. Tot slot is de verplichte set van vijf financiële kengetallen opgenomen.

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de benodigde en de beschikbare weerstandscapaciteit. In onderstaand schema is dit schematisch weergegeven.

In het vervolg van deze paragraaf is de

nadere toelichting en onderbouwing van de bedragen opgenomen.

1 – Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit is de optelsom van alle elementen uit de provinciale financiële huishouding die we daadwerkelijk kunnen inzetten om onvoorziene, niet begrote kosten te dekken. Deze elementen behoren alleen tot de weerstandscapaciteit als hierdoor de continuïteit van het bestaande beleid niet wordt aangetast. Bovendien mag er niet al een bestemming aan gegeven zijn.

De beschikbare weerstandscapaciteit bestaat uit:

- reserves waar geen claim op rust. Dit zijn de reserves ná verwerking van vastgestelde beleidsverplichtingen, uitgesplitst in algemene en bestemmingsreserves;
- stille reserves. Vanwege de aard van deze reserves worden ze bij voorbaat niet gekwantificeerd, maar als p.m.-post opgenomen;
- onbenutte belastingcapaciteit. Deze kent een structureel karakter in de berekening van de beschikbare weerstandscapaciteit.

Hieronder is de beschikbare weerstandscapaciteit ten opzichte van weerstandscapaciteit zoals berekend in de jaarstukken 2024 weergegeven.

Beschikbare weerstandscapaciteit

Type beschikbare weerstandscapaciteit <i>Bedragen x € 1.000</i>	31-12-2024 (jaarrekening 2024)	1-1-2026 (begroting 2026)
Reserves:		
Algemene reserve	10.000	10.000
Algemene reserve, vrij aanwendbaar (VAR)	178.900	217.300
Bestemmingsreserves	199.700	203.500
Stille reserves	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit	42.700	43.200
Totaal beschikbare weerstandscapaciteit	431.300	474.000
Waarvan:		
Structureel	42.700	43.200
Incidenteel	388.600	430.800

Reserves

De reserves van de provincie Fryslân worden op kasbasis eind 2025 geraamd op € 858 mln. Er rusten op deze reserves echter vastgestelde beleidsverplichtingen: verplichtingen die zijn vastgesteld door Provinciale Staten via begrotingen en begrotingswijzigingen. Voor de bepaling of de reserves in aanmerking komen voor de beschikbare weerstandscapaciteit moeten deze verplichtingen in mindering worden gebracht op de stand van de reserve. Hieronder wordt de stand van de reserves eind 2025 aangegeven zowel op kasbasis als op transactiebasis.

Reserves: Bedragen x € 1.000	Saldo op kasbasis Eind 2025	Saldo op transactiebasis
Algemene reserve		
Basisreserve	10.000	10.000
Vrij aanwendbare reserve*	253.222	217.386
<i>Subtotaal algemene reserve</i>	<i>263.222</i>	<i>227.386</i>
Bestemmingsreserves		
Fractieondersteuning	345	0
De Nieuwe Afsluitdijk	18.290	0
Investerings eigendom derden	34.441	0
Groot onderhoud Wegen	15.757	0
Groot onderhoud Water	24.858	0
Groot onderhoud Gebouwen	800	0
Oeverbeheer	260	0
Natuurpact	13.208	0
Aankoop natuurterreinen (fase 1)	2.401	0
Indirecte uitvoeringskosten NPLG	5.512	0
Breed cofinancieringsbudget	10.331	0
Windpark Fryslân	6.618	0
Generatiepact	134	0
Spaarverlof	1.625	0
Rente kapitaalverstrekking Alliander	6.499	6.499
Afwaardering aandelenkapitaal windpark Fryslân	4.000	0
Tijdelijke budgetten categorie A	21.278	0
Tijdelijke budgetten categorie B	36.340	0
Risicoreserves:		
Risicoreserve lening herstelplan Thialf	993	993
Risicoreserve strategische grondvoorraad	1.200	0
Risicoreserve revolverende middelen	96.041	96.041
Weerstandsbuffer	100.000	100.000
Beklemd reserves:		
Dekkingsreserve kapitaallasten	176.514	0
Verstrekte subsidies	17.581	0
<i>Subtotaal bestemmingsreserves</i>	<i>595.025</i>	<i>203.533</i>
Totaal	858.247	430.919

Toelichting

Algemene reserve

De algemene reserve is opgebouwd van uit een basisreserve van € 10 mln. en de vrij aanwendbare reserve. De stand van de vrij aanwendbare reserve is conform het financieel kader opgenomen, stand einde bestuursperiode (2027). Hierbij is rekening gehouden met een minimale stand van de VAR van € 10 mln. Zie hoofdstuk 3 Financiële begroting.

Bestemmingsreserves

- De reserve fractieondersteuning is gevormd om nog beschikbare middelen aan het einde van het jaar in de toekomst in te kunnen zetten voor de fracties.
- De reserve De Nieuwe Afsluitdijk is bestemd voor projecten Afsluitdijk.
- De reserve investeringen in eigendom van derden is bedoeld voor onze bijdrage in projecten die niet in eigendom zijn van de provincie.
- Met de reserves groot onderhoud wegen, water en gebouwen worden de eventuele meer- of minderkosten van het groot onderhoud aan wegen, water en gebouwen verrekend. Dit zijn drie reserves die onderling niet uitwisselbaar zijn.

- De reserve oeverbeheer is ingesteld voor het meebetalen aan het oeveronderhoud van publieke en private partijen.
- De reserve spaarverlof betreft een reservering ter dekking van het gekochte maar nog niet opgenomen verlof door personeel.
- De reserve natuurland zal de komende jaren worden ingezet voor de uitvoering van dit natuurland.
- De reserve aankoop natuurterreinen (fase 1) zal worden ingezet voor de aankoop van natuurterreinen.
- De reserve indirecte uitvoeringskosten NPLG wordt ingezet voor de indirecte personeelskosten voor de uitvoering van de maatregelpakketten als vervanger voor het NPLG. Deze middelen zijn eerder ontvangen van het Rijk.
- De reserve generatiepact is bedoeld voor de dekking van de toekomstige lasten van personeel dat deelneemt aan het generatiepact.
- De reserve breed co-financieringsbudget creëert voor de cofinancieringsbudgetten Europese programma's en Waddenfonds meer flexibiliteit in de begroting.
- Reserves Windpark Fryslân: het saldo op kasbasis is de reserve die is gevormd uit de opbrengst van het deelnemen in en financieren van Windpark Fryslân Holding BV (WPF) via Fryslân Hurde Wyn BV. De reserve Windpark Fryslân bestaat uit meerdere onderdelen. Eén onderdeel wordt gevormd om richting einde van de exploitatiefase ons aandelenkapitaal (€ 20 mln.) af te kunnen waarderen. Op basis van de voorzichtige businesscase scenario wordt ingeschat dat er vanaf 2022 gemiddeld jaarlijks € 6 mln. aan rente en dividend binnenkomt. Daarvan gaan we jaarlijks € 1 mln. (20 jaar) toevoegen aan deze reserve. Conform besluitvorming van PS wordt € 1,67 mln. bestemd voor duurzaamheid en € 1,67 mln. bestemd voor ambitieagenda IJsselmeer. Omdat hier een expliciete bestemming aan gekoppeld is, zijn deze onderdelen op transactiebasis nul. De overige € 1,67 mln. aan rendement komt ten gunste van de algemene middelen. Dit is volgens PS besluit op 26 februari 2020. In het bestuursakkoord 2023-2027 is opgenomen dat voortaan het jaarlijks dividend hoger dan € 6 mln. ook toegevoegd wordt aan de algemene middelen. Het hogere rendement van de afgelopen jaren en de eerder ontvangen rente tijdens de bouw zijn als volgt ingezet: tweetal amendementen PS 26 januari 2023. Het betreft het beschikbaar stellen voor middelen voor 'isoleren van koopwoningen minima' (€ 5 mln.) en 'verduurzaming gemeenschapsvoorzieningen' (€ 5 mln.). Het resterende saldo is bij het bestuursakkoord 2023-2027 toegevoegd aan de algemene middelen.
- De Staten hebben middels een motie besloten tot het reserveren van de rente op de kapitaalverstrekking Alliander ter dekking van mogelijk lager dividend in de toekomst. Op transactiebasis resteert eind 2027 nog een bedrag van € 6,5 mln. dat kan worden ingezet als weerstandscapaciteit.
- De reserves van de tijdelijke budgetten categorie A en B zijn volledig belegd.*Risicoreserves:*
- Op 30 juni 2021 hebben Provinciale Staten besloten tot vorming van de reserve lening herstelplan Thialf. Deze reserve is bedoeld ter dekking van de eventueel te vormen risicovoorziening voor de verstrekte lening herstelplan Thialf.
- Vanuit de risicoreserve strategische grondvoorraad zal bij een negatieve marktprijsontwikkeling van de aankopen strategische gronden een risicovoorziening strategische grondvoorraad worden gevormd.
- De risicobuffer is bedoeld voor het opvangen van het risico van de uitgezette en nog uit te zetten revolverende middelen. Het saldo op transactiebasis is gebaseerd op het saldo per 30-6-2025 (conform paragraaf 4 financiering en beleggingen).
- De weerstandsbuffer is bedoeld voor het opvangen van het risico zoals berekend in de stresstest.*Beklemede reserves:*
- De dekkingsreserve kapitaallasten wordt de komende jaren ingezet om de afschrijvingslasten van infrastructurele projecten die éénmalig gefinancierd zijn af te dekken.

- De reserve verstrekte subsidies is in 2020 gevormd naar aanleiding van de stelselwijziging lastneming subsidie en is volledig belegd.

Stille reserves

Stille reserves zijn de meeropbrengsten van direct verkoopbare activa, waarvan de verkoopwaarde hoger is dan de boekwaarde. Bij de provincie Fryslân gaat het om stille reserves op de dienstwoningen, gronden en deelnemingen. Naast enkele kleine deelnemingen zijn het aandeelhouderschap van Alliander, Windpark Fryslân, en Vitens onze grootste deelnemingen.

Stille reserves maken slechts deel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit als het betreffende activum op korte termijn (binnen één jaar) verkoopbaar is én verkoop de taakuitoefening van de provincie niet aantast.

De stille reserves worden bij voorbaat niet gekwantificeerd. Mocht de beschikbare weerstandscapaciteit niet toereikend zijn om de risico's op te vangen, dan worden de stille reserves wél betrokken om de afweging te maken of de beschikbare weerstandscapaciteit moet worden aangevuld

Onbenutte belastingcapaciteit

Jaarlijks stelt het rijk het maximaal toegestane niveau van de opcenten op de motorrijtuigenbelasting vast. Dit wettelijke maximum gaat in op 1 januari van het volgende belastingjaar. Het verschil tussen het maximaal mogelijke tarief en het feitelijk door de provincie gehanteerde tarief voor de opcenten, bepaalt de vrije of onbenutte belastingcapaciteit. Zie paragraaf 1 Provinciale heffingen.

De onbenutte belastingcapaciteit is structureel omdat deze potentiële opbrengst zich in beginsel elk jaar voordoet. Dit in tegenstelling tot een reserve die na aanwending is verdwenen.

2 – Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit is de optelsom van alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen. Het gaat hierbij om risico's die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie. Een risico heeft voor de provincie een materiële betekenis als die meer bedraagt dan € 50.000,-. Dit lijkt een laag bedrag, maar moet gezien worden als een grens om een risico te identificeren.

Nettorisico

De risico's die relevant zijn voor het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit kunnen niet op een andere manier worden ondervangen. De reguliere risico's die zich regelmatig voordoen en die meestal vrij goed meetbaar zijn, behoren hier niet toe. Voor deze risico's kan de provincie verzekeringen afsluiten of voorzieningen vormen. Ook kunnen risico's worden beperkt met beheersmaatregelen, zoals budgetafspraken en versobering of temporisering van investeringsprojecten bij stijgende prijzen. Voor de bepaling van de benodigde weerstandscapaciteit is dan ook het nettorisico van toepassing. Dit zijn de risico's na aftrek van voorzieningen, beheersmaatregelen, enz.

Deze risico's worden zo goed mogelijk benaderd op basis van schattingen. Zie hiervoor onderdeel 5 van deze paragraaf. Omdat risico's per definitie niet zijn te kwantificeren, gaat het om grove schattingen.

Bij het 'kwantificeren' wordt onderscheid gemaakt tussen risico's met eenmalige gevolgen en risico's met structurele gevolgen. Voor de bepaling van de verwachte impact van een risico met een structureel gevolg, wordt een tijdsperspectief aangehouden van twee jaar. Dit risico wordt vermenigvuldigd met de factor twee. Binnen een reactietijd van twee jaar moet het risico geminimaliseerd kunnen worden door het bijsturen of aanpassen van het beleid. Of het risico wordt opgevangen binnen de (reguliere) exploitatie.

De verwachte impact van de incidentele en structurele risico's wordt berekend door het nettorisico te vermenigvuldigen met de kans dat het risico zich voordoet. Deze kans is een grove schatting.

Stresstest

Jaarlijks voeren we een 'stresstest' bij de kadernota of begroting uit. Deze stresstest geeft een inzicht in de verwachte gevolgen van exogene risico's op de financiële positie van de provincie. Exogene risico's zijn variabelen die van grote invloed kunnen zijn op de financiële positie van de provincie, maar niet in eerste instantie door de provincie zelf te beïnvloeden zijn.

Voor de exogene risico's worden drie scenario's in beeld gebracht. Ten opzicht van het gekozen (reële) scenario bij het opstellen van de begroting wordt daarnaast een somber en een midden scenario

uitgewerkt. Het resultaat van het sombere scenario, waarin de exogene variabelen zich negatief ontwikkelen, wordt meegenomen in de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit.

Benodigde weerstandscapaciteit

In onderdeel 5 worden de onderstaande risico's nader toegelicht.

Pogramma	Omschrijving risico's	Nettorisico (afgerond) <i>Bedragen x € 1.000</i>	Kans - %	Incidenteel (afgerond) <i>Bedragen x € 1.000</i>
4	Negatieve waarde afvalbedrijven	15.100	8%	1.200
4	Respressieve handhaving	5.000	2%	100
4	Onvoldoende overheidstoezicht	35.000	4%	1.400
4	Vergunningverlening en toezicht	35.000	0%	-
7	Verstrekte leningen, borgstellingen en deelnemingen*)	8.300	1%	100
7	Revolverende middelen uitgezet	262.400	36%	95.500
Div.	Verbonden partijen	158.400	0%	100
Div.	Juridische procedures	5.800	18%	1.000
Div.	Informatiebeveiliging en privacy (boete)	20.000	5%	1.000
	Informatiebeveiliging en privacy (schade)	9.000	13%	1.100
	<i>Subtotaal risico's (afgerond)</i>	<i>554.000</i>		<i>101.500</i>
	Stresstest begroting 2026			67.300
	Benodigde weerstandscapaciteit (afgerond)			168.800

*) niet opgenomen bij verbonden partijen

3 – Weerstandsvermogen

Hieronder volgt een samenvatting en de conclusie/uitkomst van het weerstandsvermogen van de provincie Fryslân.

Samenvatting

Weerstandsvermogen <i>Bedragen x € 1.000</i>	Jaarstukken 2024	Begroting 2026
Benodigde weerstandscapaciteit (A)	223.300	168.800
Beschikbare weerstandscapaciteit (B)	431.300	474.000
Weerstandsvermogen B/A (ratio)	1,9	2,8
Weerstandsvermogen B - A	208.000	305.200
Beschikbare weerstandscapaciteit exclusief onbenutte belastingcapaciteit (C)	388.600	430.800
Weerstandsvermogen C/A (ratio)	1,7	2,6
Weerstandsvermogen C - A	165.300	262.000

Toelichting

De weerstandsratio is van 1,7 bij de jaarstukken 2024 gestegen naar 2,6 bij de begroting 2026. Dit is met name veroorzaakt door een afname van het risico vanuit de stresstest. Deze is verlaagd met name vanwege de positieve ontwikkelingen op het gebied van het provinciefonds, de opbrengst opcenten MRB, rentebaten en dividend Alliander.

4 – Mutaties risico's

Hieronder staan de mutaties ten opzichte van de risico's zoals gepresenteerd in de jaarstukken 2024.

Gewijzigde risico's:

Inhoudelijk zijn de risico's conform de weerstandsparagraaf in de jaarstukken 2024.

In de stresstest 2026 zijn de risico's geactualiseerd rondom o.a. het provinciefonds, dividend en nominaal. De uitkomst van het sombere scenario valt daarmee € 63 mln. lager uit dan bij de stresstest 2025.

Verder is de risico inschatting van de uitgezette revolverende middelen verhoogd van € 87,4 mln. naar € 95,5 mln.

5 – De risico's

In de onderstaande tabel staat een toelichting op de risico's.

Actuele risico's

Negatieve waarden afvalbedrijven De provincie verleent omgevingsvergunningen, voor bedrijven waarvoor GS het bevoegd gezag is, aan onder andere bedrijven die afval bewerken, verwerken en/of opslaan. Voor het bepalen van het actuele risico is over 2024 per afvalverwerker de kans waarop het netto risico zich voordoet bepaald. Het risicobedrag op basis van dit onderzoek bedraagt € 1,2 mln. (voor 50 bedrijven). Het risicopercentage is gebaseerd op een combinatie van een inschatting van de financiële impact van de negatieve waarde van het afval en een inschatting van de financiële positie waarin een bedrijf verkeert a.h.v. financiële jaarverslagen. Het netto risico omvat de kosten voor het verwerken van het resterende afval door de provincie als de afvalverwerker wegens faillissement en/of calamiteiten niet meer kan voldoen aan de in de vergunning gestelde voorwaarden. In deze berekening staat het netto risico gelijk aan de gemiddelde marktwaarde van de negatieve afvalwaarde. Onder de Omgevingswet kan de provincie voor majeure risico bedrijven en mogelijk de afvalbedrijven in een omgevingsvergunning voorschriften opnemen die de vergunninghouder verplichten tot financiële zekerheidstelling. Voor de risicobedrijven geldt een algehele verplichting (MOET-bepaling) en voor afvalbedrijven een bevoegdheid om FiZe te eisen (KAN-bepaling). De omgevingswet wordt per 1-1-2024 van kracht. Er wordt gestart met een FiZe pilotperiode 2024-2025 door de ODG voor Noord Nederland. Het aanpassen van de bestaande vergunningen zal dan nog ruim 4 à 5 jaar in beslag nemen.	Milieu	Max. € 15,1 mln. Kans: 8%
Repressieve handhaving Op grond van een aantal milieuwetten is de provincie verantwoordelijk voor handhaving bij bepaalde categorieën van inrichtingen. Bij deze handhaving is incidenteel bestuursdwang nodig zonder dat financiële verrekening is verzekerd. Vanaf 1-1-2024 is de Omgevingswet van kracht.	Milieu	Min. € 10.000,- Max. € 10 mln. Kans: 2%

Vergunningverlening & toezicht Bij vergunningverlening bestaan er risico's dat er onterecht (dan Kans: 4% wel onvolledig, niet doelmatig of niet tijdig) vergunningen en dergelijke worden verleend, gewijzigd of geweigerd. Daarnaast kunnen er financiële gevolgen voor bedrijven of derden ontstaan als gevolg van termijnoverschrijdingen bij het aanvragen van vergunningen waar de provincie aansprakelijk voor kan worden gesteld. Ook kan gedacht worden aan financiële gevolgen van het niet correct tot stand komen van een handhavingsbesluit of rechtsongelijkheid bij toezicht. Hoewel bedrijven en saneerders zelf verantwoordelijk zijn en blijven voor het voldoen aan de betreffende milieuregelgeving, kan de provincie te maken krijgen met claims vanwege uitgesteld of onvoldoende toezicht. Uit jurisprudentie blijkt dat de overheid onder omstandigheden aansprakelijk kan zijn indien er onvoldoende toezicht is gehouden op naleving van regelgeving. Vanaf 1-1-2024 is de Omgevingswet van kracht.	Milieu	Min. € 10.000,- Max. € 70 mln. Kans: 4%
Europese programma's Overcommitting EFRO/EZ, Interreg en POP3. Het is een bekend verschijnsel dat de bedragen uit een subsidieaanvraag van een project hoger zijn dan de bedragen uit het afrekeningsverzoek. Dit leidt dan tot vrijval van cofinancieringsmiddelen. Om te voorkomen dat Europese middelen terugvloeien, wordt zowel door het SNN als door de provincie tot overcommitting van de beschikbare middelen overgegaan. In de loop der jaren zijn ervaringscijfers beschikbaar gekomen (10 tot 15% vrijval). De provincie blijft met de gepleegde overcommitting van 10% beneden dat percentage. De vrijval die ontstaat bij de eindafrekening van de projecten, wordt aangewend ter dekking van de overcommittingruimte.	Verschillende programma's	p.m.
Verstrekte leningen, borgstellingen en deelnemingen Wanneer de begunstigde van een borgstelling of de ontvanger van een verstrekte geldlening niet aan zijn verplichtingen voldoet, komen de eventuele lasten voor de provincie. De deelnemingen en verstrekte geldleningen zijn van dien aard dat het risico gering is. Voor die enkele keer dat de provincie naar eigen inschatting wel enig risico loopt, is een voorziening getroffen. De risico's van de huidige gewaarborgde geldleningen zijn gering. Indien de provincie naar eigen inschatting wel een verhoogd risico loopt, wordt een voorziening getroffen. Medio 2025 staat de provincie borg voor € 8,3 mln.	Algemene dekkingsmiddelen	Max. € 8,3 mln. Kans: 1%
Revolverende middelen uitgezet In paragraaf 4 Financieringen is opgenomen welke revolverende middelen zijn uitgezet door de provincie. Voor de begroting 2026 bedraagt het bedrag waarover de provincie risico loopt € 262 mln. Dit is incl. een raming van nog uit te zetten middelen.	Algemene dekkingsmiddelen	€ 262 mln. Kans 36%
Verbonden partijen In paragraaf 5 Verbonden partijen is aangegeven welk risico de	Verschillende programma's	€ 158,4 mln. Kans: 0%

provincie loopt. Medio 2025 bedraagt het bedrag waarover de provincie risico loopt € 158,4 mln.		
Juridische procedures Hieronder vallen de nog lopende juridische procedures van derden tegen de provincie. Gelet op de onderliggende risico's komt het risicopercentage uit op gemiddeld 18%. Onderstaand is een overzicht (geanonimiseerd en getotaliseerd) opgenomen.	Verschillende programma's	€ 5,8 mln. Kans: 18%
Informatieveiligheid en privacy De algemene verordening gegevensbescherming (AVG) vraagt van organisaties dat zij zorgvuldig omgaan met de verwerking van persoonsgegevens. In deze verordening staat dat de Autoriteit Persoonsgegevens boetes mag geven tot een maximum van € 20 mln. of maximaal 4% van de jaaromzet. Het risico bestaat dat door het onzorgvuldig omgaan met persoonsgegevens of het niet tijdig melden van datalekken de provincie (een) boete(s) kan krijgen van de Autoriteit Persoonsgegevens. Wij trachten dit risico te beheersen door gebruik te maken van een continue proces van verbetering rondom informatieveiligheid en privacy waardoor nieuwe risico's tijdig kunnen worden gesignaleerd en aanvullende beheersmaatregelen kunnen worden getroffen. Onze samenleving is sterk gedigitaliseerd. Er bestaan amper nog processen zonder digitale ondersteuning. Overheid en burgers maken allemaal veelvuldig gebruik van digitale processen en kunnen niet zonder. De bescherming van deze processen en informatie gaat is breder dan alleen persoonsgegevens en ook de kans op schade kan zich op andere vlakken manifesteren, zeker in de huidige (geo)politieke situatie. Mogelijke risico: de provincie wordt slachtoffer een hack waardoor informatie wordt vernietigd of ontoegankelijk wordt gemaakt. De processen kunnen hierdoor geen doorgang hebben en er is sprake van significante herstelkosten. De kosten van een hack waarbij criminelen binnendringen in de fysieke infrastructuur van de provincie, met mogelijk fysieke schade en imago schade, wordt geraamd op € 100.000,- tot € 9 mln.	Verschillende programma's	Max. (boete) € 20 mln. Kans: 5% Max. (schade) € 9 mln. Kans: 13%

Begroting 2026				
Overzicht juridische procedures t.b.v. paragraaf weerstandvermogen				
Toelichting: Per procedure is in afstemmen met materiedeskundigen (waaronder advocaat van de provincie) een schatting gemaakt van de minimale en maximale financiële impact. Daarbij is tevens een schatting gemaakt van de kans dat de procedure daadwerkelijk leidt tot een uitstroom van middelen. Door de vermenigvuldiging van bedrag x kans is het risico gekapitaliseerd. Vanwege de AVG is de lijst met juridische procedures 'geanonimiseerd' (geen namen, alleen het onderwerp). Ook is alleen het totaal bedrag inzichtelijk gemaakt, en dus niet op regelniveau. Bij de dienst is een onderbouwing aanwezig van zowel de berekening als de inhoudelijke toelichting per procedure.				
Juridische procedure	Minimum	Maximum	Kans	Bedrag
Programma 2: Infrastructuur				
Nadeelcompensatie en compensatie kabels en leidingen				
Vergunningverlening bovenmaatse schepen				
Nadeelcompensatie plaatsing damwand				
Programma 3: Omgeving				
Aansprakelijkheidstelling i.v.m. verkoop woning				
Ontgrondingsvergunning - aansprakelijkheidsstelling				
Te laat verlenen vergunning				
Mogelijk claim i.v.m. onrechtmatig besluit				
Programma 6: Bedrijfsvoering				
Dispuut faillissementsaanvraag				
Totaal financieel risico	-	5.800.000	17,7%	1.025.000

6 - Financiële kengetallen

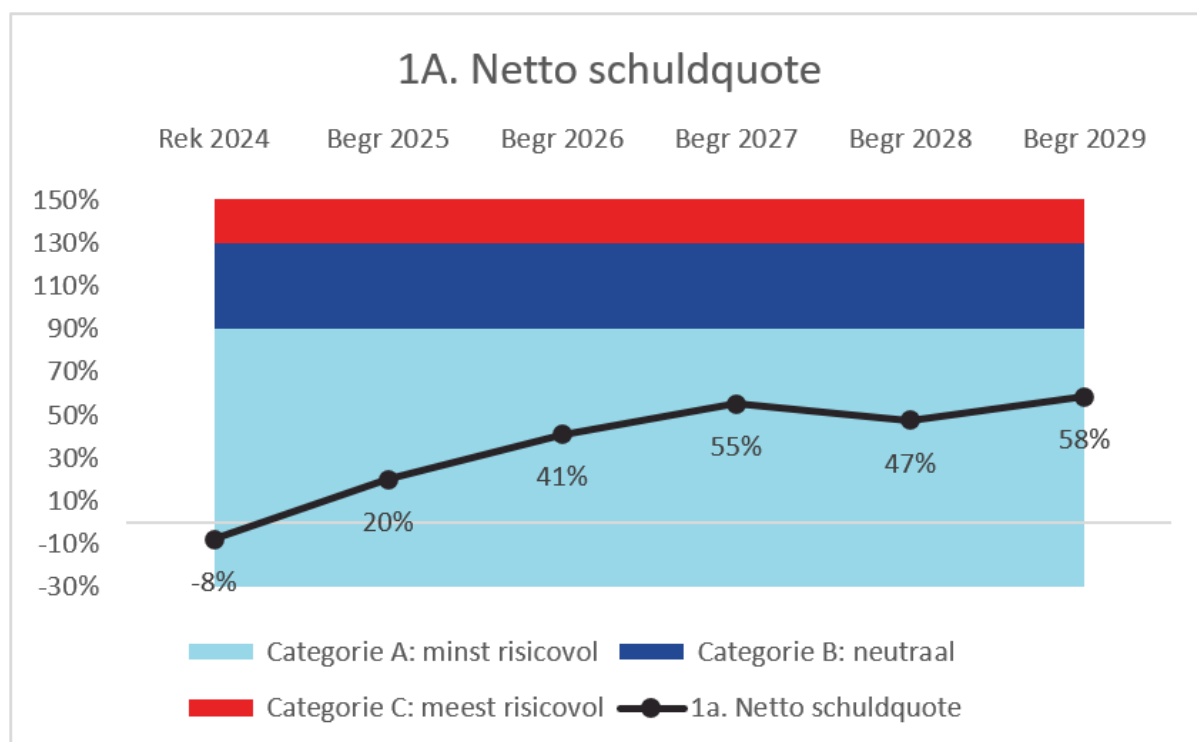
Met ingang van de begroting 2016 is in de BBV voorgeschreven dat in deze paragraaf een set van vijf verplichte financiële kengetallen opgenomen moet worden voorzien van een toelichting. Voor statenleden is het van belang dat ze de betekenis van de kengetallen begrijpen en inzicht krijgen in de financiële positie van hun provincie. Een beoordeling van de onderlinge verhouding van de kengetallen in relatie tot de financiële positie is daarvoor essentieel. Daarbij is het ook relevant om inzicht te hebben in de ontwikkeling van de kengetallen over de jaren heen.

Meerjarig ziet het beeld er vanaf 2025 als volgt uit:

Scores kengetallen Begroting 2026	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
1a. Netto schuldquote	-8%	20%	41%	55%	47%	58%
1b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-73%	-43%	-21%	-11%	-8%	-13%
2. Solvabiliteitsratio	68%	66%	67%	69%	70%	71%
3. Kengetal grondexploitatie	0%	0%	1%	1%	0%	0%
4. Kengetal structurele exploitatieruimte	18%	12%	5%	8%	5%	4%
5. Belastingcapaciteit: Opcenten MRB	102,5%	103,7%	105,1%	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

A. Netto schuldquote

De netto schuldquote spiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

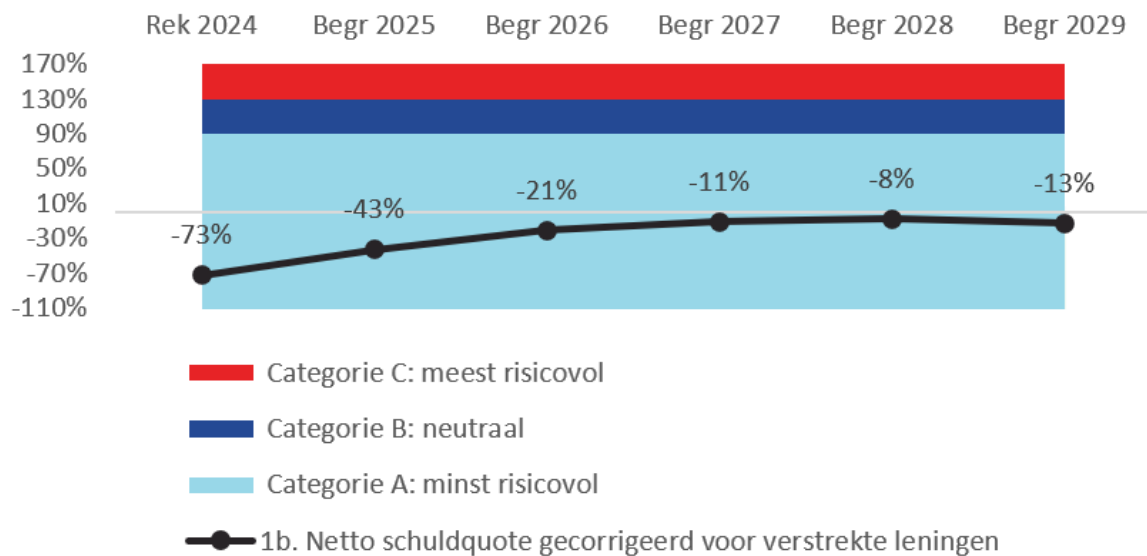
Toelichting

Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een schuldenlast, maar een overschot aan middelen. Er wordt, anders dan in de grafiek weergegeven, verwacht dat de schuldquote langer negatief zal blijven en er langer een overschot aan middelen zal zijn. Er wordt verwacht dat een deel van de uitgaven later in de tijd of slechts ten dele zal plaatsvinden. Bij een positieve schuldquote is er wel sprake van een schuldenlast.

1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van het verstrekken van leningen uit hoofde van de publieke taak wordt de netto schuldquote ook inclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen (vanuit de publieke taak) is en wat dit betekent voor de schuldquote.

1B. Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

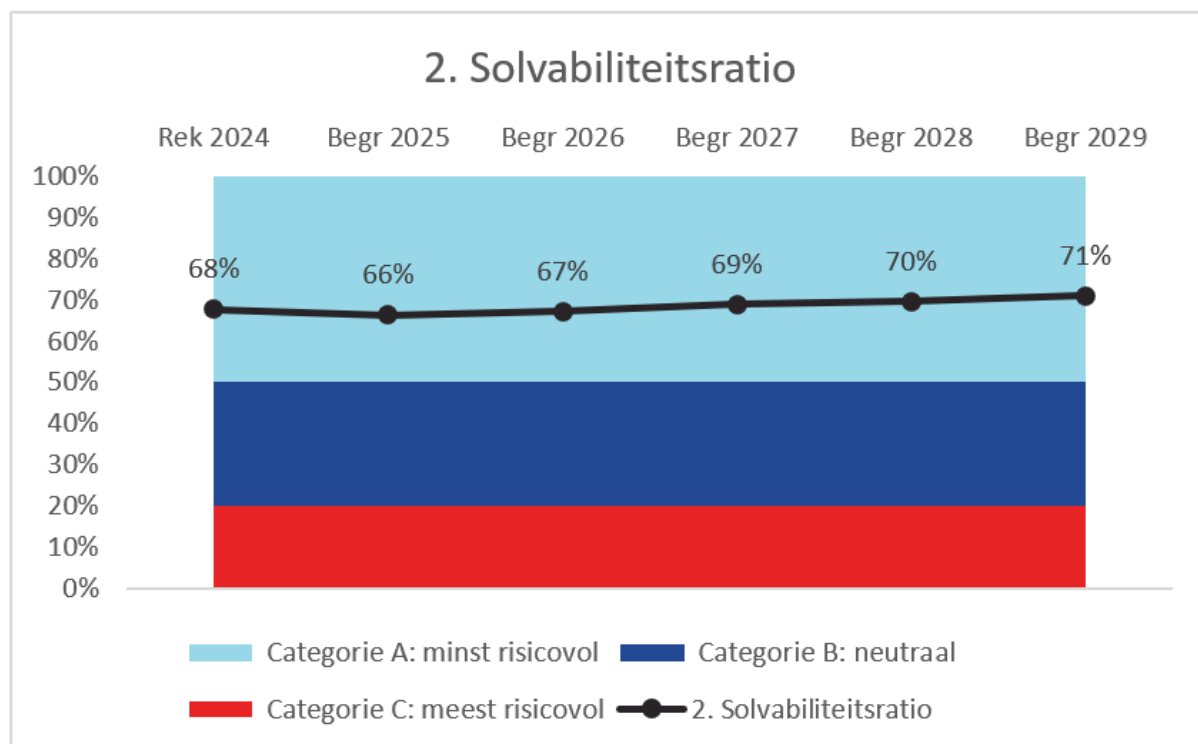
Toelichting

Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een schuldenlast, maar een overschot aan middelen. Bij een positieve schuldquote is er wel sprake van een schuldenlast.

2. De solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen.

Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Het eigen vermogen van een provincie bestaat uit de reserves (zowel de algemene reserve als de bestemmingsreserves) en het resultaat van baten en lasten.

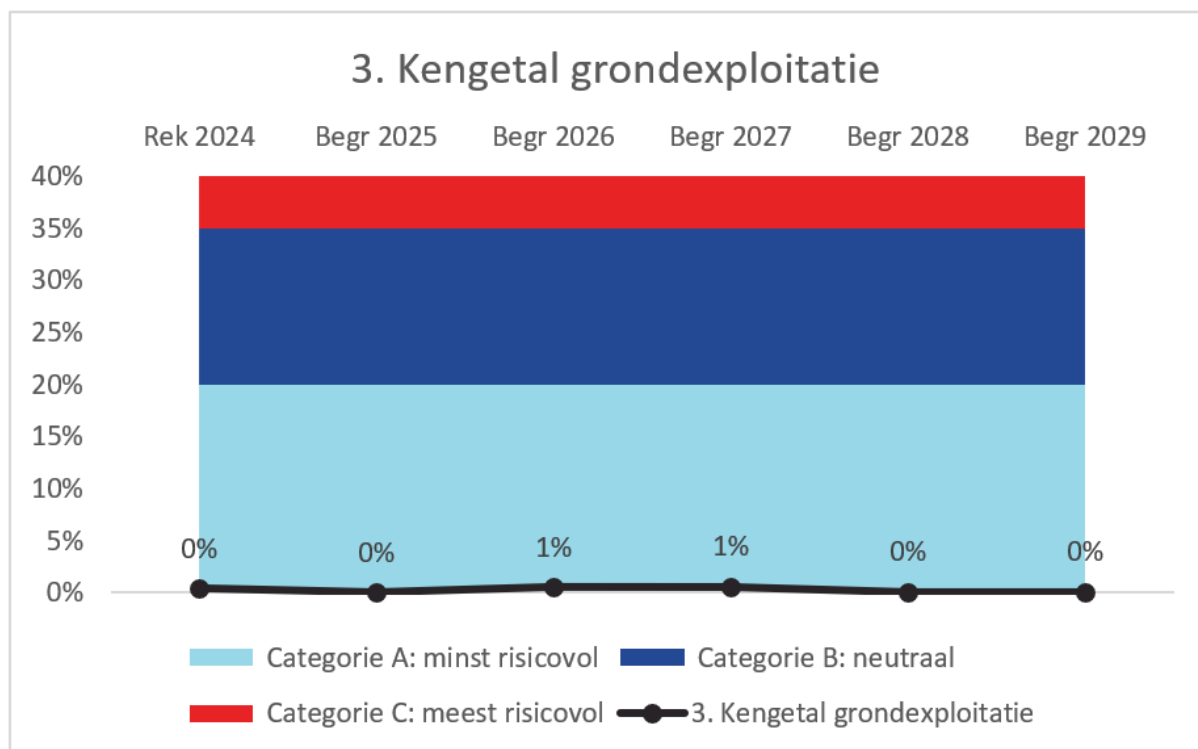

Toelichting

Door de grote reserves van de provincie is de solvabiliteit hoog. Als gevolg van de inzet van een deel van de reserves daalt het eigen vermogen van de provincie de komende jaren echter wel.

3. Kengetal grondexploitatie

De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van decentrale overheden. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. De accountant moet ieder jaar beoordelen of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

Toelichting

De gronden van de provincie betreffen met name de natuurgronden en de gronden voor infrastructuur. Daarnaast is er in beperkte mate sprake van een strategische grondvoorraad. De natuurgronden worden ingericht als natuur of worden verkocht wanneer ze niet passen in de EHS. Met de opbrengst daarvan moet andere gronden die wel binnen de EHS passen aangekocht worden (de zogenaamde grond voor grond constructie). Bij de infraprojecten worden de gronden die niet noodzakelijk zijn voor de aanleg van de weg weer verkocht.

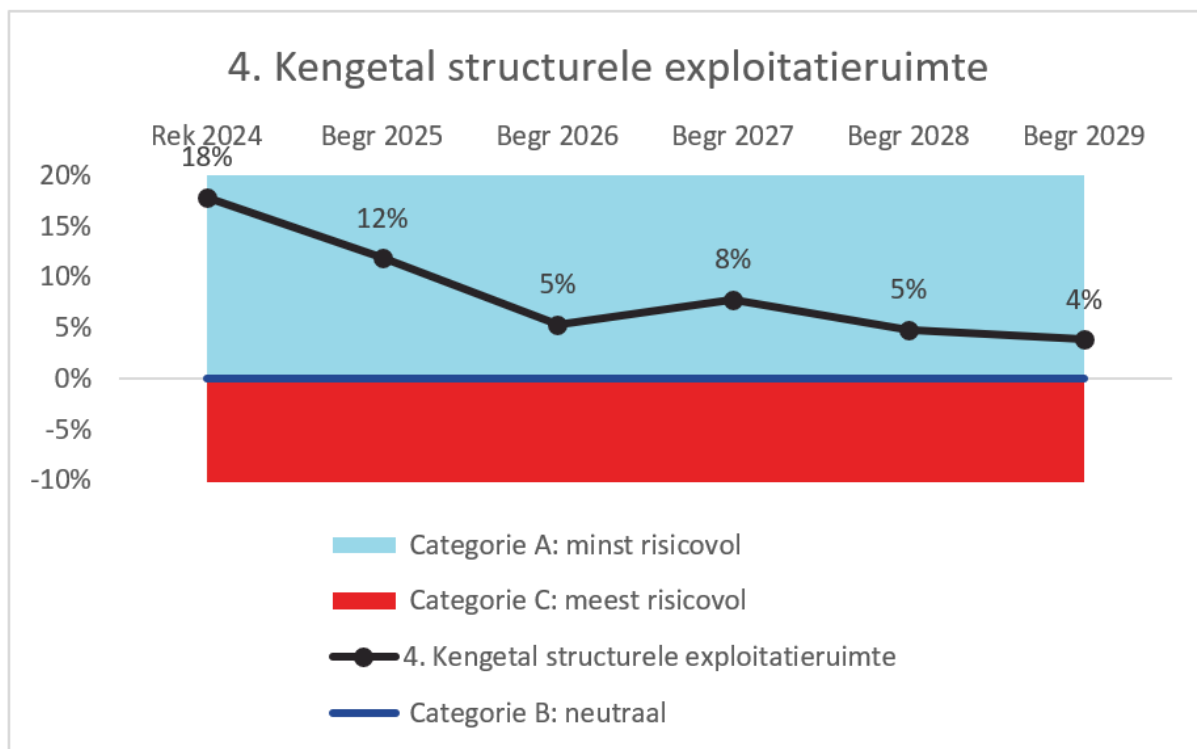
4. Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt het onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten. Bij incidentele lasten of baten gaat het om eenmalige zaken die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen.

Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering en eigen belastinginkomsten.

Bij structurele lasten zijn dat bijvoorbeeld de personeelslasten, kapitaallasten en bijdragen aan gemeenschappelijke regelingen.

Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten is meer flexibel dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn.

Toelichting

De structurele baten zijn de komende jaren voldoende hoog om de structurele lasten te kunnen dragen.

5. Belastingcapaciteit: Opcenten

Een provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot de maximaal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief. De ruimte die provincies hebben, wordt vaak gerelateerd aan de tarieven die andere provincies hanteren.

Ultimo jaar	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Aantal opcenten motorrijtuigenbelasting	89,6	92,1	94,6	97,0	99,5	102,0
Landelijk gemiddelde aantal opcenten in jaar ervoor	87,4	88,8	90,0	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
Aantal opcenten tov. Landelijk gemiddelde in jaar ervoor (A/B) x 100%	102,5%	103,7%	105,1%	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.

Toelichting

De opcenten zijn voor provincies de belangrijkste eigen belastinginkomsten. De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven is een ijkpunt nodig. In dit geval landelijk gemiddelde tarieven.

Paragraaf 3. Onderhoud kapitaalgoederen

Algemeen

Deze paragraaf bevat de beleidslijnen voor het onderhoud en beheer van onze 'kapitaalgoederen'. Het gaat om de infrastructuur incl. groenvoorzieningen (wegen, vaarwegen en kunstwerken). Daarnaast gaat het om de gebouwen waaronder het provinciehuis, de steunpunten, centraal bedienpunt en het Afsluitdijk Wadden Center.

Uitgangspunt voor het onderhoud en beheer van de infrastructuur zijn de door Provinciale Staten in 2020 vastgestelde Actualisatie Onderhoudsbeleidskaders.

1 – Onderhoud infrastructuur

Onderhoud en planning infrastructuur

We zijn verantwoordelijk voor het in stand houden van de provinciale infrastructuur. Het betreft wegen, fietspaden, vaarwegen met de oevers en kunstwerken.

Voor de onderdelen van de infrastructuur wordt een optimale planning gemaakt (assetmanagement) voor het jaarlijks terugkerend onderhoud (JTO) en het groot onderhoud (G.O.) op basis van inspecties en meerjarenplannen.

Voor het jaarlijks terugkerend onderhoud en het groot onderhoud worden jaarlijks middelen beschikbaar gesteld, aansluitend bij het door Provinciale Staten vastgestelde onderhoudsniveau. Daarnaast is er nog het dagelijks onderhoud wat vooral bedoeld is om de beschikbaarheid van de infrastructuur te borgen (calamiteiten en storingen).

Wij werken volgens de methodiek van Asset Management. Het assetmanagement betreft het continue proces van beleid en strategie, beheren en programmeren, plannen en voorbereiding, bouwen onderhouden en exploiteren, inspecteren en analyseren en evalueren en bijsturen waarbij er optimaal gestuurd wordt op risico's, prestaties en kosten.

Van alle assets wordt de conditie bepaald op basis van het schouw- en inspectieplan. Op basis van de gegevens uit de beheersystemen wordt jaarlijks een onderhoudsmeerjarenplanning (MJP) opgesteld. Het opstellen van het MJP is een onderdeel van beheren en programmeren.

In het jaarlijkse Uitvoeringsprogramma RMP is de uitvoeringsplanning van het groot onderhoud opgenomen.

De gewenste kwaliteit voor ons areaal is een "6". Dit is de PS vergadering van 29-6-2022 besloten. Hiermee wordt een voldoende onderhoudsniveau gegarandeerd. In het verlengde hiervan kijken we ook naar mogelijkheden om met het onderhoud aan andere provinciale doelen bij te kunnen dragen. Met als uiteindelijk streven het zo doeltreffend mogelijk uitvoeren van onderhoud.

De opgave van het oeverbeheer betreft alleen die oevers die wij in eigendom en beheer hebben. Dit is dus niet de lengte van betreffende vaarwegen

Omvang beheer infrastructuur peildatum 2 Juni 2025

Vaarwegennetwerk	Lengtes in kilometers en meren in hectaren
Nautisch beheer (verkeersregeling en bestuurlijke handhaving)	985 km (vaarwegen)
	10.109 hectare (meren)
Bodembeheer vaarwegen (baggeren)	835 km
Oeverbeheer	225 km
Wegareaal	Lengtes in kilometers
Parallelweg	120 km
Fietspad	188 km
Rijbaan	520 km
Sloot	758 km
Berm	803 Ha
Kunstwerkenareaal	Aantallen in stuks
Aquaducten	6
Tunnels en onderdoorgangen	82
Vaste bruggen	132
Sluizen	26
Viaducten	19
Verkeersregelinstanties	30
Beweegbare bruggen	56
Bediencentrale	1
Glasvezelring	Ca.200 km
Faunavoorzieningen	130

2 – Onderhoud gebouwen

Gebouwen

De gebouwen en de bedrijfsgebouwen betreffen het Provinciehuis, kantoor Uitwellingerga, de steunpunten, het centrale bedienpunt (Swettehûs), het Afsluitdijk Wadden Center en de busstations in Dokkum, Heerenveen, Leeuwarden en Sneek en het CNG tankstation voor de bussen in Leeuwarden. Daarnaast is door PS de keuze gemaakt om ook de busremises voor 2029 zelf in eigendom te hebben. Het streven is om deze gebouwen technisch gezien in een goede staat van onderhoud te houden. Het CNG tankstation in Leeuwarden wordt niet meer gebruikt, is al deels ontmanteld en zal t.z.t. worden gesloopt. Het busstation Oosterwolde is in 2024 overgegaan naar de gemeente Ooststellingwerf. Op station Heerenveen en Sneek zijn de chauffeursgebouwen gesloopt. De chauffeurs worden in Heerenveen gehuisvest in het NS gebouw en in Sneek is een tijdelijk unit geplaatst. Op termijn is het doel om ook in Sneek in het treinstation een plekje te vinden voor de buschauffeurs.

Provinciehuis

Voor het Provinciehuis is een meerjaren onderhoudsplan (MJOP) voor een periode van 50 jaar opgesteld. Met dit plan wordt gewaarborgd dat het gebouw en de daarin aanwezige installaties, apparatuur, losse en vaste inrichting op een goede wijze worden beheerd, geëxploiteerd en onderhouden. Het meerjaren onderhoudsplan is opgesteld op basis van de NEN-2767 (conditiemeting). In het meerjaren onderhoudsplan zijn het jaarlijks onderhoud, het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen opgenomen.

Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van het gebouw en de installaties te waarborgen, de veiligheid te kunnen garanderen en de uitstraling van het gebouw in stand te houden. Dit onderhoud wordt uitgevoerd om te voldoen aan regelgeving (bijvoorbeeld ARBO en NEN) en verzekerd te zijn van ondersteuning van de leverancier (bijvoorbeeld garantiebepalingen).

Het niet jaarlijks onderhoud betreft het niet reguliere en groot onderhoud aan het gebouw, installaties, apparatuur en inrichting. Dit omvat onder meer onderhoud aan dakbedekking, gevels, zonwering, vloeren, wanden, verwarming, koeling, verlichting, liften, brandbeveiliging en binnen- en buitenschilderwerk. De uitvoering vindt gemiddeld om de 5 tot 10 jaar plaats.

Voor het beheer en onderhoud van het provinciehuis is, na een aanbestedingsprocedure in 2023, een overeenkomst voor 5 jaar (maximaal 9 jaar) aangegaan met drie partijen voor het onderhoud (bouwkundig, elektrotechnisch en werktuigbouwkundig).

De vervangingsinvesteringen zijn begroot op basis van de economische levensduur (afschrijvingstermijn).

Op het beslismoment van de feitelijke vervanging wordt onderzocht of het betreffende onderdeel nog langer mee kan.

De lasten van het dagelijks en jaarlijks terugkerend onderhoud zijn opgenomen in de structurele lasten en het groot onderhoud staat jaarlijks voor een vast bedrag opgenomen in de begroting. Op basis van de programmering wordt het meerdere of mindere beschikt of gevormd vanuit de Reserve groot onderhoud gebouwen.

Overige bedrijfsgebouwen

De overige bedrijfsgebouwen betreffen 12 voormalige dienstwoningen, het kantoor Uitwellingergera, 6 steunpunten, 3 schiphuizen, Skûlherne, (het ontvangstgebouw voor het Statenjacht), het centrale bedienpunt (Swettehûs) in Leeuwarden, het Afsluitdijk Wadden Center en de busstations in Dokkum, Heerenveen, Oosterwolde, Leeuwarden en Sneek, bus-remises en het CNG tankstation voor de bussen in Leeuwarden.

Het onderzoek naar herstructurering van de steunpunten wordt momenteel verder uitgewerkt. Bij het onderhouden van steunpunten wordt hierop geanticipeerd en is er de laatste jaren zo minimaal mogelijk onderhoud uitgevoerd.

In 2024 is er een start gemaakt met de verwerving van busremises. De volgende busremises dan wel gronden zijn dan ook in eigendom van de Provincie:

- Ameland: busremise aangekocht.
- Leeuwarden (tijdelijk): busremise gerealiseerd.
- Dokkum: grond in eigendom.
- Schiermonnikoog: Busremise gerealiseerd.
- Oosterwolde: grond en opstallen aangekocht.

Locaties waar wij als provincie vóór 2029 nog graag eigendom willen hebben van een busremise zijn: Drachten, Heerenveen, Lemmer, Bolsward, Harlingen, Terschelling, Vlieland en Leeuwarden (definitief). Verder worden er nog een aantal “tijdelijke opstallen”, voornamelijk boerderijen, onderhouden, op dit moment 12 stuks. Deze zijn aangekocht in het kader van een natuur-, infra- of ander project of doel. Hoewel het tijdelijke aankopen zijn en sommige binnen het jaar weer worden doorverkocht of gesloopt, zijn enkele panden al tussen de 5 en 10 jaar (of langer) in provinciaal bezit. Hoewel er geen “hard besluit” aan ten grondslag ligt, is afgesproken dat alleen het woongedeelte en hoofdgebouw minimaal worden onderhouden. Dit omdat vaak de toekomstige bestemming niet vast ligt. Hierdoor kan er aan de overige opstallen enige verpaupering en mogelijk waardevermindering optreden. De onderhoudskosten worden uit de betreffende projectmiddelen betaald.

We streven er wel naar de gebouwen technisch gezien in een goede staat van onderhoud te houden. Afgelopen jaren is er slechts minimaal onderhoud uitgevoerd.

Momenteel loopt een project om de steunpunten energieneutraal en zoveel als mogelijk zelfvoorzienend te maken. Per steunpunt wordt bekeken welke maatregelen hiervoor nodig en mogelijk zijn. Aanpassingen aan de steunpunten kunnen het gevolg zijn. Met het reguliere onderhoud zal hier rekening mee worden gehouden.

Alle gebouwen zullen worden geïmplementeerd in het Asset Managementsysteem. Hiermee wordt gewaarborgd dat de gebouwen en de daarin aanwezige installaties op een goede wijze worden beheerd en onderhouden. Het meerjaren onderhoudsplan zal waarschijnlijk worden opgesteld op basis van de NEN-2767 (conditiemeting). In het meerjaren onderhoudsplan zijn het jaarlijks onderhoud, het niet jaarlijks onderhoud en de vervangingsinvesteringen opgenomen.

Net als bij het provinciehuis is ook bij de overige bedrijfsgebouwen het noodzakelijk om jaarlijks en niet jaarlijks onderhoud uit te voeren.

3 – Middelen kapitaalgoederen

Jaarlijks en groot onderhoud (incl. beheerskosten) begrote bedragen.

Peildatum 6 juni 2025

Beleidsveld	Dienstjaar	2025	2026	2027	2028	2029
	<i>Bedragen x € 1.000</i>					
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud provinciale wegen	11.801	11.530	11.530	11.530	11.530
B.2.03	Groot onderhoud provinciale wegen	13.030	9.657	10.339	16.798	11.820
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud vaarwegen	3.895	4.166	4.166	4.170	4.170
B.2.03	Groot onderhoud vaarwegen	1.565	2.013	1.036	1.221	489
B.2.03	Oeverbeheer	1.364	1.120	860	860	0
B.2.03	Jaarlijks en dagelijks onderhoud kunstwerken	4.292	4.452	4.612	4.772	4.932
B.2.03	Groot onderhoud kunstwerken	2.289	2.273	2.531	2.215	2.009
B.2.03	Onderhoud steunpunten en opstellen	1.279	1.279	1.279	1.279	1.279
B.6.02	Onderhoud provinciehuis	2.477	2.477	2.477	2.477	2.477
B.6.02	Groot onderhoud provinciehuis	1.065	504	214	180	225
	Totaal	43.057	39.471	39.043	45.502	38.930

Vervanging en renovatie van kunstwerken

Voor de vervanging en renovatie van kunstwerken, inclusief remmingwerken, is met ingang van het jaar 2011 door Provinciale Staten een investeringskrediet van € 8 mln. per jaar beschikbaar gesteld voor een periode van 20 jaar. Bij het bestuursakkoord 2023-2027 is de periode verlengd t/m 2048. De werken binnen dit programma (het meerjarenprogramma kunstwerken, MPK) zijn opgenomen in het uitvoeringsprogramma RMP.

Reserve groot onderhoud

Bedragen x € 1.000

stand reserves per 1-1-2025	
R. Groot onderhoud wegen	20.292
R. Groot onderhoud water	23.156
R. Groot onderhoud gebouwen	1.637
totaal	45.085

Toelichting

De komende jaren zal het saldo van de reserve groot onderhoud wegen dalen doordat er meer wordt uitgevoerd dan dat er jaarlijks wordt toegevoegd aan de reserve. De reserves zijn nodig om over 50 jaar (de lange termijn assetmanagement planning) alle groot onderhoud aan onze assets te kunnen betalen.

Paragraaf 4. Financiering en beleggingen

Deze paragraaf gaat over het beheer van de financiële middelen (treasury), de revolverende middelen en de risicobuffer ter dekking van de risico's revolverende middelen.

De kaders voor het op een verantwoorde manier beheren van de financiële middelen zijn vastgelegd in het Treasury Statuut en de Wet Financiering decentrale overheden (Fido). Het Treasury Statuut bevat de kaders en richtlijnen voor risicobeheer, financiering, werkkapitaalbeheer, rapportage en verantwoording, bevoegdheden en controles.

1 - Ontwikkeling financieringssaldo

Het EMU-saldo is het saldo van de inkomsten en uitgaven gedurende het jaar en is gebaseerd op de begroting, zie bijlage 6. Samen met de vrijval van de (langlopende) uitzettingen vormt het EMU-saldo het financieringssaldo, zie tabel 1.

Een positief financieringssaldo duidt op een overschot van de liquide middelen voor betreffende jaar. Een negatief financieringssaldo wordt aangevuld vanuit de liquide middelen, het belegde vermogen of door het aantrekken van een lening. De provincie heeft de komende jaren voldoende middelen beschikbaar.

Tabel 1: Overzicht financieringssaldo

Bedragen x € 1.000	2025	2026	2027	2028	2029
Financieringssaldo per 1 januari	367.811	376.286	376.886	377.286	377.286
Mutatie EMU-saldo (zie bijlage 6)	-120.420	-113.253	-57.894	-10.971	9.792
Vrijval Uitzetting	8.475	600	400	0	0
Financieringssaldo per 31 december	255.866	263.633	319.392	366.315	387.078

2 - Financiering en beleggingen

Beleggingen Nuon-vermogen

In de afgelopen jaren zijn de middelen die zijn verkregen uit de verkoop van Nuon Energy voor een groot deel belegd. De provincie heeft beleggingen in de vorm van leningen aan decentrale overheden, deposito's bij de schatkist en Hybride kapitaal (achtergesteld vermogen voor een sectorbank waarvan de provincie aandeelhouder is). De niet belegde gelden zijn ondergebracht bij de schatkist op de rekening courant van de provincie.

Lenen aan decentrale overheden

In 2016 hebben Provinciale Staten besloten om leningen te gaan verstrekken aan decentrale overheden. Het verstrekken van leningen aan decentrale overheden is een alternatief voor het schatkistbankieren.

Het saldo van het verstrekte leningen aan decentrale overheden bedraagt medio 2025: € 1,2 mln.

Hybride kapitaal

Provincie Fryslân heeft € 50 mln. Hybride kapitaal verstrekt aan de Nederlandsche Waterschapsbank (NWB). Hybride kapitaal is een achtergestelde lening die voor de bank meetelt tot het eigen vermogen. Provincie Fryslân is medeaandeelhouder van de NWB en de kapitaalverstrekking vindt plaats vanuit de publieke taak. Door het Hybride kapitaal kan de bank de functie van kapitaalverstrekkers aan decentrale overheden en semipublieke instellingen blijven uitoefenen.

Het saldo van het verstrekte Hybride kapitaal bedraagt medio 2025: € 50 mln.

Schatkistbankieren

Sinds de invoering van het schatkistbankieren kunnen de provinciale middelen bij het agentschap worden belegd in (langlopende) deposito's of op de rekening courant worden aangehouden. De rentepercentages van de schatkist zijn gekoppeld aan de Nederlandse kapitaalmarktrente en de rente van de ECB. De rentevergoedingen zijn, na jarenlang zeer laag te zijn geweest, sterk opgelopen. Hierdoor kan er weer rendement op deposito's worden behaald en wordt er over het rekeningcourant-tegoed ook weer rente vergoed.

Het saldo van de liquide middelen en deposito's bij de schatkist bedraagt medio 2025 € 402,4 mln.

Financieringen

Door het verkregen Nuon-vermogen heeft provincie Fryslân vooralsnog geen financieringsbehoefte. Er is vanwege de kapitaalversterking van Alliander (€ 76,5 mln.) een lineaire lening van € 76 mln. afgesloten om een toekomstige liquiditeitsbehoefte te voorkomen.

Tabel 2: Gemiddelde omvang belegd vermogen

Bedragen x € 1.000	2025	2026	2027	2028	2029
Kortlopende beleggingen	357.000	295.000	240.500	190.500	146.000
Langlopende beleggingen	38.600	700	200	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	395.600	295.700	240.700	190.500	146.000

Bedragen x € 1.000	2030	2031	2032	2033	2034
Kortlopende beleggingen	111.500	84.250	64.750	55.250	53.500
Langlopende beleggingen	0	0	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	111.500	84.250	64.750	55.250	53.500

Rendement beleggingen, rentebaten en -lasten

Rentebaten

Onder 'rentebaten lang' staan de rentevergoeding voor de hybride lening die is verstrekt aan de Nederlandse Waterschapsbank en de rentebaten van de lenen aan decentrale overheden. Ook wordt er vanwege een lineaire lening met een negatief rentepercentage van -/- 0,01% een bescheiden rente ontvangen.

Onder 'rentebaten kort' staan de rentevergoedingen die de provincie ontvangt voor kortlopende deposito's bij de schatkist en het in rekening courant aanhouden van liquiditeiten binnen de schatkist.

Rentelasten

Provincie Fryslân heeft vooralsnog geen financieringsbehoefte. De in 2021 afgesloten langlopende lening bij de NWB [voor het verstrekken van een Converteerbare obligatielening aan Alliander] heeft een negatieve rente van 0,01%. Daarom zijn de rentelasten van de provincie nul.

In de onderstaande tabel staat de meerjaren prognose van de rentebaten op het belegde vermogen en de verwachte rentelasten weergegeven.

Tabel 3: rentebaten en -lasten

Bedragen x € 1.000	2025	2026	2027	2028	2029
Rendement leningen decentrale overheden	10	0	0	0	0
Rentebaten lang	1.030	0	0	0	0
Rentebaten kort	7.800	5.700	4.600	3.700	2.800
Totaal rendementen & rentebaten	8.840	5.700	4600	3700	2800

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

Bedragen x € 1.000	2030	2031	2032	2033	2034
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	0	0	0	0	0
Rentebaten kort	2.100	1.600	1.200	1.100	1.000
Totaal rendementen & rentebaten	2100	1600	1200	1100	1000

Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

3 –Revolverende middelen

In het kader van de publieke taak zetten we diverse middelen uit als revolverende middelen. Daarnaast worden de ontwikkelingen bij het Fûns Skjinne Fryske Energzy B.V. (FSFE) en de Friese Ontwikkelingsmaatschappij B.V. (FOM) in deze paragraaf nader toegelicht.

Hierna volgt een overzicht van de stand van zaken van de revolverende middelen bij de provincie. Hierbij is aangegeven wat er tot op heden is uitgezet en wat er in totaliteit mag worden uitgezet. Bij de bepaling van de omvang van het financiële risico in de paragraaf weerstandsvermogen wordt naast de reeds uitgezette middelen ook rekening gehouden met een deel van de nog uit te zetten middelen.

Tabel 4: overzicht revolverende middelen per 30 juni 2025

(bedragen x 1 mln.)	PS besluit	Totaal beschikbaar bedrag	Uitgezet t/m 2025
Wurkje foar Fryslân, revolverend deel	03-07-13	18,3	0,22
FSFE	16-10-13	90,0	79,70
Breedband	25-01-17	54,2	35,00
	26-06-19	-12,0	
Kredietfaciliteit Muizen	15-04-15	0,7	0,22
NOM	22-06-16	21,5	28,10
	26-02-20	3,0	
	10-11-21	3,9	
Windpark Fryslân	19-04-17	100,0	95,40
FOM	GS 03-07-2018	30,9	22,10
Totaal		310,5	260,74

Risicobuffer

Ter dekking van de risico's bij de uitgezette revolverende middelen houden wij een risico buffer aan van ca. € 100 mln.. Zowel bij de begroting als bij de jaarrekening wordt de risico inschatting van de uitgezette revolverende middelen geactualiseerd.

De risicobuffer wordt aangevuld met een hogere rentevergoeding die wij ontvangen van derden dan de rendementsderving. Mochten de uitgezette middelen uiteindelijk niet terugkomen dan brengen we deze middelen ten laste van de risicobuffer. Onderstaande tabel geeft de stand van de risicobuffer per medio 2025 aan.

Risicobuffer per medio 2025	bedragen x € 1 mln.
Beginstand risicobuffer (1-1-2015)	100,0
Mutaties t/m 2024 (verminderingen, vermeerderingen)	-20,0
Rente inkomsten t/m 2024	13,8
Stand 31/12/2024	93,8
Mutaties t/m medio 2025 (verminderingen, vermeerderingen)	2,2
Stand 30/06/2025	96,0

Fûns Skjinne Fryske Energzy BV

PS-besluiten

Op 16 oktober 2013 heeft PS aan gegeven geen wensen en bedenkingen te hebben t.a.v. het instellen van Fûns Skjinne Fryske Energzy besloten vennootschap (FSFE BV). FSFE BV is op 2 september 2014 opgericht voor een periode van 15 jaar en de provincie is enig aandeelhouder. Het doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie. Het fonds kan financieringen verstrekken middels garanties, (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief binnen het grondgebied van de provincie Fryslân.

Op 9 juli 2025 hebben PS wensen en bedenkingen kenbaar gemaakt t.a.v. het voorgenomen besluit van GS:

1. De looptijd van het Fûns Skjinne Fryske Energzy B. V. (FSFE) te verlengen tot en met 2034 , en de financieringsovereenkomst tussen de provincie en het FSFE hierop aan te passen.
2. De hoofddoelstelling van het FSFE te wijzigen in: een bijdrage te leveren aan onze ambitie om in 2050 ons energieverbruik in Fryslân duurzaam op te wekken. Het FSFE doet dit door het ter beschikking stellen van financiering aan investeringsprojecten op het gebied van duurzame energieopwekking, energiebesparing en flexibilisering van energiesystemen.

Dit zal verder worden uitgewerkt met als streefdatum dat de wijzigingen per 1 januari 2026 zullen ingaan.

Financiële stand van zaken

FSFE BV heeft de beschikking over een provinciaal budget van € 90 miljoen dat nominaal in stand wordt gehouden. FSFE kan hier van trekken naar gelang ze aan financieringen heeft uitstaan bij Friese ondernemers. Eind 2024 is door FSFE € 79,7 mln. getrokken en resteert nog € 10,3 mln..

Ter dekking van het risico dat het fonds het provinciale budget van maximaal € 90 mln. niet nominaal in stand blijft is bij de start op de provinciale reserve een reservering aangehouden van € 30 mln.. Tot nu toe is in de provinciale jaarstukken 2024 een kleine € 12,2 mln. afgeboekt. Deze is in 2024 met een kleine € 7,5 miljoen gestegen t.o.v. stand eind 2023. Deze is ten laste gekomen van de Reserve risicobuffer. Dit zijn verliezen van het fonds die in de jaren daarna moeten worden terugverdiend op de uitstaande financieringen.

Maatschappelijke doelen stand van zaken

Het fonds heeft met het PS-besluit van 26 januari 2022 voor twee provinciale maatschappelijke doelen de opdracht gekregen om een substantiële bijdrage te verlenen namelijk:

- 33% duurzame energieproductie in 2030;
- In 2030, 25% energiebesparing t.o.v. 2010.

Jaarlijks zal door een externe partij gemeten worden in hoeverre FSFE heeft bijgedragen aan deze twee doelen en zal via deze paragraaf hierover consequent worden gerapporteerd.

Friese Ontwikkelingsmaatschappij BV

PS-besluiten

Op 16 oktober 2013 heeft PS aangegeven geen wensen en bedenkingen te hebben met betrekking tot de instelling van de rechtspersoon Doefonds BV en daarbij heeft ingestemd met een budget van € 8 mln. voor innovatiefinancieringen. Op 18 oktober 2017 heeft PS haar zienswijze geuit over de naamswijziging van besloten vennootschap (BV) van Doefonds naar Friese Ontwikkelingsmaatschappij (FOM) en de uitbreiding van het bestaande innovatie budget en een extra budget voor het versterken van exporterende

ondernemers. Op 24 januari 2018 heeft PS ingestemd met de uitbreiding van de FOM op de doelstellingen groei en starters en daarbij een budget beschikbaar gesteld.

De provincie is daarmee enig aandeelhouder in de FOM BV. Deze FOM is opgericht voor een periode van 15 jaar. Doel van het fonds is het verstrekken van financieringen middels garanties, (achtergestelde) leningen en/of participatie aan ondernemingen actief binnen het grondgebied van de provincie Fryslân.

Financiële stand van zaken

FOM heeft de beschikking over een provinciaal budget van € 30,9 mln. verdeeld over de thema's: Innovatie maximaal € 12 mln., Groei maximaal € 12 mln., Export maximaal € 3 mln., Starters maximaal € 2,5 mln. en Ondernemersimpuls € 1,4 mln.. Het budget Ondernemersimpuls heeft alleen betrekking op beheer van leningen die al zijn verstrekt. Inkomsten uit het beheer vallen daarna onder het budget Starters. De FOM kan hier van trekken naar gelang ze aan financieringen heeft uitstaan bij Friese ondernemers. Eind 2024 is door de FOM € 19,6 mln. getrokken.

Bij de start is er vanuit gegaan dat de financieringen die de FOM verstrekt risicovol zijn en dat er een kans is dat een deel van het provinciale budget niet terugkomt. Hiervoor is voor elk budget bij de start een reservering op de provinciale reserve vastgelegd. Totaal is € 15,2 mln. ter dekking opgenomen in de Reserve risicobuffer.

Op basis van de verliezen van de BV FOM/Doefonds sinds de start in 2014 heeft de provincie in haar jaarrekening 2024 in totaal € 12,7 mln. ten laste van de Reserve risicobuffer gebracht.

Maatschappelijke doelen stand van zaken

Het fonds heeft bij de start een aantal doelen (norm) op zich genomen. Deze bestaan uit het aantal investeringen per budget en het totale bedrag wat per budget wordt uitgezet. Deze doelen zijn opgenomen in het FOM meerjarenplan.

4 – Toerekening van rente

Dit onderdeel is bedoeld om inzicht te geven in rentelasten die direct verband houden met een beleidsveld of opdracht. Bij provincie Fryslân worden geen leningen afgesloten voor de financiering van een beleidsveld of opdracht.

Het renteresultaat bestaat zowel uit de rentebaten op overtollige Treasury middelen als de overige rentebaten van leningen aan Alliander, Breedband, Windpark Fryslân, etc.

Renteschema begroting 2026	bedragen x € 1.000
a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	0
b1. De externe rentebaten over de korte en lange financiering Treasury	5.700 -/-
b2. De externe rentebaten over de korte en lange financiering overig	9.157 -/-
Saldo rentelasten en rentebaten	-14.857
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	0 -/-
c2. De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0 -/-
c3. De rentebaat van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	0 -/-
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	— 0
d1 Rente over eigen vermogen	0 +/-
.	
d2 Rente over voorzieningen	0 +/-
.	
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	-14.857
e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	0 -/-
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury	-14.857
<i>Een negatief bedrag betekent dat er sprake is van een positief renteresultaat</i>	

5 - Risicobeheer Treasury

In deze paragraaf worden de belangrijkste risico's voor Treasury management van de provincie Fryslân beschreven.

Renterisico

Vanuit de Wet Fido worden richtlijnen gegeven voor het renterisico op korte en lange financiering. Zo wordt het risico op kortlopende financieringen beperkt met een zogenoemde kasgeldlimiet (7% van de begrotingsomvang) en geldt voor de langlopende financieringen een renterisiconorm.

In verband met de verkoop van de aandelen Nuon en de hiermee samenhangende toestroom van geldmiddelen, verwachten we de komende jaren geen lang- of kortlopende geldleningen aan te hoeven trekken. Daarom zijn zowel de kasgeldlimiet als de renterisiconorm van de Wet Fido voor de provincie Fryslân de komende jaren niet relevant.

In de begroting wordt rekening gehouden met rentebaten uit het belegde vermogen. Fluctuaties van de rente op de kapitaalmarkt kunnen van invloed zijn op het verwachte rendement voor nieuwe beleggingen en bestaande beleggingen in geval van renteherziening. Bij de huidige beleggingen vindt geen tussentijdse renteherziening plaats en daarnaast worden er vooralsnog geen nieuwe langlopende beleggingen gedaan. Daardoor is het renterisico voor de provincie nihil.

Koersrisicobeheer

De provincie belegt haar overtollige middelen alleen in vastrentende waarden zoals daggeld, obligaties en deposito's. Het beleggen in aandelen, uitsluitend voor het behalen van een rendement, is niet toegestaan. Tevens wordt er uitsluitend belegd in financiële waarden in euro's. Hierdoor is het valutakoersrisico minimaal.

Kredietrisicobeheer

Sinds 15 december 2013 is het verplichte schatkistbankieren van kracht en dienen alle middelen te worden ondergebracht / belegd bij het agentschap van het ministerie van Financiën, uitgezonderd het verstrekken van leningen aan decentrale overheden en uitzettingen uit hoofde van de publieke taak. Een groot deel van het vermogen van de provincie wordt aangehouden bij de schatkist, waardoor het kredietrisico voor de provincie zeer laag is. Het kredietrisico over de leningen verstrekt aan decentrale overheden en de hybride kapitaal verstrekkingen aan de sectorbanken (met AAA-rating) zijn ook zeer laag.

Debiteurenbeheer

Voor het debiteurenbeheer betreffende de levering van goederen en/of diensten hanteert de provincie een strikt beleid van herinnering en aanmaning. Indien de debiteur nalatig blijft, wordt de vordering overgedragen aan een incassobureau.

6 - Ontwikkeling financiële markten

De afgelopen jaren is de rente gestegen door de aantrekkende economie, oplopende inflatie en de renteverhogingen van de ECB.

Geldmarktrente (kortlopende deposito's < 1 jaar)

De geldmarktrente is door de renteverlaging van de ECB in 2024 en 2025 behoorlijk sterk gedaald. De verwachting is dat de geldmarktrente de komende tijd niet verder zal dalen omdat de ECB de rente vooralsnog niet verder verlaagd.

De rentevergoeding voor het aanhouden van overtollige liquiditeiten bij de schatkist is medio 2025: 1,9%.

Kapitaalmarktrente (langlopende deposito's > 1 jaar)

De kapitaalmarktrentes zijn dit jaar gestegen, maar de rentetarieven zijn voor perioden tot 5 jaar zijn nog steeds niet hoger dan de geldmarktrente. De verwachting is dat ook de kapitaalmarktrente voor de perioden tot 5 jaar weer boven de kortlopende rente komen te liggen.

De Nederlandse kapitaalmarktrente voor de periode van 10 jaar bedraagt medio 2025: 2,8%.

Paragraaf 5. Verbonden partijen

1 – Inleiding

In deze paragraaf staat een overzicht van de verbonden partijen conform artikel 15 van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (het BBV). Het provinciale beleid voor samenwerking, zoals het vormen van verbonden partijen, staat in de Nota Grip op Samenwerking.

Verbonden partijen

Verbonden partijen zijn organisaties waarin de provincie zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft en waarbij sprake is van een publiek- of privaatrechtelijk rechtspersoon. Er is een bestuurlijk belang als de provincie zitting heeft in het bestuur of stemrecht heeft. Er is sprake van een financieel belang indien de provincie middelen ter beschikking stelt (of garanties afgeeft) waarover de provincie financieel risico loopt in geval van financiële problemen bij de verbonden partij.

Provincie Fryslân neemt deel aan verbonden partijen voor de uitvoering van provinciaal beleid. De provincie gaat samenwerkingsrelaties aan wanneer de zelfstandige realisering duurder is, meer risico's met zich meebrengt of niet mogelijk is. Dit laatste is ook het geval bij een wettelijk verplichte samenwerking, zoals deelname aan een Gemeenschappelijke Regeling.

Provincie Fryslân is en blijft zelf verantwoordelijk voor het bereiken van de provinciale doelstellingen door de samenwerking met verbonden partijen. Periodiek gaan we na of de verbonden partijen nog voldoende bijdragen aan de realisatie van de provinciale doelstellingen. Deze beoordeling is onderdeel van ons beleid voor het risicomanagement en maakt deel uit van de planning- en control cyclus, zie paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Financiële risico's

De financiële risico's voor de provincie bij verbonden partijen zijn in veel gevallen (vrijwel) gelijk aan de omvang van het directe financiële belang. Bijvoorbeeld: als een gemeenschappelijke regeling een tekort laat zien in haar boekjaar, moet de provincie naar rato van haar bijdrage een deel van het tekort bijleggen. In een aantal gevallen is het potentiële financieel risico groter dan het directe financiële belang in de verbonden partij. De inschatting van deze financiële risico's staat in paragraaf 2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Categorieën van de verbonden partijen:

- **gemeenschappelijke regelingen;**
- **vennootschappen en coöperaties;**
- **stichtingen en verenigingen;**
- **overige verbonden partijen.**

Categorie 1: gemeenschappelijke regelingen	1.1 Noordelijke Rekenkamer (NRK) 1.2 Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) 1.3 Marrekrite 1.4 Waddenfonds 1.5 Letterhoeke (Tresoar) 1.6 Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) 1.7 Mobiliteitsbureau Noordoost-Friesland
Categorie 2: vennootschappen en coöperaties	2.1 Alliander NV 2.2 Vitens NV 2.3 BNG Bank NV 2.4 NWB Bank NV 2.5 Noordelijke OntwikkelingsMaatschappij (NOM NV) 2.6 Thialf OG BV 2.7 Friese Ontwikkelings Maatschappij BV (FOM BV) 2.8 Fûns Skjinne Fryske Enerzjy BV (FSFE BV)

	2.9 Fryslân Hurde Wyn BV (FHW BV) 2.10 Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân
Categorie 3: stichtingen en verenigingen	3.1 Interprovinciaal overleg, vereniging (IPO) 3.2 Huis van de Nederlandse Provinciën (HNP) 3.3 Stichting Nazorg Ouwsterhaule
Categorie 4: overige verbonden partijen	4.1 Fonds Nazorg Stortplaatsen 4.2 Omgevingsberaad Waddengebied (convenant) 4.3 Regioboard Noordoost Fryslân

2 – Overzicht verbonden partijen

Conform het tweede lid van artikel 15 van het BBV nemen we per verbonden partij in ieder geval de onderstaande informatie op:

- de wijze waarop de provincie Fryslân een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie Fryslân in de verbonden partij heeft aan het begin en de verwachte omvang aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het begrotingsjaar;
- de verwachte omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het begrotingsjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie Fryslân.

Categorie 1: Gemeenschappelijke regelingen

1.1 Gemeenschappelijke Regeling Noordelijke Rekenkamer (NRK), Assen

De NRK is op grond van de WGR een gemeenschappelijk orgaan van de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe en heeft als taak onafhankelijk onderzoek te doen naar de doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door de provincies gevoerde bestuur.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	De Statenleden M. Jonker (fractie Jonker), C. Keuning (BBB) en J. Knol (GrienLinks) zijn benoemd tot leden van de Raad van Advies van de NRK.
Resultaat	Rekening-resultaat 2023: € 118.000 Rekening-resultaat 2022: € 211.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 336.700 (begroot) Bijdrage 2025: € 336.700
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen per 31-12-2023: € 208.000 Eigen vermogen per 31-12-2022: € 257.000

Financiële risico's provincie	Geen
--------------------------------------	------

-1.2 Gemeenschappelijke Regeling Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), Groningen
Stimulering van de ruimtelijke economische ontwikkeling van Noord-Nederland, onder meer door bestuurlijke afstemming en behartiging van de economische belangen van het Noorden in Den Haag en Brussel. Het publieke belang dat hiermee nagestreefd wordt, is 'werkgelegenheid en welvaart'.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Het SNN-voorzitterschap rouleert tweejaarlijks tussen de drie deelnemende provincies. Per 1 juli 2025 is de Commissaris van de Koning in de provincie Fryslân voorzitter.
Resultaat	Resultaat 2024: € 5,3 mln. Resultaat 2023: € 4,4 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 1.9 mln. (begroot) Bijdrage 2025: € 1.7 mln. Jaarlijkse bijdrage contributie/lidmaatschap
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 21,2 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 10,6 mln.
Financiële risico's provincie	EFRO programma 2021-2027. De EC betaalt 50% van de werkelijke uitvoeringskosten met een maximum van 3,5% van het totale EFRO-programma. De andere 50% is regionale cofinanciering. In het verleden is hiervoor gebruik gemaakt van de reserves van het SNN. Voor dit EFRO programma moet SNN ook weer 50% van de uitvoeringskosten zelf dekken.

1.3 Gemeenschappelijke Regeling Marrekrite, Leeuwarden

De Marrekrite behartigt binnen de opgedragen taken de gemeenschappelijke belangen van de colleges van aangesloten gemeenten en provincie, met als doel een evenwichtige en gecoördineerde ontwikkeling van de recreatie in de provincie Fryslân, rekening houdende met de belangen van natuur en landschap. Het betreft zowel een toeristisch als economisch publiek belang: goede watersportvoorzieningen/ routenetwerken en werkgelegenheid. Het maken van aanlegvoorzieningen in het buitengebied en het beheer en onderhoud ervan was eerder de hoofdactiviteit en betreft het deel waar de Provincie aan mee betaalt. Sinds 2011 is daar de coördinatie van het door gemeenten gefinancierde beheer en onderhoud van het fietsknooppunten routenetwerk bijgekomen en ook steeds meer netwerken van wandelroutes. De Marrekrite doet dit werk namens de provincie Fryslân en 13 Friese gemeenten met het doel om een uniforme, toeristische recreatieve infrastructuur op het water en land te bewerkstelligen.

Samen met de deelnemers en nauw betrokken partijen zoals Merk Fryslân, Landschapsbeheer Fryslân, Wetterskip Fryslân, It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en vele anderen, werkt de Marrekrite aan het opschalen en professionaliseren van de recreatie en het toerisme in en naar Fryslân.

Programma	Economie en Mienskip
------------------	----------------------

Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0,1 mln. 2023: € 0,1 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Jaarlijkse bijdrage provincie: 2026: € 731.500 (begroot) 2025: € 667.500
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 4,3 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 4,3 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 4,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 3,9 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

1.4 Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds, Leeuwarden

Het doel van het Waddenfonds is het subsidiëren van niet-reguliere investeringen gericht op :

- versterking natuur- en landschapswaarden,
- wegneming externe bedreigingen natuurlijke rijkdom,
- duurzame economische ontwikkeling of duurzame energiehuishouding,
- ontwikkeling duurzame kennishuishouding.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde M. de Vries)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 2,8 mln. 2023: € 2,2 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Gedecentraliseerde rijksmiddelen, geen bijdrage van de provincies aan de GR.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	EV per 31-12-2024: € 51,9 mln. EV per 31-12-2023: € 130,5 mln. Solvabiliteitsratio 31-12-2024: 25% 31-12-2023: 62%

Financiële risico's provincie	Geen
--------------------------------------	------

1.5 Gemeenschappelijke Regeling Letterhoeke (Tresoar), Leeuwarden

Het Rijk, de provincie Fryslân en de Stichting Frysk Letterkundich Museum en Dokumintaasjesintrum (FLMD) hebben de Gemeenschappelijke regeling Letterhoeke getroffen. Daarbij is het openbaar lichaam Tresoar ingesteld. Het doel van Tresoar is driedelig;

- Het behartigen van de belangen van de minister, het provinciaal bestuur en het bestuur van FLMD bij alle aangelegenheden betreffende de collecties en archiefbescheiden;
- Het toegankelijk maken en houden en onder de aandacht brengen van een breed publiek van het in de collecties en archieven ondergebrachte cultureel erfgoed;
- Het bevorderen van de Friese literatuur en het verbreden van het literaire klimaat in Fryslân.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke Regeling (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Resultaat 2024: € 277.000 Resultaat 2023: € 155.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage in 2026: € 4,5 mln. (begroot) Bijdrage in 2025: € 4,4 mln.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 1,3 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 0,9 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

1.6 Gemeenschappelijke Regeling Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO), Grou

De FUMO is een wettelijk verplichte gemeenschappelijke regeling van de Provincie Fryslân, het Wetterskip Fryslân en de Friese gemeenten. De FUMO voert namens de provincie de taken op het gebied van vergunningverlening, toezicht, handhaving (VTH) en advies betreffende de omgevingswetgeving uit. De uitvoering van VTH taken bij de majeure risico bedrijven wordt door de Omgevingsdienst Groningen-Brzo Noord uitgevoerd (Besluit risico's zware ongevallen, onder de Omgevingswet Seveso). Dit is geen deelneming van de provincie, maar gaat met een samenwerkingsovereenkomst, mandaatregeling en uitvoeringsprogramma.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke regeling (gedeputeerde E. Folkerts (DB), M. de Vries (AB))
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen

Resultaat	2024: -/- € 362.000 2023: € 72.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2024: € 6,5 mln. Bijdrage 2023: € 6,8 mln. Exclusief majeure risico bedrijven, zie hiervoor Overige verbonden partijen Omgevingsdienst Groningen
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	EV 2024: € 0,8 mln. EV 2023: € 1,3 mln. VV 2024: € 4,5 mln. VV 2023: € 5,1 mln.
Financiële risico's provincie	Tegenvallers bij de gemeenschappelijk regeling worden opgevangen door de deelnemers. De bijdrage per deelnemer is afhankelijk van haar belang in de GR en dit verschilt per jaar. Op basis van 2024 is dit voor de provincie 29%. In de afgelopen jaren is het weerstandsvermogen opgebouwd met als doel dat de FUMO risico's die onverwacht en substantieel zijn zelfstandig kan opvangen zonder dit direct in rekening te brengen bij de deelnemers.

1.7 Bedrijfsvoeringsorganisatie Mobiliteitsbureau Noordoost-Friesland

De bedrijfsvoeringsorganisatie Mobiliteitsbureau Noordoost Fryslân is een gemeenschappelijke regeling van de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Noardeast-Fryslân, Tytsjerksteradiel en de provincie Fryslân. De regeling heeft tot doel het behoud en/of verbeteren van de leefbaarheid in de regio Noordoost Fryslân. Dit doel dient te worden bereikt door het verhogen van de bereikbaarheid en het efficiënt organiseren van doelgroepenvervoer en openbaar vervoer door het realiseren van een samenhangend vervoersysteem.

Programma	Infrastructuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gemeenschappelijke regeling (bestuurslid gedeputeerde M. de Vries)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0 2023: € 0
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2025: € 37.085 (o.b.v. bevoorschotting) Bijdrage 2025: € 100.899
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	EV 2024: € 0 EV 2023: € 0

	VV 2024: € 0,8 mln. VV 2023: € 1,0 mln.
Financiële risico's provincie	Tegenvallers bij de gemeenschappelijk regeling worden opgevangen door de deelnemers. De bijdrage per deelnemer is afhankelijk van haar belang in de GR en dit verschilt per jaar.

Categorie 2: Vennootschappen en coöperaties

2.1 Alliander NV, Arnhem

De participatie in Alliander NV is in 2009 ontstaan na de splitsing van Nuon NV in een productie- en leveringsbedrijf (Nuon Energy dat is overgenomen door Vattenfall) en een netwerkbedrijf (Alliander NV). Alliander zorgt voor de distributie van gas en elektriciteit in grote delen van Nederland, waaronder Fryslân. Het openbaar belang van het aandeelhouderschap van de netbeheerders is verankerd in de wet. De aandelen dienen wettelijk in publieke handen te blijven.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Netto resultaat 2024: € 219 mln. + € 757 mln. incidenteel Netto resultaat 2023: € 267 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Provincie Fryslân bezit 12,65% van de aandelen. Dividend 2024: € 12,5 mln. Dividend 2023: € 15,1 mln. + € 6,7 mln. eenmalig dividend vanwege de verkoop van bedrijfsonderdeel Kenter B.V. Provincie Fryslân heeft in 1992 een niet aflosbare achtergestelde lening verstrekt aan een rechtsvoorganger van Alliander (de PEB/ PEGM). De lening heeft een omvang van € 31,8 mln. en Alliander betaalt hierover jaarlijks 8% rente. Alliander heeft aangegeven van de lening af te willen. Over de voorwaarden waaronder Alliander de lening mag aflossen is in april 2023 overeenstemming bereikt; de lening eindigt per 31 december 2028. De grootschalige investeringen in de netten van Liander (100% dochter van Alliander) zijn in de afgelopen jaren sterk gestegen. In 2023 is er € 1,4 miljard geïnvesteerd (2022 € 1,3 miljard) en de komende jaren zal het jaarlijkse investeringsbedrag nog verder gaan oplopen. Door de combinatie van sterk toenemende investeringen en lange terugverdientijden (van circa 40 jaar) neemt de financieringsbehoefte van Alliander sterk toe. De investeringen worden voornamelijk gefinancierd met vreemd vermogen

	(bankfinancieringen), maar er moet een zekere solvabiliteit worden gehandhaafd door voldoende eigen vermogen aan te houden. Om het eigen vermogen op peil te houden heeft Alliander in 2021 een reverse converteerbare hybride obligatielening van de aandeelhouders gekregen ter grootte van € 600 mln. Provincie Fryslân heeft hiervan € 76,5 mln. verstrekt. De lening telt voor 50% mee tot het eigen vermogen van Alliander en mag onder voorwaarden worden geconverteerd naar aandelen. Alliander heeft bij de Algemene aandeelhoudersvergadering in april 2024 aangekondigd het huidige dividendbeleid te willen aanpassen. Directe aanleiding voor de actualisering van het dividendbeleid is de investeringsopgave als gevolg van een sterke toename van de vraag naar elektriciteit. Omdat uitbreiding en verzwaring van elektriciteitskabels en de bouw van nieuwe onderstations veel geld kost, is veel kapitaal nodig. Alliander leent dat op de kapitaalmarkt, waardoor de kapitaallasten sterk oplopen. Netbeheerders mogen van de ACM steeds hogere tarieven doorberekenen aan de eindgebruikers ter dekking van de oplopende kapitaallasten. Hierdoor loopt de winst van de netbeheerders op en stijgt het dividend -bij ongewijzigd beleid- ook steeds verder. Daarom wordt door Alliander in aanvulling op het bestaande dividendbeleid een absoluut dividendplafond ingesteld. Het dividendplafond is gebaseerd op het gemiddelde dividendniveau van de afgelopen vijf jaar en is vastgesteld op € 100 mln. Met de aanpassing van het dividendbeleid blijft het percentage van de winst dat als dividend wordt uitgekeerd aan de aandeelhouders ongewijzigd op 45%. Indien het dividend boven het dividendplafond uitkomt, wordt het bedrag afgetopt op € 100 mln. Vanaf boekjaar 2026 wordt het maximumbedrag jaarlijks geïndexeerd o.b.v. de Consumentenprijsindex (CPI) zodat de koopkracht voor de aandeelhouders in stand blijft. Door het Afsprakenkader die de Netbeheerders in 2023 zijn overeengekomen met het Rijk, kan Alliander bij toekomstige kapitaalbehoefte een beroep doen op het Rijk. Voorafgaand aan een kapitaalversterking vanuit het Rijk zal Alliander eerst de huidige aandeelhouders om additioneel kapitaal vragen. Indien het Rijk kapitaal gaat verstrekken, wordt zij ook mede aandeelhouder.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 6,0 miljard Eigen vermogen 31-12-2023: € 4,7 miljard Solvabiliteit 31-12-2024: 48,1% Solvabiliteit 31-12-2023: 46,1%

Financiële risico's provincie	Een toekomstige versterking van het eigen vermogen van de netbeheerders vanuit het Rijk, kan gevolgen hebben voor de zeggenschaps- verhoudingen en de hoogte van het dividend.
--------------------------------------	--

2.2 Vitens NV, Zwolle

Vitens NV is het grootste drinkwaterbedrijf van Nederland en levert topkwaliteit drinkwater aan 5,4 miljoen mensen en bedrijven in de provincies Fryslân, Flevoland, Gelderland, Utrecht en Overijssel. Het openbaar belang van het aandeelhouderschap is verankerd in de wet. Op grond van de wet dienen de aandelen in overheidshanden te blijven.

Doelstelling: Als Fryslân willen we in het kader van het publieke belang een sterke rol als aandeelhouder in Vitens met als doel 'Fries water in Friese handen'. Daarnaast wil de provincie de positie die het inneemt op het gebied van water (technologie) met een maximale inzet behouden en zo mogelijk uitbreiden, inclusief het behoud van werkgelegenheid.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Bedrijfsresultaat 2024: € 72,9 mln. Bedrijfsresultaat 2023: € 61,0 mln. Netto resultaat 2024: € 34,5 mln. Netto resultaat 2023: € 27,2 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie bezit ongeveer 13% van de aandelen. Dividenduitkering 2024: € 0 Dividenduitkering 2023: € 0
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024 € 714 mln. Eigen vermogen 31-12-2023 € 678 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024 € 1.685 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023 € 1.560 mln. Solvabiliteit per 31-12-2024: 30%
Financiële risico's provincie	Geen

2.3 BNG Bank NV, Den Haag

De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijke belang. De bank beoogt met gespecialiseerde financiële dienstverlening tegen zo laag mogelijke kosten bij te dragen aan maatschappelijke voorzieningen voor burgers. De doelstelling voor de provincie is te behalen resultaat op beleggingen.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)

Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Nettowinst 2024: € 294 mln. Nettowinst 2023: € 254 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie bezit 75.250 aandelen, dit is minder dan 1%. Dividend 2024: € 188.000 Dividend 2023: € 163.000
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 4,8 miljard Eigen vermogen 31-12-2023: € 4,7 miljard Vreemd vermogen 31-12-2024: € 123,2 miljard Vreemd vermogen 31-12-2023: € 110,8 miljard
Financiële risico's provincie	Geen

2.4 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB), Den Haag

De Nederlandse Waterschapsbank NV richt zich met haar diensten exclusief op de publieke sector. Zij financiert van oudsher waterschappen, maar ook gemeenten, provincies en aan overheid gelieerde instellingen. Doelstelling voor de provincie is te behalen resultaat op beleggingen.

Programma	Provinciefinanciën
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Nettowinst 2024: € 94 mln. Nettowinst 2023: € 126 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Aandelen A (nominale waarde € 115): 24 stuks Aandelen B (nominale waarde € 460): 25 stuks Provincie Fryslân bezit minder dan 1% van de aandelen. Dividenduitkering 2024: € 42.000 Dividenduitkering 2023: € 50.500 Op 1 september 2015 heeft provincie Fryslân een hybride lening verstrekt aan de NWB ter waarde van € 50 mln. De NWB kan op 1 september 2025 de lening voor het eerst geheel of gedeeltelijk aflossen. De NWB heeft besloten de hybride lening niet af te lossen, maar te willen verlengen. De verlenging van de lening is telkens voor 1 jaar (dus tot 1 september 2026) en vanaf nu kan de NWB de lening ieder jaar aflossen. Op 1 september 2025 wordt ook een nieuw (hoger) rentepercentage vastgesteld.

Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 2,1 miljard Eigen vermogen 31-12-2023: € 2,1 miljard Vreemd vermogen 31-12-2024: € 76,7 miljard Vreemd vermogen 31-12-2023: € 73,8 miljard
Financiële risico's provincie	€ 50 mln. hybride lening; kans < 1%

2.5 Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij NV (NOM), Groningen

Deze participatie, sinds de jaren negentig, vloeit voort uit afspraken tussen het rijk en de drie Noordelijke provincies over de economische ontwikkeling van Noord-Nederland. De vennootschap heeft als doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de sociaal-economische structuur en de werkgelegenheid in de provincies Drenthe, Fryslân en Groningen.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	NV (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 0,4 mln. 2023: -/- € 1.1 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie Fryslân heeft 16,7 % van de aandelen in de NOM.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 150,4 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 150,0 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 21,7 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 18,1 mln.
Financiële risico's provincie	Het risico voor de provincie blijft beperkt tot haar kapitaal inbreng.

2.6 Thialf Onroerend Goed BV, Heerenveen

Openbaar belang is het behoud van het ijsstadion Thialf als voorziening die voor de provincie een bijdrage levert op het gebied van economie, sport en cultuur. Thialf OG BV bezit 100 % van de aandelen van Thialf B.V. NB: Het boekjaar loopt van 1 oktober tot 30 september van enig jaar.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerden E. Folkerts en A. Kooistra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2023/2024: -/- € 158.595 2022/2023: € 39.402

Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Sinds overname aandelen op 4-9-2013: € 4 mln.; 66,6% van het aandelenkapitaal. Aandeelhouders lening van € 2 mln. waarvan per 30-9-2023 € 1,6 mln. is opgenomen.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 30-9-2024: € 42.000 Eigen vermogen 30-9-2023: -/- € 116.000 Vreemd vermogen 30-9-2024: € 2,6 mln. Vreemd vermogen 30-9-2023: € 2,8 mln.
Financiële risico's provincie	De provincie is voor 2/3 aandeelhouder en gemeente Heerenveen voor 1/3. In 2013 is € 50 mln. geïnvesteerd in ver-/nieuwbouw en is € 1,5 mln. betaald voor de overname van de aandelen. Er is € 2,5 mln. gestoken ter verbetering van de balanspositie. Na enkele moeilijke jaren kan Thialf voor tweede jaar een bescheiden positief resultaat laten zien. Weliswaar voor het grootste deel het gevolg van incidentele meevallers. Het positieve resultaat geeft de mogelijkheid de reserve groot onderhoud en vervanging te versterken. Dit is nodig omdat in het seizoen 2021-2022 door het rijk eenmalig is bijgedragen in vervangingsinvesteringen, maar voor de toekomst moet Thialf daarin zelf voorzien. Een intensieve lobby van Thialf en haar aandeelhouders heeft ertoe geleid dat de minister van Langdurige Zorg en Sport in het seizoen 2022 – 2023 € 3,44 mln. euro beschikbaar heeft gesteld voor de realisatie van een eigen energiemanager-systeem met batterijopslag. De zonnepanelen op het stadion van Thialf zijn daarbij nu in bedrijf genomen. Tezamen met de aansluiting op de Energiehub (bestaande uit twee grote batterijen) heeft de RVC de verwachting dat daarmee de jaarlijkse energielasten substantieel verlaagd kunnen worden. De eerste resultaten zullen in 2025 gepresenteerd worden.

2.7 Friese Ontwikkelings Maatschappij BV (voorheen Doefonds), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Doefonds BV. Deze BV is op 2 april 2014 opgericht. Doel is via dit fonds de regionale economie te versterken door innovatie door financiering mogelijk te maken. Eind 2017 is Doefonds BV omgezet tot FOM BV met als doel dat de FOM in 2018 ook het adres is voor het Friese bedrijfsleven als het gaat om financiering van starters, export en groei.

Programma	Economie en Mienskip
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen

Resultaat	Resultaat 2024: -/- € 0,8 mln. Resultaat 2023: -/- € 2.8 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Budget per thema: Innovatie maximaal € 12 mln. Groei maximaal € 12 mln. Export maximaal € 3 mln. Starters maximaal € 3,9 mln.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 7,0 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 7,8 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 0,2 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 0,6 mln.
Financiële risico's provincie	Er wordt maximaal € 30,9 mln. uitgezet. Uitgangspunt is dat investeringen vanuit het fonds de kans hebben om de financiering terug te betalen aan het fonds. Gezien de doelgroep waarin het fonds investeert is de provinciale inbreng uit voorzorg deels voorzien. De reservering op de reserve is per budget vastgelegd. Voor Innovatie is dit op voorhand 100%. Voor de overige budgetten dient ter dekking van de risico's de Reserve risicobuffer: Groei 33% Export 20% Starters 33% Dit is totaal €17,8 mln. en is nog hoger dan wat tot nu toe is voorzien op het fonds.

2.8 Fûns Skjinne Fryske Energzy BV (FSFE), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Fûns Skjinne Fryske Energzy BV. Deze BV is 2 september 2014 opgericht. Doel van het fonds is het financieren van projecten op het gebied van duurzame energie.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde S. Knol)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Resultaat 2024: -/- € 7.394.000 Resultaat 2023: -/- € 295.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Maximaal € 90 mln.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 15,5 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 21,6 mln.

	Vreemd vermogen 31-12-2024: € 53,5 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 50,1 mln.
Financiële risico's provincie	FSFE is in het jaar 2013/2014 ontwikkeld en aanbesteed. In januari 2022 is het nieuwe Energieprogramma Fryslân 2022-2025 vastgesteld. Op 9 juli 2025 hebben PS wensen en bedenkingen kenbaar gemaakt t.a.v. het voorgenomen besluit van GS: • De looptijd van het Fûns Skjinne Fryske Energizj B. V. (FSFE) te verlengen tot en met 2034, en de financieringsovereenkomst tussen de provincie en het FSFE hierop aan te passen. • De hoofddoelstelling van het FSFE te wijzigen in: een bijdrage te leveren aan onze ambitie om in 2050 ons energieverbruik in Fryslân duurzaam op te wekken. Het FSFE doet dit door het ter beschikking stellen van financiering aan investeringsprojecten op het gebied van duurzame energieopwekking, energiebesparing en flexibilisering van energiesystemen. Dit zal verder worden uitgewerkt met als streefdatum dat de wijzigingen per 1 januari 2026 zullen ingaan. Bij de start van het fonds is uitgegaan van 100% revolverendheid. Voor de zekerheid is bij de start van het fonds wel een reservering op de provinciale risicobuffer van €30 mln. gemaakt, deze is nog ruim voldoende.

2.9 Fryslân Hurde Wyn BV (FHW), Leeuwarden

De provincie is enig aandeelhouder in de besloten vennootschap Fryslân Hurde Wyn (FHW). Deze BV is 13 maart 2019 opgericht. Het doel van deze BV is het namens de provincie, vanuit haar publieke verantwoordelijkheid, verwerven, houden en vervreemden van een deelneming in Windpark Fryslân Holding B.V. (WPFH). Deze holding heeft tot doel de realisatie en exploitatie van het windpark om zodoende namens de provincie mede een concrete bijdrage te leveren aan de realisatie van een fossielvrije en uiteindelijk volledig duurzame provincie.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	BV (gedeputeerde E. Folkerts)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 1,9 mln. 2023: € 11,2 mln.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De provincie Fryslân heeft 100% van de aandelen in FHW BV.

Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 20,0 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 20,0 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 79,6 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 84,7 mln.
Financiële risico's provincie	Op 1 oktober 2019 heeft de provincie € 20 mln. eigen vermogen (Agio) en een achtergestelde lening van € 80 mln. aan FHW BV verstrekt. FHW BV heeft vervolgens op 1 oktober 2019 een bedrag van € 20 mln. aandelenkapitaal en een achtergestelde lening van € 80 mln. verstrekt aan Windpark Fryslân Holding BV. In 2022 is er voor het eerst dividend, rente en aflossing ontvangen. Door het ontvangen van aflossing op de achtergestelde lening, daalt het geïnvesteerde vermogen in FHW en Windpark Fryslân. Voor wat betreft het Agio is de verwachting dat in 2025 een arbitrage wordt ingesteld om duidelijkheid te verkrijgen of deze kan worden uitgekeerd als reserve. Uitgangspunt is dat dit zo is en daarmee zal op termijn ook het risico op het eigen vermogen afnemen. Omdat de bouw van Windpark Fryslân is voltooid en in de operationele fase is beland, zijn er geen risico's meer op gebied van bouwvertraging en kostenoverschrijdingen. Risico in de exploitatiefase zijn er wel, bijvoorbeeld de beschikbaarheid van wind en de betrouwbaarheid van de windturbines. Het prijsrisico van de opgewekte stroom wordt grotendeels afgedekt door de Rijkssubsidie SDE.

2.10 OVEF (Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.) te IJlst

Voorheen SOVF (Stichting Openbare Verlichting Fryslân)

Samenwerkingsverband op het gebied van beheer en onderhoud van openbare verlichting en op het gebied van gezamenlijke inkoop duurzame energie.

Programma	Infrastructuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Gedeputeerde S. Knol
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Verwacht resultaat: € 0
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Jaarlijkse bijdrage € 17.500,-

Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Geen
Financiële risico's provincie	Geen. We hebben geen garanties afgegeven op inkoop.

Categorie 3: Stichtingen en verenigingen

3.1 Vereniging Interprovinciaal Overleg (IPO), Den Haag

Gezamenlijke belangenbehartiging van provincies in algemene overheidsaangelegenheden en kennisuitwisseling. In het bestuursakkoord zijn uitspraken gedaan over zichtbaarheid en aanwezigheid van de provincie. Op landelijk niveau heeft het IPO daarbij een nadrukkelijke rol, o.a. tot uitdrukking komend in het zgn. Kompas 2020. Onderdeel van IPO is ook het kantoor BIJ12, die onder andere de PAS-maatregelen en het Faunafonds voor de provincies regelt.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Vereniging (gedeputeerde A. Kooistra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Conform doelstelling Verwacht resultaat: € 0
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage 2026: € 2,7 mln. (begroot) Bijdrage 2025: € 2,6 mln. Jaarlijkse bijdrage aan diverse kerntaken.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Het IPO beschikt niet over eigen vermogen. Een eventueel batig jaarsaldo wordt gerestitueerd aan de provincies of doorgeschoven naar het volgende jaar. Er worden daarnaast geoormerkte middelen aangehouden voor beleidsdoelen die al in uitvoering zijn maar nog niet zijn afgerond.
Financiële risico's provincie	De bijdrage verschilt per jaar afhankelijk van de gezamenlijke inzet van het IPO op dossiers. Onze bijdrage in het IPO is gelijk aan ons aandeel in de algemene uitkering van het provinciefonds. Voor de bijdrage in de BIJ12 zijn aparte verdeelsleutels vastgesteld.

3.2 Vereniging naar Belgisch recht Huis van de Nederlandse Provinciën (HNP), Brussel (België)

Gezamenlijke huisvesting van de provincies en het IPO in Brussel ter verdediging van de Europese belangen van de Nederlandse provincies.

Het HNP vervult daarmee een groot praktisch nut: de gezamenlijke Nederlandse provincies en hun lobbyisten delen met elkaar huisvesting in Brussel, op een steenworp afstand van de belangrijkste Europese instanties als de Europese Commissie, het Europees Parlement en het Europees Comité van de Regio's. Deze gezamenlijke huisvesting maakt de provincies meer zichtbaar in Brussel dan afzonderlijke kantoortjes. De provincies hebben hiermee een eigen onderkomen waar vergaderd kan worden (HNP-bestuur, maar ook inhoudelijke bijeenkomsten) en dat kan dienen als ontvangstplek en uitvalsbasis voor

bezoeken van bestuurlijke delegaties uit Nederland, die met grote regelmaat plaatsvinden. Bovendien is deze huisvesting voor de provincies aanzienlijk goedkoper dan afzonderlijke onderkomens. De gezamenlijke huisvesting bevordert daarnaast de samenwerking en uitwisseling tussen de provinciale lobbyisten: men stemt af en deelt de informatie die voor alle provincies van belang is en er is sprake van een zekere portefeuillevverdeling om te voorkomen dat alle provincies/landsdelen zich met dezelfde onderwerpen moeten bezighouden. Dit is zo georganiseerd dat de belangenbehartiging voor de eigen provincies/het eigen landsdeel niet in het gedrang komt: die is prioritair. Vanuit Noord-Nederland hebben drie lobbyisten hun kantoor in het HNP: de twee vertegenwoordigers van de gezamenlijk provincies (via SNN) en de lobbyist namens de vier grote gemeenten.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Vereniging/ INPA (volgens Belgisch recht) (gedeputeerde F. Douwstra)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	De resultaten variëren over de jaren. Positieve resultaten worden toegevoegd aan de reserve, negatieve resultaten worden uit de reserve gedekt.
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Bijdrage in 2026: € 84.000 (begroot) Bijdrage in 2025: € 84.000
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 31-12-2024: € 0,6 mln. Eigen vermogen 31-12-2023: € 0,6 mln. Vreemd vermogen 31-12-2024: € 0,2 mln. Vreemd vermogen 31-12-2023: € 0,2 mln.
Financiële risico's provincie	Geen

3.3 Stichting Nazorg Ouwsterhaule, Joure

De provincie Fryslân heeft als partij afval gestort op de voormalige stortplaats Ouwsterhaule. Alle partijen die afval hebben geleverd of de stortplaats hebben beheerd, participeren in de stichting nazorg Ouwsterhaule. Het publieke belang betreft het voorkomen van ongewenste milieueffecten van de voormalige stortplaats. Het financiële risico dat de provincie loopt is de schade in geval van lekkage in de bodemafdichting.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Stichting (ambtelijke vertegenwoordiging)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	Beheer stort conform doelstelling. Onderhoud wordt bekostigd uit het jaarlijkse rendement. Resultaat 2024: € 50.000 Resultaat 2023: -/- € 32.000 De tekorten wordt gedekt uit het eigen vermogen

Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	Initiële storting circa € 780.000,- (26% van nazorgkapitaal).
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Nazorgkapitaal in fonds (eigen vermogen) 31-12-2024: € 2,9mln. 31-12-2023: € 2,8 mln.
Financiële risico's provincie	Min: € 20.000 Max: € 500.000 Participatie 26%, Kans: 1% Berekend risico: € 1.300

Categorie 4: Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Stortplaatsen, Leeuwarden

De betrokkenheid van de provincie vloeit voort uit de Wet milieubeheer. Het Nazorgfonds Stortplaatsen is een 'spaarpot' waaruit de kosten van nazorg van relatief jonge stortplaatsen worden gedekt. Deze nazorg beoogt te voorkomen dat het publieke belang wordt geschaad door milieuvervuiling als gevolg van gebrek aan onderhoud aan en tijdig vervangen van voorzieningen van overgedragen (gesloten) stortplaatsen.

Het belangrijkste financiële risico dat de provincie loopt zijn hoge opruimkosten wegens bodemverontreiniging als gevolg van falende beschermende voorzieningen. Lang onopgemerkte bodemverontreiniging kan leiden tot schade bij derden. In verband met dit soort risico's is een risicovoorziening in het fonds opgenomen.

Er vallen zeven stortplaatsen onder de nazorgregeling, waarvan 3 droge stortplaatsen, 3 kleinschalige baggerspeciestortplaatsen en 1 grote baggerspecie stortplaats. Aan zes van de zeven stortplaatsen is een voorlopige heffing opgelegd en geïnd, bij één stortplaats is de heffing definitief vastgesteld en geïnd.

Programma	Ruimte en Klimaat
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Fonds Wet Milieubeheer (gedeputeerde M. de Vries)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: € 902.000 2023: € 528.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De gelden van Fonds Nazorg Stortplaatsen Fryslân zijn in de periode van 2008 tot en met 2025 uitgeleend aan provincie Fryslân. Hierover betaalde de provincie jaarlijks een vaste rentevergoeding van 4,24% aan het Nazorgfonds. Vanaf 2025 kan het Nazorgfonds de gelden weer beleggen in aandelenfondsen, obligaties en via de provincie onderbrengen bij de schatkist. PS hebben het beleggingsstatuut van het Nazorgfonds op 23 oktober 2024 vastgesteld.
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Eigen vermogen 2024: € 4,0 mln. Eigen vermogen 2023: € 3,1 mln.

	Voorzieningen 2024: € 16,1 mln. Voorzieningen 2023: € 16,6 mln.
Financiële risico's provincie	Het eigen vermogen van het Nazorgfonds bedraagt per 31-12-2024 € 4,0 mln. De reserves van het Nazorgfonds zijn op het benodigde niveau. De Provincie loopt derhalve geen financieel risico.

4.2 Omgevingsberaad Waddengebied, Leeuwarden

In 2020 is het voormalige Regiecollege Waddengebied overgegaan in het Omgevingsberaad Waddengebied (OBW). Het OBW is een van de drie onderdelen van een nieuwe governance voor het Waddengebied, zoals medio 2019 aangekondigd door de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De andere twee onderdelen zijn: het Bestuurlijk Overleg Waddengebied en de Beheerautoriteit Waddenzee.

Het Omgevingsberaad Waddengebied is een platform waar gestructureerd discussies over het Waddengebied worden geïnitieerd en gevoerd, alsook informatie uitgewisseld. Gebruikers van het Waddengebied (zoals havens, visserij, landbouw, recreatie en toerisme), natuur- en milieuorganisaties en de Waddenacademie nemen deel aan dit beraad. Rijk en regionale overheden gebruiken het OBW voor het bespreken en toetsen van beleidsvoorstellen. De heer Brok, Commissaris van de Koning van Fryslân is in zijn functie als rijksheer, voorzitter van het OBW én vicevoorzitter van het Bestuurlijk Overleg Waddengebied, zodat de connectie tussen beide overleggen goed geborgd is.

Financiering ervan vindt plaats door Rijk, provincie, gemeenten en waterschappen. Afspraken zijn vastgelegd in een werkplan.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm (bestuurder GS)	Convenant (Commissaris van de Koning in zijn rol als rijksheer)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	2024: nog niet bekend 2023: € 32.000
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De bijdrage zijn als volgt verdeeld: Rijk 30% Provincies 40% Gemeenten 20% Waterschappen 10% Bijdrage provincie Fryslân 2026: € 47.300 (begroot) 2025: € 47.300
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Niet van toepassing
Financiële risico's provincie	Geen

4.3 Regioboard Noordoost Fryslân, Leeuwarden

De Regioboard bestaat uit negen leden, drie vanuit overheid, drie vanuit het onderwijs en drie ondernemers. Samen met de onafhankelijk voorzitter en de programmaorganisatie werkt de Regioboard aan de economische groei van de regio, de stabilisatie van de werkgelegenheid en aan een grote innovatieslag. Daarnaast beoordeelt de Regioboard of projecten gesubsidieerd worden uit de Regiodealgelden.

Vanaf 1 januari 2020 worden projecten van de Regiodeal Noordoost Fryslân aangejaagd door een nieuwe programmaorganisatie, voorlopig genoemd Versnellingsagenda. Om de samenwerking in de regio slagvaardig aan te jagen wordt er nauw samengewerkt met het bedrijfsleven, onderwijs en de overheid. Op 11 maart 2020 zijn vertegenwoordigers van deze partijen officieel geïnstalleerd in de Regioboard Noordoost Fryslân.

Programma	Bestuur
Rechtsvorm, bestuurder GS	Convenant (gedeputeerde S. Knol)
Bestuurswisselingen of veranderingen in openbaar belang	Geen
Resultaat	De resultaten worden per project gepresenteerd
Financieel belang in de verbonden partij (orde van grootte)	De bijdragen voor de diverse projecten worden opgebracht door de EU, gemeenten, bedrijfsleven, onderwijs en provincie Fryslân
Eigen en vreemd vermogen verbonden partij	Niet van toepassing
Financiële risico's provincie	Geen

Financiële risico's provincie

De financiële risico's van de verbonden partijen worden voor het grootste deel afgedekt door de Reserve risicobuffer, zie paragraaf 4.3 Risicobuffer revolverende middelen. Hierin staan de risico's van de verbonden partijen FOM, FSFE, NOM, Windpark Fryslân (FHW BV) en de revolverende uitzettingen opgenomen.

Het totaal van financiële risico's voor de provincie bij de andere verbonden partijen (die niet apart in de risicobuffer zijn vermeld) bedraagt per 30-06-2025 € 158,4 mln. Per einde van 2024 was dat eveneens € 158,4 mln.

Het grootste deel hiervan is de hybride lening uitgegeven aan de NWB; € 50 mln. en de converteerbare obligatielening van € 76,5 mln. en achtergestelde lening van € 31,8 mln. verstrekt aan Alliander. Het bedrag €130.000 heeft betrekking op het risico bij Stortplaats Ouwsterhaule.

Vanwege de hoge kredietwaardigheid van zowel Alliander als de NWB is het financieel risico tot verlies van een van de bovengenoemde leningen zich voordoet zeer laag. In paragraaf 2 Weerstandsvormen worden de bovengenoemde risico's meegenomen bij het berekenen van de benodigde weerstandscapaciteit.

Paragraaf 6. Grondbeleid

6.1 Samenvatting grondbezit

Het grondbeleid van de provincie faciliteert de provinciale opgaven in het landelijk gebied maar ook op het gebied van infrastructuur en mobiliteit. Nu het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) is gestopt, concentreren wij ons op de lopende opgaven die in ons begroting zijn opgenomen. Uitgangspunt hierbij is dat wij grond aankopen en verkopen die wij inzetten voor onze opgaven.

De Provinciale grondbank

In de provinciale grondbank zijn alle gronden opgenomen die bij de provincie in bezit zijn. Dit zijn gronden voor onze (vaar) wegen, gronden voor de aanleg van natuur, veenweide en infrastructuur, ruil- en restgronden. De provincie heeft ruim 15.000 ha grond, waarvan ruim 12.000 ha structureel bezit (wegen, meren, vaarwegen, etc.). De resterende gronden zijn gronden die in tijdelijk bezit zijn ten bate van de provinciale opgaven.

Naast infrastructurele werken hebben wij grote opgaven ten aanzien van de landbouw, natuur, veenweide en stikstof. Voor deze opgaves maken we gebiedsgerichte plannen die al uitgewerkt of nog in voorbereiding zijn. Bij deze vraagstukken is de inzet van grond vaak één van de bepalende factoren. Bij de vaststelling van plannen wordt daarin ook het mandaat tot aankoop van gronden voor Gedeputeerde Staten opgenomen. Indien een plan nog in voorbereiding is dan is dit mandaat er nog niet, terwijl het wel wenselijk kan zijn om een strategische aankoop te doen. Er doen zich soms kansen voor die een bijdrage kunnen leveren aan bestaande of in voorbereiding zijnde plannen.

Strategische Grondvoorraad

Provinciale Staten heeft hiervoor een investeringskrediet Strategische Grondvoorraad (SGV) van € 23,5 mln. beschikbaar gesteld om snel op deze kansen te kunnen inspringen. Deze kansen hebben zich sinds het beschikbaar stellen van het krediet zeker voorgedaan. Er is op dit ogenblik voor € 19,09 mln. (Juni 2025) strategische voorraad aangekocht. Voor lopende onderhandelingen is op dit moment € 2,0 mln. gereserveerd.

Aankopen zijn gedaan met een beheersbaar risicoprofiel omdat alleen courante gronden worden aangekocht. De risicoreserve van € 1,2 mln. is dan ook nog niet aangesproken. Daarnaast is er een aantal potentiële aankopen aangewezen waarover momenteel marktconsultatie plaatsvindt. De kans is reëel dat hiermee het budget dat beschikbaar is voor strategische grondaankopen, op enig moment ondanks het revoluerende karakter uitgeput zal raken.

Nationale Grondbank

Als alternatief voor de SGV zet het college daarom in voorkomende gevallen de Nationale Grondbank (NGB) in. Het Rijk en het ministerie van LNV hebben de NGB ingesteld als aanvulling op het provinciaal grondinstrumentarium (grondbanken, grondvoorraden, etc.). Het doel van de NGB is het faciliteren van de gebiedsprocessen in het kader van de transitie landelijk gebied (realisatie opgaven Nationaal Programma Landelijk Gebied – NPLG) en de transitie van de landbouw. De NGB kan door provincies worden ingezet voor aan- en verkoop van agrarische gronden en bedrijven. Aankopen door de NGB komen op naam en de balans van de Staat en rusten niet op de provinciale begroting.

Fryske Grûntafel

De FGT is opgericht, ter bevorderen van grondmobiliteit en richt zich met name op de ondersteuning van lopende gebiedsprocessen. De leden van de FGT zien dat concrete vragen uit gebiedsprocessen uitblijven en hebben dit aangekaart bij het college. Het college beraadt zich op het moment van schrijven van de begroting (juni 2025) op het functioneren en de toekomst van de FGT.

6.2 Grondaankopen per beleidsprogramma

Programma 2 Infrastructuur

De grote infrastructurele projecten zijn grotendeels gerealiseerd of bevinden zich in de afrondende fase van inrichting. Achter de schermen wordt echter nog intensief gewerkt. Zo moeten alle kavels nog aan de juiste eigenaren worden toegewezen en vinden er met andere overheden nog uitruilen van percelen en stroken grond plaats.

Daarnaast is gestart met de verkoopopgave voortvloeiend uit deze projecten. Dit gebeurt in afstemming met andere projectteams, om – waar mogelijk – via strategische grondruilingen een win-winsituatie te creëren.

De grondverwerving voor de projecten N354 Snitserdyk, N359 (drie tunnels tussen Wommels en Bolsward), N358 De Skieding en N358 Uterwei is inmiddels afgerond.

Programma 3- Natuur en Landbouw

Voor de natuurontwikkeling worden via diverse lopende gebiedsprocessen diverse (grond)verwervingen en bedrijfsverplaatsingen uitgevoerd. De belangrijkste opgave voor de natuur is de realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).

In het voorjaar van 2025 is met het rapport 'Healweis weromsjen Natuurnetwerk Nederland' een tussenstand voorgelegd aan Provinciale Staten (PS). PS heeft opdracht gegeven aan Gedeputeerde Staten om in het najaar van 2025 een plan van aanpak uit te werken voor de realisatie van de restopgave van het NNN met de focus op de cruciale hectares en daarnaast de kansen voor de natuur buiten het NNN te onderzoeken via Grip op Kwaliteit.

De realisatie van natuur blijft plaatsvinden op vrijwillige basis. De beschikbare middelen binnen het natuurpact worden voor alle prioriteiten ingezet. Wij gaan een maximale inspanning leveren om de doelen binnen NNN zoveel mogelijk te realiseren, samen met Natuer mei de Mienskip (NmdM). De natuurontwikkeling vindt plaats in de gebieden De Mieden, Beekdal-Linde, Alde Feanen en Koningsdiep. Hierin wordt nauw samengewerkt met de gebiedscommissies. In de overige gebieden wordt samen met NmdM de natuurontwikkeling opgepakt. Burgumermar-De Leijen is een pilot-gebiedsplan van NmdM, die inmiddels de eerste resultaten heeft opgeleverd. Verder is de verwachting dat de verkenning in 2025 kan worden afgerond.

De aangekochte percelen buiten het NNN, de ruilgronden, die niet voor voor uitruil met NNN gronden worden ingezet, worden verkocht of ingezet voor andere doelen. De doelstelling is om NNN-gronden die zijn ingericht via een openbare procedure te verkopen aan een eindbeheerder. Uitgaande van inzet door de verwerving, kavelruil en (zelf)realisatie van de NNN gronden met prioriteit 1, 2, het plan "Mieden op zijn mooist" en de kansen binnen prioriteit 3 en 4 wordt de realisatie van ca. 200 hectare begroot. De verkoop van ingerichte natuurgronden wordt begroot op ca. 100 hectare per jaar. Er wordt gewerkt aan een evaluatie van het beleid "Verkoop ingerichte natuur" met als doel meer hectares ingerichte natuur te verkopen zonder dat dit ten koste gaat van het beheer hiervan.

Programma 4 Ruimte en Klimaat: Veenweide

De voortgang van de grondverwerving binnen het Veenweideprogramma verloopt in een gematigd tempo. Voor project De Hegewarren is het merendeel van de grondaankopen inmiddels gerealiseerd. Met de resterende grondeigenaren wordt gekeken naar mogelijkheden voor verplaatsing en/of alternatieve oplossingen. Voor de overige projecten binnen het Veenweideprogramma wordt de grondverwerving uitgevoerd in opdracht van of in afstemming met de Nationale Grondbank. In de praktijk betekent dit dat het Rijk, op advies van de provincie, gronden aankoopt met het oog op toekomstige inzet binnen gebiedsgerichte processen.

Programma 5 Economie en Mienskip: Terpenproject

Het terpenproject is een doorlopend project en een samenwerking tussen provincie en rijk. In totaal willen wij graag 23 hectare terpengrond verwerven. Zes terpen zijn reeds in ons bezit en vanuit de wettelijke ruilverkaveling Franekeradeel-Harlingen wordt er nog 1 terp aan toegevoegd. Er wordt nu onderzocht wat met flankerend beleid (kwalitatieve verplichting of verpachting onder beperkingen) nog aanvullend kan worden bereikt om de archeologische waarden van de terpercelen voor de toekomst beter te beschermen.

Overig vastgoedbezit

De provincie heeft ca. 12.000 ha structureel bezit, waarvan het grootste deel bestemd is voor (vaar)wegen en de Friese meren. Daarnaast hebben wij diverse eigendommen die wij zelf gebruiken of verhuren. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Brug- en sluiswachterswoningen
- Huisvesting (steunpunten) voor weg- en waterbeheer door de hele provincie
- Verhuur van oeverstroken, ligplaatsen voor recreatie arken/boten en steigers
- Tijdelijk verworven gronden die wij verpachten
- Een aantal busstations
- Het Afsluitdijk Waddencentrum

- Diverse gronddepots

Daarnaast zijn wij actief met de verkoop van restpercelen die onder het overige vastgoedbezit vallen. Deze worden eerst aan andere overheden aangeboden, voordat zij in de openbare verkoop gaan. Tevens zien wij toe op het grondgebruik van onze eigendommen. Het gebruik door burgers leidt vaak tot huur, verkoop of ontruiming.

Hieronder volgt een overzicht van zowel te verwerven als te verkopen ha. grond van grote projecten binnen de Provincie Fryslân. Een '0' betekent dat het bedrag of aantal hectare heel klein is en is afgerond op nul. Een '-' betekent dat het echt nul is.

Te verwerven gronden

verwerven ha	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2025	verworven in 2025	nog te verwerven
programma 2 infra	3.271	3.238	2	33
programma 3 natuur, landbouw en veenweide	5.260	3.562	53	1.698
programma 5 terpenproject	11	4	0	7

x € 1.000.000	totaal te verwerven	verworven per 01-06-2025	verworven in 2025	nog te verwerven
programma 2 infra	130	130	0	0
programma 3 natuur, landbouw en veenweide	243	133	4	110
programma 5 terpenproject	1	0	0	0

Te verkopen gronden

te verkopen ha	totaal te verkopen	verkocht per 1-06-2025	verkocht in 2025	nog te verkopen
programma 2 infra	1.855	1.324	13	531
programma 3 natuur, landbouw en veenweide	5.044	1.514	14	3.530
programma 5 terpenproject	0	0	0	0

x € 1.000.000	totaal te verkopen	verkocht per 1-06-2025	verkocht in 2025	nog te verkopen
programma 2 infra	53	48	1	6
programma 3 natuur, landbouw en veenweide	190	34	9	130
programma 5 terpenproject	0	0	0	0

6.3 Risico's

De agrarische grondprijs in onze provincie stijgt nog steeds. Dit betekent dat de verwerving van benodigde gronden duurder wordt, maar dat ons huidige grondbezit over het algemeen meer waard is geworden. Wij achten de risico's op basis van deze ontwikkelingen beperkt.

Eventuele afwaarderingen voor natuur, stikstof of veenweide opgaven worden vanuit deze opgaven bekostigd. Deze afwaarderingen of het leggen van kwalitatieve verplichten zijn alleen mogelijk indien er ook daadwerkelijk budgetten voor gereserveerd zijn.

Paragraaf 7. Bedrijfsvoering

Inleiding

In deze begroting 2026 komen alle provinciale ambities en doelen en de uitvoering van de wettelijke taken bij elkaar. De provinciale organisatie levert een belangrijke bijdrage aan deze ambities, doelen en wettelijke taken en stuurt op de realisatie hiervan.

Het werken aan deze ambities, doelen en wettelijke taken vindt plaats in een dynamische context. Er spelen voortdurend politieke ontwikkelingen (regionaal, landelijk en in Europa), binnen de samenleving, op het gebied digitalisering en we zien dat opgaven steeds complexer worden en vragen om een integrale aanpak. Middelen worden schaarser en de behoefte om resultaatgericht te werken neemt toe.

Dit vraagt om een wendbare organisatie die stuurt op resultaten. In het programma bedrijfsvoering staan onze ambities, doelen en resultaten op het gebied van de bedrijfsvoering. In deze paragraaf lichten we de volgende onderdelen nader toe:

- De inzet van personeel, de ontwikkeling van het formatiebudget, inclusief bezetting (vast en tijdelijk personeel) en inhuur
- Organisatieontwikkeling en de uitvoering van het HR-beleid (human resources) en ziekteverzuim
- Het programma digitaliseringstrategie
- De rechtmatige organisatie
- Wetgeving
- Fraude en onregelmatigheden
- Subsidies

1. De inzet van personeel

In onderstaand overzicht staat het totaal van de bedrijfsvoeringskosten en wordt specifiek inzicht gegeven in het deel formatiebudget, gesplitst naar salarissen (voor vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Daarnaast is ook de dekking voor de formatie aangegeven, dit betreft het tijdschrijven op met name investeringsprojecten en specifieke uitkeringen van het Rijk.

Inzet beschikbare middelen						
<i>Exploitatie</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
<i>Bedragen x € 1.000</i>						
Uitgaven						
Formatiebudget						
- salarissen	80.389	95.833	90.186	85.619	75.065	70.264
- inhuur	8.871					
Subtotaal formatiebudget	89.260	95.833	90.186	85.619	75.065	70.264
Overige personeelskosten	2.671	1.829	1.809	1.789	1.789	1.789
Kosten automatisering	6.907	7.980	8.553	8.468	7.672	7.671
Kosten huisvesting	5.674	7.865	8.084	8.084	8.086	8.072
Overig	5.667	7.494	10.844	9.807	6.268	6.272
Totaal bedrijfsvoeringskosten (A)	110.179	121.000	119.475	113.766	98.879	94.067
Dekking						
Dekking capaciteit	20.480	19.150	16.421	12.947	6.367	3.355
Bijdrage van derden	2.306	1.798	780	780	780	780
Totaal dekking (B)	22.785	20.948	17.201	13.727	7.147	4.134
Saldo van lasten en baten (A-B)	87.393	100.052	102.274	100.039	91.732	89.933

Toelichting

Het bedrijfsvoeringsbudget is opgebouwd uit personele en materiële kosten. Een deel van deze kosten

wordt gedekt door bijdragen van derden en vanuit tijdschrijven op met name projecten en specifieke uitkeringen.

De salarissen worden jaarlijks geïndexeerd met de (verwachte) CAO stijging. Voor het jaar 2026 is daarmee al rekening gehouden. Op realisatiebasis geven we aan wat de verdeling is tussen salaris provinciaal personeel en inhuur. De salarislaster nemen de komende jaren af dit heeft met name te maken met de afname van een aantal tijdelijke en projectbudgetten waar personeel een onderdeel van uitmaakt. Daarnaast is in de Kadernota 2026 een voorstel opgenomen om tijdelijke extra budget beschikbaar te stellen voor de organisatie.

In het formatiebudget, zoals we dat hierna verder toelichten, wordt duidelijk dat het hierbij gaat om het deel van het formatiebudget dat fluctueert en weer kan toenemen op het moment dat er extra middelen beschikbaar worden gesteld door Provinciale Staten en/of derden, voor de uitvoering van taken en/of projecten. De flexibele schil voor inhuur en/of tijdelijke dienstverbanden neemt dan weer toe. Deze ontwikkeling maken we steeds zichtbaar in deze paragraaf en is de basis voor de strategische personeelsplanning.

Formatiebudget

Onderstaand is het verloop van het formatiebudget in de begroting ten opzichte van de Berap 2025 weergegeven. Dit totaal sluit aan op het subtotaal formatiebudget wanneer het frictiebudget van € 213.200 in 2025 en € 290.700 in 2026 en verder meegenomen wordt.

In het overzicht is aangegeven of de uitbreiding van formatie wordt gedekt uit bijdragen derden of uit middelen van de provincie zelf. Tevens is aangegeven onder welk mandaat de wijzigingen zijn doorgevoerd.

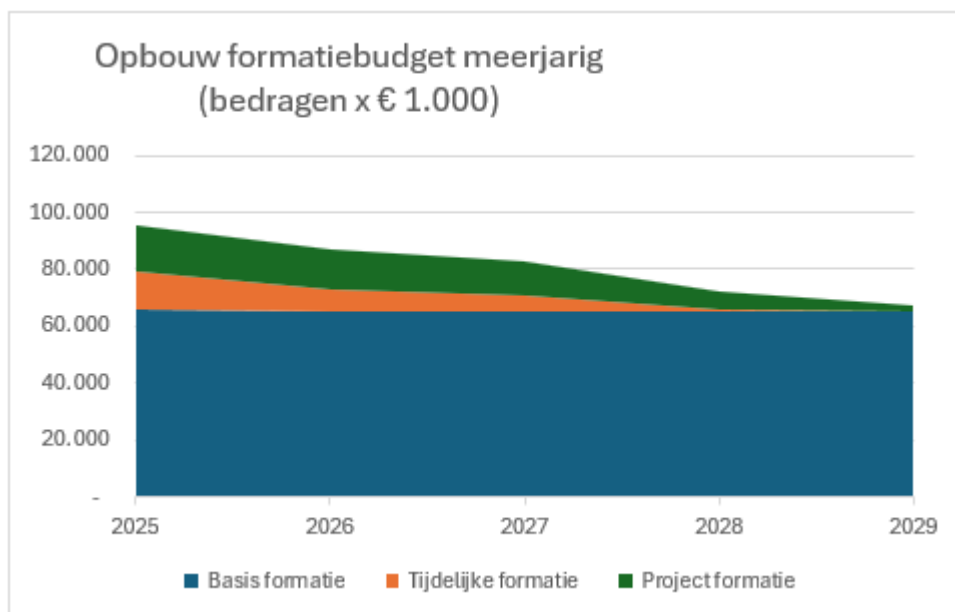
Ontwikkeling formatiebudget (bedragen x € 1.000)		Budget	Dekking	2025	2026	2027	2028	2029
Berap 2025				95.620	87.252	82.704	72.283	67.489
Wijzigingen onder GS mandaat	Nominaal 2026	Basis			2.484	2.484	2.484	2.484
Wijzigingen onder GS mandaat	Nominaal 2026	Tijdelijk			160	141	8	0
Begroting 2026				95.620	89.896	85.329	74.774	69.973

Toelichting

De mutaties ten opzichte van de berap 2025 betreft alleen de toekenning van nominaal (prijsinflatie) aan de formatiebudgetten.

Het formatiebudget is meerjarig opgebouwd in de ruimte voor salarissen (vast en tijdelijk personeel) en inhuur. Een deel van dit budget is structureel. Het tijdelijke deel bestaat deels uit middelen die wij ontvangen van derden voor bijvoorbeeld de uitvoering van taken en projecten en deels uit middelen die Provinciale Staten beschikbaar stellen. Dit maakt dat het formatiebudget flexibel is en fluctueert.

Dit leidt tot het volgende overzicht van het formatiebudget waarin op hoofdlijnen zichtbaar wordt hoe het formatiebudget zich meerjarig ontwikkelt op begrotingsbasis. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de basis formatie (voor onze basis/structurele taken), tijdelijke formatie (budget voor extra taken met een bepaalde looptijd) en project formatie (verantwoording via tijdschrijven).

Toelichting

Zoals bij de mutaties aangegeven stijgt het budget voor de basis formatie door de toekenning van nominaal 2026. Zowel de tijdelijke als project formatie dalen de komende jaren door het aflopen van de periode waarvoor deze middelen beschikbaar zijn gesteld.

Inzet op de BBV taakvelden

In onderstaande tabel maken we inzichtelijk wat de inzet van personeel en middelen is op de verschillende beleidsthema's. Het gaat hierbij om de beleidsthema's zoals deze wettelijk zijn vastgelegd in het BBV (Besluit begroten en verantwoorden), waarbij de 'overhead' apart is opgenomen. Deze laatste mag vanaf 2017 niet meer toegerekend worden aan de programma's. Overhead wordt hierbij als volgt gedefinieerd: 'alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces'. Enige uitzondering hierop is de toerekening van overhead aan te activeren investeringen, deze mag nog wel rechtstreeks plaatsvinden.

Het nieuwe BBV heeft als één van de uitgangspunten dat de baten en lasten van overheden onderling beter vergelijkbaar moeten zijn waarmee benchmarks worden vergemakkelijkt. Onderdeel van deze transparantie is het opnemen van de toedeling van de bedrijfsvoeringskosten aan de zogeheten 'taakvelden' binnen de Informatie voor derden (IV3) die elke overheid moet aanleveren bij het CBS. Hierbij blijft het voor de Staten inzichtelijk, omdat deze taakvelden aansluiten bij de diverse beleidsthema's. Zie ook bijlage 12 voor de gehele toerekening van de baten en lasten naar de BBV taakvelden.

Meerjarenbegroting per taakveld BBV					
	Lasten				
<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Bestuur	5.940	6.029	5.651	5.493	5.484
Verkeer en vervoer	19.882	19.343	19.175	18.209	18.114
Water	3.215	3.321	3.197	2.977	2.449
Milieu	7.832	7.007	6.001	4.781	4.638
Natuur	13.695	14.286	13.670	10.424	8.455
Regionale economie	5.010	4.753	3.332	2.502	2.442
Cultuur en maatschappij	5.464	5.062	5.031	4.808	4.596
Ruimte	4.303	4.356	4.212	3.679	3.616
Investerings	4.960	4.163	4.061	2.457	805
Onderhanden werk inrichtingsgebieden	810	67	0	0	0
Voorzieningen	429	429	429	429	429
Overhead	49.460	50.659	49.007	43.120	43.039
Saldo bedrijfsvoeringskosten	121.000	119.475	113.766	98.879	94.067

Bezetting

In onderstaand overzicht staat de ontwikkeling van het aantal fte met een provinciaal dienstverband (vast en tijdelijk, peildatum juni 2025).

Inzicht in bezetting provincie Fryslân	2025	2026	2027	2028	2029
	Januari	Januari	Januari	Januari	Januari
Bezetting arbeidsovereenkomst onbepaalde tijd (fte)	714	713	702	683	669
Bezetting arbeidsovereenkomst bepaalde tijd (fte)	92	52	8	2	1
Totaal	806	765	710	685	670

Toelichting

De bezetting bedroeg op 1 januari 2025 806 fte en deze neemt de komende jaren af op basis van natuurlijk verloop vanwege pensionering en de afloop van tijdelijke contracten. Daar tegenover zal staan dat een deel van de ontstane vacatures weer opnieuw ingevuld zal worden. Kaderstellend daarbij is het toegekende kader voor de formatie, passend bij het voorstel 'Rjochting en Stabiliteit foar de Organisaasje' dat is gedaan in de Kadernota 2026.

2. Programma O&O (organisatie-ontwikkeling) en de uitvoering van het HR-beleid

2.1 Organisatieontwikkeling

De ambitie van de organisatie is optimaal bij te dragen aan de realisatie van maatschappelijke opgaven en de realisatie van de ambities van het provinciaal bestuur. In 2024 is de organisatie gaan werken vanuit een nieuw organisatiemodel en nieuwe structuur. De basis voor de ontwikkeling van de organisatie is het organisatieplan 2023-2027.

In 2025 is het periodieke medewerkersonderzoek uitgevoerd, inclusief de 1 meting van de organisatieontwikkeling. De uitkomsten en verbeteracties worden in 2026 uitgevoerd. Daarbij zal in 2026 in ieder geval aandacht zijn voor:

- Continuering van het programma Cultuur en Leiderschap en specifiek het thema teamontwikkeling;
- Concern en teamplannen voor 2026, met focus op resultaatsturing, op basis van de doelen en resultaten zoals die in de begrotingsprogramma's in de begroting 2026 zijn opgenomen;
- Implementatie van de ontwikkelde 'Fryske standaard voor Projectmatig en Programmatisch werken';

- Interne en externe samenwerking.

2.2 HR beleid

De organisatie werkt gestructureerd en integraal met verschillende HR instrumenten. We lichten hieronder een aantal van deze instrumenten toe, inclusief acties voor 2025.

Werving en selectie

De arbeidsmarkt blijft krap en de personeelsbehoeften veranderen voortdurend. Om onze zichtbaarheid en aantrekkelijkheid te vergroten, nemen we ook in 2026 deel aan banenbeurzen en zetten we diverse arbeidsmarktcommunicatiekanalen in. We passen onze vacatures en wervingsmiddelen voortdurend aan op de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Actief recruitment via ons netwerk en platforms zoals LinkedIn speelt hierbij een belangrijke rol. Met 'campus recruitment' trekken en binden we jong talent (stagiaires en starters) aan de organisatie.

Banenafpraak/participatiebanen

Op basis van de Participatiewet 2015 is afgesproken dat werkgevers die meer dan 25 fte in dienst hebben, een aantal medewerkers met afstand tot de arbeidsmarkt in dienst nemen (arbeidsbeperkten, geregistreerd in het doelgroepenregister). Het percentage wordt jaarlijks landelijk bepaald en is op dit moment nog niet bekend. Vooralsnog gaan we uit van een gelijke doelstelling als in 2025 en dat is het realiseren van 30 fta (1 fta is 25,5 uur per week). In de bestuursrapportage passen we indien nodig de doelwaarde en rapporteren we over de voortgang.

Leren en ontwikkelen

In 2026 wordt, op basis van het beleid leren en ontwikkelen, verder invulling gegeven aan de ontwikkeling van medewerkers (inclusief management) en teams. Vanuit het programma Cultuur- en Leiderschap werken managers verder aan hun leiderschapsvaardigheden, bijvoorbeeld door het volgen van een aantal masterclasses. Medewerkers gaan aan de slag met Teamontwikkeling en daarnaast worden medewerkers gestimuleerd om hun PBDI (persoonlijk budget duurzame inzetbaarheid) in te zetten. Managers bespreken dit met medewerkers in het Goede Gesprek en leggen dit gezamenlijk vast in een 'duurzaam inzetbaarheidsplan'.

Er wordt geïnvesteerd in (digitale) ondersteuning op het gebied van leren en ontwikkelen, zodat dit optimaal ingezet kan worden om de doelstellingen van de Provincie te realiseren.

Traineeprogramma's

Doel is in 2026 weer nieuwe trainees te laten instromen. De continuering van het pilot traineeship voor statushouders (de pilot is in 2025 afgerond) is afhankelijk van de evaluatie en de besluitvorming over een mogelijk vervolg.

2.3 Transitieplan HR/SPP (Kadernota 2026 – Rjochting en stabiliteit foar de organisaasje)

In de Kadernota 2026 is het voorstel 'Rjochting en stabiliteit foar de organisaasje' opgenomen. Dit voorstel bevat middelen voor de organisatie om de ambities uit het bestuursakkoord te realiseren en middelen voor de transitie van de organisatie. Die transitie moet ervoor zorgen dat het toegekende formatiekader voor de organisatie passend is op de te realiseren resultaten en dat de bezetting binnen de organisatie gekoppeld is aan deze resultaten én structureel past binnen het toegekende formatiekader.

Het onderliggende transitieplan HR/SPP loopt tot en met 2027. In 2026 en 2027 zullen wij in deze paragraaf de voortgang van de transitie monitoren. We geven inzicht in welke maatregelen er worden genomen om de flexibiliteit en de wendbaarheid van de organisatie/de medewerkers te verhogen. Daarnaast maken we inzichtelijk hoe de bezetting zich ontwikkelt ten opzichte van de toegekende formatie.

In het kader van SPP zullen we in 2026 een arbeidsmarktanalyse uitvoeren, gericht op de te verwachten ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en de toekomstige vraag naar provinciale medewerkers (bijvoorbeeld vanwege pensionering of bestuurlijke ambities).

2.4 CAO

In 2025 is een eenjarige cao afgesproken die tot 1 juli 2026 duurt. Voor 2026 valt de cao 2025-2026 binnen de raming die meegenomen is bij de kadernota 2026. Voor de tweede helft van 2026 is nog financiële ruimte van 2,15% voor de nieuwe cao 2026 en verder. Er zullen nieuwe onderhandelingen gevoerd worden over de cao van 2026. Daarin zal het gesprek gaan over het toekomstbestendig houden van de cao, die aansluit bij de ambitie van provincies om een slagvaardige en aantrekkelijke werkgever te blijven voor werknemers.

2.4 Ziekteverzuim

We willen dat iedereen binnen de provinciale organisatie zich fit en gezond voelt, maar er zal altijd sprake zijn van ziekteverzuim. Wij richten ons op een ziekteverzuim van maximaal 5%.

3. Het programma Digitale Transformatie

Digitalisering is en blijft een cruciale motor voor het realiseren van de ambities van de provincie Fryslân. In een samenleving die in rap tempo digitaliseert, groeit de verwachting dat ook de overheid meebeweegt: wendbaar, betrouwbaar, toegankelijk én veilig. Binnen het Programma Digitale Transformatie werken we daarom aan een digitaal fundament dat deze verwachtingen ondersteunt en toekomstvast is.

Sinds de start van het uitvoeringsprogramma in 2023 zijn betekenisvolle stappen gezet in de digitale versterking van de organisatie. Zo is het fundament voor een toekomstbestendige informatievoorziening aanzienlijk verstevigd: er zijn duidelijke architectuurprincipes vastgesteld, het technisch fundament is gemoderniseerd en de realisatie- en beheerorganisatie is hierop ingericht. Tegelijkertijd is de bewustwording rond informatiebeveiliging en privacy onder medewerkers aantoonbaar toegenomen, en zijn de eerste functionele onderdelen van een Digitale Academie ontwikkeld en in gebruik genomen. Deze resultaten vormen samen de basis voor de volgende ontwikkelfase: het duurzaam vergroten van de digitale fitheid van onze organisatie, het implementeren van nieuwe wet- en regelgeving, en het versterken van onze informatiebeveiliging en datahuishouding.

In 2026 richten we ons op vier samenhangende sporen:

3.1 Digitaal vakmanschap en digitale fitheid

We investeren gericht in het vergroten van digitale basisvaardigheden bij medewerkers. Via de doorontwikkeling van de Digitale Academie stellen we leermiddelen beschikbaar rondom thema's als informatiebeveiliging, privacy en AI. In 2026 heeft ten minste 75% van de medewerkers het bewustwordingsprogramma 'Informatiebeveiliging en privacy' doorlopen. Hiermee versterken we het adaptief vermogen van onze organisatie en vergroten we de weerbaarheid tegen digitale risico's.

3.2 Voldoen aan digitale wet- en regelgeving

Digitalisering brengt ook verplichtingen met zich mee. In 2025 hebben we de implementatie van de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv) afgerond, zodat we per 1 januari 2026 voldoen aan de wettelijke vereisten. We hebben zorggedragen voor een zorgvuldige inventarisatie van onze digitale diensten, het opstellen van aanwijzbesluiten en het borgen van verantwoordelijkheden binnen de organisatie. In 2026 monitoren en evalueren we de werking van de geïmplementeerde processen en systemen, en voeren we waar nodig optimalisaties door. Daarbij realiseren we tevens de notificatievoorziening voor het informeren van burgers bij plaatsing van berichten in een berichtenbox of MijnOmgeving – in lijn met de wettelijke verplichting die op 1 januari 2027 in werking treedt.

Daarnaast zetten we concrete stappen op het gebied van digitale toegankelijkheid: we actualiseren toegankelijkheidsverklaringen voor publieke websites en apps en ondersteunen medewerkers met gerichte trainingen. Ook voor overige relevante wetgeving, zoals de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), wordt voortgang geboekt via audits, monitoring en een compliance-dashboard.

3.3 Versterking informatiebeveiliging en risicobeheersing

Digitale veiligheid is een randvoorwaarde voor bestuurlijke betrouwbaarheid en publieke legitimiteit. In 2026 zetten we stevige stappen in het structureel borgen van informatiebeveiliging in beleid, gedrag en techniek. We implementeren het geactualiseerde Informatiebeveiligingsbeleid, voeren risicogestuurde audits uit en zetten een organisatiebreed compliance-dashboard in. We hanteren daarbij het principe van 'security by design' in onze projectaanpak en systeemontwikkeling. Informatiebeveiliging is niet langer exclusief het domein van specialisten: iedere medewerker speelt hierin een rol en heeft recht op passende ondersteuning.

3.4 Professionalisering van de digitale organisatie

Naast inhoudelijke en normatieve versterkingen vraagt digitale transformatie ook om organisatorische wendbaarheid. Digitalisering raakt immers niet alleen techniek, maar ook werkprocessen, besluitvorming en cultuur. Daarom blijven we investeren in samenwerking binnen én buiten de organisatie, met oog voor schaalvoordeel, kennisdeling en duurzame procesinrichting.

We zijn realistisch: digitale transformatie kent geen eindpunt. Maar met gerichte stappen, lerend vermogen en bestuurlijke betrokkenheid bouwen we gestaag aan een digitaal slagvaardige provincie – in dienst van de mienskip, vandaag én morgen.

4. De rechtmatige organisatie

Sinds het boekjaar 2023 nemen we als college van GS in de jaarstukken een rechtmatigheidsverantwoording op. In de rechtmatigheidsverantwoording leggen we als college verantwoording af over de rechtmatige totstandkoming van de lasten, baten en balansmutaties in de jaarrekening. Dit houdt in dat deze transacties tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de door Provinciale Staten vastgestelde kaders, zoals de begroting, de provinciale verordeningen en met de bepalingen in de relevante wet- en regelgeving. De accountant geeft een getrouwheidsoordeel af bij de jaarrekening als geheel, met inbegrip van de rechtmatigheidsverantwoording.

In de paragraaf bedrijfsvoering geven we als college van GS een nadere toelichting over de kwaliteit van de interne beheersing en de geplande verbetermaatregelen. Daarnaast geven we als college van GS een toelichting op alle afwijkingen die in de rechtmatigheidsverantwoording zijn opgenomen en hoe deze afwijkingen in de toekomst te voorkomen.

De wetgever heeft de verwachting dat van het (zelf) geven van een rechtmatigheidsverantwoording een kwaliteitsimpuls uitgaat op de interne processen en beheersing. Een belangrijke doelstelling hierbij is dat de provincie zelf de verantwoording moet kunnen onderbouwen als basis voor het gesprek tussen Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten over de verantwoording. Concreet betekent dit dat de rechtmatigheidsfouten en -onduidelijkheden boven de vastgestelde verantwoordingsgrens gerapporteerd en verantwoord moeten worden in de rechtmatigheidsverantwoording in de jaarstukken.

5. Wetgeving

De wetgeving op het gebied van informatie draagt bij aan een transparante, toegankelijke en digitaal vaardige provincie. In 2026 zetten we onze planmatige aanpak voort voor de implementatie van essentiële informatiewetgeving.

De Wet open overheid (Woo) bestaat uit drie kerncomponenten: passieve openbaarmaking, actieve openbaarmaking en een op orde zijnde informatiehuishouding. Het doel van de Woo is om overheidsinformatie proactief beschikbaar te stellen, zonder dat daar een verzoek voor nodig is. Tot nu toe hebben we ons vooral gericht op de component passieve openbaarmaking. De stap naar actieve openbaarmaking is een omvangrijke opgave, aangezien de Woo bestaat uit vier tranches met in totaal 15 verschillende informatiecategorieën. Deze moeten actief openbaar worden gemaakt door verschillende interne afdelingen en teams.

Om aan de Woo te voldoen, moeten per informatiecategorie de volgende stappen worden doorlopen:

- Vaststellen van processen (Open by Design) en organiseren van eindverantwoordelijkheden
- Borgen van proceseigenaarschap
- Publicatie op het landelijke platform conform Woo-specificaties
- Digitale toegankelijkheid van gepubliceerde informatie waarborgen

Onze inzet is erop gericht om Woo-verzoeken zoveel mogelijk binnen de wettelijke beslistermijn af te handelen. De tijdige afhandeling is hierbij afhankelijk van de aard, omvang en hoeveelheid Woo-verzoeken die wij binnenkrijgen. Om tijdig een besluit te kunnen nemen op Woo-verzoeken, zal de betreffende ambtelijke capaciteit worden uitgebreid en wordt het werkproces opnieuw in beeld gebracht, zodat de benodigde managementinformatie beschikbaar komt om beter te kunnen sturen. Bij (dreigende) vertraging van de afhandeling zoeken wij altijd contact te met de verzoeker/aanvrager.

Op het gebied van digitale toegankelijkheid richten we ons in 2026 op het verder structureel beleggen van verantwoordelijkheden binnen de organisatie. Daarnaast voeren we regie en actualiseren we toegankelijkheidsverklaringen in samenwerking met de interne website eigenaren. Daarnaast vergroten we het bewustzijn rondom inclusieve digitale dienstverlening door kennisdeling. Deze inspanningen ondersteunen de naleving van de wettelijke verplichtingen onder de Wet digitale overheid (Wdo) en versterken de toegankelijkheid van onze digitale kanalen voor de Mienskip.

Ten behoeve van de gewenste toegankelijkheid en vindbaarheid van informatie is het van belang dat de informatiehuishouding voldoet aan de eisen van de Archiefwet en de Wet open overheid. Een goed ingerichte informatiehuishouding waarborgt de kwaliteit, toegankelijkheid en terugvindbaarheid van

informatie, wat essentieel is voor verantwoording, transparantie en rechtmatige besluitvorming. Vanwege de vele (digitale) ontwikkelingen is er dit moment sprake van een achterstand. In de komende jaren werken we daarom aan het verder op orde krijgen van de informatiehuishouding.

6. Fraude en onregelmatigheden

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid wordt net als in 2025 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. Vanuit de verbijzonderde interne controlefunctie worden in het kader van frauderisicobeheersing voor de risicovolle processen binnen de provincie de werking van de aanwezige beheersmaatregelen getoetst. Ieder jaar gebeurt dit voor een aantal van deze processen, zodanig dat elk van deze processen minimaal eens per 4 tot 5 jaar aan bod komt.

Daarnaast vindt voor alle (in het kader van fraude) risicovolle processen jaarlijks een gesprek plaats met het betrokken team/ de betrokken medewerkers om het onderwerp fraude blijvend onder de aandacht te houden en om bewustwording te creëren. Een van de vragen die daarbij aan bod komt is of zich onregelmatigheden hebben voorgedaan die zouden kunnen wijzen op fraude.

Een andere prioriteit voor 2026 is het door de organisatie gestructureerd en zichtbaar toepassen van risicomanagement, zodat risicomanagement een sturingsinstrument wordt bij het realiseren van onze doelen.

7. Subsidies

In het bestuursakkoord staat de ambitie om het aanvragen van subsidies eenvoudiger te maken. Deze ambitie nemen wij mee als onderdeel van het programma Digitalisering en het digitaliseren van de subsidieprocessen. Bij de inrichting van het subsidievolgsysteem voorzien we een aanvraagportaal waarin het volledige subsidieproces (van aanvraag tot afrekening) laagdrempelig en klantvriendelijk wordt ingericht. In 2026 bereiden we hiervoor het aanbestedingsproces voor en voeren we de aanbesteding uit.

Paragraaf 8. Uitvoering en Handhaving

Deze paragraaf geeft een nadere toelichting op de taken van de provincie op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving. Met de komst van de Omgevingswet is de terminologie aangepast. De term VTH is vervangen door U&H, wat staat voor Uitvoering en Handhaving. In deze nieuwe benadering valt vergunningverlening onder het begrip uitvoering, terwijl handhaving zowel toezicht als daadwerkelijke handhaving omvat.

Hoewel U&H de nieuwe officiële term is, wordt in de praktijk nog regelmatig de oude term VTH gebruikt. Beide termen worden daarom momenteel naast elkaar gehanteerd.

Bevoegd bestuursorgaan

Gedeputeerde Staten is het bevoegde bestuursorgaan voor de uitvoering van U&H taken. De juridische grondslag hiervoor ligt in landelijke wetgeving en provinciale verordeningen. Er zijn ook overeenkomsten op basis waarvan GS een rol heeft, bijvoorbeeld het Schone Lucht Akkoord (SLA).

Uitvoering

De taken zijn belegd binnen de provinciale organisatie en bij de omgevingsdiensten FUMO en ODG. Bij de FUMO (Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) is een breed pakket aan milieutaken ondergebracht. Dit betreft voornamelijk U&H-taken en de advisering op specialistische terreinen als externe veiligheid, bodem en geluid.

De ODG (Omgevingsdienst Groningen) is één van de zes omgevingsdiensten die is aangewezen als Seveso-omgevingsdienst. De ODG richt zich op de uitvoering van de U&H-taken voor de majeure risicobedrijven in de drie Noordelijke provincies. Zij voert deze taken uit voor de provincie Fryslân en de provincies Groningen en Drenthe.

Mandaat

Gedeputeerde Staten hebben aan de ambtelijke provinciale organisatie en de FUMO en ODG mandaat verleend, zodat zij de aan hen opgedragen taken kunnen uitvoeren. Over gevoelige zaken vindt overleg en afstemming met de verantwoordelijk portefeuillehouder plaats. In het Interbestuurlijk Programma Versterking VTH stelsel (IBP VTH) is een landelijk, uniform mandaat voorbereid. Dit uniform mandaat is erop gericht dat de omgevingsdiensten de aan hen opgedragen taken efficiënt en onafhankelijk (binnen de grenzen van het verleende mandaat) kunnen uitvoeren.

VTH bijdrage aan doelen

Het karakter van het U&H instrumentarium maakt dat er veelal sprake is van een indirecte bijdrage aan de realisatie van doelen uit verschillende beleidsvelden. De basisgedachte is dat normconform gedrag, een goede naleving van wet- en regelgeving, bijdraagt aan veiligheid, gezondheid en een duurzame leefomgeving. Zo versterkt een goede uitvoering van U&H-taken de naleving van wet- en regelgeving en wordt met de inzet van het U&H instrumentarium bijgedragen aan de realisatie van doelen uit de beleidsvelden:

- 2.3 Instandhouding provinciale infrastructuur;
- 3.1 Natuur;
- 4.2 Water en Bodem;
- 4.3 Milieu
- 4.4 Energietransitie
- 5.1 Economie

VTH beleid

Voor de uitvoering van de U&H-taken stellen Provinciale Staten verordeningen (zoals de Omgevingsverordening) en Gedeputeerde Staten uitvoeringsbeleid (U&H strategie) vast. Het vaststellen van een uitvoerings- en handhavingsstrategie volgt uit afdeling 13.2 van het Omgevingsbesluit. Het beleid is in de volgende documenten vastgelegd:

- Uitvoering & Handhavingsstrategie provincie Fryslân 2025-2028; Hierin is het algemene beleidskader voor de uitvoering van U&H taken opgenomen. De UHS beschrijft de uitgangspunten, doelen (wat) en strategieën (hoe) voor de uitvoering en handhaving. De UHS is van toepassing op alle U&H taken die door de eigen organisatie (thuis taken) en door de FUMO worden uitgevoerd (de zogenaamde plustaken).
- Uitvoering & Handhavingsstrategie Fryslân 2025-2028; Dit beleidsdocument bevat het uniforme beleid voor de U&H-taken die door de Friese gemeenten en de provincie wettelijk verplicht bij de FUMO zijn ondergebracht. Het is wettelijk verplicht dat dit beleid voor de basistaken uniform moet zijn op het niveau van een omgevingsdienst zodat dit bijdraagt aan een gelijk speelveld voor inwoners en bedrijven en zorgt voor een efficiënte uitvoering door de FUMO.
- U&H strategie Noordelijke maat; Hierin is het beleidskader opgenomen voor de majeure risico-bedrijven (Seveso bedrijven) waarvan de U&H-taken door de ODG worden uitgevoerd voor de drie Noordelijke provincies.

Wat willen we bereiken?

De wet- en regelgeving waarin GS als het bevoegde gezag is aangewezen bevat specifieke doelen. GS heeft medebewind voor deze landelijke regelgeving en streeft op deze doelen goede naleving na.

De Omgevingswet biedt overheden keuzeruimte om doelen voor de leefomgeving te bereiken. In de POVI is een strategische en lange termijn visie voor de fysieke leefomgeving opgenomen. Vanuit het Rijk wordt gewerkt aan een Nationaal Milieu Programma wat vertaald dient te worden naar regionaal niveau. Deze vertaling vindt zijn weg via de instrumenten uit de U&H-beleidscyclus en wordt uitgewerkt in de U&H strategie. Daarin is voor verschillende onderwerpen nader uitgewerkt op welke wijze een bijdrage wordt geleverd aan wettelijke en andere beleidsdoelen door een goede uitvoering van de wettelijke U&H-taken en wordt een bijdrage geleverd aan een veilige, gezonde en duurzame leefomgeving. Daarom wordt een versterking en borging van de U&H beleids- en operationele cyclus nagestreefd.

VTH uitvoeringsprogramma en – jaarverslag

De U&H strategie is uitgewerkt in een operationele uitvoeringsprogramma. Het jaarlijkse uitvoeringsprogramma bevat een meer gedetailleerde uitwerking van de verwachte resultaten en de daarvoor benodigde inzet vanuit de provinciale organisatie, de FUMO en de ODG. In jaarverslagen wordt na afloop gerapporteerd aan - en verantwoording afgelegd door - Gedeputeerde Staten over de uitvoering van de U&H-taken. Het verslag is tevens een belangrijk evaluatiemoment: ligt de uitvoering op koers, is er aanleiding om te (her)prioriteren en/of doelen bij te stellen.

Inhoudelijke speerpunten

Hieronder worden enkele inhoudelijke speerpunten benoemd:

- Beleidsontwikkeling

Er wordt in IPO-verband bijgedragen aan de ontwikkeling van (landelijk) U&H-beleid. Daarbij sluiten wij aan bij de programmalijnen uit de bestuurlijke IPO-agenda Ruimte en leefomgeving (2024-2028). Binnen deze programmalijnen vallen onderwerpen als gezonde leefomgeving, veilige leefomgeving, externe veiligheid, vervoer gevaarlijke stoffen, drugsafvaldumpingen, varend ontgassen, circulaire economie en U&H, klimaat en U&H, zeer zorgwekkende stoffen, financiële zekerheidstelling, diepe plassen, versterking VTH-stelsel en Nationaal Milieuprogramma.

- De doorontwikkeling en versterking van het VTH-stelsel

De aanbevelingen uit het rapport “Om de leefomgeving” van de Commissie Van Aartsen (2021) zijn de afgelopen jaren omgezet en uitgewerkt in een groot aantal verbetervoorstellen. Dit heeft plaats gevonden in het Interbestuurlijk programma (IBP VTH). Het IBP-VTH is inmiddels afgerond. In januari 2025 hebben het Rijk, VNG, IPO en OD-NL samenwerkingsafspraken ondertekend. Daarmee committeren alle partijen

zich tot de implementatie en borging van de verbetervoorstellen, zodat dit - uiteindelijk - bijdraagt aan een daadwerkelijke verbetering van het VTH-stelsel. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat de omgevingsdiensten, waar een belangrijk deel van de uitvoering van U&H-taken (al dan niet wettelijk verplicht) is ondergebracht meer robuust moeten worden en in staat moeten worden gesteld om meer onafhankelijk de aan hen opgedragen taken uit te kunnen voeren. Het gaat dan om onderwerpen als de financieringssystematiek van omgevingsdiensten, een landelijk uniform modelmandaat, robuustheidscriteria, ontwikkelen van een kennisinfrastructuur en adequate informatie-uitwisseling en monitoring. Hierbij is samenwerking binnen de U&H-keten en een regionale versterking van de uitvoeringspraktijk een belangrijk uitgangspunt om te komen tot de gewenste robuuste omgevingsdiensten. Een belangrijke basisvoorwaarde is dat onder de deelnemers in de omgevingsdienst een gezamenlijk en gedragen beeld aanwezig is van wat zij van een omgevingsdienst verwachten en (in hun rol als eigenaren van de omgevingsdienst) de middelen beschikbaar stellen die daarvoor nodig zijn.

- Majeure risicobedrijven

Fryslân kent 14 majeure risicobedrijven (peildatum 1 januari 2025). De uitvoering van U&H-taken bij deze bedrijven is, zoals eerder aangegeven, opgedragen aan de ODG. De uitvoering van deze taken vindt plaats overeenkomstig de productie- en kwaliteitsnorm “Noordelijke Maat” zoals die tussen de provincies Fryslân, Groningen en Drenthe met de ODG is overeengekomen.

- Coördinatie & regie en samenwerking

Gedeputeerde Staten hebben de wettelijke taak tot coördinatie en afstemming tussen overheden en andere organisaties in Fryslân die betrokken zijn bij de uitvoering van U&H-taken. Deze samenwerking heeft een beleidsmatig en kaderstellend karakter. De onderwerpen komen voort uit de meerjarenagenda, aangevuld met actuele thema's en worden behandeld in het Fries U&H-overleg. Hierin zijn de Friese gemeenten, het Wetterskip, FUMO en andere relevante partijen zoals het Openbaar Ministerie, terreinbeherende organisaties, en Rijkswaterstaat vertegenwoordigd. Het Fries U&H-overleg zal zich in 2026 in toenemende mate richten op de implementatie/borging van de onderwerpen uit de verbetervoorstellen voor het U&H-stelsel die betrekking hebben op gemeenten en provincie. Onderwerpen die raken aan de omgevingsdienst zullen in FUMO-verband worden opgepakt. Wij stemmen onze inzet af op de implementatie-afspraken die landelijk worden gemaakt voor het verbeteren van het U&H-stelsel.

Als provincie werken we veel en intensief samen met andere overheden, uitvoeringsorganisaties en andere instanties in concrete zaken. Deze samenwerking is erop gericht om daar waar nodig krachtadig en als één overheid te kunnen acteren. Wij doen dit in onder andere in:

- Noordelijk verband: met provincie Groningen, Fryslân en Drenthe en Politie Noord-Nederland;
- Waddengebied met o.a. provincie Groningen, Fryslân en Noord-Holland maar ook Rijkswaterstaat en Beheer Autoriteit Wadden;
- Samenwerking toezicht bij de Natura 2000 – gebieden met o.a. terreinbeherende organisaties It Fryske Gea, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

Paragraaf 9. Grote projecten

In deze paragraaf staan de grote projecten en programma's in de provincie Fryslân. Hieronder verstaan we projecten of programma's die een meerjarig karakter hebben, en waarvan PS besloten hebben tot uitvoering over te gaan. Het gaat om projecten en programma's met grote maatschappelijke impact. De realisatie is van belang voor het halen van de provinciale doelstellingen, zoals de resultaatdoelstellingen uit het bestuursakkoord. Daarbij geldt dat deze projecten (significante) bestuurlijke en/of juridische en/of financiële risico's kennen. De provincie speelt in deze projecten een regisserende of stimulerende rol.

De paragraaf is ontstaan vanuit de periodieke sturingsbehoefte van PS op deze (en toekomstige) programma's en projecten. Jaarlijks wordt in overleg met de auditcommissie bepaald welke projecten en programma's voldoen aan de criteria om in de begroting van het volgende jaar in de paragraaf opgenomen te worden.

Elk project/programma wordt toegelicht aan de hand van de volgende onderdelen:

- De besluiten van Provinciale Staten.
- De financiële stand van zaken (provinciaal aandeel).
- De acties in 2026.
- De mogelijke risico's.

Overzicht projecten

Projecten

1. Lelylijn
2. Vismigratierivier
3. Bruggen/Sluis Kornwerderzand

Programma's

4. Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave
5. Programma Natuur
6. Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG)
7. Veenweide
 - a. Veenweideprogramma 2021-2031
 - b. Aldeboarn-De Deelen
 - c. Hegewarren
 - d. Idzegea

1 Lelylijn

PS-besluiten

Vooralsnog zijn er geen PS-besluiten genomen.

Financiële stand van zaken

In het hoofdlijnenakkoord van het huidige demissionaire kabinet PVV, VVD, NSC en BBB, is de Lelylijn opnieuw opgenomen. Het kabinet had € 3,4 miljard gereserveerd voor de realisatie van de Lelylijn. In 2023-2024 is het MIRT- en NOVEX-onderzoek voor de Lelylijn uitgevoerd. Met het Rijk is afgesproken de kosten hiervan ad € 8 mln. te verdelen in 50% voor het Rijk en 50% voor de regio. Dit is voor het MIRT- en NOVEX-onderzoek Lelylijn (€ 6 mln.), Deltaplan (€ 1 mln.), onderzoek Bestaand Spoor (€ 0,5 mln.) en onderzoek Nedersaksenlijn (€ 0,5 mln.). Voor de provincie Fryslân betekent dit een bijdrage aan de plankosten van € 1,3 mln. euro. (Dit bedrag zit in het budget Lelylijn, opgenomen voor de bijdrage aan de plankosten voor Lelylijn en Deltaplan). Daarnaast dragen Friese gemeenten hieraan bij.

In het Bestjoersakkoart 2023-2027 Oparbeidzje foar Fryslân is hiernaast nog € 1 mln. gereserveerd, die zal in 2025 en 2026 worden aangesproken voor de uitvoering van de vervolgstappen op basis van de afspraken in het BO MIRT 6 november en 20 december 2024. In november 2024 is in het BO MIRT

besloten om naar aanleiding van een aangenomen motie door de Tweede Kamer het MIRT-onderzoek te vervolgen met een Masterplan Lelylijn. Hiertoe worden de resterende middelen in 2025 en 2026 ingezet. In de Voorjaarsnota 2025 heeft het kabinet het budget Lelylijn voor een belangrijk deel besteed aan andere infrastructurele projecten, waarmee er nog circa € 600 mln. resteert voor de Lelylijn.

Wat gaan we doen in 2026?

De Lelylijn is begin 2024 opgenomen in het 'extended core network' van het Trans-European Transport Network (TEN-T). Er wordt lobby gevoerd richting Europa om cofinanciering voor de aanleg van de Lelylijn te krijgen uit de budgetten achter de TEN-T verordening en andere mogelijke Europese fondsen.

In november 2024 is het MIRT- en NOVEX-onderzoek voor de Lelylijn afgerond. Doel van het onderzoek was het opleveren van voldoende informatie om de Startbeslissing Verkenning Tracéwet te nemen door de minister eind 2024, als start van de formele planvoorbereiding en realisatie van de Lelylijn. Het Rijk eist dat er zicht is op 75% van de benodigde middelen, dat ontbreekt nu en daarom is de Startbeslissing tot een MIRT-verkenning door de minister niet genomen ondanks dat Rijk en Regio van mening zijn dat de resultaten van de onderzoeken wel vervolgstap rechtvaardigen. Er is in het BO-MIRT december 2024 besloten om te komen tot een Masterplan Lelylijn om te kijken hoe de lijn ingebed kan worden in de ruimtelijke structuur van Nederland. In 2025 en 2026 wordt dit Masterplan opgesteld onder aansturing door de Projectorganisatie Lelylijn en in opdracht van het Rijk en de provincies Groningen, Fryslân en Flevoland.

Risico's

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft het zicht op 75% van de financiering als spelregel voor het nemen van de startbeslissing tot een MIRT-verkenning. Doordat met de Voorjaarsnota 2025 de reservering voor de Lelylijn op de Rijksbegroting grotendeels is leeg gehaald, heeft het risico zich ten aanzien van de beschikbare middelen voltrokken waarmee het zicht op 75% van de financiering en daarmee het zicht op de startbeslissing MIRT-verkenning verder uit beeld is. Betrokken partijen zijn hierover met elkaar in gesprek.

2 Vismigratierivier

PS-besluiten

- Op 21 december 2011 hebben Provinciale Staten de Bestuursovereenkomst Afsluitdijk (inclusief ambitie agenda Afsluitdijk) vastgesteld.
- Op 21 januari 2015 hebben Provinciale Staten diverse provinciale budgetten vastgesteld.
- Op 20 april 2016 hebben Provinciale Staten besloten geen wensen of bedenkingen kenbaar te maken voor vaststelling van vier Realisatieovereenkomsten met RWS.
- Op 20 april 2016 hebben Provinciale Staten het Provinciaal Inpassingsplan voor de Vismigratierivier (VMR) vastgesteld.
- Op 28 november 2018 hebben Provinciale Staten het reparatieplan van het Provinciaal Inpassingsplan vastgesteld.

De financiële stand van zaken

	Budget		Besteed
Project	Totaal budget	Aandeel provinciale bijdrage in budget	Gerealiseerd t/m mei 2025
Vismigratierivier deel 1	19.000.000	2.700.000	19.000.000
Vismigratierivier deel 2	60.800.000	5.700.000	25.700.000

Provincie Fryslân is sinds 2018 opdrachtgever namens de vijf initiatiefnemers van de VMR: de Waddenvereniging, It Fryske Gea, Sportvisserij Nederland, Coalitie Blauwe Hart Natuurlijk en NetVISwerk. Het project wordt grotendeels gefinancierd door subsidies vanuit o.a. het Waddenfonds, Nationale Postcode Loterij en LIFE.

Sinds de vaststelling van het budget in 2018 zijn de omstandigheden gewijzigd door raakvlakken en afhankelijkheden met het Rijksproject Versterking Afsluitdijk, hoge prijsindexatie als gevolg van Covid-19 en de oorlog in Oekraïne, de verzilttingsproblematiek in het IJsselmeer en daarmee de beschikbaarheid over zand voor de bouw van de VMR alsook complexe vergunningsprocedures.

U bent eerder geïnformeerd over de gevolgen van bovengenoemde negatieve ontwikkelingen op de totale businesscase van de VMR en een tekort van € 13 mln. Dat tekort is inmiddels opgelost. De provincie en de initiatiefnemers zijn met de financierende partijen van de Vismigratierivier in gesprek gegaan over extra budget. Het Waddenfonds, de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), en de initiatiefnemers dragen samen circa € 13 mln. extra bij zodat volledig functionele VMR gerealiseerd kan worden.

Wat gaan wij doen in 2026?

In 2020 is de realisatie van de VMR gestart. Het project is volop in realisatie. De VMR wordt op basis van zes deelcontracten gerealiseerd:

Contract I = Rijkscontract – Doorlaatmiddel Afsluitdijk en inzwemopeningen

Contract II = Estuariëne deel Waddenzeezijde

Contract III = Estuariëne deel IJsselmeerzijde

Contract IV = Oostelijke en Zuidelijke Dam IJsselmeerzijde

Contract V = Westflank IJsselmeerzijde

Contract VI = Binnenzijde VMR, afsluitmiddel, inregelfase en beheer & onderhoud

De eerste vijf deelgebieden zijn gerealiseerd en worden reeds beheerd en onderhouden. Het laatste deelgebied (contract VI) bevindt zich in de voorbereidende fase en zal voor een groot deel in 2026 worden gerealiseerd. De VMR zal begin 2027 functioneel zijn. Daarna start de inregelfase met onderzoek & monitoring om te komen tot een stabiel systeem.

Risico's

- Het realisatiecontract voor het laatste deelgebied is nog niet gesloten. Er blijft een financieel rest-risico op dit punt, wanneer tussentijds scope, financiering of externe ontwikkelingen wijzigen (een nieuwe pandemie of oorlog bijvoorbeeld).

3 Bruggen /sluis Kornwerderzand

PS-besluiten

- In het kader van het uitvoeringsprogramma DNA is 21 januari 2015 € 10 mln. gereserveerd als regionale bijdrage in de investeringskosten voor de sluis Kornwerderzand.
- In het coalitieakkoord 2015-2019 is een bedrag van € 5 mln. beschikbaar gesteld voor het gehele project.
- 17 juni 2020 hebben Provinciale Staten besloten geen wensen of bedenkingen kenbaar te maken voor de vaststelling van de Bestuursovereenkomst (BOK) Sluis Kornwerderzand en hebben €100 mln. investeringskrediet beschikbaar gesteld voor de nieuwe bruggen en de voorbereidende werkzaamheden voor de sluis.
- 22 december 2022 hebben Provinciale Staten ingestemd met het voorfinancieren van de € 26,5 mln. marktbijdrage. En zijn geen wensen en bedenkingen ingebracht tegen het besluit van het college van GS om in te stemmen met de model overeenkomst “inning marktbijdrage”.
- 8 november 2023 hebben PS ingestemd met het beschikbaar stellen van de resterende € 4,5 mln. als provinciale bijdrage voor het project Sluis Kornwerderzand.

Financiële stand van zaken

	Budget		Besteed	Toelichting
Project	Totaalbudget	Aandeel provinciale bijdrage in budget	Gerealiseerd t/m mei 2025	
Sluis Kornwerderzand	80.000.000*	16.000.000	3.000.000	Besteding betreft voorbereidingskosten exclusief € 1,4 mln. verkenning/studie
Fase 1 bruggen Kornwerderzand	100.000.000	3.500.000	13.000.000	

*Gebaseerd op totaalbedrag € 180 mln. voor bruggen en sluis zoals dat in 2020 het uitgangspunt was.

Wat gaan we doen in 2026?

In 2020 is een BOK met het Rijk gesloten voor de realisatie van het project. Sindsdien hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan dit heeft geleid tot een herijking van het project en is een nieuwe raming met prijspeil 2024 opgesteld. Door het Rijk is in 2025 € 375 mln. extra beschikbaar gesteld voor het project en daarmee is het project in principe financieel gedekt. Over het vervolg van het project maken Rijk en regiopartners nieuwe afspraken die worden vastgelegd in een addendum op de bestaande bestuursovereenkomst. In 2026 loopt de aanbesteding van de nieuwe, bredere bruggen in de A7 en wordt gewerkt aan het opstellen van een aangepast sluisontwerp waarin de noodzakelijke verziltingsmaatregelen worden geïntegreerd.

Risico's

Voor het project zijn risico's benoemd m.b.t. de verruiming van de sluis, de bouw van de bruggen en het verdiepen van de vaargeulen. Naar aanleiding van de herijking van het project zijn sommige risico's komen te vervallen. De belangrijkste actuele risico's voor het project zijn hieronder opgenomen.

- Over het vervolg van het project maken Rijk en regiopartners nieuwe afspraken die worden vastgelegd in een addendum op de bestaande bestuursovereenkomst. In de BOK (2020) is opgenomen dat het verruimen van de vaargeulen in het IJsselmeer een opgave is voor de provincie.
In de praktijk blijkt dat vanuit vergunningverlening dit slechts in zeer beperkte mate mogelijk is gebleken. Met het Rijk zullen hierover nieuwe afspraken moeten worden gemaakt.
- De bruggen in de A7 bij Kornwerderzand zijn einde levensduur. Een storingsvrije afwikkeling van het weg- en vaarwegverkeer kan niet meer worden gegarandeerd. Een spoedige aanpak is dan ook gewenst. Nu er voldoende dekking voor het project is, kan op relatief korte termijn worden gestart met de realisatie van de bredere bruggen.
- Vanwege de verziltingsproblematiek zullen maatregelen moeten worden getroffen bij de verruimde sluis om de intrede van zout te voorkomen. Het Rijk heeft op basis van onderzoek geconcludeerd dat er effectieve maatregelen zijn waarmee het probleem mogelijk kan worden opgelost. Deze kansrijke maatregelen zijn nog niet in detail uitgewerkt en kennen nu nog diverse onzekerheden en risico's.
- Bij de oorspronkelijk financiële opzet van het project was ons uitgangspunt dat er over het regionale financieringsdeel BTW gecompenseerd kan worden. Tevens was de aanname dat de markt bijdrage leidt tot het kunnen verrekenen van BTW. Dit moet nog nader uitgezocht worden.
- Per 1 januari 2025 is het Rijk gestart met een pilot waarbij vaargeul de Boontjes minder gebaggerd wordt. Een minimale vaardiepte van -3,30 m NAP wordt gegarandeerd. In de BOK is echter het uitgangspunt opgenomen dat de nautische diepte onveranderd blijft (-3,80 m NAP).

4 Natuurpact: uitvoering natuurontwikkelingsopgave

In 2011 hebben provincies en het Rijk in het Onderhandelingsakkoord Natuur afspraken gemaakt over de decentralisatie van het natuurbeleid. Hiermee zijn wij verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Natuuropgave.

De decentralisatie is verder uitgewerkt in het Natuurpact. Het Natuurpact is afgesloten voor de periode 2014 – 2027. De uitvoering van het Natuurpact is in de begroting opgenomen in hoofdstuk 3.1 Natuur. Het betreft daar de planning voor het lopende begrotingsjaar op hoofdlijnen. In deze paragraaf Grote projecten wordt een toelichting gegeven op één van de onderdelen van het Natuurpact: natuurontwikkelingsopgave.

In het kader van het Natuurpact is met het Rijk afgesproken dat in 2027 het NatuurNetwerkNederland (NNN) wordt gerealiseerd. Provinciale Staten heeft november 2022 besloten dat er maximaal wordt ingezet om het NNN te realiseren. Gelet op de beschikbaarheid van geld, menskracht en beschikbaar instrumentarium is gebleken dat niet zonder meer het gehele NNN in 2027 kan worden gerealiseerd. Vooral het verkrijgen van de benodigde grond dan wel het geïnteresseerd krijgen van grondeigenaren voor natuurbeheer is een cruciale factor voor het slagen van de ambities. En natuurlijk moeten voldoende middelen voorhanden zijn. Met Provinciale Staten is afgesproken dat we uitgaan van de realisatie van 750 ha verwerven/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN in 2027. In voorjaar 2025 is middels een MidtermReview (Healweis Weromsjen NNN) deze opgave door PS herbevestigd.

De realisatie van het NNN wordt in Fryslân gedaan middels vier grote gebiedsontwikkelingsprojecten (Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep) en Natuer mei de Mienskip.

PS besluiten

- Op 21 december 2011 hebben Provinciale Staten besloten het onderhandelingsakkoord Natuur (2011) niet te aanvaarden. Provinciale Staten hebben wel de bereidheid uitgesproken te zullen meewerken aan de uitvoering van het akkoord.
- Op 27 juni 2012 hebben Provinciale Staten ingestemd met de Nota 'Natuer & Lanlik Gebiet' en gekozen voor scenario 2 plus: dit scenario betreft de realisatie van de EHS-taakstelling volgens het Onderhandelingsakkoord Natuur met als plus de prioritaire Friese natuurprojecten in Achtkarspelen Zuid, Beekdal Linde en Beekdal Koningsdiep (minimaal 200 en maximaal 500 ha).
- Op 22 januari 2014 zijn Provinciale Staten akkoord gegaan met het Natuurpact tussen de Provincies en het Rijk.
- Op 10 maart 2015 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de ontwikkelingen in het financiële kader van het program Lanlik Gebiet.
- Op 10 mei 2017 zijn Provinciale Staten geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar de geconstateerde tekorten op de Natuuropgave door BMC.
- Naar aanleiding van dit onderzoek is een aantal scenario's uitgewerkt in het rapport Natuur in Fryslân - Haalbaar en Betaalbaar. Uitgangspunten van deze scenario's waren dat het tekort op de natuuropgave opgelost moest worden, én dat de oplossing gevonden moest worden in de natuurontwikkelingsopgave (1 van de onderdelen van de natuuropgave). Naast de provinciale scenario's is vanuit de mienskip ook een scenario ingebracht. Provinciale Staten hebben op 18 juli 2018 een besluit genomen over deze scenario's. Besloten is om drie scenario's verder uit te werken (waaronder het alternatieve scenario van de mienskip, dat als voorkeursscenario is aangemerkt).
- Op 10 juli 2019 zijn de uitgewerkte scenario's ter besluitvorming voorgelegd aan PS. PS hebben besloten om scenario 5b, Natuer mei de Mienskip (binnen bestaand budget) verder uit te werken door het uitvoeren van 3 pilots en in 2021 een definitieve scenariokeuze te maken. Als terugvaloptie is gekozen voor scenario 3+.
- Op 25 mei 2020 heeft PS het grondbeleid vastgesteld. Dit is relevant voor de grondverwerving voor natuur.
- Op 1 juli 2020 heeft PS de evaluatiecriteria pilots Natuer mei de Mienskip vastgesteld.
- Op 1 december 2020 is PS geïnformeerd over de financiële voortgang Natuurpact.

- Op 24 november 2021 hebben Provinciale Staten de financiële voortgang natuurontwikkelingsopgave besproken. Hierin is een doorkijk gegeven welk budget beschikbaar is voor de komende jaren voor de realisatie van het NNN. In dit stuk is aan de orde geweest dat realisatie in 2027 niet lukt, vanwege onvoldoende inzet capaciteit, te weinig middelen en instrumentarium op basis van vrijwilligheid. PS heeft besloten dat er € 10 mln. in 2022 beschikbaar wordt gesteld voor realisatiekansen prioriteit 3 en 4 NNN (betreft aankopen/functiewijziging, niet voor inzet capaciteit).
- Op 23 maart 2022 hebben Provinciale Staten het aanbod van Natuer mei de Mienskip besproken. NmdM heeft najaar 2021 een aanbod gedaan om 500 ha aan functiewijziging en 1000 ha aan inrichting te doen in de periode t/m 2027 in het NNN buiten de vier gebiedsontwikkelingsprojecten Alde Feanen, Achtkarspelen Zuid, Beekdal Linde en Koningsdiep. PS heeft ingestemd met optie 2, principebesluit: GS op te dragen om m.b.t. NmdM een aantal voorwaarden uit het aanbod uit te werken, zodat dit in de uitwerking van het herziene planning van het natuurfact meegenomen kan worden.
- Op 20 april 2022 hebben Provinciale Staten de strategische grondnota NNN besproken. Hierin ligt een aantal opties voor over de inzet van instrumentarium om de gronden binnen het NNN te realiseren voor natuur. PS heeft ingestemd met optie 3. Dit betekent inzetten op maximale vrijwilligheid in de periode t/m 2027 en inzet op basis van volledige schadeloosstelling vanaf 2028 voor realisatie van prioriteit 1 en 2 NNN. Dit betekent dat er meer capaciteit beschikbaar gesteld moet worden om actiever met de grondaankoop aan de slag te gaan en om meer instrumentarium in te zetten.
- Op 30 november 2022 hebben Provinciale Staten de herziene planning NNN besproken. PS heeft aangegeven dat de provincie haar maximaal gaat inzetten om het NNN te realiseren. En heeft hiervoor ook meer capaciteit voor beschikbaar gesteld (zowel voor de inzet van NmdM als voor de uitvoering van de strategische grondnota) en daarnaast is de aankoopstop voor het provinciale deel van het NNN (prioriteit 3 en 4 NNN) eraf gehaald zodat we weer in het gehele NNN aan de slag kunnen. Daarnaast is afgesproken dat er in 2025 een Mid Term Review is om de voortgang van de realisatie te bespreken.
- Op 23 april 2025 is de Mid Term Review (Healweis Weromsjen NNN) besproken in PS. Omdat de stemming 21 - 21 was, is de stemming verplaatst naar 28 mei. Met deze stemming heeft PS besloten dat er een plan van aanpak opgesteld wordt voor de realisatie van de resterende opgave met de focus op de cruciale hectares en hierbij te onderzoeken of natuur buiten NNN naar binnen NNN geplaatst kan worden en om te onderzoeken of er minder NNN binnen prioriteit 3 en 4 mogelijk is. Het voorgestelde onderzoek voor het inzetten van volledige schadeloosstelling op basis van onteigening is door PS uit het besluit gehaald. Het plan van aanpak wordt uiterlijk voorjaar 2026 aan PS voorgelegd.

Te realiseren doelen

Met de realisatie van het NNN wordt invulling gegeven aan het vergroten van de biodiversiteit. Hiermee wordt een robuust netwerk gerealiseerd. In 2027 is een robuust en samenhangend natuurnetwerk gerealiseerd: vanaf 1-1-2023 betreft dit 750 ha verwerving/functiewijziging en 2000 ha inrichting NNN t/m 2027. Hiermee is er na 2027 nog een restanttaakstelling van ca. 850 ha verwerving/functiewijziging en 1.600 ha inrichting NNN voor de realisatie van het gehele NNN.

Indicator	doelwaarde 2026
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: grondverwerving / functieverandering (cumulatief)	310 ha
Gerealiseerde hectare Natuurnetwerk Fryslân: inrichting (cumulatief)	1.040 ha

Voor de doelwaarde 2026 wordt uitgegaan vanaf 1 januari 2023.

Voor de grondverwerving/functiewijziging wordt uitgegaan van 100 ha realisatie in 2026. We zijn hierin afhankelijk van de medewerking van grondeigenaren.

In 2026 gaan we voor inrichting van ca. 350 ha realisatie in 2026. Daarnaast zijn er veel ha's in 2026 in uitvoering waarvan de realisatie na 2026 aan de orde is. Zie hiervoor de toelichting bij "Wat gaan we doen in 2026?".

Financiële stand van zaken

Onderstaand is het overzicht opgenomen van de stand van zaken van het Natuurpact. Dit is de tabel met de programmering van de totale natuuropgave in de nieuwe indeling op basis van het scenario 750 ha verwerven/functiewijziging en 2.000 ha inrichting NNN, conform het PS besluit over de herziene planning NNN (november 2022). Betreft de periode 2014-2027. In deze tabel zijn voor de realisatiecijfers de peildatum 1/1/2025 aangehouden. En is de financiële programmering aangepast naar de stand van zaken 1 juni 2025.

Natuurpact Programmering 2014 t/m 2027 op basis van herziene planning 2022

programmering 2014 t/m 2027			
INKOMSTEN x € 1.000	Realisatie 2014-2024	Programmering 2025-2027	Totaal
1. Rijksmiddelen	422.100	164.000	586.100
2. Provinciale middelen	123.200	40.500	163.700
3. Europese middelen	117.500	49.000	166.500
4. pMJP middelen	20.900	0	20.900
5. Overige middelen	31.100	11.300	42.500
SUBTOTAAL	714.800	264.800	979.700
UITGAVEN x € 1.000	Realisatie 2014-2024	Programmering 2025-2027	Totaal
1. Ontwikkelopgave	82.300	86.200	168.500
2. Natura 2000	20.800	25.800	46.600
3. Natuurbeheer	192.300	73.200	265.500
4. Agrarisch natuurbeheer	194.400	94.700	289.100
5. Wet natuurbescherming	1.000	100	1.100
6. Soortenbeleid - weidevogels	5.900	0	5.900
7. Soortenbeleid - Ganzen	136.100	55.600	191.700
8. Soortenbeleid overige soorten	2.100	1.600	3.700
9. Diversen	40.800	12.700	53.500
SUBTOTAAL	675.700	349.900	1.025.600
TOTAAL x € 1.000	Realisatie 2014-2024	Programmering 2025-2027	Totaal
Subtotaal inkomsten	714.800	264.800	979.700
Subtotaal uitgaven	675.700	349.900	1.025.600
TOTAAL	39.100	-85.100	-45.900

Op basis van de huidige programmering is er berekend dat er dan een tekort is van ca. € 46 mln. Hierin is bijvoorbeeld rekening gehouden met: de verhoging van de indexatie voor het Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de aanpassing standaardkostprijzen van Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), de verhoogde kosten voor de ganzenschade, de benodigde inzet voor NmdM en uitvoering strategische grondnota NNN (totaal 18 FTE in de periode 2023 t/m 2027) en vanaf 2024 zijn de rente lasten voor het IKG (Investeringskader Grond) substantieel hoger dan in voorgaande jaren. Daarnaast is de besluitvorming in PS, maart 2024, over het ganzenbeleid dat zorgt voor hogere kosten in de

programmering verwerkt. De verwachting is dat het Rijk de extra lasten voor het ANLb zal compenseren. Daarmee maakt het ANLb geen deel uit van het tekort binnen het Natuurpact. Er is geen sprake van een financieel risico omdat het beschikbare budget kaderstellend is en we de komende tijd op zoek gaan naar aanvullend budget. Hierbij kan gedacht worden aan financiering vanuit EU-subsidies of uit Programma Natuur.

Wat gaan we doen in 2026?

Inhoudelijk rapporteren we hier alleen over de voortgang van de natuurontwikkelingsopgave. Voor de andere onderdelen wordt verwezen naar programma 3.1 Natuur. De natuurontwikkelingsopgave wordt uitgevoerd middels Natuer mei de Mienskip en vier gebiedsontwikkelingsprojecten: Achtkarspelen Zuid, Alde Feanen, Beekdal Linde en Koningsdiep. Algemeen geldt dat we verder gaan met de uitvoering van de natuurontwikkelingsopgave conform de besluitvorming van PS. Hiervoor is een realisatiestrategie opgesteld waar uitvoering aan wordt gegeven. Daarnaast wordt uitvoering gegeven aan het verkopen van ingerichte provinciale grond conform het uitvoeringskader verkoop gronden NNN.

Plan van aanpak n.a.v. Healweis Weromsjen NNN (Midterm Review)

In april/mei 2025 is Healweis Weromsjen NNN over de voortgang van de realisatie van het NNN voorgelegd aan PS. In dit rapport gaan we in op de voortgang en hebben we de mogelijkheden voor realisatie van de opgave in 2027 aan u voorgelegd. Afgesproken is dat we een plan van aanpak gaan maken met name over de realisatie van de cruciale hectares (dit zijn hectares die niet verplaatst kunnen worden en op die locatie gerealiseerd moeten, vooral met prioriteit N2000 en KRW) en voorstellen voor versnellingsstrategieën voor de realisatie van NNN.

Natuer mei de Mienskip

De opdracht voor NmdM is onveranderd ten opzichte van voorgaande jaren; 500 ha functiewijziging en 1.000 ha inrichting.

In 2026 wordt verder gewerkt aan de realisatie van dat doel in de clusters die in 2025 als prioritair zijn aangemerkt. De doorloop en voortgang is afhankelijk van het proces in de gebieden en de bereidheid om mee te werken. Dit laatste kan, afhankelijk van de eigendomssituatie, voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van de mogelijkheden die geboden worden voor de landbouw. Inschatting is dat er ca. 60 ha NNN in 2026 wordt gerealiseerd.

Ook in 2026 wordt door NmdM gewerkt aan de mogelijkheden hiervoor en het zoeken naar creatieve oplossingen.

In gebieden waar veel eigendommen van terreinbeherende organisaties liggen en kansen voor relatief snelle realisatie zijn, worden uitvoeringsplannen opgesteld en, waar mogelijk, in 2026 uitgevoerd. Indien uitvoering in 2026 nog niet mogelijk is, wordt voorbereid voor uitvoering in 2027. Dit geldt ook voor clusters met particuliere eigenaren.

In Burgumermar en De Leijen wordt verder gewerkt aan het aankopen en/of ruilen van gronden en de inrichting van de NNN begrensde percelen.

De kansen die herkend zijn in de verkenningen worden uitgediept en verder gebracht. Hierbij wordt instrumentarium ingezet dat passend is bij de situatie.

Via het loket Tsjoek Op! worden initiatieven voor kleine gebieden van particulieren opgepakt en verder gebracht voor realisatie NNN.

Gebiedsontwikkelingsprojecten

In 2026 wordt in gebiedsontwikkelingsproject Beekdal Linde het resterende deel van het hermeanderingsbestek Linde uitgevoerd. De planning is dat dit realisatieproject in voorjaar 2026 wordt afgerond. Daarna volgt de decharge. In najaar 2025 is de 6e uitvoeringsmodule vastgesteld en in 2026 wordt deze module verder voorbereid en deels gerealiseerd. Het gaat dan in totaal om de inrichting van 14 hectare NNN-grond.

Verder wordt in 2026 gestart met de planvorming voor de 7e uitvoeringsmodule.

In 2026 wordt in het gebiedsontwikkelingsproject Achtkarspelen Zuid gestart met de uitvoering van de Droegehamstermieden, gestart met de uitvoering van Reahel-East, gestart met de uitvoering van de Surhuzumermieden en in z'n algemeenheid wordt verder gegaan met de uitvoering van het plan "Mieden op z'n Mooist". Er zijn diverse grondruilen waarmee er grond binnen het NNN beschikbaar komt t.b.v. de natuurontwikkeling. De inschatting is dat er in 2026 ca. 180 ha NNN (Reahel-East) wordt gerealiseerd en dat de overige ha's in 2027 worden gerealiseerd.

In 2026 worden in het gebiedsontwikkelingsproject Alde Feanen de laatste werkzaamheden uit de 3e module in het gebied rond de Wolwarren afgerond. De werkzaamheden in de Westersanning, laatste deel uit de 3e module, worden gestart en afgerond. De werkzaamheden uit de 4e module (polder Siderius) worden gestart en afgerond. De werkzaamheden op de Oksekop worden gestart en afgerond. De inschatting is dat er in 2026 ca. 100 ha wordt gerealiseerd.

In 2025 is in het gebiedsontwikkelingsproject Koningsdiep op basis van de uitkomsten van de MER voor de boven- en middenloop (350 ha NNN) een inrichtingsprogramma opgesteld. Tegelijkertijd is voor een deel (225 ha NNN) van dit programma de 5e uitvoeringsmodule opgesteld; in 2026 wordt gestart met de voorbereiding van de uitvoering van deze 5e module. Met deze plannen wordt integraal invulling gegeven aan de natuur- en wateropgaven (NNN, KRW en WB21) in het beekdal Koningsdiep.

In 2026 wordt gestart met de uitvoering van het inrichtingsplan Dulf Mersken (240 ha). Hiermee wordt zowel invulling gegeven aan de Natura 2000 doelstellingen als de waterdoelen.

Risico's

Algemeen:

In deze paragraaf lichten we alleen de risico's toe van de natuurontwikkelingsopgave. Over de risico's van de rest van het Natuurpact rapporteren we in hoofdstuk 3.1 Natuur van deze begroting.

Ontwikkelopgave:

- Tempo grondverwerving te laag - Indien het tempo van vrijwillige grondverwerving te laag is zullen de doelen voor de ontwikkelopgave en daarmee de KaderRichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 niet worden gehaald. In april 2022 heeft PS op basis van de strategisch grondnota NNN een besluit genomen over het in te zetten instrumentarium. Hiermee wordt ingezet op het maximaal vrijwillig realiseren van natuur, waarbij het mogelijk is om na 2027 prioriteit 1 en 2 NNN op basis van volledige schadeloosstelling te realiseren. Hier is een nieuw PS besluit voor nodig na 2027. Bij de behandeling van de evaluatie 'Healweis Weromsjen' in april en mei 2025 is door PS besloten dat er voor die tijd een plan van aanpak komt voor de restopgave van de NNN dat volledig gebaseerd is op vrijwilligheid. Dit plan van aanpak zal in het voorjaar 2026 aan PS worden opgeleverd.
- Tempo van doorlevering van ingerichte natuurgrond te laag – Als het niet lukt om door de provincie verworven en als natuur ingerichte gronden door te verkopen aan een eindbeheerder heeft dit als gevolg dat de provincie dan kosten heeft voor het beheer maar ze kan zichzelf geen beheersubsidie toekennen. Als beheersmaatregel kunnen de beheerkosten dan worden gefinancierd uit het budget voor de ontwikkelopgave.
- Onvoldoende budget voor de realisatie NNN – Op dit moment is er onvoldoende budget voor de totale realisatie van het NNN (schadeloosstelling en realisatie van de provinciale opgave). Daarnaast is er nog een risico dat andere onderdelen van Natuurpact meer financiering nodig hebben en dit zou ten koste kunnen gaan van de realisatie van NNN. Als beheersing wordt ingezet op het maken van een financiële risicoanalyse, zodat er tijdig en goed beeld is van de financiële voortgang van het totale Natuurpact.
- Krapte op de arbeidsmarkt – Voor de realisatie van het NNN is voldoende inzet van capaciteit nodig. Op dit moment zijn er zoveel ontwikkelingen in het landelijk gebied dat het beeld is dat er mogelijk opnieuw onvoldoende beschikbare capaciteit is om het NNN te realiseren. Zowel qua inzet als het vinden van personeel dat voldoende kennis en ervaring heeft. Zeker gezien de grote opgaven die aan de orde zijn in het landelijk gebied.
- Invloed vervallen NPLG - Het vervallen van het NPLG en het vervolg rond de aanpak stikstof hebben invloed op de realisatie van het NNN.

5 Programma Natuur

De provincies en het Rijk hebben als onderdeel van de structurele aanpak stikstof afgesproken om een gezamenlijk Programma Natuur op te stellen, aanvullend op het Natuurpact. Belangrijke hoofdlijn van het Programma Natuur is om condities te realiseren voor een gunstige staat van instandhouding (Svl) van alle soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). Hiermee wordt gestreefd, in samenhang met de andere maatregelen in de structurele aanpak stikstof, om aan de eisen te voldoen die de VHR stelt. De inzet richt zich vooral op maatregelen in en rond beschermde natuurgebieden (Natura 2000 en het

Natuurnetwerk Nederland).

De provincie heeft voor de periode 2021-2023 een Uitvoeringsprogramma Natuur opgesteld ter grootte van € 44,5 mln. Hierin is beschreven hoe gebiedsgericht invulling wordt gegeven aan het realiseren van de condities, die nodig zijn voor een landelijk gunstige Staat van Instandhouding, waar bij aanvang van het programma sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitattypen in de provincie Fryslân. Op 15 november 2023 heeft de minister van N&S besloten om de uitvoeringstermijn van het programma Natuur te verlengen van ultimo 2025 naar ultimo 2026. Dit naar aanleiding van het verzoek van de provincies die aangaven meer tijd nodig te hebben om de maatregelen uit te kunnen voeren.

In het programma is ook aangegeven welke maatregelen in de gebieden worden uitgevoerd. Dit zijn vooral maatregelen gekoppeld aan het herstel van stikstofgevoelige natuur in zowel Natura 2000-gebieden als in het overige NNN die binnen drie jaar uitgevoerd kunnen worden en aanvullend op het Natuurpact zijn. Deze 2e fase loopt van 2024 tot 2032. De te treffen maatregelen hebben betrekking op benodigd systeemherstel voor realisatie instandhoudingsdoelstellingen, met de focus op de met stikstof overbelaste Natura 2000-gebieden. Voor deze 2e fase heeft de provincie Fryslân een Specifieke Uitkering (SPUK) ontvangen van € 88,6 mln. Een groot deel van de maatregelen wordt uitgevoerd door de terreinbeherende organisaties (TBO's).

PS besluiten.

Geen

Wetgeving:

Wet Stikstof en Natuurherstel (WSN)

Financiële stand van zaken

Voor het uitvoeringsprogramma Natuur fase 1 hebben we van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit € 44,8 mln. ontvangen, dit op basis van de ingediende plannen. De maatregelen (€ 31 mln.) worden uitgevoerd door de terrein beherende organisaties (TBO) en door de provincie zelf. Verder kunnen de middelen ingezet worden voor grondaankopen (€ 10,7 mln.) en voor onderzoek en personeelsinzet (€ 3,2 mln.) . Onderling kan binnen het budget geschoven worden. Het totaalbedrag ad € 44,8 mln. is reeds ontvangen. Tot nu toe is er van dit bedrag ca. € 26,3 mln. besteed. Het zwaartepunt van de uitvoering ligt op de jaren 2024, 2025 en 2026. Niet bestede middelen gaan terug naar het ministerie. Jaarlijks vindt er een verantwoording plaats aan het Rijk over de stand van zaken. De eindafrekening vindt plaats in 2026. Het verantwoordingsproces vindt plaats via Sisa.

Voor fase 2 van het programma hebben we een beschikking van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur ontvangen van € 88,6 mln. De TBO's gaan een groot deel van deze maatregelen uitvoeren ca € 57 mln, via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). Een deel is bestemd voor vervolgonderzoeken als gevolg van de natuurdoelanalyses, (€ 3,4 mln) voor Grip op Kwaliteit (€ 10,3) mln, exotenbestrijding (ca €6,9mln) en ca € 10 mln voor apparaatskosten. Niet bestede middelen gaan terug naar het ministerie. Jaarlijks vindt er een verantwoording plaats aan het Rijk over de stand van zaken. De eindafrekening vindt plaats in 2033. Het verantwoordingsproces vindt plaats via Sisa.

Wat gaan we doen in 2026?

De 1e fase programma Natuur wordt in 2026 afgerond. Dit betreft de maatregelen van de verschillende TBO's en projecten die de provincie zelf uitvoert. Voor fase 2 is de uitvoering gestart in 2025 en wordt in 2026 hier volop een vervolg aan gegeven.

Risico's

Uitvoeringsprogramma Natuur:

Al deze werkzaamheden vroegen ook veel capaciteit die niet bij iedere organisatie aanwezig was. Het risico is dat er landelijk te weinig capaciteit aanwezig was om alle werkzaamheden tijdig uit te voeren. LNV heeft ter verkleining van het risico een kennisbank opgezet om daarmee kennis met elkaar te delen waardoor de kwetsbaarheid daalde. Daarnaast is de uitvoeringsperiode voor fase 1 met een jaar verlengd waardoor de verwachting is dat de maatregelen tijdig uitgevoerd kunnen worden.

Voor fase 2 is een programma vastgesteld en in 2024 met u gedeeld. Het programma heeft een looptijd van 8 jaar (2032). Een maatregelpakket samen stellen voor een dergelijke lange periode houdt in dat er ver vooruit gekeken moest worden. Dit kan betekenen dat situaties in de toekomst wijzigen waardoor maatregelen niet uitgevoerd kunnen worden. Om die reden is er een reservelijst aan maatregelen opgesteld die hiervoor dan in de plaats kunnen treden.

6 Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG)

Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied

In de zomer van 2024 heeft het Rijk (Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur) een positief besluit genomen voor de uitvoering van de maatregelpakketten Landelijk Gebied. De komende jaren wordt er gewerkt aan doelen op het gebied van water, natuur, klimaat en landbouw. Voor de uitvoering van de maatregelen is € 180 mln. beschikbaar gesteld. De uitvoering loopt tot en met december 2028, met een mogelijke verlenging van vier jaar.

Vier maatregelpakketten

De uitvoering gebeurt via vier verschillende pakketten en 22 concrete maatregelen:

- **Natuur:** Dit pakket bevat maatregelen voor de uitvoering van de Friese bomen- en bossenstrategie, maatregelen die de instandhouding en verbetering van weidevogelgebieden stimuleren en kennisontwikkeling.
- **Water & Bodem:** Hierin gaat het om gebiedsplannen met duidelijke doorkijk naar uitvoering. Het doel is om het waterbeheer en de bodemkwaliteit te verbeteren.
- **Klimaat & Veenweide:** Dit pakket omvat zes maatregelen die volgen uit het vastgesteld Veenweideprogramma. De maatregelen richten zich op aanpassingen aan het watersysteem. Deze moeten bodemdaling tegengaan en de uitstoot van broeikasgassen verminderen.
- **Landbouw:** In dit pakket gaat het onder andere om het verlengen van de Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstofemissie, het opzetten van een KPI-Doelsturing systematiek en de uitvoering van pilots voor monomestvergisters in Zuidoost Fryslân.

Versnellingsmaatregelen 2022

In aanvulling op de uitvoering van de maatregelpakketten worden onder de vlag van dit programma ook vier versnellingsmaatregelen uitgevoerd. Dit zijn maatregelen waar in 2022 € 24 mln. Rijksfinanciering voor is toegekend. Deze maatregelen moeten uiterlijk 31 december 2028 zijn uitgevoerd.

Het gaat om:

- Versnelling Aldeboarn – De Deelen (maatregelen rondom vernatting)
- Versnelling Middelen-Doelenbeleid (pilotprojecten KPI systematiek)
- Versnelling N2000 Fochteloërveen (kadeherstel Fochteloërveen)
- Gelijkwaardige positie boeren in gebiedsproces

Wat gaan we realiseren in 2026?

Maatregelpakketten Landelijk Gebied

2026 is het jaar van de verdere uitvoering van de maatregelen. Hieronder volgt een overzicht van de geplande realisaties per thema.

Natuur

Bomen en Bos

In 2026 worden twee nieuwe subsidieregelingen opengesteld die gericht zijn op:

- Uitbreiding van het bosareaal binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN);
- Revitalisering van bestaande bossen en landschapselementen;
- Aanplant van houtige landschapselementen zoals hagen, singels en struweelhagen;
- Stimulering van Agroforestry, waarbij landbouw wordt gecombineerd met bomenaanplant.

Kennisontwikkeling

In het maatregelpakket Kennisontwikkeling zitten circa 35 onderzoeken ten behoeve van de kennisleemtes uit de NDA's.

In 2026 worden opdrachten voor de verdere onderzoeken uitgezet en uitgevoerd. Het gaat concreet om onderzoeken rond bijv. de Grote Vuurvlinder en groenblauwe dooradering.

Weidevogels

In 2026 wordt de subsidieregeling ten behoeve van weidevogelbiotopen wederom opengesteld. Ook wordt de maatregel ten behoeve van duurzaam behoud weidevogelgrasland verder voorbereid en mogelijk uitgevoerd. Dit laatste is afhankelijk van een beschikbaar staatssteun kader.

Water & Bodem

In dit maatregelpakket zit één goed gekeurde maatregel 'gebiedsplannen opstellen. In 2026 wordt de pilot in de Noardlike Fryske Wâlden afgerond en getoetst of en hoe de werkwijze ingezet kan worden in andere gebieden.

Klimaat & Veenweide

In 2025 wordt een onderzoek uitgevoerd rond haalbaarheid en doelbereik van de goedgekeurde maatregelen. Op basis van dit onderzoek wordt de uitvoering van de maatregelen verder voorbereid en waar mogelijk uitgevoerd. Hierbij is een grote afhankelijkheid van de goedkeuring van de Compensatie Systematiek Veenweide in Brussel. (Voor verdere duiding zie onderdeel 7: Veenweide Programma van de paragraaf Grote projecten.)

Landbouw

- KPI-doelsturing: Volgende op de pilots uit 2025 wordt in 2026 een generieke KPI-doelsturingswerkwijze ontwikkeld en uitgerold voor heel Fryslân. Hierbij wordt nadrukkelijk ingezet op de samenwerking rondom de versnellingsmaatregelen voor innovatie in mono-mestvergisting. Dit betekent dat we actief samenwerken met relevante partners en stakeholders om innovatieve technieken en processen binnen de mono-mestvergisting sneller te ontwikkelen en te implementeren.
- Hooghangend Fruit (Gebiedsgericht Versnellen): In 2026 is in beeld hoe de pilots in Zuidoost-Fryslân verder vorm kunnen krijgen. Hierbij is ook een afhankelijkheid met de Rendac Uitspraak.
- Laaghangend fruit - Noordelijke Investeringsregeling Reductie Stikstof: In 2025 kan deze regeling niet uitgevoerd worden door de Rendac-Uitspraak. Vraag is of en hoe dit in 2026 kan.

Risico's

De grootste risico's in 2026 zijn:

- Slot op Vergunningverlening (Rendac-uitspraak): Voor het MRP Landbouw staan door de Rendac Uitspraak twee maatregelen on hold. De maatregelen 'laaghangend fruit' en 'hooghangend fruit' raken direct de vergunningverlening en kunnen daardoor op dit moment niet uitgevoerd. Vraag is of dat in 2026 wel kan.
- Geen staatssteunkader: De uitvoering van de maatregel 'duurzaam behoud weidevogelgrasland' is afhankelijk van het staatssteunkader in de Catalogus Groen Blauwe Diensten. Dit ligt voor ter notificering in Europa maar het is nog ongewis of dit wordt goedgekeurd.
- Onvoldoende budget voor realisatie: Voor de uitvoering van het Maatregelpakket Veenweide was oorspronkelijk € 60 mln. aangevraagd, maar is € 45 mln. toegekend. Dit betekent dat minder uitgevoerd kan worden dan oorspronkelijk beoogd. In 2026 wordt duidelijk in welke mate en waar het maatregelpakket Veenweide uitgevoerd kan worden.

7 Veenweide

Veenweide verdelen we onder in:

- 7a. Veenweideprogramma 2021-2030
- 7b. Gebiedsontwikkeling Aldeboarn De Deelen
- 7c. Gebiedsontwikkeling Hegewarren
- 7d. Gebiedsontwikkeling Idzegea

7a. Veenweideprogramma

Inleiding

In het Klimaatakkoord van Parijs uit 2015 hebben landen afgesproken om de opwarming van de aarde te beperken tot minder dan 2 graden. Als uitvloeisel hiervan werd in Nederland op 2 juli 2019 de Klimaatwet

van kracht. Het Veenweideprogramma richt zich op het realiseren van een bijdrage aan de CO₂-uitstootreductie zoals vastgelegd in de Klimaatwet. In het Nationaal Klimaatakkoord maakten overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties in 2019 afspraken over de realisatie van de doelen uit de Klimaatwet. Het hoofdlijnenakkoord van het nieuwe kabinet bevestigt bestaande afspraken t.a.v. klimaat en vormt daarmee een stimulans om uitvoering te blijven geven aan het Veenweideprogramma.

Onze ambitie voor de lange termijn (2050) is een blijvend evenwicht, waarin veenafbraak, bodemdaling en CO₂-uitstoot nagenoeg zijn gestopt. De kwaliteit van landschap en natuur is verbeterd. Ook de leefbaarheid en vitaliteit staan op een hoog peil; de landbouw heeft zich aangepast aan de veranderde omstandigheden en recreatie en toerisme hebben zich verder ontwikkeld. Om tot deze ambitie te komen richten we ons voor 2030 op de volgende veenweidedoelen:

1. De negatieve effecten van bodemdaling zijn verminderd (gemiddeld 0,2 cm minder bodemdaling per jaar): Enerzijds door de absolute bodemdaling te beperken, anderzijds door de negatieve effecten te beperken, mitigeren of te compenseren. Dit moet ertoe leiden dat schade aan woningen, wegen en infrastructuur wordt beperkt, de stijging van kosten van waterbeheer in het gebied ook in de toekomst beperkt blijft, de verdroging van natuurgebieden is afgenomen, en het landschap en de cultuurhistorie van het veenweidegebied herkenbaar blijven.
2. De uitstoot van broeikasgassen uit de veenbodem is in 2030 met 0,4 megaton CO₂ equivalenten per jaar afgenomen.
3. De landbouw heeft een duurzaam toekomstperspectief.
4. Het watersysteem is waterrobuust en klimaatbestendig ingericht.

De uitvoering van het Veenweideprogramma vindt plaats in de gebiedsprocessen. Deze processen lopen in drie ontwikkelgebieden, Aldeboarn-De Deelen, de Hegewarren en Idzegea, terug te vinden als apart project in deze begroting. Ook zijn er drie kansrijke gebieden, Groote Veenpolder, Leechlân Grou-Warten en Akkrumer Goedland. Ontwikkelgebieden hebben prioriteit boven kansrijke gebieden en zijn verder in de uitvoering en planvorming.

PS besluiten

- Op 21 januari 2015 is de integrale visie vastgesteld voor het veenweidegebied, de Veenweidevisie, in nauwe samenwerking met Wetterskip Fryslân, de Friese gemeenten, belangenorganisaties en de mensen die er wonen en werken.
- Op 18 juli 2018 is de zogeheten tussenstap 18/19 vastgesteld voor de uitvoering van de Veenweidevisie na 2019
- Op 22 januari 2020 is ingestemd met de drie sporen aanpak gebaseerd op aanbevelingen uit de maatschappelijke kosten – batenanalyse van het veenweidegebied in Friesland.
- Op 26 mei 2021 is het Veenweideprogramma 2021-2030 vastgesteld waarmee invulling wordt gegeven aan de te realiseren opgaven in het Friese veenweidegebied tot 2030.
- Op 21 december 2022 is de Funderingsaanpak vastgesteld door PS.
- Op 12 juli 2023 hebben PS ingestemd met het voorstel voor de uitvoering van de moties die zijn ingediend door PS en AB naar aanleiding van de Funderingsaanpak d.d. 21 december 2022. Het gaat om de subsidie duurzaam funderingsherstel, financiering en doorpakken op code rood, maximale duur garantieregeling, eigen bijdragen funderingsonderzoek kwijtschelden, psychosociale kant van funderingsproblematiek, commissie bijzondere gevallen en financiële verbreding Funderingsaanpak.

Financiële stand van zaken

Kosten Veenweide algemeen	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Programmalijnen werkplannen	€ 36.466.692	€ 23.268.240	€ 13.198.451
Regiodeal NIL	€ 2.100.000	€ 356.462	€ 1.743.538
Funderingsaanpak	€ 14.453.550	€ 899.021	€ 13.554.529
NL2120	€ 19.446.325	€ 2.200.053	€ 17.246.272
Hoogwatercircuits (door Wetterskip Fryslân)	€ 4.500.000	€ 900.000	€ 3.600.000
Investerings door Wetterskip Fryslân	€ 7.500.000	€ 900.000	€ 6.600.000
Maatregelpakket ontwikkelgebieden	€ 45.744.000	€ 0	€ 45.744.000
Totalen	€ 130.210.567	€ 28.523.776	€ 101.686.791

Financiering Veenweide algemeen	Begroot	Ontvangen t/m 21-5-2025	Saldo
Provincie Fryslân	€ 39.370.424	€ 0	€ 39.370.424
Wetterskip Fryslân	€ 24.594.750	€ 1.922.509	€ 22.672.241
Gemeenten	€ 1.044.000	€ 324.834	€ 719.166
Rijk	€ 60.344.000	€ 996.338	€ 59.347.662
Overig	€ 4.857.393	€ 131.416	€ 4.725.977
Totalen	€ 130.210.567	€ 3.375.098	€ 126.835.469

Toelichting

In bovenstaande tabel zijn tot nu toe alleen de daadwerkelijk gerealiseerde ontvangsten opgenomen. Een deel van de uitgaven wordt ook gedekt door de provinciale bijdrage welke wel in de begroting is opgenomen.

Wat gaan we doen in 2026?

In het kader van het FPLG is in het najaar van 2024 € 45 mln. door het Rijk beschikt voor uitvoering van de maatregelpakketten Veenweide. Ook wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden van het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (Samenwerkingsmaatregel Veenweide en de niet grondgebonden maatregelen). Beide budgetten zijn een impuls om in de gebieden een nieuwe stap in de uitvoering te zetten.

Naar verwachting wordt er in 2025 ingestemd door de Europese Commissie met de Compensatiesystematiek Veenweide (CSV). Dit is een belangrijk instrument om in veenweidegebieden in Fryslân te komen tot uitvoering.

Vanaf 2026 is er onvoldoende budget om de doelstellingen uit het Veenweideprogramma 2021 – 2030 te realiseren zoals beoogd. Het streven vanuit het programma is om het Veenweideprogramma de komende jaren op de huidige wijze voor te zetten. Om het reguliere programma tot en met 2030 uit te kunnen voeren is tot en met 2030 jaarlijks een extra bedrag van ca € 1,5 mln. benodigd, totaal € 7,2 mln. voor de gehele planperiode.

Daarnaast bevinden de verschillende kansrijke- en ontwikkelprojecten zich voor een groot deel in de verkenningsfase. Na deze fase start de planfase en ligt er voornamelijk een grote grondopgave. Gezien de grootte van de projecten wordt ingeschat dat hiervoor de komende jaren in gedeelten minstens € 100 mln. tot € 150 mln. benodigd zal zijn. Hoewel wij daar nog geen zicht op hebben, zullen wij zoveel als mogelijk een beroep doen op het Rijk om deze middelen ter beschikking te stellen.

Alvorens het zo ver is stellen wij voor om voor 2026 een krediet beschikbaar te stellen ad € 10 mln. voor verwerving van gronden ten behoeve van de kansrijke projecten. Tegelijkertijd zijn wij ons bewust dat er een aantal voorwaarden zijn waar aan moet worden voldaan, zoals de goedkeuring door de Europese Commissie van de CSV om tot realisatie van het Veenweideprogramma te komen.

Als voor bovenstaande de middelen niet beschikbaar komen dan zullen de doelstellingen van het Veenweideprogramma aangepast moeten worden. Dan zal er een scopeaanpassing moeten plaatsvinden welke moet worden bekrachtigd door de besturen van de provincie en Wetterskip Fryslân.

In 2026 gaan we binnen de **gebieden** de volgende werkzaamheden uitvoeren :

Binnen ADD zal de capaciteit ingezet worden op de doorontwikkeling van de CSV en het inzetten van de CSV voor de gebieden. De beschikbare capaciteit kan daarnaast ingezet worden voor voorlichting en advies. Zodra de CSV door de Europese Commissie is genotificeerd zou besluitvorming over daadwerkelijk toepassen daarvan in ADD Zuid, aan de hand van voorgestelde peilscenario 4, kunnen plaatsvinden. Dan gaat het 'wiel van veenweide' in ADD Zuid draaien. Ondertussen gaan we ook aan de slag in ADD Noord. Definitieve vaststelling van dat (al of niet nog aangepaste) peilscenario wordt niet voor eind 2027 verwacht.

Voor de Hegewarren starten we in de loop van 2025 het ontwerpproces om uiteindelijk tot een schetsplan inclusief geactualiseerde businesscase te komen. Zo verwachten wij in het tweede kwartaal van 2026 een go/no go voorstel voor te kunnen leggen aan de besturen van Provincie en Wetterskip.

Voor de komende jaren is de ambitie dat Akkrumer Goedland volledig operationeel wordt als een groeiende, sociaal-maatschappelijk, ondernemende instelling die een duurzaam verdienvermogen nastreeft voor ondernemers in een sterk vernat veenweidegebied.

Voor Idzegea is gewerkt aan het opstellen van een gebiedsanalyse, bestaande uit een LandschapEcologische SysteemAnalyse (LESA) een landschapsbiografie en een Brede welvaartsanalyse. Deze zal in 2025 ter vaststelling aan de gebiedscommissie voorgelegd worden. Deze gebiedsanalyse is een stevig uitgangspunt voor het vervolg: het opstellen van een gebiedsvisie met bijbehorende ambities, die uitgewerkt worden in verschillende inrichtingsscenario's uitmondend in het uiteindelijke gebiedsplan.

Voor **bodem en grondgebruik** zetten we in op:

- Begeleiden bodemproeven, excursies organiseren, resultaten delen en vertalen naar een programmatische aanpak
- Maatregel Klei in veen op praktijkschaal beproeven met boeren uit kansrijke en ontwikkelgebieden
- Begeleiden onderzoek 'weide en water' wat gericht is op effecten van peilverhoging op gewasopbrengst, kwaliteit en draagkracht van de bodem
- Stimuleren en ondersteunen kennisnetwerk duurzame maasteelt

Voor de ondersteuning van een **duurzaam toekomstperspectief van de landbouw** (It Nije Buorkjen) zetten we in op:

- Uitrol en verbetering van de CSV in de ontwikkelgebieden
- Begeleiden deelnemer aan GLB-samenwerkingsmaatregel voor peilverhoging o.a. via GLB-praktijkbedrijven
- Voorlichting en advies geven over bedrijfseconomisch perspectief na peilverhoging
- Uitrol onderzoeksprogramma Innovatiebedrijven in de Hegewarren en bij Akkrumer Goedland

Op het gebied van **onderzoek en monitoring** zullen de volgende activiteiten worden ondernomen:

- Onderzoek naar pitrus, dit is verruiging en een risico van peilverhoging
- De monitoring op leverbot zal worden afgerond en we zullen deel blijven nemen aan de begeleidingscommissie van het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden.
- De VIPNL onderzoeken voor Klei in Veen, Overlagen en Profielkeren begeleiden, afronden en de resultaten daarvan beschikbaar stellen voor het Veenweideprogramma en diens stakeholders.

Ten aanzien van **natuur en biodiversiteit** zullen we:

- groene thema's in gebiedsprocessen borgen
- Verdere uitvoering van de praktijkpilots kruidenrijkheid en veenmos
- Doorontwikkeling Basiskwaliteit Natuur in Veenweide
- Nulmeting en monitoring

Landschap en klimaat: vervolgstappen en inzet LESA
Cultuurhistorie en archeologie: verdere borging archeologische waarden

Met betrekking tot de **Funderingsaanpak** zullen we de uitvoering continueren, inclusief de uitvoering van de moties:

- Verder uitbouwen en ontwikkelen Funderingsloket om woningeigenaren te helpen met informatie, psychosociale hulp, funderingsonderzoek en -herstel
- Uitvoeren Subsidieregeling funderingsonderzoek incl. kwijtschelden eigen bijdrage funderingsonderzoek
- Uitvoeren Subsidieregeling funderingsherstel incl. hardheidsclausule bijzondere gevallen
- Afronden Financiering code rood / Doorpakken op 13 code rood gevallen (12 casussen gereed, indien nodig maatwerk laatste complexe geval)
- Afwegen maximale duur garantieregeling, nadat er duidelijkheid is over openstelling landelijk Fonds Duurzame Funderingsherstel (verwacht Q3 2025)
- Inzetten op lobby voor Financiële verbreding Funderingsaanpak. Het huidige budget is slechts toereikend voor een klein deel van de potentiële probleemhebbers in veenweidegebied. Landelijke pilots uitvoeren in Fryslân geeft mogelijkheden om meer mensen te helpen en kennis (mee) te ontwikkelen, ook voor Datavoorziening en Innovatie. Aansluiting bij het Rijk (Nat. Aanpak Funderingsproblematiek) richt zich op heel Fryslân, een groter werkingsgebied dan veenweide. Of financiële verbreding van de Funderingsaanpak haalbaar is hangt af van landelijke besluitvorming.

Risico's

Onvoldoende tempo in de grondverwerving: Invulling van de opgaven in de gebiedsprocessen vraagt de mogelijkheid om af te kunnen waarden en te kunnen compenseren. Grond is hierin cruciaal. Tot op heden hebben we onvoldoende grond beschikbaar in de verschillende gebieden om te kunnen afwaarderen en compenseren en kunnen wij onvoldoende snel handelen.

Onvoldoende budget voor de realisatie: Zoals bij de vaststelling van het FPLG is aangegeven is zo'n € 1,4 mld. nodig om het veenweideprogramma tot uitvoering te brengen, inclusief de aanpak funderingen. Met het wegvallen van het Transitiefonds landelijk gebied wordt voor de financiering gekeken naar overige financieringsbronnen vanuit het Rijk en Europa. Het is nog onvoldoende duidelijk welke financieringsbronnen waarvoor beschikbaar komen en in hoeverre dit ingezet kan worden voor de uitvoering van het veenweideprogramma. Duidelijk lijkt wel dat er onvoldoende budget is om de bestuurlijke taakstelling in 2030 te realiseren. Het is op dit moment niet te zeggen of de financiële verbreding van de Funderingsaanpak haalbaar is, omdat dit afhangt van de landelijke beleidsontwikkeling.

7b. Aldeboarn - De Deelen

Inleiding

Aldeboarn- De Deelen is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. Binnen deze gebieden liggen er op inhoudelijke gronden en vanuit maatschappelijke energie veel kansen, én zijn er middelen om aan de slag te gaan.

In het gebied loopt sinds 2016 een proces 'van onderop', gestart door burgers en boeren uit het gebied zelf.

Er is 2021 een breed samengestelde gebiedscommissie ingesteld met de opdracht om een integraal ontwerp gebiedsplan op te leveren. Eind 2023 is, als tussenstap naar een ontwerp gebiedsprogramma, door de gebiedscommissie een lange termijn visie (het Koersdocument) vastgesteld. De betrokken overheden (GS, DB Wetterskip en colleges van B&W van de drie betrokken gemeenten) hebben dit Koersdocument inmiddels als inspirerend en richtinggevend betiteld en uitgesproken er in gezamenlijkheid met de gebiedspartners verder invulling aan te willen geven. Het doel daarbij is de leefbaarheid en vitaliteit van het gebied, waarbij de opgaven uit het veenweideprogramma, maar ook de ambities uit het gebied zelf integraal onderdeel zijn te bevorderen. Het Koersdocument is tevens ter kennisgeving aan de Staten toegezonden.

Het gebied is opgesplitst in ADD Zuid en ADD Noord. Voor ADD Zuid zijn reeds een aantal peilsenario's gemaakt, en wordt binnenkort een definitief concept peilsenario (SC4) met bijbehorende watersysteemplan aan de gebiedscommissie aan geboden. Dit SC4 kan als basis dienen voor ingaan van de volgende fase: het daadwerkelijk doen van een voorstel voor nadeelcompensatie en het opstarten van het ruilverkavelingsproces. Voor Noord is zo'n scenario nog niet ontwikkeld.

Er worden waar mogelijk door de provincie strategische grondaankopen gedaan. Koppelkansen met de veenweideopgave worden verder uitgewerkt met de beschikking van de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw, de Erfgoeddeal en een gebiedsofferte in het kader van Aanvalsplan Grutto voor ADD Noord.

PS besluiten

- Op 25 november 2020 heeft PS besloten om € 7 mln., van de € 22 mln. aan Friesland toegekende Impulsgelden van het Rijk, toe te kennen aan de gebiedsontwikkeling Aldeboarn- De Deelen.
- Op 12 juli 2022 heeft PS via de Berap besloten om € 21.846.750, toegekend door het Rijk via de Versnellingsagenda 2022-2023, toe te kennen aan de gebiedsontwikkeling Aldeboarn-De Deelen

Financiële stand van zaken

Kosten Aldeboarn-De Deelen	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Gebiedsproces	€ 4.753.432	€ 2.567.950	€ 2.185.482
Vastgoed	€ 32.419.641	€ 7.357.312	€ 25.062.329
Regiodeal NIL	€ 1.392.188	€ 401.337	€ 990.851
GLB pilot (via Stichting Koningsdiep)	€ 1.816.032		€ 1.816.032
Totalen	€ 40.381.293	€ 10.326.599	€ 30.054.694

Financiering Aldeboarn-De Deelen	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Impulsgelden (SPUK)	€ 7.000.000	€ 4.602.982	€ 2.397.018
IBP-VP (SPUK)	€ 4.913.223	€ 1.769.160	€ 3.144.063
Klimaatvelop (DUK)	€ 3.150.000	€ 3.150.000	€ 0
Versnellingsagenda (SPUK)	€ 21.846.750	€ 0	€ 21.846.750
Pachtopbrengsten	€ 263.100	€ 291.954	€ -28.854
Regiodeal NIL fase 1 (SPUK)	€ 317.425	€ 240.025	€ 77.400
Regiodeal NIL fase 1 (via Stichting Koningsdiep)	€ 82.575	€ 0	€ 82.575
Regiodeal NIL fase 2 2022-2024 (SPUK)	€ 992.188	€ 103.333	€ 888.855
Beschikking RVO inzake GLB-pilot	€ 1.206.032		€ 1.206.032
Bijdrage Wetterskip aan GLB pilot	€ 182.500		€ 182.500
Bijdrage Provincie aan GLB pilot	€ 332.500		€ 332.500
Bijdrage Provincie aan verlenging GLB pilot	€ 95.000		€ 95.000
Totalen	€ 40.381.293	€ 10.157.454	€ 30.223.839

Wat gaan wij doen in 2026?

- Vorbereiden van een inrichtingsprogramma, Inrichtingsbesluit (herverkaveling door provincie), Omgevingsplan (R.O., functietoekenning door gemeenten), Nota peilbeleid en peilbesluiten (WP). Toewerken naar een integraal gebiedsprogramma voor ADD-Zuid inclusief een volwaardige organisatie vanuit de overheden in samenwerking met het gebied. De basis van dit gebiedsprogramma wordt gevormd door de groenblauwe scenario's en voorstellen voor integrale waterbeheersing, met naast aandacht voor de gevolgen voor de landbouw ook nadrukkelijk aandacht voor natuur, wonen, recreëren en energie, mits . Mits voldoende capaciteit voorhanden is.
- Afhankelijk van de verdere uitwerking van het ontwerp gebiedsplan zal mogelijk ook een milieueffectrapportage moeten worden opgesteld.
- Het concept gebiedsplan vormt de basis voor de volgende fase in het gebiedsproces: Op basis van het concept gebiedsplan kan met behulp de Compensatie Systematiek Veenweide een eerste

kostenopzet voor zowel de benodigde compensatie voor de landbouw als uitvoering van het gebiedsproces zelf worden opgesteld.

- Bij voldoende financiële middelen kan vervolgens een concreet aanbod voor nadeelcompensatie (in geld of grond) aan de boeren en verpachters worden gedaan en begint het 'wiel van veenweide' te draaien, waarbij o.a. zo nodig een ruilverkavelingsproces wordt uitgevoerd.
- Afronding van lopende projecten uit de regiodeal NIL.
- Op advies van de gebiedscommissie worden vooruitlopend op de vaststelling van het ontwerp integraal gebiedsplan no regret maatregelen uitgevoerd.
- Uitwerking van de Erfgoeddeal.
- Voor ADD Noord het ontwerp peilscenario maken in combinatie met uitwerking mogelijkheden Aanvalsplan Grutto.

7c. Hegewarren

Inleiding

De Hegewarren is één van de ontwikkelgebieden in het Veenweideprogramma 2021-2030. De bodem in de Hegewarren zakt en het waterbeheer wordt er ingewikkelder. Door het dalende veen komt er veel CO₂ vrij en door lagere grondwaterstanden verdrogen omliggende natuurgebieden. Daarnaast ligt de Hegewarren naast het stikstofgevoelige natuurgebied De Alde Feanen. De peilen moeten omhoog om de problemen op te lossen. Dat heeft ingrijpende gevolgen voor de mensen die in en om de Hegewarren wonen en de grond gebruiken. Daarom is juist hen gevraagd om na te denken over een goede invulling van het gebied met een hoger waterpeil.

Bijna een jaar lang heeft een groep inwoners en betrokkenen uit en rondom de Hegewarren gewerkt aan oplossingen voor de toekomst van de Hegewarren in het veenweidegebied. Ze deden dat in een zogenaamd co-creatieproces. In 2022 heeft u op basis van de resultaten uit dat proces het besluit genomen om de polder om te vormen naar een waterrijk gebied met veel ruimte voor natuur en recreatie.

Voor veehouders in het gebied verandert er veel. Ze kunnen of willen niet blijven in een polder met hogere grondwaterstanden. Ze gaven aan ervoor open te staan om in gesprek te gaan over het verplaatsen van hun bedrijf. Daarom heeft u hier in 2020 geld voor beschikbaar gesteld.

PS besluiten

- Op 27 november 2019 heeft PS vastgesteld dat een integrale gebiedsontwikkeling van de Hegewarren kansrijk is.
- Op 25 november 2020 heeft PS (vooruitlopend op de planvorming) een uitvoeringskrediet van € 30 mln., waarvan € 15 mln. aan Impulsgelden van het Rijk, beschikbaar gesteld voor het aankopen van de agrarische bedrijven in de Hegewarren
- Op 21 april 2022 lag een keuze voor tussen voorkeursvarianten Polderaquarel en Open en Natuurlijk als oplossing voor de gestapelde problematiek in de Hegewarren. Uw Staten hebben verzocht een aantal punten verder uit te werken en eerst een besluit te willen nemen over de beroepsvaarweg Drachten
- Op 21 september 2022 heeft PS besloten dat de vaarweg Drachten door de Hegewarren niet gerealiseerd wordt.
- Op 21 september 2022 heeft PS ook de toekomstige koers van de Hegewarren vastgesteld in de vorm van de voorkeursvariant 'Open en Natuurlijk', en daarmee ook besloten om het eerste deel van de planfase te starten.

Financiële stand van zaken

Kosten Hege Warren	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Vastgoed	€ 28.181.234	€ 11.866.354	€ 16.314.880
Planstudie	€ 1.965.566	€ 1.500.308	€ 465.258
Regiodeal NIL	€ 450.000	€ 325.424	€ 124.576
Overgangsbeheer	€ 1.294.400	€ 596.038	€ 698.362
Innovatiepolder	€ 821.436	€ 736.929	€ 84.507
Totalen	€ 32.712.636	€ 15.025.053	€ 17.687.583

Financiering Hege Warren	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Impulsgelden (SPUK)	€ 15.000.000	€ 10.520.253	€ 4.479.747
Verkoopopbrengsten vastgoed	€ 14.452.000	€ 0	€ 14.452.000
Bijdrage Veenweide programma	€ 1.570.000	€ 1.372.890	€ 197.110
Pachtinkomsten	€ 119.200	€ 136.831	€ -17.631
Overige inkomsten	€ 0	€ 876	€ -876
Bijdrage Gemeente Smallingerland	€ 150.000	€ 150.000	€ 0
Bijdrage Wetterskip Fryslân	€ 150.000	€ 150.000	€ 0
Regiodeal NIL 2022-2024 (SPUK)	€ 150.000	€ 150.000	€ 0
Regiodeal NIL kennismiddelen (SPUK)	€ 300.000	€ 160.472	€ 139.528
NL 2120 Cofinanciering Provincie	€ 175.200	€ 175.200	€ 0
NL 2120 Subsidie	€ 646.236	€ 646.236	€ 0
Totalen	€ 32.712.636	€ 13.462.758	€ 19.249.878

Wat gaan wij doen in 2026?

Op dit moment is iets meer dan de helft van het gebied aangekocht. We blijven in gesprek met de overige eigenaren in het gebied over de aankoop (of verplaatsing) van hun bedrijf en gronden.

Planvorming

We gaan verder met de planuitwerking van de gekozen variant 'Open en Natuurlijk'. In 2024 is een Landschapsecologische Systeem Analyse (LESA) uitgevoerd waarmee inzicht is verkregen in de potentiële effecten van de beoogde maatregelen op de kwaliteit van het water, de bodem en de natuur. De uitkomsten van deze analyse, en andere onderzoeken zoals een archeologische verkenning, gebruiken we als bouwstenen binnen het integrale ontwerpproces. De keuzes die hieruit voortvloeien vertalen wij uiteindelijk naar verschillende scenario's inclusief een financiële onderbouwing. Zoals u van ons gewend bent betrekken we de omgeving en omwonenden bij het ontwerpproces.

Risico's

De afgelopen periode is er sprake van onderbezetting geweest en konden benodigde posities niet goed worden ingevuld. Inmiddels is daarin verandering gekomen en kan er verder gewerkt worden aan het uitwerken van deelproducten. Gevolg is dat de planning is bijgesteld om een go/no-go besluit voor te leggen naar medio 2026. Vanaf dat moment is een "go" belangrijk voor de borging van aangevraagde fonds financiering. Bij een "no-go" of verdere vertraging kunnen financieringen (maatregelpakket) komen te vervallen.

Een ander punt van aandacht is het aankoopproces. Verplaatsen van bedrijven wordt lastiger in verband met het schaarser worden van landingslocaties met een goede vergunning (met ruimte voor de toekomst), concurrentie van agrariërs uit andere provincies (waar hectareprijzen hoger zijn) en stijgende (ver)bouwkosten. Uiteindelijk is de vrijwilligheid voor het verkrijgen van grondpositie een afbreukrisico. Dit kan bepalend zijn voor ontwerp mogelijkheden en realiseerbaarheid van het plan. Voor tijdelijk beheer (exploitatie van de polder) is onderzoek- en ontwikkelruimte van groot belang. Door stagnerende vergunning verlening bestaat een risico op stilval van de lopende initiatieven.

7d. Idzegea

Inleiding

Idzegea is één van de ontwikkelgebieden in het Friese Veenweideprogramma 2021-2030. Het gebied is ongeveer 2500 hectare groot en telt rond de 50 boerenbedrijven. Het ligt in een waterrijke omgeving en is

daardoor erg in trek bij toeristen. De bodem bestaat uit een dikke laag veen. Door de ligging biedt het gebied kansen voor weidevogels.

Boeren, betrokkenen, belanghebbenden en de overheden (provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en de gemeente Súdwest-Fryslân) werken samen toe naar een integraal plan voor de toekomst van het gebied. Hiervoor is in 2023 een gebiedscommissie geïnstalleerd.

In 2024 is gewerkt aan een gebiedsanalyse die dient als basis voor integraal ontwerp voor de toekomst van het gebied. Die gebiedsanalyse heeft inzicht geboden in de fysieke, sociaal economische en historische stand van het gebied. Er is een LESA uitgevoerd, is een landschapsbiografie opgesteld en met het Fries Sociaal Planbureau is gewerkt aan een nulmeting naar de brede welvaart in het gebied. We betrekken de brede omgeving daarbij en kijken integraal naar opgaven en kansen.

In 2025 gaan we op basis van scenariostudies toe naar een ontwerpplan voor de toekomst van het gebied. Het plan wordt naar verwachting in de loop van 2026 opgeleverd en daarin wordt invulling gegeven aan de veenweideopgave maar ook, koppelkansen zoals Aanvalsplan Grutto maar ook leefbaarheid en energie.

Pilots en leren

In Idzegea lopen verschillende pilots waarin we leren over het gebied en haar mogelijkheden. Zo brengen we knelpunten en kansen bij de invoering van hogere waterpeilen in beeld. Dit doen we bijvoorbeeld in een proef met flexibel peilbeheer. Ook hebben we deel genomen aan het meetnetwerk Boeren meten Water. We voeren deze onderzoeken uit samen met betrokken partijen in het gebied. Waar nodig doen wij aanvullend onderzoek naar de bodem en grondwaterstanden. In 2025 ronden we een deel van die pilots af, we evalueren dan het verloop en bepalen een vervolg. In een deel van het gebied wordt al uitvoering gegeven aan een peilverhoging voor het 4 jaar dankzij subsidiemogelijkheden vanuit de samenwerkingsmaatregel GLB. Waar mogelijk meten en monitoren we de effecten van die ingreep.

In 2025 zijn we ook gestart met een pilot voor kruidenrijk grasland. Het project brengt de huidige status van de kruidenrijkheid in het gebied in beeld en er worden lokale en autochtone kruiden ingezaaid. Alle opgedane kennis wordt gedeeld met de boeren in het gebied.

PS besluiten

Geen.

Financiële stand van zaken

Er is € 1,6 mln. beschikbaar gesteld door de Provincie voor capaciteit en producten voor de ontwikkel en ontwerpfasen die van 2023 tot 2026 loopt. Vanuit de Maatregelenpakketten Klimaat Veenweide zijn er middelen beschikbaar voor het Veenweideprogramma (€ 45 mln.). In de loop van 2025 wordt duidelijk hoeveel van deze middelen beschikbaar zijn voor Idzegea.

Kosten Gebiedsproject Idzegea	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Proceskosten	€ 1.768.996	€ 746.390	€ 1.022.606
Regiodeal	€ 292.200	€ 39.752	€ 252.448
Totalen	€ 2.061.196	€ 786.142	€ 1.275.054

Financiering Gebiedsproject Idzegea	Begroot	Besteed t/m 21-5-2025	Saldo
Bijdrage uit Veenweideprogramma	€ 1.622.500	€ 590.467	€ 1.032.033
Bijdrage Wetterskip Fryslân (in kind)	€ 73.248		€ 73.248
Bijdrage Gemeente Súdwest Fryslân (in kind)	€ 73.248		€ 73.248
Regiodeal NIL 2022-2024	€ 292.200	€ 31.702	€ 260.498
Totalen	€ 2.061.196	€ 622.169	€ 1.439.027

Wat gaan wij doen in 2026?

- Er wordt toegewerkt naar een integraal gebiedsplan. De insteek is om op basis van de gebiedsanalyse via scenario's de vertaling te maken naar een ontwerpplan waarin invulling gegeven wordt aan de opgaven, kansen, (financiële) haalbaarheid en draagvlak

- We hopen eerste stappen te maken met de grondverwerving.
- In 2026 gaan we verder met diverse pilots zoals de GLB-pilot rondom grondwaterpeil en extensivering waarin we leren over het gebied. We ronden een aantal Regiodeal NIL projecten af in 2025.

Risico's

De bemensing van het veenweideprogramma is lastig op orde te krijgen, ook in Idzegea knelt het. Dat betekent dat de planvorming niet altijd op schema loopt. In 2025 hebben we vertraging opgelopen in het planproces en met het besteden van Regiodeal Middelen. Het streven is dat we in 2026 weer op volle capaciteit kunnen voortgaan.

Door het uitblijven van het transitiefonds is de toekomstige financiering van het project onzeker, ondanks dat een deel van de middelen uit het maatregelpakket in Idzegea landt. Het lukt mede door een gebrek aan middelen, maar ook door weinig mobiliteit op de markt nog niet op grondposities te verkrijgen in het gebied.

Paragraaf 10. Samenwerkingsverbanden

De provincie werkt in toenemende mate met een grote verscheidenheid aan partners op allerlei gebieden en onderwerpen samen. Als het gaat om (gebiedsgerichte) samenwerking onderscheiden we hierbij drie vormen:

- Vanuit het gebied: er is een langjarige samenwerkingsstructuur in een gebied waarvan de betrokken (overheids)partijen voldoende en voldoende regelmatig met elkaar te maken hebben om zo'n vaste structuur lonend te maken. De gemeenschappelijkheid en de gezamenlijke opgaven in het gebied vormen daarmee de basis voor een (uitvoerings)programma of gebiedsagenda.
- Vanuit de thematiek: deze samenwerking komt voort uit het belang gezamenlijk specifieke thema's aan te pakken (bijvoorbeeld verzilting, veenweide, economische ontwikkelagenda's). Vaak overlappen die thema's meerdere gebieden, waarbij wordt gewerkt met een vaste samenwerkingsstructuur.
- Vanuit de maatschappij: maatschappelijke initiatieven spelen zich vaak af in een specifiek geografisch gebied. Daarbij aansluiten als overheid leidt dan ook tot een vorm van gebiedsgerichte samenwerking. Hieronder worden een aantal vormen van samenwerken vermeld.

Regionale Samenwerking

De afgelopen jaren wordt de bestuurlijke regionale samenwerking in toenemende mate vorm gegeven door het aanvragen en uitvoeren van Regio Deals. De Regio Deals vormen hierbij veelal de motor voor de samenwerking in het betreffende gebied.

Onderstaand wordt nader ingezoomd op de Regionale Samenwerking in Noordoost, Zuidoost, Zuidwest, Noordwest en de Waddeneilanden.

Regio Noordoost-Fryslân

In de regio Noordoost Fryslân participeert de provincie in de Regio Deal die uit twee onderdelen bestaat. De Versnellingsagenda die in 2026 financieel wordt afgerond, zette zich in op het versterken van de relatie tussen onderwijs en arbeidsmarkt, het versterken van innovatie en de doorontwikkeling van de publiek-private regionale samenwerking (overheid, onderwijs, ondernemers en inwoners). Hiermee is een bijdrage geleverd aan een economisch vitale regio. De cofinanciering van dit onderdeel van de Regio Deal door de provincie is in 2018 vastgesteld op € 5,7 mln,

Ook het project Holwerd aan Zee, gericht op het versterken en behouden van de leefbaarheid en werkgelegenheid in Holwerd en omgeving, is onderdeel van de huidige Regio Deal. PS heeft in november 2024 besloten de deelname aan het project te beëindigen. Voor de resterende middelen wordt in afstemming met de Regiodealpartners een andere besteding binnen de doelen gezocht.

De regio heeft begin 2025 de toekenning gekregen voor een nieuwe Regio Deal in de 6e en laatste tranche van de Regio Deals. Na sluiten van de deal in november 2025 gaat de deal over in de uitvoeringsfase. Binnen de Regio Deal zijn vier programmalijnen, te weten Noflik Wenje, Ferbining, Undernimmend en Gearwurking. Samen met de vier gemeenten en het Wetterskip werkt de provincie hierin samen om regionale en provinciale doelen binnen deze thema's te bereiken. De provincie heeft hierin een cofinanciering van € 3,6 mln. toegezegd vanuit bestaande middelen voor het IMF, de DOM's en mobiliteit.

Aanvullend op de Regio Deal is in 2022 de samenwerkingsagenda ANNO III (Agenda Netwerk Noordoost) vastgesteld met als belangrijkste opdracht om de regio in 2040 te laten uitgroeien tot de topregio van Noord-Nederland voor wat betreft wonen, werken en recreëren. De uitvoering van de Agenda is een samenwerking tussen provincie, Wetterskip, vier gemeenten, kennisinstellingen en ondernemers uit de regio. Er is geconcludeerd dat de huidige agenda te breed is en te weinig focus kent. De agenda wordt herijkt en hiermee qua governance- en uitvoeringsstructuur samengevoegd met de nieuwe Regio Deal.

De regio Noordoost werkt samen met Noordwest aan een regioplan en bijbehorend uitvoeringsprogramma in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's.

Regio Zuidoost-Fryslân

De Regio Deal zuidoost-Friesland is op 1 oktober 2025 beëindigd. De financiële verantwoording loopt deels nog door in 2026. De samenwerking in deze regio krijgt nu verder vorm via Elke regio telt/Nationaal Programma Vitale Regio's.

Regio Noordwest-Fryslân

Regio Deal Noordwest Fryslân is een samenwerking tussen het Rijk, de provincie, het Wetterskip en de gemeenten Waadhoeke, Leeuwarden en Harlingen. Op 1 november 2023 is het Convenant ondertekend door de Minister van BZK en dit heeft vervolgens op 8 mei 2024 tot een samenwerkingsovereenkomst geleid. Hierin zijn bestuurlijke afspraken vastgelegd over de besluitvorming rond de inzet van Rijksmiddelen. De inhoud en de programmalijnen zijn verder uitgewerkt in een Programmaplan. De Regio Deal kent drie programmalijnen, namelijk *Vitale Economie*, *Kwaliteit van Leven* en *Natuurlijk in Balans* die allen bijdragen aan de Brede Welvaart van de regio. De deal heeft een omvang van €40 miljoen euro waarbij de helft van dit bedrag als cofinanciering door de samenwerkende regiopartners wordt opgebracht. De provincie staat garant voor een bijdrage van €5 mln.

Uitvoering van de Regio Deal is inmiddels een jaar onderweg en er zijn al diverse Bestuurstafels geweest waar positieve besluiten zijn genomen over projecten in de verschillende programmalijnen. In 2026 zal het overgrote deel van de geplande projecten in uitvoering gaan. De Bestuurstafels worden sinds kort gecombineerd met werkbezoeken aan Regiodealprojecten die in voorbereiding of in uitvoering zijn. Ter bevordering van de onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling worden jaarlijkse Regiodealdagen georganiseerd voor alle betrokkenen. Ook vinden met enige regelmaat Rijk-Regio overleggen plaats.

De provincie levert met name inzet in de vorm van cofinancieringsmiddelen en een lijntrekker voor programmalijn *Natuurlijk in Balans*. Deze programmalijn richt zich op landbouw, biodiversiteit, een gezonde bodem en water en dient daarmee belangrijke provinciale doelen.

Regio Zuidwest-Fryslân

De regionale samenwerking in Zuidwest Fryslân wordt vormgegeven via de Gebiedsagenda Súdwesthoeke. Belangrijke thema's zijn hierbij Nationaal Landschap, Netwerk Mienskipsinitiatieven en LEADER.

Daarnaast is met ingang van 2025 de uitvoering van de Regio Deal Zuidwest gestart. Organisatorisch en bestuurlijk is daarbij aansluiting gezocht en gevonden bij de gebiedsagenda. Het Programmaplan is vastgesteld en de eerste 60 projecten worden nu verder uitgewerkt richting realisatie. De provincie staat garant voor een bijdrage van € 5 mln.

Eveneens is met ingang van 2025 de regio Zuidwest geselecteerd als LEADER-gebied. Op basis van de Lokale Ontwikkelstrategie (LOS) zijn inmiddels de eerste subsidies toegekend.

Regio Waddeneilanden

In 2023 heeft het kabinet een positief besluit genomen op de aanvraag Regio Deal van de Friese Waddeneilanden en de provincies Fryslân en Noord-Holland (Texel), waarbij de regio maximaal een bedrag van € 15,5 mln. krijgt toegekend. De opgaven en ambities zijn verdeeld over vijf programmalijnen, te weten: goed wonen & leven, toekomstbestendig ondernemen & ontwikkelen, optimaal bereikbaar & verbonden, duurzame energie en circulaire economie. In 2025 is de uitvoering gestart. De Stuurgroep Regiodeal Waddeneilanden heeft inmiddels fiat gegeven voor meer dan de helft van het programma. Het zwaartepunt van de uitvoering ligt in de periode van 2025 tot en met 2027. De cofinanciering vanuit de provincie ad € 5,2 mln. heeft deels al plaatsgevonden via een lumpsum bijdrage.

Waddengebied

Voor wat betreft het Waddengebied (Waddeneilanden, Waddenzee en Waddenkust) werken we samen met Rijk, regionale overheden en stakeholders in één governance. Hierbij vormt de Agenda voor het Waddengebied 2050 en het bijbehorende Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 het vertrekpunt. Verder geven we samen met de provincies Noord-Holland en Groningen uitvoering aan het Waddenfonds en het interprovinciale Investeringskader Waddengebied 2016-2026. Zie ook Programma 1, beleidsveld 1.5 Bestuurlijke samenwerking.

Samenwerking met de Mienskip

Initiatieven vanuit de Mienskip weten de provincie steeds vaker te vinden. Via het ondersteuningsnetwerk mienskipsinitiatieven willen we samen met betrokken organisaties

mienshipsinitiatieven zo efficiënt en effectief mogelijk begeleiden. Dit netwerk wordt regionaal georganiseerd met overheden en maatschappelijke partners. Daarnaast geeft de beleidsbrief 'grote integrale maatschappelijke initiatieven' van 16 september 2020 richting aan hoe we als provincie omgaan met majeure maatschappelijke initiatieven, zoals initiatieven als de gebiedspilot Tsjûkemar en het Nanneiid. Deze beleidsbrief wordt geëvalueerd.

LEADER

LEADER is een Europees subsidieprogramma gericht op de sociaaleconomische ontwikkeling van het platteland en is een van de niet grondgebonden instrumenten van het GLB-NSP (zie ook Programma 3, beleidsveld 2. Landbouw). Door middel van een 'bottom-up'-aanpak geven we samen met bestuurlijke partners en private partijen vorm aan het LEADER-programma. Het nieuwe LEADER-programma loopt van 2023-2027 in de volgende drie gebieden: Noordwest, Zuidoost en Zuidwest.

Samenwerking De Friese Aanpak

De Friese Aanpak is opgericht om de samenwerking tussen Friese overheden te stimuleren en faciliteren zonder institutie maar via een netwerksamenwerking, waarbij elke deelnemer autonoom blijft. Samenwerking tussen overheden is vandaag de dag van groot belang, gezien de diverse complexe maatschappelijke uitdagingen waarmee we worden geconfronteerd. Overheden krijgen steeds meer gedeelde verantwoordelijkheden. Samenwerken loont doordat er o.a. kennis kan worden uitgewisseld en er schaalvoordelen kunnen worden benut. Samenwerken zien we daarbij als middel. Bij de oprichting van De Friese Aanpak (DFA) in 2017 had de samenwerking vooral betrekking op de eerste omgevingsvisies die destijds werden opgesteld. Vanaf 2021 is DFA meer gericht op implementatie van de Omgevingswet. Sinds de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 wordt er samen gewerkt aan de uitdagingen die de Omgevingswet met zich mee brengt en de transitie naar het werken conform de wet. De samenwerking wordt in 2026 voortgezet. De provincie draagt € 15.821,- bij.

Samenwerken in het bestuurlijk overleg Friese samenwerking van overheden.

De bestuurlijke overleggen tussen de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Vereniging van Friese Gemeenten (VFG) en de gemeente Leeuwarden - ter bevordering van de Friese samenwerking van overheden - worden ook in 2026 voortgezet. Naast het afstemmen van actuele zaken, de Friese Bestuurdersdag en het bevorderen van 'horizontaal besturen', worden ook de laatste ontwikkelingen besproken wat betreft bestuurlijke samenwerking evenals samenwerking in bedrijfsvoering. Als gevolg van de gemeenteraadsverkiezingen in 2026 zal de samenstelling van de gemeentebesturen en het VFG-bestuur wijzigen; ook met de nieuwe besturen zal constructieve verbinding worden gezocht.

Samenwerkingsafspraken Provinsje Fryslân – Gemeente Leeuwarden

Op basis van de samenwerkingsafspraken 2024-2027, werken gemeente en provincie samen aan een aantal opgaves en thema's, zoals Spoorzone, kennisinfrastructuur, bedrijfsvoering en digitalisering.

Finansjele begrutting

Introductie op financiële begroting 2026

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald, dat de financiële begroting bestaat uit het overzicht van baten en lasten en een uiteenzetting van de financiële positie met de daarbij behorende toelichtingen.

In onderdeel 3.2 schetsen we de ontwikkeling van het financieel kader vanaf de begroting 2025.

Onderdeel 3.3 bevat de baten, lasten en investeringen op basis waarvan Provinciale Staten het College autoriseren door het vaststellen van de begroting. Dit betreft twee overzichten. Het eerste overzicht betreft de exploitatie (baten en lasten) en het tweede overzicht betreft de nieuwe investeringen (uitgaven en inkomsten).

De uiteenzetting van de financiële positie staat in onderdeel 3.4 en bevat conform het BBV de volgende totaaloverzichten:

- Bestaand versus nieuw beleid voor de meerjarenbegroting
- Geprognosticeerde balans
- Raming van het EMU saldo
- Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen
- Stand van de investeringen
- Financiering en beleggingen
- Stand en verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva
- Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd.
- De verwijzing naar de nadere uitwerkingen van deze overzichten is hierbij aangegeven.

Voor de beoordeling van de financiële positie zijn ook de bijlagen van belang. Dit betreft de volgende de bijlagen:

- Bijlage 1 Onderhanden investeringen
- Bijlage 2 Begrotingswijzigingen: van bestuursrapportage 2025 naar begroting 2026
- Bijlage 3 Verloop vaste activa
- Bijlage 4 Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva
- Bijlage 5 Tijdelijke budgetten
- Bijlage 6 Raming EMU-saldo
- Bijlage 7 Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen
- Bijlage 8 Uitgangspunten begroting 2026
- Bijlage 9 Voorstellen Kadernota 2026
- Bijlage 10 Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2025

Overige bijlagen:

- Bijlage 11 Subsidie Staat begroting 2026
- Bijlage 12 Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld
- Bijlage 13 Verplichte indicatoren in het kader van het BBV
- Bijlage 14 Duurzaamheidsrapportage
- Bijlage 15 Begrippenlijst
- Bijlage 16 Trends Staat van Fryslân

Ontwikkeling financieel kader

Financieel kader Begroting 2026

In dit hoofdstuk worden de volgende onderdelen van het financieel kader nader toegelicht:

1. Onze uitgangspunten
2. Ontwikkeling begrotingssaldo
3. Ontwikkeling baten en lasten
4. Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

1 – Onze uitgangspunten

- De meerjarenbegroting is structureel sluitend. Dit betekent dat de begroting op een termijn van zo'n 10 jaar sluitend is.
- Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen streven wij er naar om hiervoor structurele financiële ruimte beschikbaar te houden.
- De minimale stand van de Vrije Aanwendbare Reserve bedraagt € 10 mln..
- Structurele uitgaven dekken wij uit structurele middelen.
- Bij inzet van revolverende middelen zijn de gederfde rendementen gedekt: de rente die wij mislopen of die wij moeten betalen dekken we af.
- Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen.
- Bij elk voorstel aan Provinciale Staten dat geld kost, maken wij duidelijk hoe wij dit op verantwoorde wijze betalen.
- Gedeputeerde Staten voeren alleen moties uit die financieel gedekt zijn. Bij amendementen verwachten wij van Provinciale Staten dezelfde discipline.
- Aan het meefinancieren van projecten van anderen stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten. De verplichting tot verantwoording moet in verhouding staan tot de inspanning die de ander levert.
- Als wij financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien. Dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken hebben gemaakt.

2 - Ontwikkeling begrotingssaldo

Het financieel kader actualiseren we periodiek. Dit gebeurt naar aanleiding van externe wijzigingen (zoals veranderingen in het provinciefonds) of door besluiten van Provinciale en Gedeputeerde Staten. Vaak stellen uw Staten deze wijzigingen vast bij de behandeling van een begroting, de jaarstukken, of een bestuursrapportage. Daarnaast heeft het college het mandaat om een aantal niet beleidsmatige wijzigingen zelf in de begroting te verwerken. Het betreft hier bijvoorbeeld wijzigingen in het provinciefonds, opbrengst motorrijtuigenbelasting, rendement vermogensbeheer of dividenduitkering. Hieronder geven we de ontwikkeling van het begrotingssaldo vanaf de begroting 2025 tot aan de begroting 2026 stapsgewijs weer.

Bij de begroting 2025 hebben we de stand van het begrotingssaldo op dat moment gepresenteerd. Daarna hebben uw Staten enkele begrotingswijzigingen vastgesteld bij het autorisatiemoment december 2024. Onder het mandaat van GS is o.a. de septembercirculaire provinciefonds 2024 verwerkt. Na het autorisatiemoment is nog de decembercirculaire provinciefonds 2024 verwerkt wat resulteert in het begrotingssaldo bij de jaarrekening 2024. Vervolgens hebben uw Staten in juni besloten over de voorstellen bij de Jaarstukken 2024 en de Kadernota 2026. De uit dit laatste voortvloeiende mutatie betreft de verwerking van de actualisatie financieel kader en de daadwerkelijke kadernota voorstellen. De

meicirculaire provinciefonds 2025 is onder het mandaat van GS verwerkt. Daarna is de berap 2025 opgesteld welke leidt tot mutaties onder GS mandaat en wijzigingen die voorgelegd zijn aan PS.

Het begrotingssaldo bij de begroting 2026 is alle jaren positief en daarmee heeft er geen onttrekking aan de Vrij Aanwendbare Reserve plaatsgevonden*.

In de tabel hieronder staan de verschillende stappen cijfermatig weergegeven.

*) Als er een negatief begrotingssaldo is wordt dat direct verwerkt met de vrij aanwendbare reserve door daar daadwerkelijk al over te beschikken. Deze werkwijze wordt alleen bij de begroting gevolgd zodat mutaties in het jaar en de effecten daarvan zichtbaar blijven.

Ontwikkeling begrotingssaldo	2025	2026	2027	2028	2029
Bedragen x € 1 mln.					
Begrotingssaldo bij begroting 2025	4,9	8,8	9,3	10,0	8,4
GS septembercirculaire 2024 provinciefonds	-0,5	3,4	3,5	4,2	3,4
GS dividenduitkering FHW BV	1,1	0,0	0,0	0,0	0,0
PS 23-10-2024 ontwerp programma erfgoed 2025-2028	-0,8	0,3	0,3	0,3	0,0
GS mandaat autorisatiemoment december 2024	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
PS 18-12-2024 Autorisatiemoment december 2024	1,1	0,9	0,6	-0,2	-0,2
Begrotingssaldo bij autorisatiemoment december 2024	6,6	14,2	14,5	15,1	12,4
GS decemberwijziging 2024 provinciefonds	-0,5	0,7	0,9	1,1	1,6
Begrotingssaldo bij jaarrekening 2024	6,1	14,9	15,4	16,2	14,0
PS 25-06-2025 Kadernota 2026 actualisatie financieel kader	16,3	11,5	11,0	9,8	10,1
Begrotingssaldo bij kadernota 2026 voor kadernotavoorstellen	22,4	26,4	26,4	26,0	24,1
PS 25-06-2025 Jaarstukken 2024 resultaatbestemming	-7,9	-0,4	0,0	0,0	0,0
PS 25-06-2025 Kadernota 2026 voorstellen	0,1	-9,2	-6,1	-0,3	-0,1
GS wijziging meicirculaire provinciefonds 2025	17,2	2,9	1,3	2,8	0,7
Begrotingssaldo actueel na meicirculaire 2025	31,8	19,7	21,6	28,5	24,7
GS mandaat berap 2025	0,2	1,0	0,9	1,0	0,9
PS 24-09-2025 berap 2025	-9,9	3,9	5,6	0,8	-0,0
Begrotingssaldo bij berap 2025	22,2	24,6	28,0	30,3	25,6
Geen mutaties					
Begrotingssaldo bij begroting 2026	22,2	24,6	28,0	30,3	25,6

3 - Ontwikkeling baten en lasten

Hieronder staat de ontwikkeling van de baten, de lasten en de mutaties van de reserves. Op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele baten en lasten. Op deze manier wordt inzichtelijk gemaakt of de provinciale begroting structureel in evenwicht is en blijft.

De structurele baten en lasten betreffen alle budgetten welke geen einde looptijd kennen. Dus ook de onderdelen voorzieningen, overlopende passiva of reserves.

De mutaties in de bestemmingsreserves hebben vooral betrekking op de reserves van de tijdelijke budgetten, groot onderhoud en natuurbat. De verschuiving van de bestedingsritmes over de jaren heen

verloopt via deze reserves. In het ene jaar wordt gevormd en in het volgende jaar en/of volgende jaren wordt onttrokken aan deze reserves.

De beschikking over de dekkingsreserve kapitaallasten wordt aangemerkt als structureel aangezien deze gebruikt worden ter dekking van de bijbehorende afschrijvingslasten.

Ontwikkeling financieel kader bedragen x € 1 mln.		Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Baten	Structureel	392,1	367,8	374,9	384,7	391,3
	Overig	137,0	158,5	109,9	185,6	45,3
	Totaal	529,1	526,4	484,8	570,3	436,6
Lasten	Structureel	366,8	358,5	358,0	370,5	375,1
	Overig	237,0	243,2	173,4	206,8	47,3
	Totaal	603,8	601,7	531,4	577,3	422,4
Saldo voor bestemming reserves	Structureel	25,3	9,3	16,9	14,2	16,2
	Overig	-100,0	-84,7	-63,5	-21,2	-2,0
	Totaal	-74,7	-75,3	-46,6	-7,0	14,1
Reserves	Structureel	29,7	20,8	5,8	12,2	6,7
	Overig	67,2	79,1	68,8	25,0	4,8
	Totaal	96,9	99,9	74,6	37,3	11,4
Saldo na bestemming reserves	Structureel	55,0	30,1	22,7	26,4	22,8
	Overig	-32,8	-5,5	5,3	3,8	2,8
Begrotingssaldo		22,2	24,6	28,0	30,2	25,6

Ontwikkeling financieel kader bedragen x € 1 mln.		Begroting 2030	Begroting 2031	Begroting 2032	Begroting 2033	Begroting 2034
Baten	Structureel	400,2	412,0	423,9	435,9	448,0
	Overig	10,0	9,2	8,5	8,1	7,7
	Totaal	410,2	421,2	432,5	444,1	455,7
Lasten	Structureel	379,6	389,5	399,6	409,9	420,6
	Overig	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
	Totaal	383,0	392,8	403,0	413,3	424,0
Saldo voor bestemming reserves	Structureel	20,6	22,5	24,3	26,0	27,4
	Overig	6,6	5,8	5,1	4,8	4,3
	Totaal	27,1	28,4	29,5	30,8	31,7
Reserves	Structureel	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
	Overig	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
	Totaal	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4
Saldo na bestemming reserves	Structureel	26,6	28,5	30,3	32,0	33,4
	Overig	4,0	3,2	2,5	2,1	1,7
Begrotingssaldo		30,5	31,7	32,9	34,1	35,1

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat het begrotingssaldo alle jaren positief is en daarmee is onze begroting op de lange termijn structureel sluitend. Tegelijkertijd met de begrotingsbehandeling zal een afzonderlijk voorstel voor de inzet van deze structurele middelen aan u worden voorgelegd.

Baten

Provinciefonds algemene uitkering

Ontwikkeling en raming van het accres

In de meicirculaire provinciefonds 2025 is een actualisatie van het accres opgenomen. Conform bestaand beleid hebben wij een voorzichtigheidsmarge van 1% ten opzichte van de circulaire aangehouden voor de jaren 2026 en verder.

De accresreeks ziet er dan als volgt uit:

(in procenten)	2025	2026	2027	2028	2029
Accres meicirculaire 2025	5,9	4,7	4,4	4,4	4,2
Voorzichtigheidsmarge		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0
Accresberekening Algemene Uitkering Fryslân	5,9	3,7	3,4	3,4	3,2

Dit resulteert in onderstaande raming van de algemene uitkering.

Bedragen x € 1 mln.	2025	2026	2027	2028	2029
Begroting 2025	244,3	235,9	241,9	248,0	255,6
Kadernota 2026	252,8	248,1	264,3	271,2	280,7
Begroting 2026	268,4	251,8	266,4	274,0	281,4
<i>Mutatie</i>	<i>15,6</i>	<i>3,7</i>	<i>2,1</i>	<i>2,8</i>	<i>0,7</i>

nb. Bij de presentatie van de algemene uitkering provinciefonds in de Kadernota 2026 zijn abusievelijk de structurele decentralisatie uitkeringen meegenomen. In bovenstaande tabel is nu alleen de algemene uitkering opgenomen.

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB)

De gegevens over het wagenpark van onze provincie zijn geactualiseerd aan de hand van de opgaaf van de belastingdienst per 1 januari 2025. Hieronder zijn de verwachte inkomsten opcenten motorrijtuigenbelasting aangegeven. De indexering is gebaseerd op de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp).

Bedragen x € 1 mln.	2025	2026	2027	2028	2029
Begroting 2025	76,9	79,0	81,0	83,0	85,1
Kadernota 2026	81,9	82,9	85,0	87,2	89,4
Begroting 2026	81,9	82,9	85,0	87,2	89,4
<i>Mutatie</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>

Rendement vermogen

Het vermogen van de provincie neemt de komende jaren geleidelijk. Ondanks de lagere rentetarieven op de geld- en kapitaalmarkt wordt er nog steeds een behoorlijk rendement behaald op het belegde vermogen.

Bedragen x € 1 mln.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Begroting 2025	3,6	0,7	0,0	0,0	0,0
Kadernota 2026	4,9	4,0	3,7	2,7	1,9
Begroting 2026	8,8	5,7	4,6	3,7	2,8
Mutatie	0,3	1,0	0,9	1,0	0,9

Dividend

De provincie Fryslân neemt deel in het aandelenkapitaal van een aantal bedrijven. Wij ontvangen daarvoor dividend. Vanwege de grote investeringen die Vitens de komende jaren moet doen, houdt het bedrijf de komende jaren al het dividend in ter versterking van het eigen vermogen. Hieronder zijn de verwachte dividendinkomsten van Alliander, Fryslân Hurde Wyn, BNG en NWB weergegeven.

Bedragen x € 1 mln.	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Begroting 2025	7,8	8,0	8,2	8,3	8,6
Kadernota 2026	7,7	3,0	3,0	3,0	3,0
Begroting 2026	16,7	11,4	11,4	11,4	11,6
Mutatie	1,2	0,3	0,1	0,0	0,0

Lasten

Nominale ontwikkeling

De indexcijfers worden ontleent aan de meest recente gegevens van het CPB (februari 2025).

Conform de uitgangspunten begroting (bijlage 8) worden aan bepaalde onderdelen in de begroting afwijkende inflatiepercentages toegekend.

In onderstaande tabel zijn de toegepaste indexcijfers voor structurele budgetten weergegeven en daarbij is tevens de omvang van de 'stelpost nominaal' in de begroting weergegeven.

	2025	2026	2027	2028	2029
Nominaal lonen	0,00%	3,80%	4,80%	4,00%	4,00%
Nominaal goederen en diensten	0,00%	2,70%	2,50%	2,60%	2,50%

Bedragen x € 1 mln.	2025	2026	2027	2028	2029
Begroting 2025	0,6	9,6	19,9	29,5	40,7
Kadernota 2026	4,3	12,4	23,5	33,9	44,5
Begroting 2026 *)	3,1	10,9	11,9	22,5	33,0

*) De prijs en looninflatie voor 2026 zijn reeds aan de budgetten in de begroting toegerekend

4 - Vrij Aanwendbare Reserve (VAR)

Hieronder staat de ontwikkeling van de VAR. Conform de afspraak met uw Staten vloeit het rekening- en begrotingssaldo aan het eind van het jaar automatisch in de VAR. Het rekeningssaldo 2024 en de verwachte begrotingssaldi 2025-2029 zijn hier in opgenomen.

In de financiële uitgangspunten is opgenomen dat de minimale stand van de VAR altijd € 10 mln. bedraagt. Aan het eind van deze bestuursperiode (2027) bedraagt het saldo, onder aftrek van een minimale stand van de VAR van € 10 mln., totaal € 217,4 mln. Dit saldo is meegenomen bij de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit (zie paragraaf 2 weerstandsvermogen). Hiermee komt de weerstandsratio uit boven de, in het bestuursakkoord afgesproken, 1,4 zijnde ruim voldoende. De vrij inzetbare ruimte binnen de VAR bedraagt daarmee eind 2027 € 195,4 mln. Dit uitgaande dat de baten en lasten zich conform de begroting ontwikkelen.

In onderstaand overzicht is nog geen rekening gehouden met het effect van het voorstel inzet structurele middelen welke in dezelfde vergadering als de begroting 2026 zal worden behandeld.

VAR	2025	2026	2027	2028	2029
Bedragen x € 1 mln.					
Beginsaldo	255,4	253,2	240,8	227,4	257,7
Beschikking over reserve	-24,3	-37,0	-41,4		
Begrotingssaldo	22,2	24,6	28,0	30,2	25,6
Stand ultimo	253,2	240,8	227,4	257,6	283,3
Minimale stand VAR			-10,0		
Stand VAR ná mutaties	253,2	240,8	217,4		
Benodigd voor weerstandsratio 1,4			-22,0		
Vrij inzetbaar			195,4		

Eerder is toegelicht dat bij de Begroting 2024 het begrotingssaldo daalde door de investeringen uit het bestuursakkoord. Daarbij is aangegeven dat negatieve begrotingssaldi worden aangevuld vanuit de VAR. De opbouw van de beschikking over de VAR in de komende jaren staat in de tabel hieronder.

Vorming van en beschikking over reserve	2025	2026	2027	2028	2029
Bedragen x € 1 mln.					
Beschikking over reserve					
Begroting 2024: dekking negatief begrotingssaldo	24,3	37,0	41,4	0,0	0,0
Totaal	24,3	37,0	41,4	0,0	0,0

Overzicht van lasten en baten in de begroting

3.3 Overzicht van lasten en baten in de begroting

Het overzicht van lasten en baten is het onderdeel waarin is aangegeven tot welke bedragen Provinciale Staten de begroting 2026 vaststellen. Er zijn twee overzichten opgenomen: het eerste overzicht betreft lasten en baten in de exploitatiebegroting (beleidsprogramma's), het tweede overzicht betreft uitgaven en bijdragen van derden met betrekking tot investeringen.

I - Overzicht van lasten en baten programma's

Hieronder zijn de lasten en baten programma's gesplitst in structurele en niet structurele budgetten. Budgetten met een einddatum worden als niet-structureel aangemerkt. Deze indeling wordt zowel bij de lasten als bij de baten gehanteerd.

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Programma 1 - Bestuur						
Lasten						
Structureel	12.516	14.157	13.494	13.518	13.545	13.545
Niet structureel	11.114	10.308	10.659	161	136	136
Totaal Lasten	23.630	24.465	24.153	13.679	13.681	13.681
Baten						
Structureel	1.779	1.813	794	794	794	794
Niet structureel	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1.779	1.813	794	794	794	794
Saldo	21.851	22.652	23.359	12.885	12.887	12.887
Vorming van reserves (lasten)	190	541	0	0	0	0
Beschikking over reserves (baten)	73	312	516	145	0	0
Saldo programma 1	21.968	22.881	22.843	12.740	12.887	12.887
Programma 2 - Infrastructuur						
Lasten						
Structureel	95.954	112.620	114.312	125.088	131.663	126.413
Niet structureel	40.393	27.133	31.745	26.788	14.267	8.883
Totaal Lasten	136.347	139.752	146.057	151.876	145.929	135.295
Baten						
Structureel	6.490	4.083	3.748	3.748	3.748	3.748
Niet structureel	18.850	14.098	4.236	5.443	1.866	1.483
Totaal Baten	25.340	18.181	7.984	9.190	5.613	5.230
Saldo	111.007	121.572	138.073	142.685	140.316	130.065
Vorming van reserves (lasten)	24.541	14.818	630	2.112	1.528	2.792
Beschikking over reserves (baten)	21.281	11.996	20.516	27.683	25.519	16.300
Saldo programma 2	114.267	124.394	118.187	117.115	116.325	116.557
Programma 3 - Natuur en Landbouw						
Lasten						
Structureel	72.204	84.543	81.648	60.804	60.046	59.578
Niet structureel	37.859	69.295	91.403	66.951	170.061	32.457
Totaal Lasten	110.064	153.838	173.051	127.755	230.107	92.034
Baten						
Structureel	5.909	3.189	1.689	1.689	1.689	1.220
Niet structureel	24.900	52.665	77.126	58.733	164.199	32.457
Totaal Baten	30.810	55.854	78.815	60.422	165.888	33.677
Saldo	79.254	97.984	94.236	67.333	64.219	58.357
Vorming van reserves (lasten)	10.591	9.957	3.567	570	2.280	0
Beschikking over reserves (baten)	26.304	43.380	23.443	5.186	4.002	0
Saldo programma 3	63.542	64.560	74.361	62.717	62.497	58.357
Programma 4 - Ruimte en Klimaat						
Lasten						
Structureel	10.747	10.854	10.945	11.018	11.076	11.076
Niet structureel	30.321	37.568	51.227	28.247	10.947	5.728
Totaal Lasten	41.068	48.422	62.173	39.265	22.022	16.804
Baten						
Structureel	1.203	1.315	1.282	1.250	1.250	1.250
Niet structureel	20.287	16.315	33.910	15.261	3.460	1.140
Totaal Baten	21.490	17.629	35.192	16.511	4.710	2.390
Saldo	19.578	30.793	26.980	22.754	17.313	14.414

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Vorming van reserves (lasten)	15.333	6.505	330	17	17	0
Beschikking over reserves (baten)	12.895	18.621	11.555	5.967	2.920	0
Saldo programma 4	22.016	18.676	15.755	16.804	14.409	14.414
Programma 5 – Economie en Menskip						
Lasten						
Structureel	37.030	42.497	39.686	39.708	39.727	39.901
Niet structureel	43.244	78.919	45.557	36.163	11.029	42
Totaal Lasten	80.274	121.416	85.244	75.871	50.757	39.943
Baten						
Structureel	210	319	222	222	222	222
Niet structureel	3.538	18.361	11.356	9.967	1.321	42
Totaal Baten	3.748	18.680	11.578	10.189	1.543	264
Saldo	76.525	102.736	73.666	65.682	49.214	39.679
Vorming van reserves (lasten)	19.387	11.909	1.028	329	2.133	0
Beschikking over reserves (baten)	30.012	39.004	8.387	2.960	11.205	50
Saldo programma 5	65.901	75.641	66.307	63.051	40.142	39.629
Programma 6 – Bedrijfsvoering						
Lasten						
Structureel	47.567	50.958	50.629	49.993	47.381	47.044
Niet structureel	626	1.216	1.460	1.381	1.381	0
Totaal Lasten	48.193	52.174	52.089	51.374	48.762	47.044
Baten						
Structureel	37	30	30	30	30	30
Niet structureel	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	37	30	30	30	30	30
Saldo	48.155	52.143	52.059	51.344	48.732	47.014
Vorming van reserves (lasten)	2.977	5.560	260	212	0	0
Beschikking over reserves (baten)	2.732	1.113	2.513	4.734	1.806	45
Saldo programma 6	48.401	56.591	49.806	46.821	46.926	46.969
Programma 7 – Provinciefinanciën						
Lasten						
Structureel	3.429	3.412	1.904	12.744	21.878	33.854
Niet structureel	10.569	10.203	5.664	9.156	349	42
Totaal Lasten	13.998	13.615	7.568	21.900	22.227	33.896
Baten						
Structureel	395.504	388.336	364.967	370.967	379.829	386.025
Niet structureel	43.950	26.364	25.888	15.718	11.038	7.333
Totaal Baten	439.454	414.700	390.855	386.684	390.867	393.358
Saldo	-425.456	-401.085	-383.287	-364.785	-368.640	-359.462
Vorming van reserves (lasten)	8.842	4.777	4.912	10.995	4.712	2.155
Beschikking over reserves (baten)	34.550	36.519	43.696	42.153	2.488	0
Saldo programma 7	-451.163	-432.827	-422.071	-395.942	-366.416	-357.307
Overhead						
Lasten						
Overhead*	42.447	50.086	51.353	49.693	43.807	43.725
Totaal Lasten	42.447	50.086	51.353	49.693	43.807	43.725
Baten						
Overhead	3.209	2.178	1.137	997	806	806
Totaal Baten	3.209	2.178	1.137	997	806	806

<i>Exploitatie - Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Saldo overhead	39.238	47.908	50.216	48.696	43.001	42.919
Totaal programma's						
Lasten						
Structureel	319.605	356.852	352.637	353.208	368.229	374.705
Niet structureel	176.415	246.915	249.050	178.204	209.062	47.718
Totaal Lasten	496.020	603.768	601.687	531.412	577.291	422.422
Baten						
Structureel	413.460	399.632	373.269	379.237	388.099	393.827
Niet structureel	112.406	129.433	153.116	105.582	182.152	42.723
Totaal Baten	525.867	529.064	526.385	484.819	570.251	436.550
Saldo	-29.847	74.704	75.302	46.594	7.041	-14.127
Vorming van reserves (lasten)	81.862	54.065	10.726	14.234	10.669	4.947
Beschikking over reserves (baten)	127.846	150.945	110.626	88.828	47.939	16.395
Begrotingssaldo	-75.831	-22.176	-24.598	-28.000	-30.229	-25.575

* In de post overhead is de totale overhead meegenomen (programma 6 en 7)

Een negatief resultaat na bestemming is een positief begrotingssaldo aangezien hier uitgegaan wordt van lasten minus baten.

Structurele vorming/beschikking reserves

Volgens het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) zijn reserves in principe niet bedoeld om structurele uitgaven te dekken. Hierop zijn een aantal uitzonderingen welke in onderstaand overzicht zijn aangegeven. Het betreft hier de reserves groot onderhoud wegen, water en gebouwen (programma 2 en 6). De dekkingsreserve kapitaallasten (programma 2 en 5). Daarnaast de reserve natuurpact en aankoop natuurterreinen (programma 3).

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Structurele vormingen					
Programma 2 – Infrastructuur	1.342	459	1.942	1.528	2.342
Programma 6 – Bedrijfsvoering	0	187	212		
Totaal structurele vormingen	1.342	646	2.153	1.528	2.342
Structurele beschikkingen					
Programma 2 – Infrastructuur	8.642	5.400	7.768	13.719	8.900
Programma 3 – Natuur en Landbouw	23.508	15.494	0	0	0
Programma 5 – Economie en Mienskip	50	50	50	50	50
Programma 6 – Bedrijfsvoering	837	463	150		45
Totaal structurele beschikkingen	33.037	21.406	7.968	13.769	8.995
Totaal	-31.695	-20.761	-5.815	-12.241	-6.653

Begrotingswijzigingen

Een overzicht van begrotingswijzigingen per programma van bestuursrapportage 2025 tot begroting 2026 is opgenomen in bijlage 2 Begrotingshistorie.

II - Overzicht van investeringen *): uitgaven en bijdragen van derden

*) Onderstaand overzicht betreft zowel de investeringen als de aandelen, leningen en inrichtingsprojecten.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Totaal	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Programma 1 – Bestuur						
Uitgaven	0	0	0	0	0	0
Bijdragen van derden	0	0	0	0	0	0
Saldo programma 1	0	0	0	0	0	0
Programma 2 – Infrastructuur						
Uitgaven	294.867	52.241	91.655	39.138	87.901	23.932
Bijdragen van derden	122.522	10.497	34.098	6.510	71.417	0
Saldo programma 2	172.345	41.745	57.557	32.627	16.484	23.932
Programma 3 – Natuur en Landbouw						
Uitgaven	9.364	9.364	0	0	0	0
Bijdragen van derden	0	0	0	0	0	0
Saldo programma 3	9.364	9.364	0	0	0	0
Programma 4 – Ruimte en Klimaat						
Uitgaven	26.220	4.376	19.844	2.000	0	0
Bijdragen van derden	26.855	4.590	20.265	2.000	0	0
Saldo programma 4	-635	-214	-421	0	0	0
Programma 5 – Economie en Mienskip						
Uitgaven	14.520	12.890	1.630	0	0	0
Bijdragen van derden	1.534	1.422	28	28	28	28
Saldo programma 5	12.986	11.468	1.602	-28	-28	-28
Programma 6 – Bedrijfsvoering						
Uitgaven	1.784	1.784	0	0	0	0
Bijdragen van derden	0	0	0	0	0	0
Saldo programma 6	1.784	1.784	0	0	0	0
Programma 7 – Provinciefinanciën						
Uitgaven	6.850	6.850	0	0	0	0
Bijdragen van derden	27.850	5.263	5.478	5.703	5.703	5.703
Saldo programma 7	-21.000	1.587	-5.478	-5.703	-5.703	-5.703
Totaal programma's en bedrijfsvoering						
Uitgaven	353.604	87.505	113.129	41.138	87.901	23.932
Bijdragen van derden	178.761	21.772	59.870	14.241	77.148	5.731
Saldo	174.843	65.733	53.260	26.896	10.753	18.201

Uiteenzetting financiële positie

3.4 Financiële positie

De uiteenzetting van de financiële positie geeft een samenvatting van onderdelen die elders in de begroting zijn opgenomen.

Bestaand versus nieuw beleid

Hieronder worden de saldi van lasten en baten van de gehele begroting meerjarig weergegeven. Daarbij worden ook de bedragen voor nieuw beleid weergegeven.

	2025		2026		2027		2028		2029	
Exploitatie	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw	Totaal	Waarvan nieuw
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>										
Lasten	603.768	-55	601.687	9.180	531.412	6.125	577.291	275	422.422	75
Baten	529.064		526.385		484.819		570.251		436.550	
Resultaat voor bestemming	74.704	-55	75.302	9.180	46.594	6.125	7.041	275	-14.127	75
Vorming van reserves (lasten)	54.065		10.726		14.234		10.669		4.947	
Beschikking over reserves (baten)	150.945		110.626		88.828		47.939		16.395	
Resultaat/saldo na bestemming	-22.176	-55	-24.598	9.180	-28.000	6.125	-30.229	275	-25.575	75

De begroting bestaat voor het grootste deel uit bestaand beleid. De voorstellen uit de Kadernota 2026 zijn opgenomen in bijlage 9.

Hieronder worden de totalen van de structurele en niet structurele lasten en baten in de begroting meerjarig weergegeven.

Exploitatie :	2025		2026		2027		2028		2029	
<i>Bedragen x € 1.000</i>	Structureel	Niet structureel	Structureel	Niet structureel	Structureel	Niet structureel	Structureel	Niet structureel	Structureel	Niet structureel
Lasten (L)	356.852	246.915	352.637	249.050	353.208	178.204	368.229	209.062	374.705	47.718
Baten (B)	399.632	129.433	373.269	153.116	379.237	105.582	388.099	182.152	393.827	42.723
Saldo (L-B)	-42.779	117.483	-20.632	95.934	-26.029	72.622	-19.870	26.911	-19.122	4.995

Het betreft hier de lasten en baten exclusief de mutaties van de reserves. In onderdeel 3.3 is dit overzicht gespecificeerd per programma.

Een negatief saldo bij lasten minus baten is in feite positief omdat de baten hoger zijn dan de lasten. Bij de niet structurele budgetten zijn de lasten hoger dan de baten. Dit wordt gecompenseerd door onttrekkingen aan de reserves waaronder de reserve tijdelijke budgetten.

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met deze balans wordt meer inzicht gegeven in de ontwikkeling van onder meer de investeringen, het aanwenden van de reserves en voorzieningen en in de financieringsbehoefte.

	Realisatie	Geprognosticeerde balans				
<i>Bedragen x € 1.000</i>	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	8.394	13.072	11.602	11.602	11.102	11.102
Materiële vaste activa	423.502	464.776	504.446	515.996	520.676	525.261
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrek	125.962	161.717	161.717	161.717	161.717	161.717
Financiële vaste activa: Leningen	340.908	334.345	328.239	322.108	316.377	310.646
Financiële vaste activa: Uitzetting. > 1 jr	0	0	0	0	0	0
Totaal vaste activa	898.766	973.909	1.006.004	1.011.422	1.009.872	1.008.725
Vlottende activa						
Voorraden	2.061	0	2.821	2.892	500	500
Uitzettingen korter dan één jaar	428.374	313.952	149.823	46.858	30.553	30.553
Liquide middelen	603	0	0	0	0	0
Overlopende activa	47.645	6.000	6.000	6.000	6.000	6.000
Totaal vlottende activa	478.683	319.952	158.644	55.751	37.053	37.053
Totaal activa	1.377.449	1.293.861	1.164.648	1.067.173	1.046.925	1.045.779
Passiva						
Vaste Passiva						
Eigen vermogen	932.950	858.247	782.945	736.351	729.310	743.437
Voorzieningen	9.230	9.464	9.714	9.963	10.213	10.463
Vaste schuld	50.755	42.310	33.866	25.421	16.977	8.533
Totaal vaste passiva	992.935	910.021	826.524	771.736	756.500	762.432
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	117.724	117.724	117.724	117.724	263.868	272.487
Overlopende passiva	266.791	266.116	220.400	177.714	26.557	10.860
Totaal vlottende passiva	384.515	383.840	338.123	295.438	290.425	283.346
Totaal passiva	1.377.449	1.293.861	1.164.648	1.067.173	1.046.925	1.045.779

Raming van het EMU-saldo

In bijlage 6 is de raming van het EMU saldo nader uitgewerkt.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Raming EMU-saldo	-120.420	-113.253	-57.894	-10.971	9.792

Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In de begroting zijn onderstaande structurele bedragen opgenomen voor aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Een nadere toelichting is opgenomen in bijlage 7.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Wachtgelden en pensioenen Gedeputeerde Staten	609,8	633,0	633,0	633,0	633,0
Wachtgelden voormalig personeel	316,1	328,1	328,1	328,1	328,1
Frictiepost personeel	280,1	290,7	290,7	290,7	290,7

Stand van de investeringen

In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de vaste activa waaronder de investeringen. In bijlage 1 is een nadere detaillering van de investeringen opgenomen, dit betreft investeringen die nog onderhanden of opgeleverd zijn. Onderstaand is het totaal van investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut opgenomen.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Investerings met economisch nut	126.441	144.830	153.847	151.936	151.849	148.146
Investerings met maatschappelijk nut	297.061	319.946	350.600	364.060	368.827	377.115
Totaal investeringen	423.502	464.776	504.447	515.996	520.676	525.261

Financiering

In de paragraaf 4 financiering en beleggingen is het beheer van de financiële middelen nader uitgewerkt. Hieronder zijn de overzichten voor de komende jaren opgenomen.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Financieringssaldo per 1 januari	367.811	255.865	143.212	85.718	74.747
Mutatie EMU-saldo (zie bijlage 6)	-120.420	-113.253	-57.894	-10.971	9.792
Vrijval Uitzetting	8.475	600	400	0	0
Financieringssaldo per 31 december	255.865	143.212	85.718	74.747	84.539

Gemiddelde omvang belegd vermogen.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Kortlopende beleggingen	357.000	295.000	240.500	190.500	146.000
Langlopende beleggingen	38.600	700	200	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	395.600	295.700	240.700	190.500	146.000

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2030	2031	2032	2033	2034
Kortlopende beleggingen	111.500	84.250	64.750	55.250	53.500
Langlopende beleggingen	0	0	0	0	0
Gemiddelde beleggingen over het jaar	111.500	84.250	64.750	55.250	53.500

Rendement beleggingen en rente baten/-lasten.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Rendement leningen decentrale overheden	10	0	0	0	0
Rentebaten lang	1.030	0	0	0	0
Rentebaten kort	7.800	5.700	4.600	3.700	2.800
Totaal rendementen & rentebaten	8.840	5.700	4.600	3.700	2.800
Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2030	2031	2032	2033	2034
Rendement leningen decentrale overheden	0	0	0	0	0
Rentebaten lang	0	0	0	0	0
Rentebaten kort	2.100	1.600	1.200	1.100	1.000
Totaal rendementen & rentebaten	2.100	1.600	1.200	1.100	1.000
Rentelasten lang	0	0	0	0	0
Rentelasten kort	0	0	0	0	0
Totaal rentelasten	0	0	0	0	0

Stand en verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva

In bijlage 4 is een gespecificeerd overzicht opgenomen van de reserves, voorzieningen en overlopende passiva.

Bij de stand van de VAR hieronder is nog **geen** rekening gehouden met toekomstige begrotingssaldi en met de minimale stand van de VAR van € 10 mln.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Algemene reserve	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Vrij aanwendbare reserve (VAR)	255.363	253.222	240.780	227.386	257.616	283.191
Bestemmingsreserves	667.587	595.024	532.164	498.964	461.694	450.247
Totaal reserves	932.950	858.247	782.945	736.351	729.310	743.437
Totaal voorzieningen	9.230	9.464	9.714	9.963	10.213	10.463
Totaal overlopende passiva (OP)	264.867	266.116	220.400	177.714	26.557	10.860
Totaal reserves en voorzieningen en overlopende passiva	1.207.047	1.133.827	1.013.058	924.028	766.080	764.760

Gronden waarop de ramingen zijn gebaseerd

De cijfers over het jaar 2024 hebben betrekking op de cijfers uit de jaarstukken 2024 zoals door PS vastgesteld op 25 juni 2025. De voor 2025 en volgende jaren vermelde bedragen zijn inclusief de besluitvorming van de Staten tot en met 1 juli 2025, de doorwerking van de begrotingswijzigingen van voorgaande jaren, de financiële voorstellen uit de kadernota 2026 (zie bijlage 9) en de concept-begrotingswijzigingen bij de bestuursrapportage 2025 (zie bijlage 10).

In bijlage 8 zijn de uitgangspunten begroting 2026 inclusief toelichting opgenomen.

Taheakken

Bijlage 1. Onderhanden en opgeleverde investeringen

Onderhanden en opgeleverde investeringen

Hieronder is het overzicht opgenomen van onderhanden en opgeleverde investeringen. De onderhanden investeringen zijn de investeringen die in uitvoering zijn en waar de afschrijvingslasten nog niet zijn gestart. De opgeleverde investeringen zijn de investeringen die nagenoeg afgerond zijn, de afschrijvingen zijn gestart en er worden nu alleen nog een aantal laatste onderdelen afgewikkeld. De afgerekende investeringen die volledig op afschrijving staan en waar geen kosten meer aan toegerekend worden zijn niet meer in dit overzicht opgenomen.

Het eerste overzicht is op categorie niveau, het tweede overzicht geeft een gedetailleerd overzicht van de categorieën aan.

In de meest rechtse kolom is de aanschafwaarde aangegeven dit betreft uitgaven minus inkomsten.

Activa - bedragen x € 1.000	UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
	1-1-2025	2025	2026	2027	2028	2029	totale uitgaven	1-1-2025	2025	2026	2027	2028	2029	totale inkomsten	aanschafwaarde totaal
Totaal bedrijfsmiddel ICT	1.320	1.248	0	0	0	0	2.568	0	0	0	0	0	0	0	2.568
Totaal Bedrijfsmiddelen wegen	0	142	0	0	0	0	142	0	0	0	0	0	0	0	142
Totaal Depotbeheer	43	0	1.150	0	0	0	1.192	21	0	0	0	0	0	21	1.171
Totaal Energie neutrale provincie	502	565	387	0	0	0	1.454	0	0	0	0	0	0	0	1.454
Totaal Gladheidsbestrijding algemeen	0	275	0	0	0	0	275	0	0	0	0	0	0	0	275
Totaal Huisvesting	10	80	0	0	0	0	90	0	0	0	0	0	0	0	90
Totaal Steunpunten	16.653	537	5.097	0	0	0	22.287	9.624	0	0	0	0	0	9.624	12.663
Totaal Vaarwegen Vaartuigen algemeen	0	303	0	0	0	0	303	0	0	0	0	0	0	0	303
Totaal Bedrijfsmiddelen	18.527	3.151	6.634	0	0	0	28.312	9.646	0	0	0	0	0	9.646	18.667
Totaal Grondbeleid	19.150	4.398	0	0	0	0	23.548	197	-149	0	0	0	0	48	23.500
Totaal Natuurpact	72.631	9.364	0	0	0	0	81.995	29.095	0	0	0	0	0	29.095	52.900
Totaal Veenweide	22.725	4.376	20.036	2.000	0	0	49.137	22.090	4.590	20.457	2.000	0	0	49.137	0
Totaal Grondbeleid	114.506	18.138	20.036	2.000	0	0	154.679	51.382	4.441	20.457	2.000	0	0	78.280	76.400
Totaal Afstandsbediening	17.190	1.843	4.667	824	824	0	25.346	5.425	1.394	824	0	0	0	7.643	17.704
Totaal Busremises	5.016	9.541	8.415	1.760	5.735	0	30.467	0	463	193	193	1.093	0	1.942	28.524
Totaal De Centrale As	400.335	1.721	4.000	0	0	0	406.055	243.717	3.500	1.674	0	0	0	248.890	157.165
Totaal Extra sneltrein Gron Lwd	46.338	710	2.100	0	0	0	49.148	37.763	667	2.100	0	0	0	40.530	8.618
Totaal Hoofdfietsroutes	52	461	4.570	740	0	0	5.823	0	-822	0	0	0	0	-822	6.645
Totaal KIP	7.241	635	1.949	0	0	0	9.825	1.102	0	0	0	0	0	1.102	8.723
Totaal Kunstwerken (MPK)	46.932	6.428	9.424	15.292	8.232	15.077	101.385	14.242	1.101	0	0	824	0	16.166	85.219
Totaal MPI	19.784	6.875	1.000	0	0	0	27.659	3.098	824	0	0	0	0	3.922	23.737
Totaal N31 Haak om Leeuwarden	162.410	178	4.900	0	0	0	167.487	150.016	0	0	0	0	0	150.016	17.471
Totaal N358 Skieding	11.717	4.930	3.925	0	0	0	20.573	8.207	158	1.050	0	0	0	9.414	11.159
Totaal N359 3 tunnels	13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
Totaal N381	172.953	963	0	0	0	0	173.916	96.367	0	0	0	0	0	96.366	77.550
Totaal Oeverinvesteringen	2.743	8.687	6.215	3.713	1.821	3.960	27.140	373	5.297	120	0	0	0	5.790	21.349
Totaal OV duurzaam	4.347	1.969	0	0	0	0	6.316	32	0	0	0	0	0	32	6.284
Totaal RSP Joure	82.742	3.834	0	0	0	0	86.576	64.371	-48	0	0	0	0	64.323	22.253
Totaal RSP startkrediet	10.107	26	1.000	0	0	0	11.133	3.743	0	0	0	0	0	3.743	7.390
Totaal RYP	20.819	2.011	2.328	0	0	0	25.158	7.856	3.431	0	0	0	0	11.287	13.870
Totaal RYP2	3.943	1.325	8.244	1.971	500	496	16.479	1.600	715	2.480	0	0	0	4.795	11.683
Totaal Sluis/bruggen KWZ	11.894	1.106	12.000	6.000	69.000	0	100.000	0	0	21.000	6.000	69.500	0	96.500	3.500
Totaal Vervanging brug Burgum	23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0

Activa - bedragen x € 1.000	UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Totaal Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille	1.109	233	0	0	0	0	1.342	1.109	233	0	0	0	0	1.342	0
Totaal VH-kanaal	1.682	3.507	11.582	875	4.636	0	22.282	0	0	102	0	0	0	102	22.180
Totaal Projecten	1.065.634	57.204	86.318	31.176	90.749	19.532	1.350.612	663.900	16.913	29.542	6.193	71.417	0	787.965	562.648
Eindtotaal	1.198.667	78.493	112.988	33.176	90.749	19.532	1.533.604	724.927	21.355	49.998	8.193	71.417	0	875.890	657.714

Bijlage 1 - uitgebreid

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN								INKOMSTEN							14-8-2025
	huidige status	1-1-2025	2025	2026	2027	2028	2029	totale uitgaven		1-1-2025	2025	2026	2027	2028	2029	totale inkomsten	aanschafwaarde totaal
Doorstep 3 2024	Opgeleverd	1.173	555	0	0	0	0	1.728		0	0	0	0	0	0	0	1.728
Smartphones 2023	Onderhanden werk	12	428	0	0	0	0	440		0	0	0	0	0	0	0	440
Netwerk 2024	Opgeleverd	115	85	0	0	0	0	200		0	0	0	0	0	0	0	200
Telefooncentrale 2024	Onderhanden werk	19	181	0	0	0	0	200		0	0	0	0	0	0	0	200
Totaal bedrijfsmiddel ICT		1.320	1.248	0	0	0	0	2.568		0	0	0	0	0	0	0	2.568
4 GPS ontvangers	Onderhanden werk	0	82	0	0	0	0	82		0	0	0	0	0	0	0	82
2 tachymeters	Onderhanden werk	0	60	0	0	0	0	60		0	0	0	0	0	0	0	60
Totaal Bedrijfsmiddelen wegen		0	142	0	0	0	0	142		0	0	0	0	0	0	0	142
Hekkeldepot de Bakkerij	Onderhanden werk	43	0	1.150	0	0	0	1.192		21	0	0	0	0	0	21	1.171
Totaal Depotbeheer		43	0	1.150	0	0	0	1.192		21	0	0	0	0	0	21	1.171
Stelpost energieneutrale gebouwen programma 2	Onderhanden werk	0	20	387	0	0	0	407		0	0	0	0	0	0	0	407
Glas vervangen monumentaal deel energie neutr geb	Onderhanden werk	35	26	0	0	0	0	61		0	0	0	0	0	0	0	61
Aanwezigheidsdetectie energie neutrale gebouwen	Opgeleverd	41	39	0	0	0	0	79		0	0	0	0	0	0	0	79
PV panelen op dak energie neutrale gebouwen	Onderhanden werk	4	143	0	0	0	0	147		0	0	0	0	0	0	0	147
Aansl warmtenet va 2027 energie neutrale gebouwen	Onderhanden werk	22	63	0	0	0	0	85		0	0	0	0	0	0	0	85
Led verlichting energie neutrale gebouwen	Opgeleverd	354	184	0	0	0	0	539		0	0	0	0	0	0	0	539
Energie neutraal maken 4 steunpunten	Onderhanden werk	47	90	0	0	0	0	137		0	0	0	0	0	0	0	137
Totaal Energie neutrale provincie		502	565	387	0	0	0	1.454		0	0	0	0	0	0	0	1.454
1 zoutmenginstallatie	Onderhanden werk	0	55	0	0	0	0	55		0	0	0	0	0	0	0	55
4 zoutmenginstallaties	Onderhanden werk	0	220	0	0	0	0	220		0	0	0	0	0	0	0	220
Totaal Gladheidsbestrijding algemeen		0	275	0	0	0	0	275		0	0	0	0	0	0	0	275
Vervangen vitrage PH 2024	Onderhanden werk	10	30	0	0	0	0	40		0	0	0	0	0	0	0	40

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Keukenapparatuur bedrijfsrestaurant	Onderhanden werk	0	50	0	0	0	0	50	0	0	0	0	0	0	0	50
Totaal Huisvesting		10	80	0	0	0	0	90	0	0	0	0	0	0	0	90
Swettehus totaal	Opgeleverd	12.886	400	639	0	0	0	13.925	9.624	0	0	0	0	0	9.624	4.301
Steunpunt Swettehus totaal 12 jaar	Opgeleverd	290	0	0	0	0	0	290	0	0	0	0	0	0	0	290
Steunpunt Swettehus totaal 24 jaar	Opgeleverd	1.710	0	0	0	0	0	1.710	0	0	0	0	0	0	0	1.710
Steunpunt Swettehus totaal 48 jaar	Opgeleverd	1.537	0	0	0	0	0	1.537	0	0	0	0	0	0	0	1.537
Steunpunt Bolsward installaties	Onderhanden werk	0	0	377	0	0	0	377	0	0	0	0	0	0	0	377
Steunpunt Bolsward inrichting	Onderhanden werk	0	0	46	0	0	0	46	0	0	0	0	0	0	0	46
Steunpunt Bolsward	Onderhanden werk	127	50	3.930	0	0	0	4.107	0	0	0	0	0	0	0	4.107
Kaplods Dokkum	Onderhanden werk	0	40	105	0	0	0	145	0	0	0	0	0	0	0	145
Rieten dak Skulherne	Onderhanden werk	103	47	0	0	0	0	150	0	0	0	0	0	0	0	150
Totaal Steunpunten		16.653	537	5.097	0	0	0	22.287	9.624	0	0	0	0	0	9.624	12.663
Vervangen mast PW2	Onderhanden werk	0	28	0	0	0	0	28	0	0	0	0	0	0	0	28
Vervanging kraan PW 105 2024	Onderhanden werk	0	100	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Vervanging kraan PW 104 2024	Onderhanden werk	0	175	0	0	0	0	175	0	0	0	0	0	0	0	175
Totaal Vaarwegen Vaartuigen algemeen		0	303	0	0	0	0	303	0	0	0	0	0	0	0	303
Totaal Bedrijfsmiddelen		18.527	3.151	6.634	0	0	0	28.312	9.646	0	0	0	0	0	9.646	18.667
Strategische grondvoorraad	Onderhanden werk	19.150	4.398	0	0	0	0	23.548	197	-149	0	0	0	0	48	23.500
Totaal Grondbeleid		19.150	4.398	0	0	0	0	23.548	197	-149	0	0	0	0	48	23.500
Natuurgrond tbv internationale opgave	Onderhanden werk	12.849	9.364	0	0	0	0	22.212	3.603	0	0	0	0	0	3.603	18.609
Natuurgrond tbv provinciale opgave	Onderhanden werk	12.063	0	0	0	0	0	12.063	5.785	0	0	0	0	0	5.785	6.278
IKG Gronden buiten herijkte NNN	Onderhanden werk	45.238	0	0	0	0	0	45.238	19.313	0	0	0	0	0	19.313	25.926
Grond in expl. Natuurgrond tbv internat. opgave	Onderhanden werk	650	0	0	0	0	0	650	-111	0	0	0	0	0	-111	761
Grond in expl. Natuurgrond tnv prov. opgave	Onderhanden werk	1.832	0	0	0	0	0	1.832	505	0	0	0	0	0	505	1.327

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Totaal Natuurpact		72.631	9.364	0	0	0	0	81.995	29.095	0	0	0	0	0	29.095	52.900
Veenweidevisie grond De Welle Woudsend	Onderhanden werk	172	0	0	0	0	0	172	11	160	0	0	0	0	172	0
Gebiedsproject Aldeboarn - De Deelen	Onderhanden werk	8.799	357	5.000	1.000	0	0	15.156	8.795	360	5.000	1.000	0	0	15.156	0
Gebiedsproject Hege Warren	Onderhanden werk	13.132	2.726	15.036	1.000	0	0	31.895	12.661	2.777	15.457	1.000	0	0	31.895	0
Gebiedsproject Idzegea	Onderhanden werk	622	1.293	0	0	0	0	1.915	622	1.293	0	0	0	0	1.915	0
Totaal Veenweide		22.725	4.376	20.036	2.000	0	0	49.137	22.090	4.590	20.457	2.000	0	0	49.137	0
Totaal Grondbeleid		114.506	18.138	20.036	2.000	0	0	154.679	51.382	4.441	20.457	2.000	0	0	78.280	76.400
Steunpunt Swettehus totaal 100 jaar	Opgeleverd	1.197	0	0	0	0	0	1.197	0	0	0	0	0	0	0	1.197
Steunpunt Swettehus totaal 30 jaar	Opgeleverd	171	0	0	0	0	0	171	0	0	0	0	0	0	0	171
PAB Glasvezel en programmakosten	Onderhanden werk	10.566	483	940	0	0	0	11.989	1.546	0	0	0	0	0	1.546	10.443
FMP Afstbed bruggen cluster Leeuwarden	Onderhanden werk	2.661	881	1.630	0	0	0	5.172	2.661	1.394	0	0	0	0	4.055	1.117
PAB Aansluiting bruggen op swettehus 10 jr.	Onderhanden werk	720	0	0	0	0	0	720	0	0	0	0	0	0	0	720
PAB Aansluiting bruggen op Swettehus 25 jr.	Onderhanden werk	499	0	0	0	0	0	499	0	0	0	0	0	0	0	499
PAB Aansluiting bruggen op Swettehus	Onderhanden werk	1.376	404	1.800	0	0	0	3.581	1.218	0	0	0	0	0	1.218	2.362
Prov bruggen Heerenveen 10 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	247	0	0	247	0	0	0	0	0	0	0	247
Prov bruggen Heerenveen 25 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	371	0	0	371	0	0	0	0	0	0	0	371
Prov bruggen Heerenveen 50 jaar	Onderhanden werk	0	0	0	206	0	0	206	0	0	0	0	0	0	0	206
Prov bruggen Heerenveen	Onderhanden werk	0	0	0	0	824	0	824	0	0	824	0	0	0	824	0
Afstandsbediening overig	Onderhanden werk	0	74	297	0	0	0	371	0	0	0	0	0	0	0	371
Totaal Afstandsbediening		17.190	1.843	4.667	824	824	0	25.346	5.425	1.394	824	0	0	0	7.643	17.704
Aanpassing busstation Sneek	Onderhanden werk	948	52	0	0	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Aanpassing bus/treinhaltes	Onderhanden werk	337	663	0	0	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Busstation Heerenveen	Onderhanden werk	938	1.450	0	0	0	0	2.388	0	300	0	0	0	0	300	2.088

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Busremise Leeuwarden tijdelijk	Opgeleverd	2.220	576	0	0	0	0	2.796	0	0	0	0	900	0	900	1.896
Busremise Dokkum grond	Onderhanden werk	572	120	0	0	0	0	692	0	0	0	0	0	0	0	692
Busremise Heerenveen grond	Onderhanden werk	0	0	910	0	0	0	910	0	0	0	0	0	0	0	910
Busremise Sneek/Bolsward grond	Onderhanden werk	0	675	0	0	0	0	675	0	0	0	0	0	0	0	675
Busremise Terschelling grond	Onderhanden werk	0	0	450	0	0	0	450	0	0	0	0	0	0	0	450
Busremise Drachten opstallen	Onderhanden werk	0	50	1.000	350	200	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Harlingen opstallen	Onderhanden werk	0	0	0	25	625	0	650	0	0	0	0	0	0	0	650
Busremise Heerenveen opstallen	Onderhanden werk	0	0	30	10	1.560	0	1.600	0	0	30	30	30	0	90	1.510
Busremise Leeuwarden opstallen	Onderhanden werk	0	50	3.000	300	250	0	3.600	0	0	0	0	0	0	0	3.600
Busremise Lemmer opstallen	Onderhanden werk	0	50	1.000	350	200	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Oosterwolde opstallen	Onderhanden werk	0	1.050	0	0	100	0	1.150	0	133	133	133	133	0	532	618
Busremise Sneek/Bolsward opstallen	Onderhanden werk	0	50	1.000	350	200	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Terschelling opstallen	Onderhanden werk	0	0	1.025	375	200	0	1.600	0	0	0	0	0	0	0	1.600
Busremise Vlieland opstallen	Onderhanden werk	0	300	0	0	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Busremise Dokkum opstallen	Onderhanden werk	0	50	0	0	1.500	0	1.550	0	30	30	30	30	0	120	1.430
Busremise Vlieland grond	Onderhanden werk	0	300	0	0	0	0	300	0	0	0	0	0	0	0	300
Busremise Oosterwolde grond	Onderhanden werk	0	650	0	0	0	0	650	0	0	0	0	0	0	0	650
Busremise Lemmer grond	Onderhanden werk	0	675	0	0	0	0	675	0	0	0	0	0	0	0	675
Busremise Leeuwarden grond	Onderhanden werk	0	2.000	0	0	0	0	2.000	0	0	0	0	0	0	0	2.000
Busremise Harlingen grond	Onderhanden werk	0	0	0	0	900	0	900	0	0	0	0	0	0	0	900
Busremise Drachten grond	Onderhanden werk	0	780	0	0	0	0	780	0	0	0	0	0	0	0	780

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Totaal Busremises		5.016	9.541	8.415	1.760	5.735	0	30.467	0	463	193	193	1.093	0	1.942	28.524
CA: Algemeen	Opgeleverd	400.335	1.721	4.000	0	0	0	406.055	243.717	3.500	1.674	0	0	0	248.890	157.165
Totaal De Centrale As		400.335	1.721	4.000	0	0	0	406.055	243.717	3.500	1.674	0	0	0	248.890	157.165
ESGL-tunnel Hurdegaryp	Opgeleverd	8.575	43	0	0	0	0	8.618	0	0	0	0	0	0	0	8.618
Project ESGL Extra Sneltrain Gron Lwd	Opgeleverd	37.763	667	2.100	0	0	0	40.530	37.763	667	2.100	0	0	0	40.530	0
Totaal Extra sneltrain Gron Lwd		46.338	710	2.100	0	0	0	49.148	37.763	667	2.100	0	0	0	40.530	8.618
Hoofdfietsroutes	Onderhanden werk	52	171	1.800	0	0	0	2.023	0	-822	0	0	0	0	-822	2.845
Hoofdfietsroutes N358 Blauforleat - Surhuisterveen	Onderhanden werk	0	40	1.960	200	0	0	2.200	0	0	0	0	0	0	0	2.200
Hoofdfietsroutes F924 Oosterzee en Echten	Onderhanden werk	0	0	50	500	0	0	550	0	0	0	0	0	0	0	550
Hoofdfietsroutes Bebording	Onderhanden werk	0	130	100	20	0	0	250	0	0	0	0	0	0	0	250
Hoofdfietsroutes ombouw F357	Onderhanden werk	0	96	564	20	0	0	680	0	0	0	0	0	0	0	680
Hoofdfietsroutes belijning	Onderhanden werk	0	24	96	0	0	0	120	0	0	0	0	0	0	0	120
Totaal Hoofdfietsroutes		52	461	4.570	740	0	0	5.823	0	-822	0	0	0	0	-822	6.645
N359 Bolsward-A7 aansluiting noordzijde	Onderhanden werk	1.256	473	1.949	0	0	0	3.678	0	0	0	0	0	0	0	3.678
N354 Tsienserbuorren- Dearsum	Opgeleverd	5.985	162	0	0	0	0	6.147	1.102	0	0	0	0	0	1.102	5.045
Totaal KIP		7.241	635	1.949	0	0	0	9.825	1.102	0	0	0	0	0	1.102	8.723
Onderzoek en voorbereiding kunstwerken	Onderhanden werk	31	69	0	0	0	0	100	0	0	0	0	0	0	0	100
Brug Hallummervaart te Hallum	Onderhanden werk	87	200	2.300	0	0	0	2.587	0	0	0	0	0	0	0	2.587
Brug Dokkumer Grootdiep Engwierum	Opgeleverd	2.928	127	0	0	0	0	3.054	0	0	0	0	0	0	0	3.054
Brug Kiesterzijl	Onderhanden werk	98	56	100	5.446	0	0	5.700	0	0	0	0	0	0	0	5.700
Brug Dronrijp	Opgeleverd	15.046	285	250	0	0	0	15.581	55	-35	0	0	0	0	20	15.561
Kunstwerken N359	Opgeleverd	20.075	149	0	0	0	0	20.224	14.137	687	0	0	0	0	14.823	5.400
Vaste brug Hijum	Onderhanden werk	42	332	126	0	0	0	500	0	0	0	0	0	0	0	500
Prikkedam te Makkinga	Onderhanden werk	58	0	63	1.464	0	0	1.585	0	0	0	0	0	0	0	1.585
MPK Bedrijfsvoering	Onderhanden werk	50	0	0	0	0	0	50	50	0	0	0	0	0	50	0

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN						14-8-2025	
Brug Rottum	Onderhanden werk	135	0	0	0	3.265	0	3.400	0	0	0	0	824	0	824	2.576
Jousterbrug Heerenveen	Onderhanden werk	25	5	910	160	0	0	1.100	0	0	0	0	0	0	0	1.100
Skarsterbrug	Onderhanden werk	4	0	55	40	1.001	0	1.100	0	0	0	0	0	0	0	1.100
Gerke Numanbrug Gorredijk	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	1.886	1.890	0	0	0	0	0	0	0	1.890
Brug Zijlsterrijd Kollum	Opgeleverd	2.491	124	0	0	0	0	2.615	0	0	0	0	0	0	0	2.615
Oldetrijnsterbrug	Onderhanden werk	14	-1	0	90	0	5.347	5.450	0	0	0	0	0	0	0	5.450
Brug Nieuweschoot	Onderhanden werk	26	130	2.870	174	0	0	3.200	0	0	0	0	0	0	0	3.200
Brug Mildam	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	2.076	2.080	0	0	0	0	0	0	0	2.080
Brug Oldelamer Munnekeburen	Onderhanden werk	4	0	0	90	1.846	0	1.940	0	0	0	0	0	0	0	1.940
Brug Zijlroede Lemmer	Onderhanden werk	95	0	175	3.180	0	0	3.450	0	0	0	0	0	0	0	3.450
Brug Ravenswoud Appelscha	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	1.696	1.700	0	0	0	0	0	0	0	1.700
Brug Noorder Oudeweg Broek	Onderhanden werk	25	64	271	300	1.750	0	2.410	0	0	0	0	0	0	0	2.410
Brug Linthorst Homansluis	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	2.711	2.715	0	0	0	0	0	0	0	2.715
Brug Donkerbroek	Onderhanden werk	4	0	0	0	0	1.361	1.365	0	0	0	0	0	0	0	1.365
Koebrug bij Metslawier	Onderhanden werk	888	118	75	1.000	0	0	2.080	0	0	0	0	0	0	0	2.080
Brug Willem Loresluis	Onderhanden werk	61	0	0	939	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Aquaduct Jeltessloot en Galamadammen	Onderhanden werk	68	2.382	0	0	0	0	2.450	0	450	0	0	0	0	450	2.000
Frisiabrug	Onderhanden werk	176	36	548	1.100	0	0	1.860	0	0	0	0	0	0	0	1.860
Visvliet Lauwers	Onderhanden werk	173	1.857	0	0	0	0	2.030	0	0	0	0	0	0	0	2.030
Friese Sluis Zoutkamp	Onderhanden werk	4	0	37	559	0	0	600	0	0	0	0	0	0	0	600
Johan Frisosluis	Onderhanden werk	5	25	0	0	370	0	400	0	0	0	0	0	0	0	400

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Stationsbrug Franeker	Onderhanden werk	16	14	340	0	0	0	370	0	0	0	0	0	0	0	370
Tsjerk Hiddessluizen	Onderhanden werk	4.271	455	0	0	0	0	4.726	0	0	0	0	0	0	0	4.726
Convenant Tsjerk Hiddessluizen Harlingen	Onderhanden werk	18	2	1.054	0	0	0	1.074	0	0	0	0	0	0	0	1.074
Lange brug trekweg Driesum	Onderhanden werk	0	0	250	750	0	0	1.000	0	0	0	0	0	0	0	1.000
Totaal Kunstwerken (MPK)		46.932	6.428	9.424	15.292	8.232	15.077	101.385	14.242	1.101	0	0	824	0	16.166	85.219
N358 Uterwei (Noordelijke deel)	Onderhanden werk	6.732	6.875	1.000	0	0	0	14.607	1.765	824	0	0	0	0	2.589	12.018
Reconstructie N359 Lemmer	Opgeleverd	13.052	0	0	0	0	0	13.052	1.333	0	0	0	0	0	1.333	11.719
Totaal MPI		19.784	6.875	1.000	0	0	0	27.659	3.098	824	0	0	0	0	3.922	23.737
N31 Haak om Leeuwarden	Opgeleverd	162.410	178	4.900	0	0	0	167.487	150.016	0	0	0	0	0	150.016	17.471
Totaal N31 Haak om Leeuwarden		162.410	178	4.900	0	0	0	167.487	150.016	0	0	0	0	0	150.016	17.471
N358 Skieding	Onderhanden werk	11.717	4.930	3.925	0	0	0	20.573	8.207	158	1.050	0	0	0	9.414	11.159
Totaal N358 Skieding		11.717	4.930	3.925	0	0	0	20.573	8.207	158	1.050	0	0	0	9.414	11.159
N359 drie tunnels	Opgeleverd	13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
Totaal N359 3 tunnels		13.100	224	0	0	0	0	13.324	1.700	0	0	0	0	0	1.700	11.624
N381	Opgeleverd	172.953	963	0	0	0	0	173.916	96.367	0	0	0	0	0	96.366	77.550
Totaal N381		172.953	963	0	0	0	0	173.916	96.367	0	0	0	0	0	96.366	77.550
Oever Polder De Waard 19-14-VB	Opgeleverd	530	0	0	0	0	0	530	0	308	0	0	0	0	308	222
Oever Leeuwarden-Zuid	Onderhanden werk	34	1.491	0	0	0	0	1.525	0	0	0	0	0	0	0	1.525
Oever Franeker-West	Onderhanden werk	78	1.083	120	0	0	0	1.280	0	0	120	0	0	0	120	1.160
Oever Franeker-Oost	Onderhanden werk	13	300	670	0	0	0	983	0	0	0	0	0	0	0	983
Oevers VHK Dronryp en Deinum 23-09VB	Onderhanden werk	606	202	0	0	0	0	807	0	0	0	0	0	0	0	807
Oever Depot Deinum-Skalkewiid 19-42-VB	Opgeleverd	1.344	0	0	0	0	0	1.344	268	269	0	0	0	0	537	807
Oever Wilde Greons en optimalisatie bocht Oost	Onderhanden werk	26	794	0	0	0	0	820	0	0	0	0	0	0	0	820
Oever vaarweg Drachten Earnewald	Onderhanden werk	0	0	1.020	0	0	0	1.020	0	0	0	0	0	0	0	1.020
Oever vaarweg Drachten Smelle Ie	Onderhanden werk	3	102	1.360	0	0	0	1.465	0	0	0	0	0	0	0	1.465

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Oever Harlingen	Onderhanden werk	0	0	862	0	0	0	862	0	0	0	0	0	0	0	862
Oever Kingmatille Zuid	Onderhanden werk	0	0	0	3.713	0	0	3.713	0	0	0	0	0	0	0	3.713
Oever Deinum-Ritsumasyt	Onderhanden werk	0	0	1.103	0	0	0	1.103	0	0	0	0	0	0	0	1.103
Oever Franeker	Onderhanden werk	0	0	1.080	0	0	0	1.080	0	0	0	0	0	0	0	1.080
Oever Van Harinxmakanaal verspreid	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	3.960	3.960	0	0	0	0	0	0	0	3.960
Oever Franeker Noord-Oost	Onderhanden werk	0	0	0	0	1.821	0	1.821	0	0	0	0	0	0	0	1.821
Grootschalig oeveronderhoud Leeuwarden Zuid	Onderhanden werk	109	4.716	0	0	0	0	4.825	105	4.720	0	0	0	0	4.825	0
Totaal Oeverinvesteringen		2.743	8.687	6.215	3.713	1.821	3.960	27.140	373	5.297	120	0	0	0	5.790	21.349
Duurzame Openbare Verlichting	Onderhanden werk	2.479	103	0	0	0	0	2.583	32	0	0	0	0	0	32	2.550
Refurbishment	Onderhanden werk	0	150	0	0	0	0	150	0	0	0	0	0	0	0	150
OV plushaltes	Onderhanden werk	208	242	0	0	0	0	450	0	0	0	0	0	0	0	450
Busremise Schiermonnikoog	Onderhanden werk	1.461	623	0	0	0	0	2.084	0	0	0	0	0	0	0	2.084
Dris panelen	Onderhanden werk	5	565	0	0	0	0	570	0	0	0	0	0	0	0	570
Busremise Schiermonnikoog inrichting	Onderhanden werk	0	57	0	0	0	0	57	0	0	0	0	0	0	0	57
Busremise Schiermonnikoog Aanschaf grond	Onderhanden werk	194	26	0	0	0	0	220	0	0	0	0	0	0	0	220
Busremise Schiermonnikoog Installaties	Onderhanden werk	0	202	0	0	0	0	202	0	0	0	0	0	0	0	202
Totaal OV duurzaam		4.347	1.969	0	0	0	0	6.316	32	0	0	0	0	0	32	6.284
RSP Joure	Opgeleverd	82.742	3.834	0	0	0	0	86.576	64.371	-48	0	0	0	0	64.323	22.253
Totaal RSP Joure		82.742	3.834	0	0	0	0	86.576	64.371	-48	0	0	0	0	64.323	22.253
RSP Startkrediet	Onderhanden werk	10.107	26	1.000	0	0	0	11.133	3.743	0	0	0	0	0	3.743	7.390
Totaal RSP startkrediet		10.107	26	1.000	0	0	0	11.133	3.743	0	0	0	0	0	3.743	7.390
N369 Drachten-Kootstert: bajon. en fietsover. RYP	Opgeleverd	2.740	265	0	0	0	0	3.006	943	0	0	0	0	0	943	2.063

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
N359 Bolsward Workum RYP	Onderhanden werk	7.327	1.312	0	0	0	0	8.639	1.563	1.591	0	0	0	0	3.154	5.485
N355 Twijzel Quatrebras RYP	Onderhanden werk	5.181	327	1.646	0	0	0	7.155	2.524	1.840	0	0	0	0	4.364	2.791
N351 Slikkenburg - Wollega RYP	Opgeleverd	4.291	50	682	0	0	0	5.023	2.769	0	0	0	0	0	2.769	2.255
Bermverharding RYP	Onderhanden werk	1.279	56	0	0	0	0	1.335	58	0	0	0	0	0	58	1.277
Totaal RYP		20.819	2.011	2.328	0	0	0	25.158	7.856	3.431	0	0	0	0	11.287	13.870
N357 Hallum (Doniawei) RYP 2	Opgeleverd	1.253	83	0	0	0	0	1.336	0	0	0	0	0	0	0	1.336
N924 - Rohel - Echtenerbrug - Oosterzee RYP 2	Onderhanden werk	89	205	485	610	400	496	2.285	0	0	410	0	0	0	410	1.874
N361 Dokkum - Aldtsjerk RYP 2	Onderhanden werk	2.342	222	0	0	0	0	2.564	1.600	242	0	0	0	0	1.842	722
N359 Wyckel (Vogelenzang) RYP 2	Onderhanden werk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
N392 Akkrum - Aldeboarn RYP 2	Onderhanden werk	90	141	256	500	100	0	1.086	0	156	0	0	0	0	156	930
N355 kom Noardburgum RYP 2	Onderhanden werk	57	70	85	411	0	0	623	0	317	0	0	0	0	317	306
N355 Kruispunt Burum RYP 2	Onderhanden werk	14	186	485	450	0	0	1.135	0	0	385	0	0	0	385	750
N353 kruispunt Westvierdeparten RYP 2	Onderhanden werk	60	55	0	0	0	0	115	0	0	0	0	0	0	0	115
N369 Krp Reitsmastr nabij Harkema RYP 2	Onderhanden werk	4	56	690	0	0	0	750	0	0	0	0	0	0	0	750
Fietstunnels	Onderhanden werk	0	0	6.213	0	0	0	6.213	0	0	1.685	0	0	0	1.685	4.528
N393 Oosterbierum Sexbierum	Onderhanden werk	0	40	0	0	0	0	40	0	0	0	0	0	0	0	40
N361 Trynwalden	Onderhanden werk	21	30	30	0	0	0	80	0	0	0	0	0	0	0	80
N359 Afslag Koudum	Onderhanden werk	3	57	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	0	0	60
Bermmaatregelen	Onderhanden werk	8	52	0	0	0	0	60	0	0	0	0	0	0	0	60
N359 Afslag Hindeloopen	Onderhanden werk	3	129	0	0	0	0	132	0	0	0	0	0	0	0	132
Totaal RYP2		3.943	1.325	8.244	1.971	500	496	16.479	1.600	715	2.480	0	0	0	4.795	11.683
Sluis Kornwerderzand 1e fase bruggen	Onderhanden werk	11.894	1.106	12.000	6.000	69.000	0	100.000	0	0	21.000	6.000	69.500	0	96.500	3.500

Activa - Bedragen x € 1.000		UITGAVEN							INKOMSTEN							14-8-2025
Totaal Sluis/bruggen KWZ		11.894	1.106	12.000	6.000	69.000	0	100.000	0	0	21.000	6.000	69.500	0	96.500	3.500
Vervanging brug Burgum	Opgeleverd	23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0
Totaal Vervanging brug Burgum		23.180	0	0	0	0	0	23.180	23.180	0	0	0	0	0	23.180	0
Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille	Onderhanden werk	1.109	233	0	0	0	0	1.342	1.109	233	0	0	0	0	1.342	0
Totaal Vervanging brug Skulenboarch en Kootstertille		1.109	233	0	0	0	0	1.342	1.109	233	0	0	0	0	1.342	0
Bochtverruiming Franeker	Onderhanden werk	386	93	8.471	850	4.400	0	14.200	0	0	0	0	0	0	0	14.200
Bochtverruiming Leeuwarden Fonejacht	Onderhanden werk	22	958	0	0	0	0	980	0	0	0	0	0	0	0	980
Oevers VH kanaal	Onderhanden werk	500	738	0	25	236	0	1.500	0	0	0	0	0	0	0	1.500
Ligplaatsen/wachtvoorziening VH kanaal	Onderhanden werk	742	250	3.110	0	0	0	4.102	0	0	102	0	0	0	102	4.000
Bocht Froskepolle VH kanaal	Onderhanden werk	32	1.468	0	0	0	0	1.500	0	0	0	0	0	0	0	1.500
Totaal VH-kanaal		1.682	3.507	11.582	875	4.636	0	22.282	0	0	102	0	0	0	102	22.180
Totaal Projecten		1.065.634	57.204	86.318	31.176	90.749	19.532	1.350.612	663.900	16.913	29.542	6.193	71.417	0	787.965	562.648
Eindtotaal		1.198.667	78.493	112.988	33.176	90.749	19.532	1.533.604	724.927	21.355	49.998	8.193	71.417	0	875.890	657.714

Bijlage 2. Begrotingswijzigingen: van bestuursrapportage 2025 naar begroting 2026

Bij elk planning & control instrument wordt de begrotingshistorie per beleidsprogramma weergegeven van document naar document.

Hieronder is dit aangegeven van de bestuursrapportage 2025 (voor besluitvorming van PS) naar de begroting 2026. Mocht de besluitvorming over de bestuursrapportage 2025 anders worden dan wordt dit verwerkt als wijziging op de begroting 2026.

Programma 1: Bestuur

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	25.140	23.021	13.033	13.060	13.060
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 9-7-2025:					
- 9 Konseptbegroting 2026 en Jierstikken 2024 Noardelike Rekkenkeamer (NRK)	-17	32	32	32	32
PS 24-9-2025:					
- I 1 Regionale samenwerking	94	86	86	86	86
- I 2 Instellen budget Steatekomitee Frysk	10	10	10	10	10
- IV 4 Correctie bijdrage cofinanciering Regiodeal Wadden	-75	0	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-136	136	0	0	0
- VC 1 Verlenging tijdelijk budget Spreidingswet	-310	165	145	0	0
- VC 2 Verlenging tijdelijk budget Bestuurlijke vernieuwing	-120	120	0	0	0
- VC 3 Verlenging tijdelijk budget Weerbaar bestuur	-95	95	0	0	0
GS:					
GS nominaal	95	356	356	356	356
GS provinciefonds	0	272	136	136	136
GS voorwaardelijk	-120	-140	-120	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-674</i>	<i>1.132</i>	<i>646</i>	<i>621</i>	<i>621</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	24.465	24.153	13.679	13.681	13.681
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	1.813	794	794	794	794
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	1.813	794	794	794	794
Lasten - Baten	22.652	23.359	12.885	12.887	12.887

Programma 2: Infrastructuur

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	166.885	133.804	133.444	134.539	128.996
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 6 Jierstikken 2024 provinsje Fryslân	600	384	0	0	0
- 7 Ramtnota 2026	-55	650	-45	75	75
PS 24-9-2025:					
- IV 5 Ophoging budget Realisatie Meer van Oudega	-305	0	0	0	0
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-4.650	-2.050	-2.000	6.200	2.500
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-5.852	5.927	-75	0	0
- VC 4 Verlenging tijdelijk budget verbeteren toegankelijkheid OV	-1.779	1.779	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-15.596	1.283	16.012	570	-831
GS:					
GS bijdrage derden	505	427	427	427	427
GS nominaal	0	3.853	4.113	4.118	4.128
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-27.133</i>	<i>12.253</i>	<i>18.432</i>	<i>11.391</i>	<i>6.299</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	139.752	146.057	151.876	145.929	135.295
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	17.324	7.463	8.669	5.092	4.709
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-9-2025:					
- II 1 Verkoop woning, toevoeging aan begrotingssaldo	352	0	0	0	0
GS:					
GS bijdrage derden	505	427	427	427	427
GS nominaal	0	94	94	94	94
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>856</i>	<i>521</i>	<i>521</i>	<i>521</i>	<i>521</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	18.181	7.984	9.190	5.613	5.230
Lasten - Baten	121.572	138.073	142.685	140.316	130.065

Programma 3: Natuur en Landbouw

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	143.164	142.746	118.330	223.958	86.695
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 6 Jierstikken 2024 provinsje Fryslân	570	570	350	370	0
- 7 Ramtnota 2026	0	950	950	0	0
PS 24-9-2025:					
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-400	350	50	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	6.277	20.908	2.812	1.636	3.776
GS:					
GS bijdrage derden	3.600	5.300	3.700	300	0
GS breed cofinancieringsbudget	39	0	0	2.280	0
GS nominaal	0	1.463	1.449	1.449	1.449
GS provinciefonds	481	764	114	114	114
GS tijdelijk budget binnen de bron	107	0	0	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>10.675</i>	<i>30.305</i>	<i>9.425</i>	<i>6.149</i>	<i>5.339</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	153.838	173.051	127.755	230.107	92.034
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	58.454	65.815	56.722	164.733	33.677
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-9-2025:					
- VI Bestedingsritme reserves	-6.200	7.700	0	0	0
GS:					
GS bijdrage derden	3.600	5.300	3.700	300	0
GS breed cofinancieringsbudget	0	0	0	855	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-2.600</i>	<i>13.000</i>	<i>3.700</i>	<i>1.155</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	55.854	78.815	60.422	165.888	33.677
Lasten - Baten	97.984	94.236	67.333	64.219	58.357

Programma 4: Ruimte en Klimaat

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	58.252	56.154	36.362	20.157	16.698
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-9-2025:					
- IV 1 Programma Wetterwaarmte 2025	144	0	0	0	0
- IV 2 Kosten externe advisering Windpark Fryslân	125	300	100	0	0
- IV 3 Financiering project PROSIT (Tidalkite)	-100	0	0	0	0
- VA Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A	-4.390	2.440	950	1.000	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-2.212	1.462	750	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-3.450	1.690	1.000	760	0
GS:					
GS nominaal	-22	101	103	106	106
GS provinciefonds	75	26	0	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-9.830</i>	<i>6.019</i>	<i>2.903</i>	<i>1.866</i>	<i>106</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	48.422	62.173	39.265	22.022	16.804
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	18.458	34.219	16.511	4.710	2.390
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-9-2025:					
- IV 1 Programma Wetterwaarmte 2025	144	0	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-973	973	0	0	0
GS:					
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-829</i>	<i>973</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	17.629	35.192	16.511	4.710	2.390
Lasten - Baten	30.793	26.980	22.754	17.313	14.414

Programma 5: Economie en Mienskip

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	114.198	76.862	73.681	51.854	38.974
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 7 Ramtnota 2026	0	2.700	0	0	0
PS 24-9-2025:					
- I 3 Lastneming subsidies MIT regeling	1.100	-500	-600	0	0
- I 4 Bestedingsritme Ryk BFTK Taal literatuer/poadiumkeunsten	88	-88	0	0	0
- I 5 Bestedingsritme Interreg projecten Nessie en Plastix	40	-34	-6	0	0
- I 6 Bestedingsritme Ryk BFTK Meartaligenskoordinator gemeenten	279	-213	-153	87	0
- I 7 Bestedingsritme Cofinanciering Regio Deals	850	0	-850	0	0
- I 8 Verlenging en lastneming subsidie tijdelijk budget 2026 Netwerk	83	-83	0	0	0
- IV 4 Correctie bijdrage cofinanciering Regiodeal Wadden	75	0	0	0	0
- IV 5 Ophoging budget Realisatie Meer van Oudega	305	0	0	0	0
- IV 6 Cofinanciering IKW-programma Wad gaat Om	-30	0	0	0	0
- VB Bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B	-2.847	2.824	73	-50	0
- VI Bestedingsritme reserves	-151	706	982	-1.536	0
- VII Lastneming subsidiebeschikkingen	4.479	-1.388	-1.949	-989	-77
GS:					
GS bijdrage derden	2.108	2.443	2.443	0	0
GS breed cofinancieringsbudget	614	0	0	0	0
GS nominaal	0	1.056	1.057	1.057	1.045
GS provinciefonds	333	958	1.193	333	0
GS tijdelijk budget binnen de bron	-107	0	0	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>7.218</i>	<i>8.382</i>	<i>2.190</i>	<i>-1.097</i>	<i>969</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	121.416	85.244	75.871	50.757	39.943
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	16.632	9.075	7.746	1.543	264
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 24-9-2025:					
- VI Bestedingsritme reserves	-60	60	0	0	0
GS:					
GS bijdrage derden	2.108	2.443	2.443	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>2.048</i>	<i>2.503</i>	<i>2.443</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	18.680	11.578	10.189	1.543	264
Lasten - Baten	102.736	73.666	65.682	49.214	39.679

Programma 6: Bedrijfsvoering

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	97.433	94.626	92.787	87.918	87.663
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 6 Jierstikken 2024 provinsje Fryslân	2.432	2.920	2.762	2.762	0
- 7 Ramtnota 2026	0	4.880	5.220	200	0
PS 24-9-2025:					
- I 9 Bestedingsritme formatiebudget bestuursakkoord	3.670	-1.670	-2.000	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-649	325	38	0	45
GS:					
GS bedrijfsvoering	-1.216	-1.460	-1.381	-1.381	0
GS nominaal	-95	3.166	3.147	3.013	3.005
GS provinciefonds	154	127	127	0	0
GS voorwaardelijk	120	140	120	0	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>4.417</i>	<i>8.428</i>	<i>8.032</i>	<i>4.594</i>	<i>3.050</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	101.850	103.054	100.819	92.512	90.712
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	1.798	780	780	780	780
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 6 Jierstikken 2024 provinsje Fryslân	1.216	1.460	1.381	1.381	0
GS:					
GS bedrijfsvoering	-1.216	-1.460	-1.381	-1.381	0
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	1.798	780	780	780	780
Lasten - Baten	100.052	102.274	100.039	91.732	89.933

Programma 7: Provinciefinanciën

Lasten en baten

Van berap 2025 naar begroting 2026.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Lasten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	15.521	13.085	38.847	31.082	44.843
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 7 Ramtnota 2026	1.189	-625	-292	152	-894
PS 24-9-2025:					
- I 10 IBOI vergoeding ten behoeve van RSP	450	0	0	0	0
- II 2 Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo	-1.034	0	0	0	0
- IV 3 Financiering project PROSIT (Tidalkite)	100	0	0	0	0
- IV 6 Cofinanciering IKW-programma Wad gaat Om	30	0	0	0	0
- VI Bestedingsritme reserves	-1.600	5.396	-6.276	2.480	0
GS:					
GS breed cofinancieringsbudget	-653	0	0	-1.425	0
GS nominaal	22	-9.901	-10.132	-10.005	-9.996
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>-1.497</i>	<i>-5.130</i>	<i>-16.699</i>	<i>-8.798</i>	<i>-10.891</i>
Lasten begroting t/m begroting 2026	14.025	7.955	22.148	22.284	33.953
Baten begroting t/m berap 2025 (voor besluitvorming PS)	379.212	374.929	373.281	377.656	383.266
<i>Begrotingswijzigingen (BW):</i>					
PS:					
PS 25-6-2025:					
- 7 Ramtnota 2026	17.515	10.923	10.721	9.907	9.210
PS 24-9-2025:					
- II 2 Toevoeging onvoorzien aan begrotingssaldo	41	0	0	0	0
- IV 2 Kosten externe advisering Windpark Fryslân	125	300	100	0	0
GS:					
GS provinciefonds	18.217	5.090	2.831	3.360	939
<i>Begrotingswijziging totaal</i>	<i>35.898</i>	<i>16.313</i>	<i>13.652</i>	<i>13.267</i>	<i>10.149</i>
Baten begroting t/m begroting 2026	415.110	391.242	386.932	390.923	393.415
Lasten - Baten	-401.085	-383.287	-364.785	-368.640	-359.462

Bijlage 3. Verloop vaste activa

<i>bedragen x € 1.000</i>	Rekening 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Immateriële vaste activa						
IMA bijdragen aan activa van derden	8.394	13.072	11.602	11.602	11.102	11.102
Overige investeringen met economisch nut						
MA: gronden en terreinen	60.225	73.921	73.501	74.650	74.650	74.650
MA: bedrijfsgebouwen	57.227	59.736	70.850	69.353	70.031	67.082
MA: vervoermiddelen	1.691	1.896	1.779	1.661	1.544	1.426
MA: machines, apparaten en installaties	2.423	2.903	2.013	1.236	1.041	847
MA: overig	4.875	6.374	5.704	5.035	4.584	4.141
	126.441	144.830	153.847	151.936	151.849	148.146
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut						
MA: grond-, weg- en waterbouwkundige werken	297.061	319.946	350.600	364.060	368.827	377.115
Financiële vaste activa						
FA: kapitaalverstrekking aan deelnemingen	125.962	161.717	161.717	161.717	161.717	161.717
FA: leningen aan openbare lichamen	9.475	1.000	400	0	0	0
FA: leningen aan deelnemingen	288.557	289.460	283.981	278.278	272.575	266.872
FA: overige langlopende leningen	42.876	43.885	43.857	43.829	43.801	43.773
FA: overige uitzettingen	0	0	0	0	0	0
	466.870	496.062	489.956	483.825	478.094	472.363
totaal vaste activa	898.766	973.909	1.006.004	1.011.422	1.009.872	1.008.725

Bijlage 4. Verloop reserves, voorzieningen en overlopende passiva

De reserves en voorzieningen behoren, tezamen met de schulden (korte en lange termijn leningen), tot het vermogen van de provincie zoals dat in de jaarrekening in de balans tot uitdrukking wordt gebracht. Het vermogen geeft aan op welke wijze de activa van de provincie (bezittingen, etc.) zijn gefinancierd.

Reserves

De reserves vormen tezamen het eigen vermogen van de provincie. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de algemene reserves en de bestemmingsreserves. Het (positieve) jaarrekeningresultaat en het begrotingssaldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve onderdeel vrij aanwendbare reserve.

Voorzieningen

Voorzieningen maken deel uit van het vreemd vermogen. Voorzieningen worden gevormd wegens:

- Verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs te schatten;
- Op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen waarvan de omvang redelijkerwijs is te schatten;
- Kosten die in een volgend begrotingsjaar zullen worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Overlopende passiva

Overlopende passiva maken deel uit van het vreemd vermogen. Overlopende passiva worden gevormd wegens:

- Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden en waar een terugbetalingsverplichting op rust. Dit betreft met name specifieke uitkeringen (spuk's) die wij van het Rijk ontvangen.

Voorzieningen en overlopende passiva maken geen deel uit van het eigen vermogen; er ligt een verplichting op naar derden toe.

Hieronder wordt het verloop van de afzonderlijke reserves, de voorzieningen en overlopende passiva weergegeven.

Reserves per einde jaar						
Bedragen x € 1.000	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
Algemene reserve						
R. Algemene reserve	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
R. Vrij aanwendbare reserve	255.363	253.222	240.780	227.386	257.616	283.191
totaal	265.363	263.222	250.780	237.386	267.616	293.191
*) VAR inclusief rekeningsaldo 2024 en begrotingsaldo						
Bestemmingsreserve						
R. Fractieondersteuning	345	345	345	345	345	345
R. De Nieuwe Afsluitdijk	14.194	18.290	15.690	1.100	0	0
R. Investering eigendom derden	34.441	34.441	34.441	34.441	34.441	34.441
R. Groot onderhoud Wegen	20.292	15.757	15.045	12.889	4.818	1.849
R. Groot onderhoud Water	23.516	24.858	25.317	27.258	28.786	31.128
R. Oeverbeheer	764	260	0	0	0	450
R. Natuurpact 2014	33.821	13.208	0	0	0	0
R. Aankoop natuurterreinen (fase 1)	5.297	2.401	116	116	116	116
R. Indirecte uitvoeringskosten NPLG	0	5.512	3.482	1.751	0	0
R. Breed cofinancieringsbudget	36.265	10.331	2.311	3.533	0	0
R. Windpark Fryslân	8.643	6.618	4.237	2.094	190	190
R. Groot onderhoud Gebouwen	1.637	800	524	586	586	541
R. Generatiepact	226	134	114	114	114	114
R. Spaarverlof	1.625	1.625	1.625	1.625	1.625	1.625
R. Jaarovergang structurele budgetten	643	0	0	0	0	0
R. Rente kapitaalverstrekking Alliander	4.913	6.499	8.086	9.672	11.259	11.259
R. Afwaardering aandelenkapitaal windpark Fryslân	3.000	4.000	5.000	6.000	7.000	8.000
R. Risicoreserve lening herstelplan Thialf	993	993	993	993	993	993
R. Risicoreserve strategische grondvoorraad	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200	1.200
R. Weerstandsbuffer	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
R. Risicoreserve revolverende middelen	93.848	96.041	98.157	100.282	102.407	103.562
Beklemd reserves						
R. Dekkingsreserve kapitaallasten	178.657	176.514	171.776	166.113	160.416	154.435
R. Verstrekte subsidies	23.289	17.581	12.700	10.000	4.900	0
Tijdelijke budgetten						
Tijdelijke budgetten categorie A	45.547	21.278	13.852	9.700	2.500	0
Tijdelijke budgetten categorie B	34.433	36.340	17.156	9.154	0	0
totaal	667.587	595.024	532.164	498.964	461.694	450.247
Totaal Reserves	932.950	858.247	782.945	736.351	729.310	743.437

De vorming en beschikking van de reserves zijn meegenomen zoals opgenomen in de begroting.

Voorzieningen per einde jaar						
<i>Bedragen x € 1.000</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029
V. Waardeoverdracht pensioenen GS leden	7.083	7.083	7.083	7.083	7.083	7.083
V. Regeling Vervroegd Uittreden (RVU)	525	525	525	525	525	525
V. Grondwaterplan	1.095	1.328	1.577	1.826	2.074	2.323
V. Legaat van Harinxma thoe Sloten	25	25	26	27	27	28
V. Buma-legaten	366	366	366	366	366	366
V. Jorritsma-Boschmafonds	136	137	137	137	138	138
Totaal Voorzieningen	9.230	9.464	9.714	9.963	10.213	10.463

De voorziening waardeoverdracht pensioenen GS leden zal tot het moment van daadwerkelijke waardeoverdracht in stand blijven.

De voorziening Regeling Vervroegd Uittreden zal de komende 2 jaar worden ingezet op basis van de afgesloten overeenkomsten met het personeel wat hieraan deelneemt.

Overlopende passiva per einde jaar							
<i>Bedragen x € 1.000,-</i>	Realisatie 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	
OP 4e trein Sneek Leeuwarden	2.036	0	0	0	0	0	
OP Deltaprogramma Waddengebied	108	108	108	108	108	108	
OP Economic Board Noord Nederland	14	14	14	14	14	14	
OP Europa Pact Fryslan	531	107	1	1	1	1	
OP Fries Bestuursakkoord Waterketen 3 2021-2025	228	228	228	228	228	228	
OP GRO06c Kennismiddelen Regiodeal NIL VW HW	80	80	80	80	80	80	
OP GRO06c Regiodeal NIL Aldeboarn-De Deelen	14	14	14	14	14	14	
OP GRO06c Regiodeal NIL Veenweide 2022-2024	377	970	0	0	0	0	
OP Horizon Europe project NBRACER	151	227	111	56	56	56	
OP Leader GLB beheerskosten	101	251	401	1.146	1.307	1.307	
OP Leader/POP 3 Lopende kosten	4	0	0	0	0	0	
OP Life19/IP/DL00004 Grassbird Habitats	0	0	800	1.158	1.116	1.073	
OP Nog af te sluiten weidevogelcompensatie	1.526	1.392	1.257	1.123	988	988	
OP Omgevingsberaad Waddengeb diverse reserveringen	51	51	51	51	51	51	
OP Programma NIL Friese Kleiweide	225	125	125	125	125	125	
OP Samenwerkingsverband IKW	425	425	425	425	425	425	
OP SCW Secretariaat Stuurgroep Waddenprovincies	147	147	147	147	147	147	
OP SPUK C10-2 Verb dig dienstv Zicht op stikstofk	104	0	0	0	0	0	
OP SPUK C103 Opst en uitv woondeals 2e tranche	590	0	0	0	0	0	
OP SPUK C118 Bedrijfsmatig vastgoed	2.570	1.635	699	0	0	0	
OP SPUK C130 Compensatie VS Wet Open Overheid	80	0	0	0	0	0	
OP SPUK C210 Flexibele inzet woningbouw 2e fase	856	0	0	0	0	0	
OP SPUK C41 Flexibele inzet woningbouw	105	105	0	0	0	0	
OP SPUK C75B Regiodeal ZuidOost Friesland	278	0	0	0	0	0	
OP SPUK C86 Ontzorgingspr maatsch vastg 2e tranche	995	495	95	0	0	0	
OP SPUK C96B Regiodeal NW	185	35	15	8	0	0	
OP SPUK D13 Matching Rijk - Verbreding en vernieuw	22	0	0	0	0	0	
OP SPUK E106 Region aanpak laadinfrastructuur 2	5.210	4.309	4.309	4.309	4.309	4.309	
OP SPUK E118 NL2120	1.807	1.707	0	0	0	0	
OP SPUK E12 Bermmaatregelen	1.281	0	0	0	0	0	
OP SPUK E15 Regionale aanpak laadinfrastructuur	143	0	0	0	0	0	
OP SPUK E20 Reg stimul verkeersveiligh maatr SPV	2.084	1.498	0	0	0	0	
OP SPUK E22 ERTMS Eur Rail Traffic Man System	5.366	0	0	0	0	0	
OP SPUK E3 Sanering verkeerslawaa	106	0	0	0	0	0	
OP SPUK E33-2 MIRT 17-19 Fiets in de Keten 18-2022	10	0	0	0	0	0	
OP SPUK E38 Veilig doelm en duurz gebr verk infra	27	0	0	0	0	0	
OP SPUK E44 FBW klimaatadaptatie 2021-2027	4.252	3.035	1.850	0	0	0	
OP SPUK E56b BO MIRT verkeersinfrastructuur 20201	69	0	0	0	0	0	
OP SPUK E83 PFAS Bodemopgaven 2022	358	258	58	0	0	0	
OP SPUK E84 Stimul verkeersveilighmtr 2022-2023	408	408	0	0	0	0	
OP SPUK E87 Beekherstel Linde fase 2	562	0	0	0	0	0	
OP SPUK E87 FRESHEM-NL fase 2	2.900	2.476	2.476	132	66	0	
OP SPUK E97 Bodem buitenprop difuus lood Fryslan	541	541	0	0	0	0	
OP SPUK E99 Versterken Friese IJsselmeerkust	11.199	9.507	0	0	0	0	

Overlopende passiva per einde jaar						
OP SPUK F11 MKB-deal Skillsbooster	398	0	0	0	0	0
OP SPUK F28 Klimaat- en energiebeleid	2.591	4.295	2.618	0	0	0
OP SPUK Freshem-NL bijdrage derden	1.396	796	796	778	759	740
OP SPUK J117 en J117B versnel natuurincli isoleren	4.152	3.122	2.038	946	176	0
OP SPUK J5 Opstellen en uitvoeren woondeal 3e fase	594	594	594	0	0	0
OP SPUK J6 Flexibele inzet woningbouw 3e fase	903	903	0	0	0	0
OP SPUK L10 Impulsgelden veenweiden	6.877	4.277	2.277	0	0	0
OP SPUK L16 PN Programma Natuur	18.486	8.404	0	0	0	0
OP SPUK L24 Voorbereiding NPLG	341	0	0	0	0	0
OP SPUK L25 Versnellingsvoorstellen	22.760	22.460	22.360	15.513	0	0
OP SPUK L25B Gelijkw pos boeren in gebiedsproces	2.401	2.201	2.201	2.201	0	0
OP SPUK L32 Piekbelasting	323	0	0	0	0	0
OP SPUK L33 PN Programma Natuur 2e fase	28.747	24.607	14.334	19.234	15.182	0
OP SPUK L34 Indirecte uitvoeringskst NPLG 2024	557	0	0	0	0	0
OP SPUK L35 Rpml gebiedsproces en maatregelen	107.492	139.102	152.153	126.323	0	0
OP SPUK L36 Maatr gebiedsger beeindiging veeh loc	0	9.894	5.936	1.979	0	0
OP SPUK L37 PAS-melders	7.800	10.467	0	0	0	0
OP SPUK L40 Natuur-ecolog impuls pakket VMR 2024-25	529	0	0	0	0	0
OP SPUK L7 IBP vitaal platteland	3.144	2.808	0	0	0	0
OP SPUK L8 prov aank veehouderijen nabij natuurgeb	5.001	0	0	0	0	0
OP Wadlopen	67	67	67	67	67	67
OP Weidevogelcompensatie	2.187	1.975	1.763	1.550	1.338	1.126
Totaal Overlopende passiva	264.867	266.116	220.400	177.714	26.557	10.860
Totaal reserves, voorzieningen en overlopende passiva	1.207.047	1.133.827	1.013.058	924.028	766.080	764.760

Bij de Overlopende passiva mogen alleen de daadwerkelijke lasten en baten op de exploitatie (beleidsprogramma's) verantwoord worden. Deze zijn op basis van de looptijd van met name de specifieke uitkeringen begroot op de exploitatie. Wanneer de looptijd langer is dan 2029 dan blijft dat gedeelte eerst op de balans staan.

De lasten en baten bij de voorzieningen worden rechtstreeks op de balans verantwoord.

Bijlage 5. Overzicht tijdelijke budgetten

De in dit overzicht opgenomen bedragen zijn de begrote budgetten in enig jaar voor zowel de lasten als de baten. Hierin is nog geen rekening gehouden met de al aangegane verplichtingen op deze budgetten.

De zogenaamde tijdelijke budgetten categorie A waar een overeenkomst met derden onder ligt, zijn herkenbaar doordat daar bij het jaar van beëindiging geen jaartal is benoemd.

Beleidsveld	Eindig Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029
Eindig 2025											
B0201	2025 B0 Mirt Mobiliteitsgedrag	91.200	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2025 Fietsveiligheid	98.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2025 Natuurbrand preventie en -mitigratie	62.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2025 Uitvoeringskosten Lbv en Lbv plus	19.300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2025 Ost opstellen ruimtelijk arrangement	80.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2025 Decentralisatie uitkering bodemsanering	534.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2025 Naar een schone en gezonde leefomgeving	119.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0403	2025 Opruimkosten drugsafval	14.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0404	2025 Samenwerking energie een loket	55.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2025 Clusters economie	424.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2025 Beleidsbrief CTOS Mei hert, holle en hannen	39.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2025 Cultuur continuering tijdelijke budgetten	220.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2025 Erfgoeddeal Greppellan	24.200	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2025 Sichtberens Frysk en streektalen	60.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2025 Gebiedsbudget	-19.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2025 Iepen mienskipsfuns Fryslan categorie B	367.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2025 Energieneutrale provinciale gebouwen	183.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2025		2.374.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Eindig 2026											
B0104	2026 Bestuurlijke vernieuwing	97.000	120.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0203	2026 Financiering stortplaatsen	600.000	383.500	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2026 Decentralisatieuitkeringen OV Fryslan	8.147.800	13.206.100	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2026 Openbaar vervoer Fryslân	1.237.100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2026 Actualisatie NOVEX/POVI	275.900	292.300	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2025 Deltaprogramma Waddengebied	151.000	26.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0403	2026 De Saiter	50.000	937.800	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026 Cofinanciering rijksbijdrage monumenten	90.300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026 Ryk Kurrikulumferoaring lezen/skriuwen Frysk	100.000	100.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2026 Verbouwing Noordelijk Archeologisch Depot NUIS	0	2.700.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2026 Fase 2 gebiedsontwikkeling Centrale As	0	442.900	0	0	0	0	0	0	0	0
B0705	2026 Bijdrage aan provincie Zeeland	500.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2026		11.249.100	18.208.600	0	0	0	0	0	0	0	0
Eindig 2027 en verder											
B0103	2027 Spreidingswet	20.000	25.000	25.000	0	0	0	0	0	0	0

Beleidsveld	Eindig Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029
B0104	2030 Weerbaar bestuur	180.000	528.200	136.000	136.000	136.000	0	0	0	0	0
B0105	2027 Gebiedsbudget	385.000	360.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0105	nvt Decentralisatie uitkering Waddenfonds	9.626.000	9.626.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2029 CROW/Kennisplatform verkeer en vervoer	0	0	700	171.000	0	0	0	0	0	0
B0201	2029 Preventie en voorlichting fiets	115.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0201	2030 Manifest verkeersveiligheid	0	650.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	2027 Knelpunten geluidhinder provinciale wegen	7.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	2027 Lelylijn onderzoek	425.000	575.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	2040 Bestrijding fietsonveiligheid	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0202	nvt RSP concrete infraprojecten	941.200	3.750.000	3.000.000	6.200.000	2.500.000	0	0	0	0	0
B0204	2027 Openbaar Vervoer	150.000	2.325.000	1.225.000	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2027 Verbeteren toegankelijkheid OV	0	1.779.200	0	0	0	0	0	0	0	0
B0204	2028 Verduurzamen OV bus	50.000	1.450.000	500.000	500.000	0	0	0	0	0	0
B0204	nvt Cofinanciering Regiodeals	2.300	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2027 Invasieve exoten bestrijding	209.500	50.000	50.000	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2027 Natuur en landschap	1.381.300	1.150.000	850.000	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2027 Procesmiddelen NP Drents Fries Wold t/m 2027	0	50.000	50.000	0	0	0	0	0	0	0
B0301	2029 Weidevogelbeleid	19.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0301	nvt Bestuursovereenkomst Lauwersmeer	561.400	264.300	50.000	0	0	200.000	0	0	0	0
B0301	nvt Cofinanciering Regiodeals	322.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2027 Fryske Gruntafel	125.000	125.000	125.000	0	0	0	0	0	0	0
B0302	2027 Landbouw	700.000	500.000	500.000	0	0	0	0	0	0	0
B0302	nvt Cofinanciering Regiodeals	55.000	40.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0302	nvt Regiodeal Natuurinclusieve landbouw	117.400	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2027 Herbestemming gebouwen	312.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2027 Natuur en landschap	101.200	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0401	2027 Wonen	750.000	1.850.000	2.250.000	0	0	0	0	0	0	0
B0401	nvt Cofinanciering Regiodeals	206.100	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2027 Water en bodem	1.530.000	720.000	750.000	0	0	0	0	0	0	0
B0402	2030 Veenweidevisie	3.339.200	3.450.400	911.200	911.200	916.100	0	0	0	0	0
B0402	nvt Bestuursovereenkomst versterken Friese IJsselmeerkust	907.900	1.690.000	0	0	0	506.600	0	0	0	0
B0402	nvt DU Deltaprogramma zoetwater	6.500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0402	nvt Kaderrichtlijn water	658.100	85.000	81.900	0	0	25.000	25.000	25.000	0	0
B0402	nvt Tussenstap Veenweideaanpak 2020-2029	3.249.800	3.131.500	4.451.500	2.474.000	1.478.900	1.135.200	1.135.200	1.135.200	1.135.200	1.140.100
B0404	2027 Energie	726.300	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Beleidsveld	Eindig Voorstel PS GS tijdelijke budgetten	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029
B0501	2027 Economie	6.472.500	5.448.500	6.280.000	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2027 Gastvrijheid	1.367.000	990.000	620.000	0	0	0	0	0	0	0
B0501	2028 Vervolgaanpak vakantieparken	0	10.000	20.000	0	0	0	0	0	0	0
B0501	nvt Breedband	2.510.900	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0501	nvt Investeringsagenda Drachten - Heerenveen	2.617.400	3.163.000	2.538.400	0	0	2.108.000	2.443.000	2.443.000	0	0
B0501	nvt REP Wetsus fase 1	98.400	75.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027 Ryksbydrage sichtberens	0	100.000	100.000	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2027 Taal	392.400	135.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Bestjoersofspaak Fryske taal en kultuer 2024-2028	1.857.200	838.800	927.000	827.000	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Cultuur	4.715.700	3.457.600	3.953.500	4.203.500	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Erfgoed	1.090.000	1.039.000	1.039.000	1.039.000	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Ryk Frysk yn it underwiis	1.018.900	946.100	860.000	60.000	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Sport	477.500	477.500	602.500	602.500	0	0	0	0	0	0
B0502	2028 Verbreding en vernieuwing/witte vlekengeld	833.200	166.600	166.700	166.700	0	0	0	0	0	0
B0502	2029 Taal	2.598.000	2.645.000	2.510.000	2.300.000	0	0	0	0	0	0
B0502	nvt Dingtiid Orgaan voor de Friese taal	77.800	68.000	68.000	68.000	0	0	0	0	0	0
B0502	nvt LF2028	19.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027 Cofinanciering Regiodeals	1.072.400	500.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027 Doarpswurk	742.500	742.500	742.500	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027 DOM's	0	1.880.000	1.280.000	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027 Netwerk mienshipsinitiatieven	417.500	314.500	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2027 Tsjukemar-Nanneiid	130.000	820.000	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	2030 Leefbaarheid	5.208.500	4.506.500	3.136.500	11.500	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt Agenda netwerk Noord Oost fase 3	560.200	0	0	0	0	138.200	0	0	0	0
B0503	nvt Cofinanciering Regiodeals	3.111.700	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt DU Regiodeal Holwerd aan zee	22.152.000	5.500	0	0	0	8.052.000	5.500	0	0	0
B0503	nvt Gebiedsbudget	50.000	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0503	nvt Regiodeal NOF Versnellingsagenda	500	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2027 Digitalisering 2022-2026	606.200	2.600.000	2.798.500	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2027 Transitiekosten organisatie	0	2.500.000	1.500.000	0	0	0	0	0	0	0
B0602	2028 Wet Open Overheid (WOO)	55.500	55.400	55.300	55.300	0	0	0	0	0	0
Subtotaal eindig 2027 en verder		87.433.700	67.659.100	44.154.200	19.725.700	5.031.000	12.165.000	3.608.700	3.603.200	1.135.200	1.140.100
Eindtotaal		101.057.600	85.867.700	44.154.200	19.725.700	5.031.000	12.165.000	3.608.700	3.603.200	1.135.200	1.140.100

Bijlage 6. Raming van het EMU-saldo

Hieronder staat het aandeel van de provincie Fryslân in het landelijke EMU-saldo.

Omschrijving	2025	2026	2027
<i>Bedragen x € 1.000</i>	<i>Volgens realisatie tot en met sept. 2025, aangevuld met raming resterende periode</i>	<i>Volgens begroting 2026</i>	<i>Volgens meerjarenraming in begroting 2026</i>
1. Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-74.704	-75.302	-46.594
2. Mutatie (im)materiële vaste activa	45.951	38.201	11.550
3. Mutatie voorzieningen	234	250	250
4. Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)			
5. Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa			
Berekend EMU-saldo	-120.420	-113.253	-57.894

Toelichting

De berekening van het EMU saldo is gebaseerd op de meerjarenbegroting.

Het geraamde EMU-saldo overschrijdt de komende jaren fors. Een groot deel van de uitgaven op de exploitatie worden gedekt door bestemmingsreserves. Deze tellen niet mee in het EMU-saldo omdat deze al eerder zijn ontvangen. Daarnaast wordt de overschrijding veroorzaakt door de omvang van de investeringen (materiële vaste activa) die later via afschrijvingslasten in de exploitatie worden opgenomen.

Bijlage 7. Aan arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Voor verplichtingen die aan jaarlijks terugkerende arbeidskosten van een vergelijkbaar volume zijn verbonden schrijft het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) voor, dat een structurele begrotingspost wordt opgenomen. Dit heeft erin geresulteerd, dat voor de volgende verplichtingen een structurele begrotingspost is opgenomen:

- Wachtgelden en reeds ingegane pensioenen Gedeputeerde Staten leden en hun nabestaanden: € 633.000 en is opgenomen in programma 1 beleidsveld 1.2 Gedeputeerde Staten.
- Lasten voormalig personeel. De structurele begrotingspost bedraagt € 328.000 en is opgenomen in programma 6, beleidsveld 6.1 Mensen.
- Frictiepost personeel. De structurele begrotingspost bedraagt € 291.000 en is opgenomen in programma 6, beleidsveld 6.1 Mensen.

De bovengenoemde bedragen zijn inclusief de indexering die over 2026 is toegepast.

We kennen een voorziening voor waardeoverdracht pensioenen GS leden. Gedeputeerden die na 1 januari 1998 afgetreden zijn, hebben het recht om hun opgebouwde pensioen over te dragen aan een pensioenfonds. Op pensioenoverdrachten kan ook een beroep worden gedaan door gedeputeerden die voor 1 januari 1998 zijn afgetreden. Waardeoverdracht van pensioen is niet meer mogelijk wanneer het pensioen is ingegaan. Jaarlijks wordt een herberekening gemaakt voor de op handen zijnde overdracht van de pensioenen aan het ABP. De omvang van de voorziening bedraagt per 31 december 2024 € 7.083.000.

Hieronder staan de structureel in de begroting opgenomen bedragen.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2025	2026	2027	2028	2029
Wachtgelden en pensioenen Gedeputeerde Staten	610	633	633	633	633
Wachtgelden voormalig personeel	316	328	328	328	328
Frictiepost personeel	280	291	291	291	291

Bijlage 8. Uitgangspunten begroting 2026

Gronden van de ramingen

Uitgangspunten van de ramingen:

Onderwerp	2025	2026
<i>Inflatievergoeding</i>		
Loonstijging provincie	7,50%	3,80%
Prijsstijging provincie	2,30%	2,70%
Loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen	3,35%	3,25%
Indexering exploitatiekosten openbaar vervoer	5,22%	4,30%
Indexering Grond- weg en waterbouw	12,00%	4,55%
IBOI vergoeding RSP projecten	2,00%	3,00%
Indexering langlopende projecten	0,00%	0,00%
Parkeervoorziening provinciehuis (vast percentage)	2,50%	2,50%
<i>Rendementsderving</i>		
Toevoegingen verplichte rente aan voorzieningen/ overlopende passiva	2,48%	2,50%
Rentetoerekening bij inzet extra middelen	2,57%	2,63%

Toelichting op de uitgangspunten

Algemeen

De indexcijfers ontleen we aan de meest recente gegevens van het Centraal Economisch Plan (CEP) van 26 februari 2025.

Inflatievergoeding

Loonstijging provincie

Werkgevers en vakbonden hebben op 16 april 2025 een onderhandelingsresultaat bereikt over de cao. De beoogde cao heeft een looptijd van 1 juli 2025 tot 1 juli 2026. Per 1 juli 2025 worden de salarissen met 2,5% verhoogd. Per 1 januari 2026 komt daar nog 1,5% bij. Daarnaast is nog een aantal aanvullende afspraken gemaakt over o.a. studieschuld aflossen via IB en aanpassing toeslagen voor onregelmatig werk en bereikbaarheid.

De indexering op de lonen en salarissen passen we, conform staand beleid, alleen toe op de structurele budgetten (m.n. basisformatie).

Voor de jaren 2026 e.v. is de loonstijging gebaseerd op de prijsindex loonvoet sector overheid zoals opgenomen in de kerngegevensstabel van het CEP (februari 2025).

Prijsstijging provincie

De raming van de nominale ontwikkeling goederen en diensten is gebaseerd op de prijsstijging van het bruto binnenlands product conform de kerngegevensstabel van het CEP (februari 2025). Voor het jaar 2026 bedraagt deze 2,7%.

Loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen

Bij de gesubsidieerde instellingen wordt voor de prijsinflatie rekening gehouden met de eerder genoemde 2,7% (goederen en diensten) en de geraamde loonstijging provincie van 3,8%. Het gemiddelde van beide percentages (3,25%) vormt de indexatie, omdat deze partijen zowel met prijsstijgingen van goederen en diensten als van personele kosten te maken hebben.

Bij enkele instellingen worden de richtlijnen van de begroting voor de indexering niet standaard gevolgd aangezien hierover andere afspraken zijn gemaakt. Het gaat hier om de volgende instellingen:

- SNN
- Noordelijke Rekenkamer
- Fumo
- Marrekrite
- Tresoar

- Fryske Akademy
- IPO
- Noordelijke Archeologische Depot Nuis

In de begroting is voor deze instellingen voornamelijk rekening gehouden met het hierboven beschreven prijsstijgingspercentage voor goederen en diensten van 2,7%.

Indexering exploitatiekosten openbaar vervoer

In de overeenkomsten met de vervoerders is vastgelegd dat deze de LBI (Landelijk Bijdrage Index) index toegekend krijgen. Voor 2026 hebben we deze geraamd op 4,3% (voorlopige raming LBI 2025, bus diesel, december 2024). De daadwerkelijke indexering zal uiteindelijk toegerekend worden.

Indexering Grond-weg en waterbouw (GWW)

Voor 2026 is de index geraamd op 4,55% zijnde de inschatting voor januari 2026 ten opzichte van waarmee tot nu toe geïndexeerd is. De daadwerkelijke indexering zal uiteindelijk toegerekend worden.

IBOI vergoeding RSP projecten

RSP gelden*) voor de infrastructurele projecten zijn de afgelopen jaren eerder uitgekeerd door het rijk dan dat qua kasritme benodigd was voor de RSP projecten. Hierdoor wordt over deze gelden geen inflatie meer vergoed. Om dit te compenseren wordt een inflatievergoeding toegekend over het nog niet bestede saldo van de RSP(infra)gelden. Het percentage dat hierbij gehanteerd wordt, is gebaseerd op het IBOI (index bruto overheidsinvesteringen) percentage zoals opgenomen in de kerngegevensstabel horende bij de februari raming 2025 van het CPB. Het meest actuele cijfer is hiermee de IBOI over 2026 van 3,0%.

*) Regio specifiek Pakket (Zuiderzeelijngelden)

Indexering langlopende projecten

Bij langlopende projecten is het gebruikelijk om deze te ramen met de prognose einde werk. Vandaar dat hier geen indexering meer plaatsvindt.

Parkeervoorziening provinciehuis

Voor de parkeervoorziening provinciehuis is de indexering op 2,50% vastgesteld vanaf het moment van ingebruikname hiervan.

Rente/Rendement

Toevoeging rente aan voorzieningen/overlopende passiva

Voor de toerekening van rente aan de voorzieningen/overlopende passiva daar waar dat verplicht wordt gesteld sluiten wij aan bij het gemiddelde rentepercentage van de 10- en 5-jaars Nederlandse staat (op basis van de forwardcurve).

Waar deze verplichting niet aanwezig is, worden voorzieningen niet geïndexeerd. De hoogte van voorzieningen is afhankelijk van de onderbouwing van de betreffende voorziening. Deze onderbouwing bepaalt het niveau van de voorziening.

Rentetoerekening bij inzet extra middelen

Indien extra middelen ingezet moeten worden voor projecten die nog niet in de begroting zijn opgenomen, waardoor aanspraak wordt gemaakt op onze liquide middelen, dan brengen wij daar met ingang van 2020 de 10-jaars IRS-rente op basis van de forwardcurve, met een minimum van 0%, voor in rekening.

In het geval dat wij substantiële bedragen vooruit ontvangen van derden en daaraan rendement wordt toegerekend, dan hanteren wij daarvoor het dan geldende rentepercentage van schatkistbankieren.

Overige

Externe tarieven 2026

Jaarlijks worden de externe tarieven berekend op basis van de normbedragen en een opslag voor de bedrijfsvoeringskosten. Deze tarieven worden jaarlijks door het college vastgesteld.

Provinciefonds

De raming van het Provinciefonds is gebaseerd op de meicirculaire 2025, hierin is de laatste actualisatie van het accres verwerkt. Hierbij is rekening gehouden met een voorzichtigheidsmarge van 1% op het accres voor de jaren 2026 en verder.

De decentralisatie uitkeringen voor 2025 en verder zijn conform de meicirculaire 2025 begroot.

Daarnaast houden wij de verwachte toevoeging in de ruimte van het plafond btw compensatiefonds voor 2026 en verder buiten de raming, gezien de onzekerheid hiervan. De ruimte onder dit plafond wordt in de meicirculaire na afloop van het betreffende jaar toegekend.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De gegevens over het wagenpark van onze provincie zijn geactualiseerd aan de hand van de opgaaf van de belastingdienst per 1 januari 2025. Conform besluitvorming van PS worden de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) vanaf 2024 weer jaarlijks geïndexeerd conform de CEP-cijfers (februari 2025). In de meerjarenraming is nog geen rekening met de compensatie van de eerdere vrijstelling van de MRB op elektrische voertuigen. Bij de septembercirculaire 2025 zal hier meer duidelijkheid over komen zoals door het ministerie van BZK aangekondigd bij de meicirculaire 2025.

Bijlage 9. Voorstellen Kadernota 2026

In de kadernota 2026 zijn alleen noodzakelijke voorstellen opgenomen omdat het vrij inzetbare deel van de Vrij Aanwendbare Reserve (VAR) nog niet het niveau heeft bereikt van de inzet bij het huidige bestuursakkoord.

Zoals eerder gemeld zal er bij deze begroting een voorstel worden betrokken voor de inzet van de structurele ruimte die is ontstaan door een aantal grote meevallers zoals de uitkering provinciefonds, de opbrengst motorrijtuigenbelasting, het dividend Alliander en de rentebaten.

Programma	Voorstel	S/I	Totaal 2025-2029	2025	2026	2027	2028	2029
<i>Bedragen x € 1.000</i>								
P02	<i>Infrastructuur</i>							
	Digitale infrastructuur van de centrale brugbediening	S	300	0	75	75	75	75
	Verkeersveiligheid - Manifest (bijdragen aan gemeenten)	I	400	-55	575	-120	0	0
P03	<i>Natuur en Landbouw</i>							
	Nationale parken Lauwersmeer en Drents-Friese Wold	I	200	0	100	100	0	0
	Uitvoeren Nota Weidevogels 2021-2030, inclusief predatiebeheer	I	1.700	0	850	850	0	0
P05	<i>Economie en Mienskip</i>							
	Verbouwing Noordelijke Archeologische Depot te Nuis	I	2.700	0	2.700	0	0	0
P06	<i>Bedrijfsvoering</i>							
	Richting en stabiliteit voor de provinciale organisatie	I	10.300	0	4.880	5.220	200	0
Totaal voorstellen			15.600	-55	9.180	6.125	275	75

Bijlage 10. Verwerkte voorstellen Bestuursrapportage 2025

In 2023 hebben Provinciale Staten besloten om het aantal bestuursrapportages terug te brengen van twee naar een. De besluitvorming over deze bestuursrapportage vindt plaats in september. De begrotingswijzigingen die voorgelegd worden aan Provinciale Staten bij deze bestuursrapportage worden wel al in de volgende begroting verwerkt, dit onder voorbehoud van vaststelling door Provinciale Staten. In deze bijlage worden de begrotingswijzigingen per onderdeel, zoals opgenomen in de bestuursrapportage, op programmaniveau inzichtelijk gemaakt. Dit conform de afspraak met Provinciale Staten hierover.

Onderdeel	Programma	Omschrijving programma	2025	2026	2027	2028	2029
I Wijzigingsvoorstellen met gevolgen voor het begrotingssaldo							
Lasten							
	1	Bestuur	104.400	96.300	96.300	96.300	96.300
	2	Infrastructuur	0	0	0	0	0
	5	Economie en Mienskip	2.439.700	-917.700	-1.609.000	87.000	0
	6	Bedrijfsvoering	3.670.000	-1.670.000	-2.000.000	0	0
	7	Provinciefinancien	450.000	0	0	0	0
Totaal lasten			6.664.100	-2.491.400	-3.512.700	183.300	96.300
Baten							
Totaal baten			0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			6.664.100	-2.491.400	-3.512.700	183.300	96.300
II Wijzigingsvoorstellen met gevolgen voor het begrotingssaldo vrijval							
Lasten							
	2	Infrastructuur	0	0	0	0	0
	7	Provinciefinancien	-1.034.200	0	0	0	0
Totaal lasten			-1.034.200	0	0	0	0
Baten							
	2	Infrastructuur	351.700	0	0	0	0
	7	Provinciefinancien	41.000	0	0	0	0
Totaal baten			392.700	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			-1.426.900	0	0	0	0
IV Overige wijzigingsvoorstellen niet van invloed op het begrotingssaldo							
Lasten							
	1	Bestuur	-75.000	0	0	0	0
	2	Infrastructuur	-304.800	0	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat	169.300	300.000	100.000	0	0
	5	Economie en Mienskip	349.800	0	0	0	0
	7	Provinciefinancien	130.000	0	0	0	0
Totaal lasten			269.300	300.000	100.000	0	0
Baten							
	4	Ruimte en Klimaat	144.300	0	0	0	0
	7	Provinciefinancien	125.000	300.000	100.000	0	0
Totaal baten			269.300	300.000	100.000	0	0
Saldo van lasten en baten			0	0	0	0	0
V A Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie A							
Lasten							
	2	Infrastructuur	-4.650.000	-2.050.000	-2.000.000	6.200.000	2.500.000
	4	Ruimte en Klimaat	-4.390.000	2.440.000	950.000	1.000.000	0
Totaal lasten			-9.040.000	390.000	-1.050.000	7.200.000	2.500.000
Baten							
Totaal baten			0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			-9.040.000	390.000	-1.050.000	7.200.000	2.500.000
V B Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B							
Lasten							
	1	Bestuur	-136.000	136.000	0	0	0
	2	Infrastructuur	-5.852.400	5.927.400	-75.000	0	0
	3	Natuur en Landbouw	-400.000	350.000	50.000	0	0

Onderdeel	Programma	Omschrijving programma	2025	2026	2027	2028	2029
	4	Ruimte en Klimaat	-2.212.000	1.462.000	750.000	0	0
	5	Economie en Mienskip	-2.847.100	2.824.100	72.500	-49.500	0
Totaal lasten			-11.447.500	10.699.500	797.500	-49.500	0
Baten							
Totaal baten			0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			-11.447.500	10.699.500	797.500	-49.500	0
V C Voorstellen tot aanpassing bestedingsritme tijdelijke budgetten categorie B verlenging							
Lasten							
	1	Bestuur	-525.000	380.000	145.000	0	0
	2	Infrastructuur	-1.779.200	1.779.200	0	0	0
Totaal lasten			-2.304.200	2.159.200	145.000	0	0
Baten							
Totaal baten			0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			-2.304.200	2.159.200	145.000	0	0
VI Voorstellen tot aanpassing van reserves							
Lasten							
	2	Infrastructuur	-15.596.400	1.283.400	16.011.700	570.400	-831.000
	3	Natuur en Landbouw	6.277.300	20.907.600	2.812.200	1.635.700	3.775.700
	4	Ruimte en Klimaat	-3.450.000	1.690.000	1.000.000	760.000	0
	5	Economie en Mienskip	-151.200	705.500	982.100	-1.536.400	0
	6	Bedrijfsvoering	-648.800	325.000	37.500	0	44.500
	7	Provinciefinancien	-1.600.000	5.396.000	-6.276.000	2.480.000	0
Totaal lasten			-15.169.100	30.307.500	14.567.500	3.909.700	2.989.200
Baten							
	3	Natuur en Landbouw	-6.200.000	7.700.000	0	0	0
	4	Ruimte en Klimaat	-973.000	973.000	0	0	0
	5	Economie en Mienskip	-60.000	60.000	0	0	0
Totaal baten			-7.233.000	8.733.000	0	0	0
Saldo van lasten en baten			-7.936.100	21.574.500	14.567.500	3.909.700	2.989.200
VII Lastneming subsidiebeschikkingen							
Lasten							
	5	Economie en Mienskip	4.479.200	-1.388.000	-1.948.900	-988.900	-76.700
Totaal lasten			4.479.200	-1.388.000	-1.948.900	-988.900	-76.700
Baten							
Totaal baten			0	0	0	0	0
Saldo van lasten en baten			4.479.200	-1.388.000	-1.948.900	-988.900	-76.700
Algeheel totaal lasten			27.582.400	- 39.976.800	9.098.400	10.254.600	5.508.800
Algeheel totaal baten			-6.571.000	9.033.000	100.000	0	0
Algeheel totaal saldo van lasten en baten			- 30.943.800	8.998.400	10.254.600	5.508.800	

Bijlage 11. Subsidiestaat begroting 2026

Inleiding

De provincie mag volgens de hoofdregel van artikel 4:23, eerste lid Algemene wet bestuursrecht (Awb) slechts een subsidie verstrekken op grond van een wettelijk voorschrift dat regelt voor welke activiteiten subsidie kan worden verstrekt. De Algemene subsidieverordening provincie Fryslân 2022 (hierna: ASV) is een door Provinciale Staten vastgesteld wettelijk voorschrift dat beleidsmatige en budgettaire buitengrenzen formuleert met betrekking tot de subsidieverstrekking. De ASV heeft de volgende subsidies benoemd: projectsubsidies, boekjaarsubsidies en incidentele subsidies. Omdat in de ASV niet de subsidiabele activiteiten zijn geregeld vormt de ASV geen wettelijke grondslag op basis waarvan subsidie verstrekt kan worden in de zin van de Awb. Artikel 4:23, derde lid, aanhef en onder c Awb biedt in deze uitkomst. Dit artikel maakt een uitzondering op de hoofdregel die een wettelijke grondslag vereist, indien de begroting de subsidieontvanger en het bedrag waarop de subsidie ten hoogste kan worden vastgesteld vermeldt.

Om te voldoen aan de vereisten gesteld in artikel 4:23, derde lid Awb zijn in de subsidiestaat de boekjaar- en projectsubsidies opgenomen zonder wettelijke grondslag. Omdat aanvragen voor projectsubsidies gedurende het gehele jaar binnen kunnen komen, kan er bij de bestuursrapportage en het autorisatiemoment december evt. aanpassing en aanvulling van de subsidiestaat aan PS voorgelegd worden, zodat ook voor die subsidies de wettelijke grondslag geregeld is.

Boekjaarsubsidies

In de ASV is bepaald dat de provincie op aanvraag aan een privaatrechtelijke rechtspersoon met volledige rechtsbevoegdheid een boekjaarsubsidie kan verstrekken. Een boekjaarsubsidie wordt per kalenderjaar verstrekt voor een periode van maximaal vier aaneengesloten jaren, waarbij de hoogte van het subsidiebedrag gerelateerd kan zijn aan een bepaald niveau van activiteiten.

Subsidiestaat

De in deze subsidiestaat opgevoerde bedragen zijn ontleend aan de begroting 2026. In de gepresenteerde bedragen is ook rekening gehouden met tijdelijke aanvullingen, ook al worden die uit andere budgetten bekostigd. Daarnaast wordt rekening gehouden met de loon- en prijsstijging gesubsidieerde instellingen zoals opgenomen in de uitgangspunten begroting (bijlage 8). Voor de begroting 2026 is deze op 3,25% gesteld.

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in € Begroting 2026	Toelichting
1	2	Stichting Veteranendag Friesland	Organisatie jaarlijkse provinciale veteranendag	38.400	
1	2	Tienskip	Jongerenparticipatie, toekomstbestendige en toegankelijke overheid	46.500	Boekjaarsubsidie meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
2	1	C.R.O.W.	Met deze subsidie ontwikkelt CROW collectieve kennis op het gebied van mobiliteit, door middel van het programma Kennisplatform Verkeer en Vervoer (KpVV)	684.000	
2	3	C.R.O.W.	Met deze subsidie ontwikkelt CROW collectieve kennis op het gebied van mobiliteit, door middel van het programma Kennisprogramma Beheer en Bouw (KpBB)	436.040	Voor een periode van 4 jaar (2024-2027)
2	4	ROCOV	ROCOV Fryslân komt op voor de belangen van de reizigers in het openbaar vervoer in Fryslân. Iedere provincie in Nederland heeft een ROCOV. De basis voor deze overleg- en adviestaak is vastgelegd in de Wet Personenvervoer 2000. Het werk van ROCOV Fryslân bestaat uit het voeren van overleg met de provincie en met de vervoerbedrijven en het geven van adviezen aan deze partijen over allerlei kwaliteitsaspecten van het openbaar vervoer in Fryslân. ROCOV Fryslân is een onafhankelijke stichting. De stichting wordt gerund door vrijwilligers.	49.000	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
3	1	Bond Friese Vogelwachten	Met deze boekjaarsubsidie wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de vrijwillige bescherming en het behoudt van Weidevogelpopulaties en andere soorten vogels in Fryslân. Dit doet de BFVW door middel van bescherming, bewustwording en monitoring. Producten: Stimulering en professionalisering vrijwillige weidevogelbescherming. Opzetten/ ondersteunen jeugdvogelwachten, organiseren jaarlijkse jeugdvogelwachtdag. Deelnemen aan provinciale overlegverbanden stimuleren van voorbeeldprojecten op het gebied van soortenbescherming. Leveren van een bijdrage om op gebiedsniveau samen te werken. Het ondersteunen van bestuur en commissies BFVW en de monitoring van het aantal broedparen (nesten) en alarm-tellingen.	177.500	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
3	1	Bond Friese Vogelwachten	Voor het Stimuleringsfonds 2025. Het beschermen van weidevogelnesten -en kuikens buiten het leefgebied Open Grasland (percelen met ANLb beheer)	100.000	
3	1	Faunabeheereenheid budgetsubsidie	Het beheer van inheems beschermde diersoorten en het voorkomen van belangrijke schade aan landbouwgewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of schade aan de fauna. Gebiedscoördinator ganzen en opstellen gebiedsplan.	453.500	Boekjaarsubsidie, waarvan € 51.400 voor gebiedscoördinator ganzen en € 51.400 voor opstellen gebiedsplan.
3	1	Friese Milieu Federatie	Het beoogde project van FMF draagt bij aan het behalen van provinciale doelen (o.a. CO2 opslag, biodiversiteitsherstel, groenblauwe dooradering, telen van natuurlijke en lokale bio-based bouwmaterialen en het creëren van alternatieve verdienmodellen voor agrariërs). Daarnaast draagt het bij aan dierenwelzijn en een meer natuur inclusieve kringlooplandbouw.	25.000	
3	1	It Fryske Gea	De rol van It Fryske Gea is het helpen vertalen van beleidsambities naar concrete kansen en projecten door inzet van eigen grond, eigen leden en eigen kennis. De werkwijze is om vanuit kennis over inhoud en beheer maatschappelijke opgaven te integreren en een plaats te geven in uitvoeringsprojecten waarmee provinciale ambities worden gerealiseerd. Dit doet It Fryske Gea voor natuur en landschap. Voor het thema landschap worden deze taken uitgevoerd in nauwe samenwerking met Landschapsbeheer Friesland. It Fryske Gea zet haar kennis en terreinen mede in om ruimte te bieden aan kennisontwikkeling en experimenten die ervaring opleveren hoe provinciaal beleid in de praktijk kan worden gebracht. It Fryske Gea zoekt hierbij enerzijds de uitwisseling met de provinciale en andere overheden, anderzijds draagt zij de resultaten uit aan de Friese Mienskip in educatieve programma's.	980.100	Boekjaarsubsidie

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
3	1	IVN consulentenschap Fryslân	In de transitie van natuur en milieu educatie (NME) en het uitvoering geven aan het Akkoord Fan Earnewâld, een samenwerkingsafpraak van alle natuurorganisaties en de provincie op het gebied van NME, vervult IVN een voortrekkersrol. Via bijeenkomsten, arrangementen, trainingen en workshops nodigt IVN beroepskrachten en vrijwilligers uit om mee te gaan in deze transitie, zodat NME als een deskundige organisatie ingezet wordt bij het betrekken van (school)kinderen, jongeren en volwassenen bij hun leefomgeving. IVN zet zijn kennis en ervaring in om mensen met hoofd, hart en handen de leefomgeving te laten ervaren en waarderen. Inclusief jeugdeducatie weidevogels.	206.200	Boekjaarsubsidie - Waarvan € 25.000 voor Greidefûgels.
3	1	Stichting Nationaal Park De Alde Feanen	Basisfinanciering NP De Alde Feanen	126.300	Boekjaarsubsidie
3	1	Beheerstichting Nationaal Park Schiermonnikoog	Basisfinanciering NP Schiermonnikoog	126.300	Boekjaarsubsidie
3	1	IVN Instituut voor Natuurbescherming	Stuurgroep Lauwersmeer: IVN Natuureducatie. IVN verbindt mens en natuur en laten volwassenen en kinderen beleven hoe leuk, gezond en belangrijk natuur is. Dit doet IVN in het NP Lauwersmeer met natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes waarbij zelf leren en doen centraal staan. En door communicatie zowel online als fysiek.	22.800	
3	1	Staatsbosbeheer (Groningen)	NP Lauwersmeer. Reguliere boekjaarsubsidie opgehoogd met de Decentrale Uitkering (DU) voor 2025 (1//3 van totaal). De DU wordt door het Rijk overgemaakt aan de betreffende provincie die dit bedrag aan het betreffende Nationale Park moet overmaken (grotendeels).	155.510	Meerjarig, 2025 en 2026. In 2026 is het bedrag inclusief de DU € 255.510,-.
3	1	KOPROS /TAUW	Grote Projecten - Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG). Meetonderzoek in melkveestallen met betrekking tot ammoniak (NH3), methaan (CH4), CO2, (RV) en temp.	300.000	
3	1	Stichting I-VEE: 84153377	Grote Projecten - Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG). Onderzoek naar een duurzame oplossing voor ammoniakemissies.	500.000	
3	1	Ubbels	Grote Projecten - Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG). Onderzoek naar het realiseren van een doelsturingsvergunning.	50.000	
3	1	AgriGas	Grote Projecten - Uitvoeringsprogramma Maatregelen Landelijk Gebied (UMLG). Verwerken van dagverse mest van 20 boeren in mestvergisters op het erf. Verminderen uitstoot ammoniak, stikstofemissie en broeikasgas uit de melkveehouderij. Daarnaast het opwekken van groen gas.	4.575.340	
3	2	Stichting Living Lab Natuurinclusieve Landbouw	Stichting Living Lab Natuurinclusieve Landbouw draagt als onafhankelijke stichting bij aan de transitie van de landbouw naar natuurinclusief en circulaire landbouw in Fryslân	60.000	Cofinanciering SABE regeling.
4	1	Stichting Erfgoed Natuur en Landschap	Bevorderen van het behoud, beheer, draagvlak en bekendheid van de waarden van het Nationaal Landschap Súdwest Fryslân	60.100	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
4	1	Stichting Landschapsbeheer Friesland	Landschapsbeheer Friesland heeft als oogmerk het behoud en versterking van het Friese (agrarisch cultuur-)landschap in al haar facetten alsmede soortenbescherming en -monitoring. Hiervoor ontvangt Landschapsbeheer Friesland jaarlijkse een budgetsubsidie uit de provinciale middelen.	494.300	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
4	1	Vereniging Noardlike Fryske Wâlden	Bevorderen van het behoud, beheer, draagvlak en bekendheid van de waarden van het Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâlden	60.100	Boekjaarsubsidie - Meerjarensusidie voor 2025-2028 - Per jaar
4	2	Friese Milieu Federatie	De FMF is een netwerkorganisatie die zich begeeft op het raakvlak van klimaat, biodiversiteit en omgevingskwaliteit en fungeert als schakel tussen de provincie en de mienskip voor de uitvoering van provinciale opgaven en beleid op verschillende thema's, waaronder circulaire economie, landbouw, natuur, landschap en duurzame energie. Dit gebeurt onder andere via de ontwikkeling en coördinatie van campagnes, de ondersteuning van initiatieven van onderop, het	373.500	Boekjaarsubsidie

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
			opzetten van projecten en het agenderen van nieuwe vraagstukken. Daarnaast adviseert de FMF de provincie, gemeenten en inwoners op de verschillende bovengenoemde thema's.		
4	2	Stichting Veen Innovatie Polder Hegewarren (VIP-Hegewarren)	Realisatie project NL2120, exploitatie / beheer innovatiebedrijven Hegewarren	973.000	
5	1	InnovatieclusterOp Drachten	Bestemd voor het projectplan 2025-2027. Het Innovatiecluster Drachten (ICD) bestaat uit 23 bedrijven in Noord Nederland, met 4.300 medewerkers, die landelijk en internationaal opereren, met het zwaartepunt in Drachten. De bedrijven maken allemaal deel uit van de hoogtechnologische maakindustrie, één van de kurken van de Nederlandse economie. De bedrijven leveren een stevige bijdrage aan de regionale economie met (hoogwaardige) werkgelegenheid, innovatiekracht en economische en maatschappelijke waarde. Het ICD neemt een belangrijke plaats in de triple helix (overheid-ondernemers-onderwijs) door het bieden van een groot aantal stageplaatsen, onderwijs- en onderzoeksfaciliteiten voor opleidingen op mbo-, hbo- en universitair niveau. Voor de continuïteit van de programma's van het ICD is het belangrijk dat de provinciale bijdrage meerjarig wordt vastgelegd.	1.320.000	Voor de jaren 2025-2027 (€ 440.000 per jaar)
5	1	Vereniging Circulair Fryslân (VCF)	Het binnen de 3 o's aanjagen van de circulaire doelstellingen in de provincie Fryslân	200.000	Boekjaarsubsidie - Meerjarig 2024-2027 - € 200.000 per jaar
5	1	Stichting Wetsus	Financiering van de randvoorwaarden (state of the art (onderzoeks)infrastructuur) en adequate personeelsondersteuning voor het uitvoeren van het wetenschappelijk excellente en economisch relevante onderzoeksprogramma van Wetsus in Leeuwarden. De activiteit zorgt ervoor dat Wetsus haar innovatieprogramma kan voortzetten, waardoor de in het Wetsus Businessplan 2021-2032 beschreven performance indicatoren gerealiseerd kunnen worden.	1.000.000	Boekjaarsubsidie - Meerjarig voor 2025-2027 € 1.000.000 per jaar
5	1	Stichting Wetsus (penvoerder)	Impact Programma Watercampus (IPW) 2025-2027 (hiervoor bekend als Watercampus Actieplan (WAP))	611.000	
5	2	St. Merk Fryslân	Merk Fryslân is de regiomarketingorganisatie van de provincie Fryslân die invulling geeft aan een overkoepelende regiomarketingstructuur in de provincie. De stichting werkt primair aan de toeristische marketing en promotie, ondersteunt productontwikkeling en het gastheerschap van Friesland. De Waddeneilanden worden hierbij als apart merk vermarkt. Om de regiomarketing te realiseren, is samenwerking met de ondernemers, gemeenten, provincie en andere stakeholders onontbeerlijk.	2.168.300	Meerjarige boekjaarsubsidie
5	2	Stichting Innovatiepact Fryslân (IPF)	Financiering IPF om ervoor te zorgen dat binnen de 3 o's de economische agenda voor Fryslân gezamenlijk wordt aangejaagd en uitgevoerd	940.000	Boekjaarsubsidie basisorganisatie € 240.000 - TAF € 200.000 Ynbusiness € 350.000 Innovatiebudget € 150.000
5	2	Wandelnet	Beheren van de landelijke wandelinfrastructuur. O.a. aanbrengen van bebording, het communiceren over de routes en het beheer wanneer er onvolkomenheden optreden.	52.900	Boekjaarsubsidie
5	2	Fietsplatform	Beheren van de landelijke fietsinfrastructuur. O.a. het beheren van de LF-routes en de routedatabank, in stand houden van een meldsysteem bij problemen bij routes, communicatie rondom de routes en aanspreekpunt in internationaal verband. Daarnaast beheer van de Europese routes (EuroVelo) en het opstellen van een provinciale kennisrapportages.	26.400	Boekjaarsubsidie
5	3	Stichting Fries Productiehuis Popcultuur (als penvoerder voor Platform Popcultuur Fryslân)	Activiteiten die bijdragen aan de versterking van de popsector in Fryslân, op basis van een gezamenlijk plan van Popfabryk, Friesland Pop en Platform Popcultuur Fryslân.	166.666	
5	3	Stichting Fries Productiehuis popcultuur / Popfabryk	Activiteiten die bijdragen aan de versterking van de popsector in Fryslân, op basis van een gezamenlijk plan van Popfabryk, Friesland Pop en Platform Popcultuur Fryslân.	117.613	

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	3	Stichting Friesland Pop	Activiteiten die bijdragen aan de versterking van de popsector in Fryslân, op basis van een gezamenlijk plan van Popfabryk, Friesland Pop en Platform Popcultuur Fryslân.	188.924	
5	3	We the North (Provincie Groningen)	Bijdrage aan de activiteiten van de cultuurregio We the North, waaronder financiering van talentontwikkelingsnetwerken in Noord-Nederland, en gezamenlijke lobby richting Den Haag.	120.000	Jaarlijkse bijdrage voor de periode 2025-2028, wordt conform bestuurlijke afspraken geïndexeerd en vanaf 2027 structureel verhoogd.
5	3	Stichting Befrijdingsfestival Fryslân	Organisatie Fries Befrijdingsfestival	51.800	Structureel per jaar
5	3	Stichting Befrijdingsfestival Fryslân	Aanvullende subsidie voor organisatie Fries Befrijdingsfestival	11.500	Jaarlijks voor de periode 2025-2028
5	3	Stichting Centrum voor film in Friesland	De activiteiten van het Fries Film- en Audioarchief.	55.000	Projectsubsidie voor de periode 2025-2028.
5	3	Fryske Jeugd Orkest	Jonge musici (leeftijd 12-24 jaar) uit Friesland een podium te bieden om in een orkest met symfonische bezetting plezier te beleven aan samen muziek maken, streven naar professionele kwaliteit en bijzondere talenten door laten groeien naar het conservatorium.	51.625	Boekjaarsubsidie 2026-2028 Per jaar
5	3	Stichting Het Fries Museum	Bijdrage voor de aankoop van hedendaagse Friese kunst.	45.000	Maximumbedrag per jaar
5	3	Fries Museum	Voor de exploitatie, instandhouding en doorontwikkeling van het Fries Museum als 'moedermuseum' van Fryslân	3.329.200	Boekjaarsubsidie 2026-2028 - Per jaar
5	3	Stichting Keunstwurk – KEK PO	Voor het programma Kultuuredukaasje mei Kwaliteit; een landelijke regeling (Cultuureducatie met Kwaliteit) van het FCP. Dit programma heeft als doel om programma's op terrein van cultuureducatie in het primair onderwijs (PO) te ontwikkelen en te borgen. Het programma zet in op deskundigheidsbevordering, ondersteuning van scholen en culturele aanbieders. Daarnaast zet het in op vakoverstijgend werken (onder andere de verbinding tussen taal en cultuur) via de zogenaamde 'meimakers'.	479.000	Boekjiersubsydzje - Foar de jierren 2025-2028 It jier
5	3	Stichting Keunstwurk – Basisorganisatie	• Het stimuleren van cultuurparticipatie door ondersteuning van het amateurkunstenveld; • Het stimuleren van de verbinding tussen cultuur en het sociaal domein, waaronder zorg om tot een groter bereik van cultuurparticipatie te komen en • Het vergroten van kennis en professionalisering binnen het amateurkunstenveld onder meer vanuit de landelijke regeling gericht op cultuurparticipatie. Bij de steunfunctie legt de provincie de nadruk op drie taken: · Informatievoorziening · Deskundigheidsbevordering · Netwerkvorming en collectieve activiteiten	1.213.100	Boekjiersubsydzje - Foar de jierren 2025-2028 It jier
5	3	Stichting Keunstwurk	Uitvoeringskosten van het programma Kultuuredukaasje mei Kwaliteit (KEK)	200.000	Boekjiersubsydzje - Foar de jierren 2025-2028 € 200.000 it jier
5	3	Stichting Keunstwurk	Activiteiten op het gebied van talentontwikkeling: uitvoering programma Fulkaan en coördinatie van Kunstbende Fryslân	93.000	Boekjiersubsydzje Fulkaan: Foar de jierren 2025-2028 € 63.000 it jier en Kunstbende foar de jierren 2025-2026 € 30.000 it jier.
5	3	Stichting Keunstwurk – Taalplan Frysk 2030	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellingen foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne.	75.000	Foar de jierren 2025-2028 €75.000 it jier yn totaal € 300.000,-.

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	3	Stichting LF2028 (Arcadia)	Vorbereiding voor en organisatie van triënnales in 2025 en 2028	1.500.000	Voor de periode 2026-2028 is in totaal €1,5 miljoen gereserveerd voor realisatie van de Arcadia-triënnale 2028.
5	3	Museumfederatie Fryslân/Museumstifting Fryslân	De instelling levert ondersteuning aan de kleine musea en oudheidskamers. Daarnaast ook projectleiding en -coördinatie van de activiteitenweek 'Help pake en beppe de vakantie door' en Museumnacht Frl.	284.900	Boekjaarsubsidie - € 236.000.- regulier en aanvullend, € 236.000.- regulier en aanvullend € 48.900,- per jaar tijdelijk in de jaren 2025-2028 voor in ieder geval de projecten Museumnacht FRL en Help pake en beppe de winter door.
5	3	Firda CIOS	Het betreft de activiteiten fierljeppen, zeilen/skûtsjesilen, schaatsen en opleiden buurtspportcoaches	31.000	Boekjaarsubsidie - Meerjarensusidie voor 2025-2028 - Per jaar
5	3	Koninklijke Nederlandse Kaatsbond	Verhogen deelname aan het kaatsen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het kaatsen in het algemeen.	107.000	Boekjaarsubsidie - Structureel € 57.000. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 50.000 voor Us keats takomst.
5	3	Dambûn Frysk Spul	Verhogen deelname aan het Frysk damjen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het Frysk damjen in het algemeen	25.800	Boekjaarsubsidie - Structureel € 10.800. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 15.000 voor gezamenlijk positionering, digitalisering en het aantrekken van kinderen en jongeren.
5	3	Frysk Ljeppers Boun	Verhogen deelname aan het fierljeppen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het fierljeppen in het algemeen.	30.600	Boekjaarsubsidie - Structureel € 10.600. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 20.000 voor gezamenlijk positionering, digitalisering en het aantrekken van kinderen en jongeren.
5	3	Stichting Foar de Neiteam	Verhogen deelname aan het skûtsjesilen (door jongeren) en bevordering bekendheid van het skûtsjesilen in het algemeen.	10.500	Boekjaarsubsidie - Meerjarensusidie voor 2025-2028 - Per jaar
5	3	Stichting Sport Fryslân	Expertisecentrum op het gebied van sport, ter ondersteuning van sportbonden en -verenigingen, gemeenten, onderwijs, instellingen en bedrijven in Fryslân, inclusief aangepast sporten.	917.000	Boekjaarsubsidie - Structureel € 752.000. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks voor een breder Sportfonds € 65.000, voor Sport en bewegen bereikbaar maken € 50.000 Sportoefreprijs en mooiste sportmoment € 20.000 en Fryske sport yn dyn Klasse € 30.000 Aanvullend voor het Schoolschaatsen in 2027 en 2028 jaarlijks € 125.000.
5	3	Topsport Noord	Individuele en collectieve begeleiding en ondersteuning van Friese sporttalenten en Topsporters.	445.000	Boekjaarsubsidie - Structureel € 395.000. Tijdelijk voor de periode 2025 t/m 2028 jaarlijks € 50.000 voor de uitvoering van de Noordelijke Topsport Agenda.
5	3	Koninklijk Eise Eisinga Planetarium	Project in het kader van de instandhouding van het kwalitatief hoogwaardig aanbod van professionele musea in de provincie Fryslân.	97.000	Boekjaarsubsidie
5	3	St. Erfgoed en Publiek	Ondersteuning Erfgoedvrijwilligers.nl Vergroten Erfgoedparticipatie & publieksbereik	20.000	Meerjarensusidie voor programmaperiode Erfgoed 2025-2026
5	3	Stichting Tsjerkepaad	Verzorgen en bekendmaken van openstelling en evenementen in honderden Friese kerkgebouwen op de zaterdagen in de zomermaanden.	18.400	Boekjaarsubsidie - Meerjarensusidie voor 2025-2028 - Per jaar
5	3	Stichting Alde Fryske Tsjerken	Beheer en behoud van de bij de stichting in bezit zijnde monumentale kerken.	335.200	Boekjaarsubsidie - Meerjarensusidie voor 2025-2028 - Per jaar

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	3	Stichting De Fryske Mole	Beheer en behoud van de bij de stichting in bezit zijnde monumentale molens.	135.700	Boekjaarsubsidie Meerjarensubsidie voor 2025-2028 € 135.700 per jaar Rijksvolgend bedrag met € 14.000 verhoogd
5	3	Stichting Monumentenwacht Fryslân	Inspectie van de bij de Monumentenwacht aangesloten monumenten.	330.400	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
5	3	Stichting Steunpunt Monumentenzorg Fryslân	Onbetaalde dienstverlening voor gemeenten, monumentenorganisaties en particulieren op het gebied van monumentenzorg, waaronder herbestemming, archeologie en cultuurhistorie. Het bieden van een platformfunctie voor de monumentenzorg. Onder deze subsidie valt ook de € 15.300 die jaarlijks beschikbaar is voor de vrijwilligersorganisaties. St. Steunpunt Monumentenzorg stelt dit budget beschikbaar aan deze organisaties.	232.200	Boekjaarsubsidie - Meerjarensubsidie voor 2025-2028 - Per jaar
5	3	Stichting Restauratie OpleidingsProjecten Noord-Nederland (ROP Noord)	Stimuleren/zoeken van leerlingen voor het restauratieambacht bij monumenten (samenwerking drie Noordelijke Provincies)	10.000	2025-2028
5	3	Algemeene Fryske Underrjocht Kommissje (AFUK)	It stypjen fan aktiviteiten yn de folwoeksene-edukaasje wat de Fryske taal oanbelanget. It giet hjir om it trochbeteljen fan it bedrach dat hjirfoar yn de Rykspost foar it fuortsterkjen fan de Fryske taal en kultuer opnommen is. Draachflakferbreedzjen/ fersterkjen fan de Fryske taal yn alle sektoren fan it maatskippielik libben. Ynformaasjefoarsjenning en algemiene promoasje fan 'e Fryske taal. Dêrneist Boeken fan Fryslân: (ynter)nasjonale promoasje fan de Fryske literatuer. Aktiviteiten op it mêd fan de taalstimulearring yn de foarskoalske perioade: Alden en professionals yn Fryslân dy't te krijen hawwe mei bern yn de foarskoalske perioade (VVE= Voor- en Vroegschoolse Educatie) ynformearje oer meartalich grutbringen. Professionals stimulearje om aktyf mei taalbelied dwaande te bliuwen. Brûkber en oantreklik materiaal oanbiede om in goede taalomjouwing te stimulearjen, sawol thús as op pjutteboartersplakken en bernedeiferbliuwen. Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. Subsydzje y.f.m. de kurrikulumferoaring foar it lêzen/skriuwen fan it Frysk yn it ûnderwiis en útwurking learline en kearndoelen ûnderwiis wêr ûnder ek it spesjaal ûnderwiis.	2.771.700	Boekjiersubsydzje - Foar it jier 2026-2028 foar de ûnderdielen: € 697.800 basis € 234.900 BFF € 268.500 Taalbelied € 49.900 Frysk yn de skreane media € 206.500 Foarskoalsk € 309.750 MYF lisinsjes en begelieding Spoar 8 en Searje 36 € 929.300 Taalplan Frysk 2030 € 75.000 Ryk Kurrikulum
5	3	Algemeene Fryske Underrjocht Kommissje (AFUK)	Bydrage foar de kommunikaasje-aktiviteiten Taalplan Frysk 2030 sektor Mbû.	82.000	Foar de jierren 2026-2028
5	3	Algemeene Fryske Underrjocht Kommissje (AFUK)	Projektsubsydzje foar it trochûntwikkeljen fan de taallearapp foar de Fryske taal mei û.o. útwreidingen foar oare talen foar nije sprekkers en trochsetters.	105.000	Neffens de ôfspraken BFTK 2024-2028.
5	3	CEDIN	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêrbinnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. De aktiviteiten stypje it Frysk yn it basisûnderwiis, befoarderjen fan Fryske taal ûnder bern mei it tydskrift Tsjil en befoarderjen fan de Fryske taal ûnder jongerein mei it tydskrift LinKk.	1.689.100	Boekjiersubsydzje Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan. Foar de jierren 2026-2028 it jier foar de ûnderdielen: Taalplan € 1.345.991 Taalplan MYF Tsjil & LinKk € 102.700

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
					Klasse Frysk € 60.000 Kurrikulum € 180.361
5	3	Cedin	Bydrage foar de kommunikaasje-aktiviteiten Taalplan Frysk 2030 sektoren Fuortset en Spesjaal.	90.000	Foar de jierren 2026-2028
5	3	Explore the North - Taalproduksjehûs	Explore the North ferkent en trotsearret de grinzen fan dissiplinen mei literatuer, taal en meartaligens as gids mei de poadiumkeunsten as fêste partner en mei oare keunstfoarmen én wittenskip as goede, krityske freonen.	200.000	Boekjiersubsydzje - Foar de jierren 2025-2028 € 200.000 it jier
5	3	Stichting Fers	Via Fers, de provinciale ondersteuningsinstelling biblotheken (POI), geeft de provincie uitvoering oan de provinciale wettelijke taak vanuit de Wet Stelsel Openbare Bibliotheekvoorzieningen (WSOB). Biblotheken spelen een rol op het gebied van taal en lezen en dragen bij aan sociale cohesie. Fers biedt een pakket ondersteunende diensten en activiteiten aan biblotheken. Vanuit de WSOB is Fers verantwoordelijk voor interbibliothecair leenverkeer, ondersteuning bij bedrijfsvoering, marketing en de ontwikkeling van innovaties ten behoeve van het Fries biblothekewerk. Ook levert Fers inzet voor de leesbevorderingsprojecten Tomke en LêsNo en het Taalplan Frysk.	3.981.300	Boekjiersubsydzje Waarvan: * Regulier: € 3.858.900 * Tomke: € 34.800 * LêsNo: € 27.600 en * Taalplan: € 60.000
5	3	Fryske Akademy	a. Stifting, dy't har taleit op it wittenskiplik ûndersyk en ûnderwiis yn en oangeande Fryslân en synmienskip, skiednis, taal en kultuer. b. Bydrage ûnderwiiskundige taak F.A. oan de Universiteit fan Amsterdam.	3.293.000	Boekjiersubsydzje De subzydsje bestiet út: Ryksbydrage provinsjefûns € 1.850.000 Provinsjale eksploitaasje-subsydzje fan € 1.443.000
5	3	Fryske Akademy - Europees Buro foar Lytse Talen	Fuortsterking fan de relaasje tusken Europeeske fûnsen & belied (ek fia NPLD) mei it belied & praktyk fan de Fryske en Nedersaksyske Taal- en Kultuer-organisaasjes.	12.700	Boekjiersubsydzje - Foar 2025-2028 it jier
5	3	EBLT (Europeesk Buro foar Lytse Talen)	Aktiviteiten foar de beskerming fan minderheidstalen, wêr yn bysûnder it Frysk, yn Nederlân op Europeesk, nasjonaal en provinsjaal nivo.	25.000	Foar de jierren 2026-2028
5	3	Fryske Akademy - Mercator Europeesk Kennisintrum foar Meartaligens en Taallearen en EBLT	It Mercator Europeesk Kennisintrum fiert ferlykjend wittenskiplik ûndersyk yn Europa út en ferbynt dat mei maatskiplike fraachstikken yn Fryslân oangeande ûnder oare ûnderwiis (Taalplan Frysk 2030), taalbelied en taal-fitaliteit fan it Frysk. Dêrfoar wurket sy nau gear mei de provinsje en Fryske taal- en ûnderwiisorganisaasjes, ynventarisearret de ûndersyksfragen út 'e praktyk en lûkt de nedige (Europeeske) fûnsen oan.	236.400	Boekjiersubsydzje - Foar de jierren 2026-2028 € 236.400 it jier.
5	3	Skriuwerboun	It besterkjen fan de Fryske literatuer en kultuer.	4.900	Boekjiersubsydzje
5	3	Stichting Bildts Aigene	De stifting stelt him ta doel it Bildtsk as libbene streektaal en it Bildtsk eigene te hanthavenjen en te befoarderjen.	3.400	Boekjiersubsydzje
5	3	Stichting Leeuwarden UNESCO City of Literature	Subsydzje foar it yn stân hâlden fan it ûnderdiel UNESCO City of Literature oangeande it literêre libben yn Fryslân troch it útfieren fan plannen mei as doel om: - It hjoeddeistige literêre fjild bliuwt ferienigjen. - Gebrûk meitsje fan in besteand, profesjoneel en tige produktif ynternasjonaal netwurk. - Yn gearwurking mei dat ynternasjonale netwurk op lokaal nivo in duorsume literêre ynfrastruktuer opbouwe. - In takomstperspektyf biede oan de hjoeddeiske en takomstige generaasje skriuwers. - Har kennis fan meartaligens útdrage, ek bûten Europa. - Him profilearje mei en konsintrearje op Global Goals as ynklusiviteit en erfgoed, wêryn 't Fryslân al langere tiid in foarlûkersrol hat.	300.000	Foar de jierren 2026-2028 € 300.000,- it jier. Yn totaal oer de jierren 2025-2028 € 1.288.165,-

Prg	Bel.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	3	Stichting De Moanne	In eigentiids opinyblêd dat der neistribbet in bydrage te leverjen oan it ynlibben hâlden fan kultuer en taal yn Fryslân sûnder ûndergeskikt te wezen oan in bepaalde (maatskiplike) ideologie.	91.000	Boekjiersubsydze - Foar de jierren 2025-2028 It jier
5	3	Stifting Frysktalige berne-opfang, Ekspertizesintrum foar Frysk yn de foarskoalske perioade (SFBO)	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen alle learlingen optimaal Frysk leare kinne. Benammen rjochte op it foarkomme fan taalferlies en it rjochtdwaan oan de thústaal en it befoarderjen fan taaloerdracht troch it stimulearjen fan de taalûntwikkeling fan pjutten benammen rjochte op it Frysk en it ferbetterjen fan de oansluting op it primêr ûnderwiis. Trochûntwikkeling Fryske Taalaktivaasje Game - 'Leare mei Lobke' Mei dy boartersûnderfining wurdt bydroegen oan de taaloerdracht fan it Frysk: jonge bern meitsje op in natuerlike en boartlike wize kennis mei de taal, wat de taalwinning, it brûken en it belibjen fan it Frysk fersterket.	796.100	Boekjiersubsydze Foar de jierren 2025-2028. Foar de jierren 2025-2028. Lokaasjes € 718.100, Taalplan € 38.000 en Taalaktivaasje Game € 40.000
5	3	Stifting Frysktalige berne-opfang (SFBO)	Bydrage foar de kommunikaasje-aktiviteiten Taalplan Frysk 2030 sektor Foarskoalsk.	25.000	Foar de jierren 2025-2028
5	3	Stichting Hyspel	Frysk literêr (yn)ternet)tiidskrift mei de ambysje om in (digitaal) literatuerplein te wêzen.	43.300	Boekjiersubsydze - Foar 2025-2028 It jier
5	3	Stichting NHL Stenden Hogeschool	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan alle ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêrbinnen't alle learlingen optimaal Frysk leare kinne.	1.927.300	Boekjiersubsydze Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan. Foar it jierren 2025-2028 foar 2026: Taalkoördinatoaren € 46.000, Learare-oplieding Frysk PU & FU € 298.900, Lektoraat M&G € 132.000 en Taalplan Frysk € 1.450.400.
5	3	NHL Stenden Hegeskoalle	Subsydze, n.o.f. de útkomsten fan in ûndersyk, oangeande de PR en kommunikaasje foar de útfiering fan de aktiviteiten neffens foar de ambysje fan de BFTK 2024-2028 oangeande it oanlûken, stimulearjen, oplieden, by- en nei-oplieden en begelieden fan de leararen yn it primêr en fuortset ûnderwiis.	800.000	
5	3	NHL Stenden Hogeschool	Bydrage foar de kommunikaasje-aktiviteiten Taalplan Frysk 2030 sektoren Primêr en Hbû.	150.000	Foar de jierren 2026-2028
5	3	Stichting Omrop Fryslân	Utfiering jaan oan it konvenant "Bestuursafspraken Fries in de Media 2016", spesifyk de realisasje fan de programma's dy't mei elkoar de folsleine en alsidige Frysktalige programmearring foarmje op ferskate mediaplatforms.	853.700	Boekjiersubsydze
5	3	Stichting Omrop Fryslân	Utfiering jaan oan de realisasjeplannen fan de ûnderwiissectoren t.g.f. de Taalplan Frysk-2030 ambysje en doelstellings foar in rike Fryske ûnderwiisomjouwing wêr binnen alle learlingen optimaal Frysk leare kinne.	175.000	Boekjiersubsydze Taalplan Frysk 2030-ambysje útfiering realisasjeplan. Foar de jierren 2025-2028 175.000 it jier
5	3	Stichting Stellingwarver Schrieversronte	It ynstân hâlden en befoarderjen fan de Stellingwarver taal en kultuer. It dwaan fan: a. taalûndersyk en b. taalkundichûndersyk	29.500	Boekjiersubsydze
5	3	Stichting Utjouwerij Frysk Toaniel (STUFT)	Fersterking fan it Frysk troch de útjefte fan Frysktalige toaniel tekstboekjes.	21.000	Boekjiersubsydze
5	4	Planbureau Fryslân (voorheen Fries Sociaal Planbureau)	Begeleiding, kadervorming, documentatie, informatie, onderzoek en studie, verbinden van partijen, ondersteuning van gemeenten bij de ontwikkelingen rond de wet maatschappelijke ondersteuning, welzijn nieuwe stijl en aanpalende terreinen.	1.823.200	Boekjiersubsydze

Prg	BeI.veld	Subsidieontvanger	Doelstelling	Bedrag in €	Toelichting
5	4	Keunstwurk	In het bestuursakkoord 'Oparbeidzje foar Fryslân' (2024-2027) is de ambitie opgenomen is om te komen tot een Mienskipsnetwork: "Er is al een proef hoe Doarpswurk samen met Sport Fryslân en Keunstwurk een rol kunnen spelen bij het ondersteunen van verenigingen, organisaties en vrijwilligers. Hier maken wij de provinciale inzet van... Met deze organisaties bouwen wij aan een sterke ondersteuning voor initiatieven van onze mienskip. Voor de ondersteuning komt één loket dat makkelijk te vinden en bereiken is". Op dit moment is netwerk operationeel in 2 van de 5 provinciale regio's. Om te voldoen aan de ambitie uit het bestuursakkoord dient het Mienskipsnetwork verder uitgebreid te worden naar alle 5 regio's. Dit vraagt extra inzet vanuit Keunstwurk als een van deelnemende partijen in het Netwerk.	320.000	
5	4	Stichting Doarpswurk	Bevordering van de leefomstandigheden op het platteland. Het bieden van begeleiding, kadervorming, documentatie, informatie en ondersteuning t.b.v. vrijwilligers, verenigingen, dorpshuizen, plaatselijk belang en gemeenten in Fryslân.	766.600	Boekjaarsubsidie
6	2	S. Vis h.o. The House of Carrynette Kiltmakers	Winkelruimte exploiteren (Oude Oosterstraat 9)	10.000	
6	2	Maatschap Ogenblik	Winkelruimte exploiteren (Tweebaksmarkt 70)	7.000	

Bijlage 12. Overzicht geraamde lasten en baten per BBV taakveld

In het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV) is de uniforme indeling van taakvelden voor provincies opgenomen. Deze taakvelden moeten door provincies gebruikt worden naast de eigen programma en beleidsveld indeling. Hiermee wordt mogelijk gemaakt om provincies onderling te vergelijken via de Informatie voor Derden (IV3) systematiek. Deze gegevens worden aangeleverd bij het CBS en door hun ook landelijk gepubliceerd.

Toelichting

Vanwege met name specifieke uitkeringen en de programmering van een aantal onderdelen gekoppeld aan reserves zoals groot onderhoud en natuurpact, kunnen er grote verschillen zitten tussen de jaren. Een aantal specifieke onderdelen worden hieronder toegelicht.

Bij taakveld 0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten is een stijging te zien in de komende jaren. Dit betreft de stelpost nominaal die jaarlijks toebedeeld wordt aan de desbetreffende budgetten en daarmee aan de bijbehorende taakvelden.

Taakveld 0.9 Resultaat geeft het begrotingssaldo aan.

Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029
<i>Bedragen x € 1.000</i>											
0.1	Uitkering provinciefonds	0	0	0	0	0	294.139	276.261	270.965	278.389	284.860
0.2	Opbrengst provinciale belastingen	0	0	0	0	0	81.873	82.883	84.986	87.176	89.366
0.3	Geldleningen en uitzettingen	580	70	61	61	61	19.394	15.965	14.644	13.513	7.267
0.4	Deelnemingen	80	0	0	0	0	16.681	11.354	11.376	11.381	11.630
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	2.588	1.092	11.933	22.492	33.043	99	58	49	49	49
0.6	Overhead	50.086	51.353	49.693	43.807	43.725	2.178	1.137	997	806	806
0.8	Mutaties reserves	54.065	10.726	14.234	10.669	4.947	150.945	110.626	88.828	47.939	16.395
0.9	Resultaat	22.176	24.598	28.000	30.229	25.575	0	0	0	0	0
1.1	Provinciale Staten	5.242	5.380	5.380	5.380	5.380	85	17	17	17	17
1.2	Gedeputeerde Staten	2.493	2.581	2.581	2.581	2.581	5	5	5	5	5
1.3	Kabinetszaken	1.125	1.139	1.131	1.050	1.047	0	0	0	0	0
1.4	Bestuurlijke organisatie	1.586	1.943	1.066	1.027	1.025	0	0	0	0	0
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	497	501	498	472	471	0	0	0	0	0
1.6	Openbare orde en veiligheid	36	37	37	37	37	0	0	0	0	0
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	9.100	8.232	8.217	8.081	8.079	2.610	1.275	1.243	1.243	1.243
2.1	Landwegen	51.984	47.438	46.696	55.626	47.006	6.259	2.681	173	173	173
2.2	Waterwegen	28.850	22.975	19.526	17.013	15.601	4.292	3.585	3.541	1.098	668
2.3	Openbaar vervoer	84.814	92.270	87.440	87.626	86.967	10.309	4.668	7.780	4.203	4.251
2.9	Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	4.047	6.798	6.144	3.579	3.581	167	37	37	37	37
3.1	Waterkeringen	1.718	1.277	15.406	66	66	1.502	1.185	1.850	0	0
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	11.371	18.838	8.544	4.386	2.665	5.725	13.200	4.125	1.866	1.140
3.3	Kwantiteit grondwater	866	881	881	881	881	726	726	726	726	726
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	1.995	1.498	819	786	785	0	0	0	0	0
3.5	Kwaliteit grondwater	1.925	529	3.668	499	497	1.400	0	3.142	0	0
3.9	Water, overige baten en lasten	8.186	14.615	2.530	1.574	1.521	2.464	10.508	80	0	0
4.1	Bodembescherming	1.606	3.765	2.693	2.208	612	250	2.050	2.058	1.595	0
4.4	Vergunningverlening en handhaving	11.529	11.435	11.134	10.887	10.878	355	355	355	355	355
4.5	Ontgronding	33	34	34	34	34	47	47	47	47	47
4.6	Duurzaamheid	16.700	29.640	15.445	8.137	3.909	15.464	20.998	8.085	1.273	0
4.9	Milieu, overige baten en lasten	1.707	1.525	1.520	1.487	1.485	0	0	0	0	0
5.1	Natuurontwikkeling	24.083	21.274	12.753	9.866	9.853	2.500	1.000	1.000	1.000	1.000
5.2	Beheer natuurgebieden	88.137	116.652	94.868	204.699	73.583	37.732	61.974	53.922	162.011	32.635
5.3	Beheer flora en fauna	26.348	22.361	18.618	17.081	15.685	2.795	1.939	1.096	921	42
5.9	Natuur, overige baten en lasten	63	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Taakveld	Omschrijving taakveld	Lasten 2025	Lasten 2026	Lasten 2027	Lasten 2028	Lasten 2029	Baten 2025	Baten 2026	Baten 2027	Baten 2028	Baten 2029
6.1	Agrarische aangelegenheden	19.886	8.294	17.096	4.619	869	682	1.075	4.210	855	0
6.3	Kennis en innovatie	18.900	14.488	11.861	2.488	2.048	5.340	4.297	2.890	471	42
6.4	Recreatie en toerisme	7.884	8.796	7.556	4.450	3.831	390	2.916	3.276	816	176
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	18.220	14.206	2.356	741	606	2.931	2.664	1.162	0	0
7.1	Cultuur	48.225	43.836	41.246	40.148	31.427	17	17	17	17	17
7.2	Maatschappij	9.660	9.474	9.562	9.398	8.779	0	0	0	0	0
8.1	Ruimte en leefomgeving	39.849	15.567	10.943	3.438	3.219	10.065	1.511	372	210	0
8.2	Volkshuisvesting	1.413	850	1.436	546	544	590	0	594	0	0
8.3	Stedelijke vernieuwing	358	46	46	43	43	0	0	0	0	0
Eindtotaal		680.009	637.011	573.647	618.190	452.944	680.009	637.011	573.647	618.190	452.944

Bijlage 13. Verplichte indicatoren in het kader van het BBV

Verplichte indicatoren in het kader van het BBV

Zie ook hier: <https://www.ipo.nl/thema-s/financien/overzicht-bbv-indicatoren/>

Programma 1

Onderwerp	Indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Kwaliteit openbaar bestuur	Opkomst verkiezingen Tweede Kamer	n.v.t.	n.v.t.	80,4%	n.v.t.	80,9%	n.v.t.
	Opkomst verkiezingen Provinciale Staten	59,1%	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	65,3%	n.v.t.
	Opkomst verkiezingen Gemeenteraad	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	53,8%	n.v.t.	n.v.t.
	Aantal gemeenten onder preventief toezicht	0	0	0	0	0	0
	% gemeenten onder preventief toezicht	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Programma 2

Onderwerp	Indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Mobiliteit	Klantwaardering Openbaar Vervoer	7,6	7,8*	7,9	7,7	7,8	7,9

* alleen in Q1 gemeten als gevolg van Corona

Programma 3

Onderwerp	Indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Vitaal platteland, natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden	Aantal hectare nieuwe natuur verworven (NNN)	108	128	283	124	78	n.n.b.
	Aantal hectare nieuwe natuur ingericht (NNN)	586	378	964	438	107	n.n.b.
	Aantal hectare natuur zonder subsidie	21.164	21.132	20.188	20.142	20.116	n.n.b.
	Aantal hectare natuur in gesubsidieerd beheer (SVNL)	58.212	59.096	62.513	62.596	62.671	n.n.b.

Programma 4

Onderwerp	Indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Waterkwaliteit (oppervlaktewater)	% waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Emissie van broeikasgassen	Totale emissie broeikasgassen (CO2) (in 1000 ton)	4.005	3.716	3.726	3.401	3.135	n.n.b.
Energieneutraliteit	Productie hernieuwbare energie (in PJ)	8,4	9,1	11,5	14,6	n.n.b.	n.n.b.

Programma 5

Onderwerp	Indicatoren	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Werkgelegenheid	Bruto arbeidsparticipatie (in %)	72,6 %	72,1 %	72,8%	74,2%	74,9%	74,9%
Bruto Regionaal Product	Toename BRP ten opzichte van vorig jaar (in %)	5,80%	0,50%	9,00%	13,8%*	8,7%*	n.n.b.
Restauratie-volume	Rijksmonumenten (exclusief oorspronkelijke functie woonhuis) weergegeven naar de staat van het casco, categorie 'matig' en 'slecht' (in percentages van het totaal %)	15,1%	9,3%	9,2%	8,4%	7,6%	5,6%

* Betreft voorlopige cijfers

Bijlage 14. Duurzaamheidsrapportage

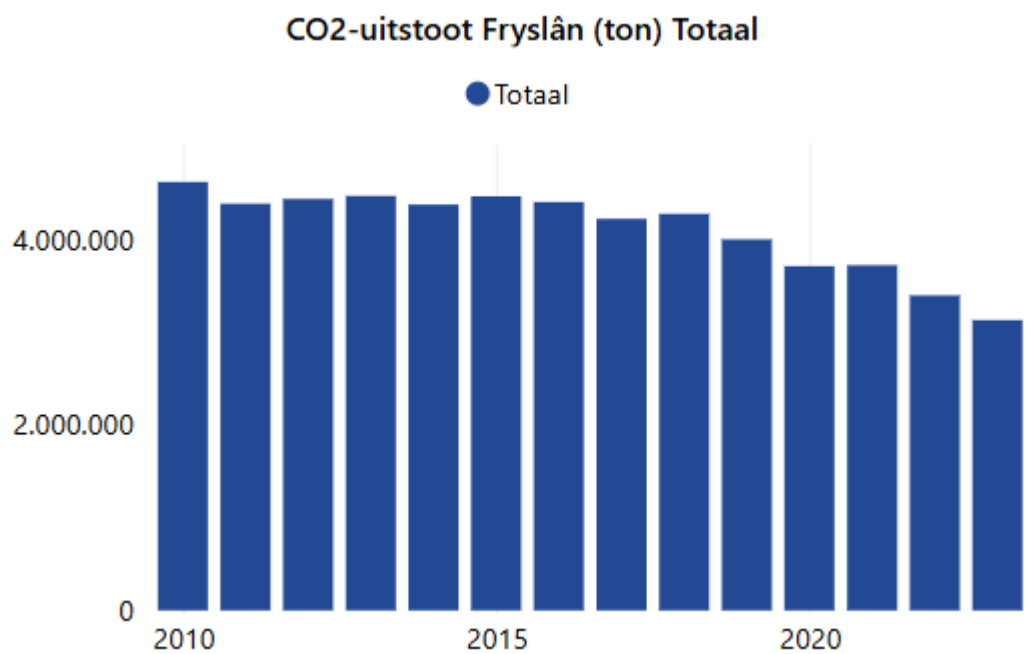
Bij de jaarstukken 2024 hebben wij een start gemaakt met een duurzaamheidsrapportage. Wij sluiten daarbij aan bij de 'Handreiking Duurzaamheidsrapportage en -verantwoording voor decentrale overheden'. Zoals in de jaarstukken 2024 aangegeven is dit nog geen verplicht onderdeel voor de provincies en wij zien dit dan ook nadrukkelijk als een groeimodel.

Voor de doelen voor CO2-reductie en het onderdeel Energieverbruik uit de Handreiking zijn al veel gegevens beschikbaar. We geven hiervan een overzicht in de tijd. De cijfers zijn ook terug te vinden in het dashboard energietransitie. Daarnaast kunnen we nu rapporteren over het aantal fraudemeldingen en het percentage woningen 'van het gas af'.

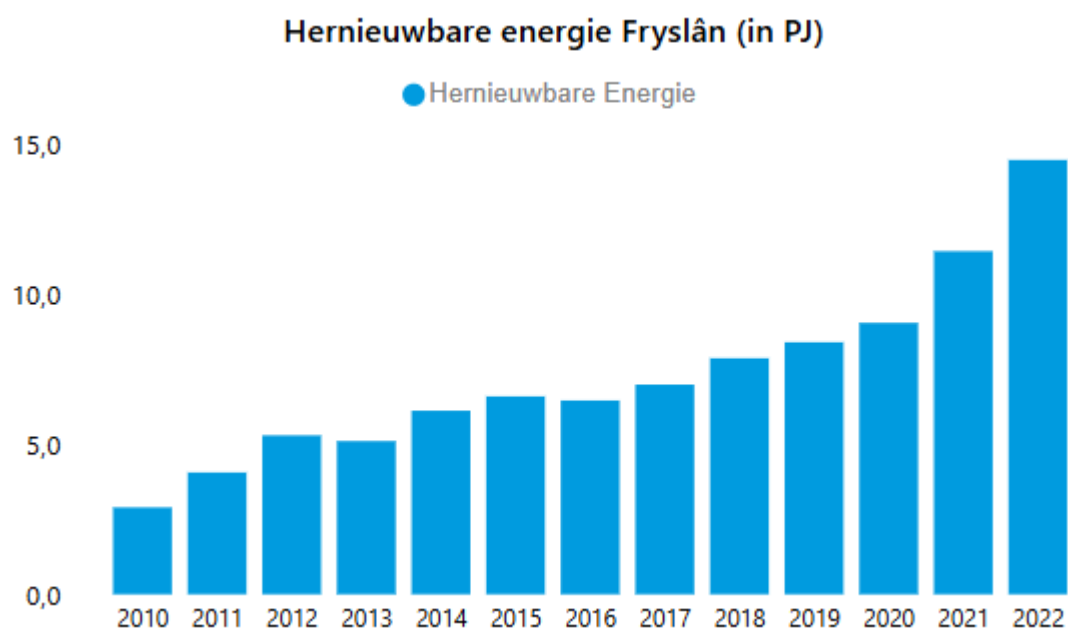
De komende jaren zal deze bijlage verder uitgebreid worden.

Basis kernset								
Environmental	Indicator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
E1 klimaatverandering								
Energietransitie								
Energieverbruik	Gasverbruik (in TJ)	27.197	27.098	26.942	23.007	20.901		
Energieverbruik	Elektraverbruik (in TJ)	10.973	10.987	11.200	11.165	11.207		
Energieverbruik	CO2-uitstoot (in 1000 ton)	4.005	3.716	3.726	3.401	3.135		zie grafiek 1
Energieverbruik	Totaal bekende hernieuwbare energie (in PJ)	8,4	9,1	11,5	14,6			zie grafiek 2
Energieverbruik	Warmteverbruik (in TJ)	31.728	31.582	31.408	27.602			
Governance	Indicator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
G1 Professioneel gedrag	Fraudemeldingen	0	0	0	0	0	0	
WOO	Aantal WOO verzoeken					82	74	
Aanvullend Provincies								
Environmental	Indicator	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
E1 klimaatverandering								
Openbaar vervoer	% duurzame trams	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Energie transitie	% woningen 'van het gas af'	1,7%	2,4%	2,9%	4,1%	5,3%		

Grafiek 1

Grafiek 2

Bijlage 15. Begrippenlijst

Begrippenlijst

Algemene middelen

Dekkingsmiddelen waarbij vooraf geen specifieke bestemming is meegegeven, bijvoorbeeld de vrij aanwendbare reserve, de algemene uitkering uit het provinciefonds en de opbrengst uit de opcenten motorrijtuigenbelasting.

Accres

Het accres is het bedrag waarmee het beschikbare bedrag van het provinciefonds jaarlijks wordt aangepast, gebaseerd op een bestuurlijk overeengekomen normeringssystematiek.

Balans

Overzicht van de waarde van de activa (bezittingen, vorderingen) en passiva (reserves, voorzieningen, schulden) op één moment, bijvoorbeeld op 31 december van het kalenderjaar. De balans is een verplicht onderdeel van de jaarrekening. In de begroting wordt een geprognosticeerde balans opgenomen.

Baten en lasten

De provincie is verplicht het zogenoemde stelsel van baten en lasten toe te passen. Uitgangspunt voor het jaar waarin de lasten worden geraamd, c.q. verantwoord is het (verwachte) moment van prestatielevering. Dit in plaats van het betaalmoment (kastelsel). Voor projectsubsidies geldt in principe dat de lasten worden genomen in het 1e jaar van de projectperiode, tenzij de subsidie het vastgestelde grensbedrag voor lastneming overschrijdt en uit de beschikking blijkt dat de activiteiten in meerdere jaren zal plaatsvinden.

Begroting

Het overzicht van de geraamde (verwachte) kosten en opbrengsten in een bepaald jaar, opgezet volgens het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). De begroting wordt vastgesteld door Provinciale Staten. In tegenstelling tot het rijk is de provincie verplicht met een sluitende begroting te werken.

Begrotingssaldo

Het saldo van in de begroting geraamde baten en lasten in de exploitatie (programma's).

Begrotingswijziging

Een aanpassing van de ramingen van baten en lasten tijdens het begrotingsjaar. Begrotingswijzigingen wordt vastgesteld door Provinciale Staten, behoudens enkele begrotingswijzigingen die door Gedeputeerde Staten onder mandaat worden vastgesteld.

Besluit begroting en verantwoording decentrale overheden (BBV)

Wettelijk bepaalde voorschriften voor de inrichting van de begroting en de jaarstukken.

Crediteuren

Balanspost (schuld) aan de passivakant van de balans. Indien prestaties door een derde aan de provincie geleverd zijn, maar de betaling in het volgende begrotingsjaar volgt wordt de volledige last in het jaar van levering genomen. Het nog te betalen bedrag wordt als schuld op de balans verantwoord. Deze methodiek vloeit voort uit het stelsel van baten en lasten, waarbij niet het betaalmoment, maar het moment van prestatielevering leidend is voor de ramingen en verantwoording van uitgaven en inkomsten. Zie hierboven bij baten en lasten.

Decentralisatie-uitkering provinciefonds

Een decentralisatie-uitkering is een uitkering voor een taak die het Rijk aan de provincie heeft overgedragen. De uitkering maakt deel uit van het provinciefonds, maar heeft een eigen verdeling over de provincies. Er vindt geen verantwoording naar het Rijk plaats, zoals bij een specifieke uitkering wel het geval is.

EMU-saldo

Het EMU-saldo is het totaal aan inkomsten min de uitgaven van het rijk, sociale fondsen en lokale overheden. Hierbij zitten ook inkomsten en uitgaven met een kapitaalkarakter. Zoals aan- en verkopen van grond, investeringen, investeringsbijdragen en opbrengsten uit de verkoop van gas.

Exploitatie

De baten en lasten in de beleidsprogramma's. Dit betreffen de lopende inkomsten en uitgaven met betrekking tot een kalenderjaar, geraamd en verantwoord conform het stelsel van baten en lasten. Dit in

tegenstelling tot investeringsuitgaven. Na oplevering van het investeringsproject worden de op de balans geactiveerde uitgaven afgeschreven. De afschrijvingslasten worden in de exploitatie bij de betreffende programma's geraamd, c.q. verantwoord.

Financiële beheershandeling

Handelingen zoals aanbesteden, inkopen en het verstrekken van subsidies. Deze handelingen leiden tot het verantwoorden van baten, lasten en balansmutaties in de jaarrekening. Financiële beheershandelingen zijn onderwerp van de interne controle op de rechtmatigheid en de externe controle op getrouwheid.

IBOI

Prijs bruto overheidsinvesteringen (IBOI): de gemiddelde prijsstijging van de bruto investeringen van de collectieve sector.

Jaarrekening

Overzicht van de in een bepaald jaar gerealiseerde baten en lasten. In de jaarrekening is een balans opgenomen waaruit de vermogenspositie blijkt.

Jaarrekeningresultaat

Het saldo van gerealiseerde baten en lasten in de jaarrekening. Een positief jaarrekeningresultaat wordt toegevoegd aan de vrij aanwendbare reserve (eigen vermogen). Een negatief jaarrekeningresultaat wordt opgevangen door een onttrekking aan de vrij aanwendbare reserve.

Leges

Leges worden geheven ter dekking van de kosten van provinciale dienstverlening.

Normenkader

Overzicht van wet- en regelgeving (extern en intern) aan de hand waarvan de accountant de getrouwheid van de financiële beheershandelingen controleert. In de beleidsprogramma's wordt de relevante wet- en regelgeving aangegeven.

Overlopende passiva

Dit zijn bijdragen van andere overheden voor specifieke doelen. Voor deze bijdragen geldt een verplichting tot terugbetalen in het geval van niet-besteding. De nog te ontvangen of terug te betalen bedragen worden verantwoord op de balans. De besteding en de daar tegenoverstaande dekking (bate) worden in de exploitatie (programma's) ten laste van deze balansposten verantwoord. Tegenover de last staat doorgaans een bate met dezelfde hoogte. Het gebruik van overlopende passiva is verplicht op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en gemeenten (BBV).

Planning- en controlcyclus

De jaarlijks terugkerende cyclus van kadernota, begroting, de bestuursrapportage en de jaarstukken.

Provinciefonds

Uitkering van het rijk die de provincie in principe vrij mag besteden. Dit ter onderscheiding van specifieke uitkeringen met een gebonden besteding en verantwoording.

Reserve

Reserves behoren tot het eigen vermogen en kunnen worden ingedeeld in algemene en bestemmingsreserves. Aan bestemmingsreserves is door Provinciale Staten een bepaalde bestemming gegeven. Reserves waar geen bestemmingen (claims) op rusten bepalen voor een belangrijk deel de beschikbare weerstandscapaciteit.

Risicoparagraaf

Onderdeel van de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing waarin wordt ingegaan op risico's waarvoor geen beheersmaatregelen zoals voorzieningen en verzekeringen zijn getroffen. Indien een risico zich voltrekt komen de hieruit voortvloeiende kosten ten laste van de zogenoemde algemene middelen.

SiSa-verantwoording

SiSa staat voor Single Information, Single Audit en is de wijze waarop onder andere provincies, maar ook gemeenten en gemeenschappelijke regelingen, zich jaarlijks verantwoorden naar het Rijk en provincies over de besteding van specifieke uitkeringen.

Specifieke uitkering

Door een ministerie aan de provincie verstrekte gelden ter uitvoering van een specifieke taak. Een specifieke uitkering (SPUK) mag alleen aan het voorgeschreven doel worden besteed. Verantwoording vindt plaats via de SiSa-verantwoording.

Structurele budgetten

Middelen voor jaarlijks terugkomende uitgaven.

Niet structurele budgetten

Niet structurele budgetten (o.a. tijdelijke budgetten, reserves en voorzieningen) zijn geraamde uitgaven (lasten) die aan een specifieke periode zijn toegekend.

Tijdelijke Budgetten

Budgetten die voor een bepaalde periode in de begroting worden opgenomen. Elk tijdelijk budget heeft een einddatum. Er zijn 2 categorieën tijdelijke budgetten:

Categorie A: Overeenkomsten met medeoverheden en andere partijen

Bij deze categorie zijn er getekende overeenkomsten met derden waarin is opgenomen wat het resultaat moet zijn en welke bijdrage de provincie en de overige partijen leveren over de gehele looptijd van de overeenkomst. Na afloop van het project wordt er financieel afgerekend met de derde. Ten laste van deze budgetten kunnen meerjarige verplichtingen worden aangegaan voor maximaal de hoogte van de in de Meerjarenbegroting opgenomen bedragen. Bij de jaarovergang blijven de resterende middelen (al dan niet 'verplicht') beschikbaar voor deze projecten gedurende de looptijd van de overeenkomst.

Categorie B: Tijdelijke budgetten zonder overeenkomsten met derden

Dit zijn de overige tijdelijke budgetten. Bij deze tijdelijke budgetten kunnen meerjarige verplichtingen worden aangegaan voor maximaal de hoogte van de in de Meerjarenbegroting opgenomen bedragen. Bij de jaarovergang blijven alleen de in dat jaar nog openstaande subsidieplafonds en de subsidieverplichtingen die nog openstaan in verband met opschortende voorwaarden beschikbaar mits het budget in dat jaar toereikend was. Overige niet bestede en verplichte gelden vallen vrij naar het rekeningsaldo.

Treasury

Het geheel van activiteiten voor het beheer van de liquide middelen (geldstromen) en de financiering van de provinciale taken.

Voorziening

Voorzieningen worden gevormd voor risico's die financieel te kwantificeren zijn en voor niet bestede middelen van derden met een specifiek bestedingsdoel, met uitzondering van niet bestede middelen van Europese en Nederlandse overheidslichamen. Voorzieningen behoren tot het vreemd vermogen.

Weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Dit zonder dat daarbij de continuïteit van de uitvoering van taken in gevaar komt dan wel dat het beleid moet worden gewijzigd.

Het weerstandsvermogen is afhankelijk van de 'benodigde weerstandscapaciteit' en de 'beschikbare weerstandscapaciteit'.

Bijlage 16. Trends Staat van Fryslân

Kerngegevens Fryslân

Voor deze gegevens verwijzen we naar de digitale omgeving van de Staat van Fryslân. Dit is de toegangspoort tot een breed palet aan beleidsinformatie, kaarten en overige publicaties.

De inhoud is toegesneden op het beleid van de provincie Fryslân, maar kan ook voor andere organisaties en burgers interessant zijn. In de databank staan tabellen, grafieken en kaarten op verschillende schaalniveaus.

Link: Trends Staat van Fryslân